

”Ai sieltä tuleeekin tyttö!”

Sukupuolen tekemistä ja selittämistä kuvajournalismissa

Viena Kytöjoki
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tutkinto-ohjelma
Sukupuolentutkimus
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2017

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

VIENA KYTÖJOKI: ”AI SIELTÄ TULEEKIN TYTTÖ!” Sukupuolen tekemistä ja selittämistä kuvajournalismissa.

Pro Gradu -tutkielma 131 s. + liite 2 s.

Sukupuolentutkimus

Toukokuu 2017

Tässä pro gradussa käsitellään kuvajournalistin työtä sukupuolen näkökulmasta. Tutkimus on laadullinen sisällönanalyysi, jonka aineisto muodostuu kuudesta puolistrukturoidusta teemahaastattelusta, jotka tein kevään 2016 aikana. Haastattelin kuvajournalisteja, jotka eivät ole sukupuoleltaan miehiä.

Kuvajournalistin ammatti on historiallisesti ollut hyvin miesvaltainen, mutta viimeisten vuosikymmenten aikana alalle on tullut myös muita sukupuolia. Tästä huolimatta ammattia kehystävät kulttuurissa maskuliinisena pidetyt ominaisuudet. Tutkimuksessani olen kiinnostunut siitä, millaiseksi kuvajournalismin sukupuoli nykypäivänä muotoutuu, kun ammatti on määrällisestä näkökulmasta monimuotoistunut.

Laajana taustakysymyksenä on, 1) miten kuvajournalismin käytännöt sukupuolittuvat. Tarkentavina kysymyksinä kysyn, 2) millaisin käytännöin kuvajournalismissa vahvistetaan ja vastustetaan sosiaalista ja kulttuurista sukupuolta, ja miten sukupuolesta neuvotellaan sekä 3) miten ja millaiseksi muiden kuin miesten toimijuus kuvajournalismissa muodostuu.

Tutkimukseni asettuu feministisen mediatutkimuksen ja feministisen työelämän tutkimuksen konteksteihin. Teorian suhteen tutkimuksessani on keskeistä sukupuolen näkeminen materiaalisen kytköksen omaavana sosiaalis-kulttuurisena konstruktiona, joka läpäisee yhteiskunnan eri osa-alueet.

Tutkimuksessa totean, että kuvajournalismin miestapaisella ja maskuliinisella historialla on vaikutuksensa tämän päivän työssä ja siinä, miten kuvajournalismia tehdään, ja millaisia ominaisuuksia kuvajournalismissa arvostetaan. Sukupuolta hahmotetaan osittain essentialistisesti, minkä perusteella naisille ja miehille oletetaan erilaisia taipumuksia, ominaisuuksia tai mielenkiinnonkohteita. Toisaalta taas sukupuoli on usein häivytetty, ja työtä kuvataan sukupuolineutraaliksi. Kuvaajat neuvottelevatkin kuvajournalismin sukupuolesta ja omasta toimijuudestaan jokapäiväisen työnteon yhteydessä, normien ja rakenteiden ympäröiminä. Sukupuolesta neuvotellaan esimerkiksi työnjakoon liittyvissä tilanteissa ja urheilukenttien laitamilla seksismin muodossa. Kuvaajille onkin muotoutunut vahva ja joustava toimijuus ja kyky selviytyä haastavissakin olosuhteissa.

Nykyinen aikakausi kehystää työelämään ja sukupuoleen liittyviä kokemuksia. Aikakautta kuvaavat prekaarit sävyt, minkä takia kuvaajien työhön liittyy epävarmuuden ja riittämättömyyden tunteita. Individualistinen puhetapa estää ongelmista tai rakenteellisista hierarkioista puhumista, ja sukupuoli näyttäytyy usein yksityisasiana tai osana brändiä.

Avainsanat: kuvajournalismi, sukupuoli, työelämä, kuvajournalisti, prekarisaatio, ruumiillisuus, toimijuus

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	1
TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	2
2. TAUSTA, LÄHTÖKOHDAT JA AIEMPI TUTKIMUS	4
TAUSTA JA AIEMPI TUTKIMUS.....	4
KUVAJOURNALISMI JA TYÖN MÄÄRITTÄMINEN.....	9
<i>Kuvajournalistin ammatti</i>	9
<i>Työ nykypäivänä</i>	13
<i>Prekariisaatio, brändäys ja oma itse</i>	15
3. TEOREETTINEN KEHYS	18
SUKUPUOLI.....	18
<i>Sukupuolen tekeminen</i>	18
<i>Materialistinen näkökulma ja ruumiillisuus</i>	21
<i>Tutkielman teoreettinen näkökulma - sukupuolen tekeminen ja ruumiillisuus yhdessä</i>	24
TOIMIJUUS	25
TASA-ARVO JA TYÖELÄMÄ-NÄKÖKULMA.....	27
<i>Tasa-arvon käsitteestä</i>	27
<i>Sukupuolet työelämässä</i>	30
4. AINEISTO JA METODI	34
KUVAAJEN HAASTATTELUT.....	34
<i>Sukupuoli haastatteluissa ja analyysitekstissä</i>	37
<i>Haastattelu feministisestä näkökulmasta - paikantunut kokemus ja ääni</i>	38
<i>Osana kenttää</i>	42
METODI.....	43
<i>Teoriaohjaava sisällönanalyysi</i>	43
<i>Fenomenologis-hermeneuttinen perinne</i>	45
<i>Teemoittelu</i>	46
5. ANALYYSI	49
TYÖ TUNTUU KROPASSA	49
<i>Raskas ja rakas: kehykset työlle</i>	50
<i>Erontekojä: kommentointia, häirintää ja ahdistelua</i>	56
<i>Sukupuolittunut työnjako</i>	70
<i>Ruumiin muotoilu</i>	85
<i>Naiserityisyys</i>	96
SUKUPUOLESTA HUOLIMATTA: RISTIRIITAINEN VASTAPUHE.....	104
6. YHTEENVETO JA PÄÄTELMÄT	112
LÄHTEET	123
LIITE	132

1. Johdanto

” Ai sieltä tuleekin tyttö!” oli yleinen reaktio naiskuvajournalistin saapuessa kuvauspaikalle muutama vuosikymmen sitten, kertoo yksi haastateltavistani. Naisoletuksellinen ihminen kameran kanssa ihmetytti ja hämmensi. Osaako tuo kuvata? Tajuaako se tekniikkaa? Kuinka se jaksakaan kantaa painavia työvälineitä? Kuvajournalistin työn sisältö ja työhön liitetyt mielikuvat eivät edusta kulttuurissamme perinteistä naistapaistapaisuutta ja feminiinisinä pidettyjä ominaisuuksia, vaan ennemminkin viittaavat miestapaisuuteen ja maskuliinisena pidettyihin ominaisuuksiin. Työssä liikutaan julkisissa tiloissa, ja työnteko vaatii fyysisiä ponnisteluja sekä teknisten laitteiden käyttöä. Viime vuosikymmenillä kuvajournalismin pariin on tullut paljon erilaisia ihmisiä ja erilaisia sukupuolia. Myös työn sisällöt ovat muuttuneet ja monipuolistuneet. Paperinen sanomalehti ei ole enää ainoa kuvanjulkaisukanava, vaan internet ja sen myötä video ovat muuttaneet kuvaajan työtahtia ja työn sisältöjä. Kuvaajat saattavat tehdä rinnakkain palkkatyötä ja omia projekteja, kaupallisempia kuvatilauksia sekä omia, pidempiä journalistista sarjoja.

Historiallisesti miehinen joukko on siis muuttunut monimuotoisemmaksi, ja työn käytännöistä on täytynyt neuvotella uudelleen. Viisikymmentä vuotta sitten oli täysin luontevaa puhua kameramiehistä, ammattiveljistä ja jätkistä, mutta kun joukossa on muitakin kuin jätkiä, on kuvion muututtava. (vrt. Savolainen 2010.) Tässä tutkielmassa analysoin haastattelujen pohjalta teorian tukemana sitä, miltä kuvajournalismin sukupuoli tänä päivänä näyttää. Tein kuusi pitkää teemahaastattelua (ks. Liite) , joissa haastattelin kuvajournalisteja, jotka eivät ole miehiä.

Feminististä mediatutkimusta on Suomessa tehty paljon, mutta fokus on ollut yleisöissä ja median naiskuvissa. Naisia tekijöinä ja sukupuolen roolia mediatuotannossa ei juurikaan ole tutkittu Iiris Ruohon ja Sinikka Torkkolan (2009, 2010), Tarja Savolaisen (2002) ja Heidi Kurvisen (2013) keskeisiä tutkimuksia lukuun ottamatta. Sukupuolinäkökulma tekijyyteen ja naiset mediassa tekijöinä ovat kuitenkin tärkeitä tutkimuskohteita (Savolainen 2002: 21-22). Tämän tutkimuksen fokus onkin sukupuolella ja tekijyydessä, monessa kohtaa nimenomaan naistekijöissä.

Tutkielmani alkupuolella tuon esiin käyttämäni keskeiset teoreettiset käsitteet sekä pohjustuksen kuvajournalismin ammattialaan. Sen jälkeen käyn läpi tutkimuksen metodologista näkökulmaa, minkä jälkeen keskityn itse analyysiin. Analyysi rakentuu kahdesta osiosta - sukupuolen tekemistä

ja neuvotteluja käsittelevästä osiosta sekä sukupuoleen liittyvästä vastustavasta ja selittävästä puheesta. Tutkielma päättyy pohdintaan ja yhteenvedon.

Työssäni sukupuoli nähdään sosiaalisesti ja kulttuurisesti tuotettuna ja tehtynä, mutta kiinteästi materiaaliseen todellisuuteen liittyvänä. Lähestyn sukupuolta liukuvana, moninaisena ja muuttuvana - vastakohtana biologis-essentialistiselle olemusajattelulle. Kulttuurissamme puhe sukupuolista tapahtuu usein binäärisellä nais/mies -akselilla, mikä myös haastatteluissani ilmeni luontevimmaksi tavaksi keskustella sukupuolesta. Tämän vuoksi kirjoitan myös tutkielmassani usein nais- ja mieskuvaajista. Tämän ei ole tarkoitus uusintaa kaksinapaista sukupuolijärjestystä ja olemuksellista sukupuolieron ajatusta, vaan osoittaa se, miten kulttuurissamme sukupuoli nähdään jakona kahteen, ja kahtiajaolla on materiaalisia seurauksia. Naiskuvaajuuden sijaan puhun toisinaan muista kuin (cis-)miehistä, jotta kuvajournalismin maskuliininen historia hahmottuisi, ja jotta sukupuolta voitaisiin ymmärtää myös laajemmin kuin kahtiajakona. Naiskuvaaja-sana sai myös haastateltavieni mielissä negatiivisia konnotaatioita, ja se tuntui liittyvän naistapaisuuteen erotuksena kuvajournalismista yleensä. Tutkielmassani naiskuvaaja ei siis ole latautunut tai tekijyyttä määrittelevä termi, vaan sillä viitataan siihen eroon, jonka kulttuurimme sukupuolijako saa aikaiseksi: ihmiset nähdään sukupuolen kautta useimmiten joko yksiselitteisesti naisina tai miehinä, ja ihmisiä myös sorretaan samasta syystä. Haastattelemani kuvaajat useimmiten yhteisössä mielletään naisiksi, tai he itse nimeävät itsensä naisiksi, jolloin naiseudesta puhuminen on tutkimuksessa välttämätöntä.

Tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tavoite on tuoda sukupuolinäkökulma kuvajournalismiin ja kuvajournalistin työhön. Tavoitteena on nostaa esiin se, miten sukupuolta tehdään kuvajournalismin kentän käytännöissä, ja miten sukupuoli vaikuttaa kuvajournalismissa tekijöiden toimijuuteen. Taustalla on ajatus siitä, että sukupuolieroon pohjautuvassa kulttuurissa sukupuolesta on mahdoton päästä eroon, ja sukupuolta tehdään ja uusinnetaan kulloisissakin konteksteissa ja sosiaalisissa suhteissa kaiken aikaa. Sukupuolierolla on tiivis yhteys vallanjakoon ja hierarkioihin. Tavoitteeni on löytää ja analysoida niitä tilanteita ja käytäntöjä, joissa sukupuolesta neuvotellaan ja analysoida, mitä neuvotteluista seuraa ja millaiseksi sukupuolittuneet toimijuudet muotoutuvat.

Iiris Ruoho ja Sinikka Torkkola (2010: 126-138) ovat nostaneet esiin, että journalismi nähdään usein sukupuolineutraalina instituutiona, vaikkakin arvostetun journalismin painopiste on klassisesti ollut maskuliiniseksi miellytyissä kovissa aiheissa, kuten politiikassa ja taloudessa. Kuvajournalismi kytkeytyy journalismin kenttään, joten samaa voi soveltaa myös kuvajournalismia analysoitaessa. Tarkoitukseni onkin päästä käsiksi rakenteisiin, joiden oletan olevan kaikkea muuta kuin sukupuolineutraaleja. Mitä sukupuolineutraalius voi edes olla, jos kulttuurimme perustuu käsitykseen sukupuolierosta? Päivi Korvajärven (2010: 184-185) mukaan ihmiset ja organisaatiot muodostavat kaiken aikaa merkityksiä sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyen, mistä seuraa, että työ on paitsi sukupuolittunutta, myös sukupuolittavaa. Näin ollen pohdinkin, minkälaiset käytännöt ja ajattelumallit luovat jakoja naisiin ja miehiin, ja millainen feminiinisyys ja maskuliinisuus on kulloinkin haluttua? Ymmärryksen ja siitä seuraavan toiminnan kautta näitä jakoja voi muuttaa.

Hahmottelen kuvajournalismin sukupuolittumista ja sukupuolittumisen mekanismeja haastatteluaineiston avulla. Tutkimuksen keskiössä ovat sukupuoleen liittyvät hierarkiat ja valtarakenteet. Olen kiinnostunut sukupuolittuneista ja sukupuolittavista käytännöistä, sukupuolesta käytävistä neuvotteluista ja siitä, miten ja millaiseksi kuvaajien toimijuus näissä muotoutuu. Tähän saakka taltioitu kotimainen kuvajournalismin historia on pitkälti miesten miehistä kirjoittamaa, minkä takia on oleellista, että myös muut kuvaajat tuodaan esiin. Tutkimukseni tarkoituksena on osallistua todellisuuden muovaamiseen monipuolistamalla käsitystä kuvajournalisteista ja heidän työkokemuksistaan. Lisäksi tutkimus sijoittuu omalta osaltaan laajempaan keskusteluun sukupuolesta valtarakenteena, sosiaalisena ja kulttuurisena konstruktiona, jolla on materiaaliset ulottuvuudet.

Tutkimuksessa kysynkin:

1. Miten kuvajournalismin käytännöt sukupuolittuvat?
2. Millaisin käytännöin vahvistetaan ja vastustetaan kulttuurista ja sosiaalista sukupuolta kuvajournalismissa? Miten sukupuolesta neuvotellaan?
3. Miten ja millaiseksi muiden kuin miesten toimijuus kuvajournalismissa muotoutuu?

Ensimmäinen tutkimuskysymys on koko tutkimusta kuvaava, ja jälkimmäiset kysymykset ovat ensimmäistä tarkentavia ja täydentäviä.

2. Tausta, lähtökohdat ja aiempi tutkimus

Tausta ja aiempi tutkimus

Pro gradu -tutkielmani käsittelee kuvajournalismia työnä ja ammattina sukupuolen näkökulmasta. Kuvajournalismin historia on miesten historiaa. Lehtikuvan ja kuvajournalismin maailma valokuvaamisen yhtenä osa-alueena on pitkälti miestoimijoiden näyttämö, minkä havaitsee jo, kun käy läpi alan historiaa valottavia teoksia. Lehtikuvaa esitteleviä teoksia selatessa huomaa, ettei kuvaajamestareiden joukossa mainita juuri lainkaan muita kuin miesoletuksellisia toimijoita. Ammattikuntaan viittaavat leikkimieliset synonyymit niin ikään korostavat miehistä kumppanuutta. Uraansa muisteleva Seppo Saves kirjoittaa *oppipojista, oppi-isistä, alan keulamiehistä, rivimiehistä ja ammattiveljistä*. (Saves, 1986.)

Todellisuus nykypäivänä on kuitenkin toista kuin vuosikymmeniä sitten. Valokuvaamista opiskelevat kaiken sukupuoliset ihmiset ja esimerkiksi Tampereen yliopiston kuvaopiskelijoiden opiskelijalistoja tarkastellessa voi valokuvaamisen nähdä naisistuneen vahvastikin erityisesti viime vuosina.¹ Myös toimituksissa ja freelancereina työskentelee paljon muitakin kuin mieskuvaajia. Suomen Kuvajournalistit ry:n jäsenistä 226 on miehiä ja 127 naisia.² Mediamaailma on tällä hetkellä monenlaisessa myllerryksessä (Väliverronen 2009), ja toimituksissa jännitetään tietoja seuraavista yt-neuvotteluista. Yksittäiset kuvaajat rakentavat freelancereina verkostojaan ja pyrkivät profiloitumaan ja sisäistämään ammatin muuttuvia sisältöjä. Alalla taistellaan siis siitä, kuka työllistyy ja selviytyy ammatillisessa evoluutiossa ja miten. (vrt. emt., 2009: 28-31.) Tämä tekee kuvajournalismin tutkimisesta entistä ajankohtaisempaa: millaisin ominaisuuksin on varustettu menestyvä kuvajournalisti, kenestä on kuvajournalistiksi ja millaisin ehdoin? Millainen rooli sukupuolella on tässä mittelössä?

Kuvajournalismin kenttää seurattessani en voi välttyä siltä vaikutelmalta, että kuvaajaporukka on yhä varsin miehinen, eritoten lehtikuvan ja uutisjournalismin osalta. Myös alan horisontaali

¹ <http://katse.uta.fi/toimitus>

² Tilanne 27.4.2017. Sukupuolta ei erikseen ollut kysytty, vaan se oletettiin nimen perusteella.

segregaatio, eli mies- ja naiskuvaajien asettuminen erilaisiin työtehtäviin nousee aika ajoin esiin kuvajournalismista puhuttaessa. Kuvajournalismia seurattessani kiinnitän usein huomion siihen, kuka on kuvannut, mitä ja mille medialle. Koska ammatin sisäiset sukupuolijakaumat ovat muuttuneet vuosikymmenten takaiseen verrattuna, on mielenkiintoinen kysymys, miten muutos vaikuttaa työnjakoon ja ammatin sisäisiin käytäntöihin ja hierarkioihin.

Mielestäni on oleellista tutkia sitä, kuka ja millainen on kuvajournalisti, mikä on sukupuolen merkitys kuvajournalismissa, ja miten kuvajournalismissa neuvotellaan sukupuolesta. Tietty sukupuoli ei voi olla eksplisiittinen vaade alalla toimimiselle, mutta rakentuuko kuvajournalismissa sellaisten ominaisuuksien ympärille, jotka kulttuurissa liitetään tiettyyn sukupuoleen? Oletetaanko tiettyä sukupuolta olevien ihmisten sopivan paremmin lehtikuvaajaksi kuin toisten? Suosiiko lehtikuvaamisen kenttä miehisinä pidettyjä ominaisuuksia, ja miten tämä vaikuttaa kuviin, joita päivittäin näemme? Olisiko kuvajournalismissa erilaista, mikäli lehtikuvaajan ammatin vaatimukset olisivat erilaiset? Valtaosa kotimaisesta historiankirjoituksesta on miesten tekemää ja miehistä kertovaa, minkä takia on oleellista haastatella ja kysyä asioita myös muilta kuvaajilta. Itse haluan tutkia muiden kuin miesten kertomaa siitä, millaista kuvajournalistin ammatissa toimiminen on, ja millaisia ovat kokemukset alan sisäisistä käytännöistä, konventioista, oletuksista ja toimijuuksista.

Lehtikuvaajan työstä tekee sukupuolen näkökulmasta mielenkiintoisen se, että työn keskiössä on tekninen laite - kamera, mutta työ itsessään nivoutuu yhteiskunnallisuuteen, visuaalisuuteen, sosiaalisuuteen ja tunteisiin. Työn luonne on fyysinen, kuvaaja on liikkeellä ja käyttää ruumistaan työssään. Tekniset taidot ja fyysiset voimat mielletään usein yhteen miehisten ominaisuuksien kanssa, kun taas ymmärtäminen, myötäeläminen ja tunnollisuus nähdään feminiinisinä ominaisuuksina sekä perinteisesti naisvaltaisten alojen piirteinä (Kinnunen & Korvajärvi, 1996: 11-12).

Suomalainen työelämä on historiallisesti vahvasti sukupuolittunut. Menneiden vuosien tilastoja tarkastellessa huomaa, etteivät naiset ja miehet eivätkä ole liiemmin kohdanneet toisiaan työpaikoilla eivätkä opintojen parissa. Naiset ja miehet toimivat eri ammateissa ja eri aloilla, mutta myös eri työnantajien alaisuudessa. Naiset ovat olleet enemmistönä julkisella sektorilla, miehet yksityisellä. Sukupuolen mukaisen työnjaollisen eriytymisen vuoksi eri ammatit ja taidot yhdistetään mielikuvissa tiettyihin sukupuoliin. Korkeakouluissa naisten hallitsemaa aluetta on ollut terveydenhuollon ala, kun taas miehet ovat hallinneet teknillistieteellisiä aloja. (Kinnunen &

Korvajärvi 1996: 9-16, Korvajärvi 2016, Tilastokeskus: *Naiset ja miehet Suomessa 2016*.)
Valokuvaus ja erityisesti lehtikuvaus menevät osittain teknillistieteellisen kentän piiriin, onhan kyse tekniseen välineeseen perustuvasta käytännön alasta. Toisaalta taas työ kytkeytyy yhteiskuntatieteisiin, journalismiin, media-alaan ja koulutustaustojen takia taidealoihin.

Kotimaista kuvajournalismin sukupuolta tutkivaa kirjallisuutta ei löydy, joten lähestyn aihetta kuvajournalismin historiaa ja alaa esittelevien teosten sekä kuvajournalismiin verrattavissa olevien ammattialojen, kuten journalismin tai elokuva-alan sukupuolittumista tarkastelemalla. Myös muu työelämän sukupuolittumista ruotiva tutkimus tukee omaa tutkimustani.

Iiris Ruohon ja Sinikka Torkkolan teos *Journalismin sukupuoli* (2010) kävi läpi journalismin ammattialan sukupuolittuneisuutta ja on erittäin hyödyllinen tutkimus myös kuvajournalismin tutkimisessa. Ruoho ja Torkkola (2010: 26-30, 197-201) kirjoittavat, että sukupuolta ja journalismia tutkittaessa on oleellista keskittyä työkäytäntöihin ja piilosyrjintään. Heidän mukaansa journalismin alaa pidetään pääsääntöisesti sukupuolineutraalina instituutiona, ja sukupuoli näkyy alasta käytävässä keskustelussa lähinnä luokituksena tai leimana. Sukupuolinäkökulman osalta journalismin alan ongelmat johtuvat naisen ja miehen eroa korostavasta sukupuolikäsityksestä. Ratkaisu löytyy siitä, että kaikki sukupuolieron varaan rakentuvat normit, asenteet ja käytännöt kyseenalaistetaan. Journalismi olisi ymmärrettävä instituutiona, joka rakentuu ja uusiutuu kaiken aikaa käytäntöjen kautta, eikä ole vain paikka, jossa käytäntöjä suoritetaan. (Ruoho & Torkkola 2010: 200-201.)

Ruoho ja Torkkola (2010: 7-12) käyvät läpi journalismin alan kehitystä ja sitä, miten sukupuoli näkyy kehityskaaressa. Vielä muutama vuosikymmen sitten suomalainenkin journalismi oli lehtimiesjournalismia, eikä lehtien sivuilla nähty pehmeinä pidettyjä naisaiheita (perhe, kulutus, sosiaalipolitiikka), sillä toimittajat olivat miehiä, ja aiheiden keskinäinen arvojärjestys priorisoi muut aiheet. Naisten näkyminen uutisissa oli lähinnä avustavaa näkymistä, kuten seisomista vaimon paikalla tai työskentelyä naisvaltaisessa ammatissa. Vähitellen toimittajakunta alkoi monipuolistua, ja uutisissakin alkoi kovien aiheiden (politiikka, talous) rinnalle ilmestyä pehmeitä aiheita, jotka olivat pääosin naisten toimittamia. Pehmeät aiheet eivät kuitenkaan nauti samanlaista arvostusta kuin kovat aiheet. Syntyi myös naistenlehtijournalismi, joka saa yhä painiskella yhteiskunnallisen arvostuksen puolesta. Naisten toimiminen journalismin alalla liitetään siis helposti naisaiheisiin, eli naistyypillisiin kiinnostuksenkohteisiin ja toimintatapoihin, jotka ovat vähemmän arvostettuja kuin miestyypilliset kiinnostuksenkohteet ja toimintatavat. Ruoho ja

Torkkola haluavatkin nostaa esiin journalismin sukupuolittuneisuuden ja hierarkkisuuden. Ruohon ja Torkkolan mukaan sukupuolieroon nojaava sukupuolikäsitys vaikuttaa siihen, miten journalismin kentällä toimitaan. Tämä vaikuttaa toimittajiin subjekteina ja yhteisön jäseninä, mutta myös työn lopputuloksiin. (Ruoho & Torkkola 2010: 25-49, 52, 129-145.) Samaisesta lähtökohdasta kuvajournalismin alan tutkiminen on oleellista. Eroa journalismin alan tutkimukseen tuo spesifimpi rajausta ja erityispiirteet, kuten tekniikka ja visuaalisuus.

Ruohon ja Torkkolan ohella journalismin sukupuolittumista Suomessa on tutkinut Heidi Kurvinen (2013) väitöskirjassaan *Mä en ole mies enkä nainen, mä olen toimittaja*. Tarja Savolainen (2002) puolestaan on väitöskirjassaan tutkinut varhaisia naiselokuvaohjaajia sukupuolen näkökulmasta ja siitä lähtökohdasta, että elokuvaohjaus on patriarkkaalisissa sukupuolijärjestelmissä muodostunut miesten alueeksi, jolta naiset on pyritty pitämään poissa. Sukupuolten eriytyneet paikat eivät Savolaisen mukaan ole kuitenkaan ikuisia ja pysyviä, vaan ne pysyvät yllä ja jatkuvat toistuvien määrittelyjen ansiosta (2002: 11). Savolaisen mukaan elokuva-alan historiankirjoitus on seksistinen - se marginalisoi, väheksyy ja tekee näkymättömiksi alan naistoimijat. Savolainen kirjoittaa, ettei naisten historiaa mediassa ole tutkittu, vaan sukupuolinäkökulmainen tutkimus on keskittynyt naiskuviin ja naisyleisöihin. Omalla tutkimuksellaan Savolainen pyrkiikin osallistumaan keskusteluun niistä ehdoista, joilla naiset voivat saavuttaa täysivaltaisen luovan subjektin aseman. (Emt., 22-23.) Ruohon ja Torkkolan (2009, 2010) tutkimus on toki muuttanut tilannetta, mutta siltikään ei voida puhua laajasta tutkimusperinteestä.

Savolainen käy tutkimuksessaan läpi muistin ja historiankirjoituksen merkityksellisyyttä. Hän viittaa muun muassa Arlette Fargeen ja Päivi Setälään, jotka kumpainenkin omissa tutkimuksissaan korostavat muistin ja historiankirjoituksen tärkeyttä nykypäivän kannalta (Savolainen 2002: 23-24). Mikäli historiankirjoitus uupuu, jää puutteelliseksi myös käsitys ja ymmärrys siitä, mikä on johtanut tämän hetkiseen olemiseen ja asiointiloihin. Muiden kuin mieskuvajournalistien kokemuksen esiintuominen onkin tärkeää, jotta alasta käytävä keskustelu olisi moniäänisempää, ja jotta alan kokonaiskuva olisi kattavampi.

Tarja Savolainen (2002: 24-25) viittaa Tuija Pulkkiseen, ja tämän ajatukseen postmodernista identiteetistä. Postmodernin identiteetin näkökulma on hyvä muistaa tutkimuksessa, jossa puhutaan naisista yhtenäisenä kategoriana tai tutkimuksessa, jossa sukupuoli on avaava käsite. Pulkkisen mukaan identiteetin käsitteestä ei tarvitse luopua, vaikkei allekirjoittaisikaan käsitystä yhtenäisistä, eheistä ja pysyvistä identiteeteistä. Se, että kategoria (nainen) liikkuu ja on

epäyhtenäinen, ei ole este sille, etteikö sen varaan voisi rakentaa politiikkaa tai historiankirjoitusta. (Pulkkinen 1998, 158-206.) Sukupuolella on kulttuurissa ja sosiaalisissa suhteissa materialistiset seurauksensa ja näin ollen se on politisoimisen arvoinen. Näistä näkökulmista perustelen myös sen, miksi teen oman tutkimukseni sukupuolinäkökulmasta ja kirjoitan monessa kohdassa nais-käsitteen kautta.

Tarja Savolaisen (2002) näkökulma pohjaa sukupuolijärjestykseen ja siihen, että vallitsevat sukupuolten väliset suhteet vaikuttavat elokuva-alalle muotoutuneeseen asetelmaan. Savolaista mukailien muiden kuin miesten ahdas tila kuva-alalla ei siis johdu biologiasta eikä sattumasta, vaan kulttuurista ja sosiaalisista suhteista. Tämä johtaa siihen, että naisten on hankalampaa löytää tilaa ja oikeutusta alalla työskentelyyn. Savolainen kirjoittaa, että patriarkaaliset sukupuolijärjestelmät merkitsevät hänen työssään järjestelyjä, jotka ovat sijoittaneet, ja sijoittavat yhä, naiset ja miehet erilaisiin ja eriarvoisiin paikkoihin niin elämässä yleensä kuin myös elävän kuvan maailmassa. Patriarkaaliset sukupuolijärjestelmät käsitteenä viittaa jo toteutuneisiin sukupuolijakoihin ja hierarkioihin, kuten sukupuolen mukaiseen työnjakoon. (emt., 26-27.) Savolainen näkee, että mikäli vääristynyt ja hierarkkinen sukupuolijärjestys halutaan muuttaa, on nähtävä rakenteet ja keskittyttävä niiden purkamiseen. Naisten ponnistelujen ja halujen huomioiminen ja näkeminen ei riitä muutoksen aikaansaamiseksi. (emt., 157.)

Sekä Ruohon ja Torkkolan että Savolaisen tutkimuksen asetelmat ovat samansuuntaiset kuin tämän tutkielman lähtökohdat. Kuvajournalismin alaa ei Suomessa ole tutkittu sukupuolen näkökulmasta, joten tutkimus on aloitettava täysin perusteita kartoittavana tutkimuksena. Oma tutkimukseni täydentää jo olemassa olevaa tutkimusta median ja kuva-alan sukupuolittumisesta. Työelämää on tutkittu paljon sukupuolen ja tasa-arvon näkökulmasta, minkä ansiosta käytössäni on runsaasti teoreettisia välineitä sekä metodologisia työkaluja. Työni rakentuu perinteisten sukupuolentutkimuksellisten käsitteiden ja kysymysten varaan: mikä on sukupuoli, mikä on sukupuoliero, miten se ylläpidetään ja tuotetaan, mitä siitä seuraa, ja miten siihen voi tai tulee suhtautua. Keskeisiä suuria käsitteitä ovat sukupuoli ja toimijuus, joita tutkiessani kiinnitän erityistä huomiota materiaalsiin käytäntöihin: ruumiiseen pohjautuviin ja liittyviin jakoihin, eroihin ja tekoihin.

Kuvajournalismi ja työn määrittäminen

Kuvajournalistin ammatti

Tutkimukseni keskiössä on kuvajournalismin kenttä ja kuvajournalistin työ. Kuvajournalismista puhuttaessa määrittely on tarpeen useastakin syystä. Ensiksikin, kuvajournalismi pitää sisällään useita erilaisia kuvallisen ilmaisun muotoja. Toiseksi, kuvajournalismin suhde muihin valokuvan kentän osa-alueisiin on toisinaan häilyvä ja kolmanneksi, alalle ei ole yhtä selkeää ja kaikilta vaadittavaa tietä, kuten vaikkapa lääkärin tai psykologin ammatteihin, mikä itsessään voi tehdä häilyväksi kuvajournalistin määrittelyn. *Journalistin etiikka*³ ja työssä sosiaalisesti opittavat ammattikäytännöt luovatkin osaltaan yhtenäisyyttä muuten liikkuvalla ja raja-aitoja kaihtavalla alalla. Vaikka kuvajournalistin ammattiin ei ole suoraa polkua, lähes jokaisen kuvajournalistin taustalta löytyy valokuvaan liittyvät opinnot jostain kotimaisesta tai ulkomaisesta korkeakoulusta tai ammatillisesta oppilaitoksesta. Kotimaisista valokuvauksen opinahjoista keskeisimmät ovat Tampereen yliopisto, jossa opiskellaan kuvajournalismia ja visuaalista journalismia, Lahden ammattikorkeakoulu, jossa opiskelijat valmistuvat medianomeiksi valokuvauksesta sekä Aalto yliopisto, jossa valokuvakoulutusta annetaan valokuvataiteen oppiaineessa⁴.

Kotimaisellakin valokuvan kentällä on viimeaikoina käyty useampia julkisia keskusteluja (5.4.2016 Lava-klubi, Helsinki; 25.2.2017 Galleria Hippolyte, Helsinki) siitä, miten kuvajournalismi, dokumentaarinen valokuva ja taidekuva määritellään ja erotellaan toisistaan. Esimerkiksi Suomen kuvajournalistit ry:n järjestämässä keskustelutilaisuudessa (5.4.2016 Helsinki, Lava-klubi) alaan perehtyneet panelistit puhuivat kontekstisidonnaisuudesta - kuvajournalismi on journalistiseen tarkoitukseen tehtyä kuvitusta, joka voi olla taidetta, mikäli se ripustetaan gallerian seinälle. Merja Salo (2000) määrittelee kuvajournalismin niin, että

³ Journalistin ohjeet on Julkisen sanan neuvoston ohjeistus journalisteille. Ohjeistuksen periaatteita tulee noudattaa hyvässä journalistisessa työtavassa (hyvä *lehtimiestapa*). Ks. http://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/

⁴ Aalto yliopisto tarjoaa valokuvaopintoina nykyään ainoastaan englanninkielisen valokuvataiteen maisteriohjelman.

kuvajournalismia on kaikki kuvallinen aineisto, joka esitetään journalistisessa kontekstissa. Salon mukaan kuvajournalismin voi määritellä kiinteäksi käsitteeksi lajityypillisine piirteineen, vaikkakin aikakausi vaikuttaa paljonkin alan muotoon erityisesti tekniikan ja julkaisualustojen kautta. Lajityypillisillä piirteillä Salo viittaa kolmeen klassiseen kuvajournalistiseen kategoriaan uutiskuvaan, reportaasiin ja kuvituskuvaan. (Salo 2000: 81.)

Omassa työssäni viitataan kuvajournalismilla kuitenkin valokuvaan sekä videokuvaan ja jätän graafiset ja piirretyt kuvituskuvat määritelmäni ulkopuolelle. Samankaltaisen määritelmän ovat tehneet myös Jenni Mäenpää ja Janne Seppänen (2009: 50, 67), jotka puhuvat lehtikuvasta viitaten valokuvaan ja nimenomaan indeksiseen kamerakuvaan. Hyvin usein nykypäivänä kuvajournalisti tekee myös videokuva, joten tässä yhteydessä puhumani kuvajournalisti onkin usein kuva- ja videojournalisti, vaikkakin käytän sanaa kuvajournalisti.

Puhun tutkimuksessani rinnakkain lehtikuvaajista ja kuvajournalisteista, ja viitataan molemmilla samaan asiaan: journalistista valokuva ja videokuva tekeviin ammattilaisiin. Tekstissä saattaa vilahda sana uutiskuvaaja, jolla viitataan niin ikään samoihin ammattilaisiin. Kuvajournalismin alan sisällä voi nähdä erilaisia ammatillisia genrejä, jotka ovat puhekielessä ja ammatillisessa kielessä ilmeneviä epävirallisia, arkisia jakoja. Genret voivat ristetä keskenään, eli ne eivät ole hierarkkisia, eivätkä sinällään vakiintuneita. Muun muassa uutiskuvaus, henkilökuvaus, urheilukuvaus, lifestyle-kuvaus ja reportaasikuvaus voivat olla tällaisia genrejä. Eri genreistä puhuminen auttaa tässä tutkimuksessa esimerkiksi työnjaon ja sukupuolen analyysissä. Vakituksessa työsuhteessa olevat kuvajournalistit tekevät usein eri genreihin kuuluvia kuvauksia ristiin rastiin, mutta erityisesti freelancerit ovat saattaneet erikoistua tiettyyn kuvauksen alalajiin. Aineistossani moni kuvaaja kertoi pitävänsä erityisesti jostain tietystä kuvauksen genrestä ja vastaavasti kuvaavan harvemmin jotain toista.

Pääosin kaikki haastattelemiini kuvajournalistit työskentelivät sanomalehdille tai tekivät muuten uutis- ja ajankohtaisjournalismia, mutta osa freelancereista työskenteli myös journalistisille aikakauslehdille. Jokunen teki lisäksi kaupallisempaa sisällöntuotantoa esimerkiksi asiakaslehdille. Tämän tutkimuksen näkökulma on kuitenkin nimenomaan *kuvajournalismissa*. Tekemissäni haastatteluissa keskustelu pysyi paljolti sanomalehti- ja uutisjournalismin kontekstissa, mikä näkyikin tutkielmassa. Aikakauslehtimaailmaan viitataan analyysissä ja haastatteluissa usein vain vertailevasti. Tämä itsessään kertoo jo jotain kuvajournalismin sukupuolittumisesta.

Kuvajournalistin ammatti on muuttunut paljon viime aikoina, mutta on todettava, että ala on jo luonteensa takia muutoksessa kaiken aikaa. Tekniikka on keskeisessä osassa kuvajournalismin historiaa, ja tekninen kehitys ja muuttuvat yhteiskunnalliset olot ovat vaikuttaneet kunkin aikakauden tapaan tehdä kuvajournalistin työtä. (Mäenpää & Seppänen 2009: 50-67.) Kuvaavaa tämänhetkiselle työlle on se, että alan ammattilaisia edustava yhdistys Suomen lehtikuvaajat ry muutti nimekseen Suomen kuvajournalistit ry. Lehtikuvaajien työtä tehdään tänä päivänä yhä enemmän digitaalisilla julkaisualustoilla ja still-kuvan ohella videomuodossa.

Sekä Jorma Blomqvistin (2005) teos *Kuvaus, kehitys ja hämmästys* että Jorma Komulaisen (2000) toimittama *Lehtikuvan aika* tuovat esiin suomalaisen kuvajournalismin ja lehtikuvan historiaa. Kehitys kulkee 1800-1900 -lukujen taitteen harrastelijakuvaajista kohti kuvalehtiä ja aikakauslehtiä, jotka olivat Suomessa ensimmäisiä valokuvaa aktiivisesti käyttäneitä medioita sanomalehden seurattessa hieman jäljessä. Jorma Blomqvist kirjoittaa osuvalla tavalla ensimmäisistä kuvajournalistiseen tyyliin kuvaavista suomalaiskuvaajista, jotka myös olivat ensimmäisen valokuvaajayhdistyksen Amatörfotoklubben i Helsingfors -seuran jäseniä:

”Jo heidän pukeutumisestaan voi aistia yläluokkaisen, hyvin toimeentulevan herraseuran omahyväisen läsnäolon. Kolmihaarajalustojen äärellä kameroidensa säätöjä näpräävien herrojen kiillotetut kengät, tummat liivipuvut, kovakauluksiset paidat solmioineen viestivät kontrastin koomisuudesta, jonka ympäristö tälle kupuraisten knallihattujen täplittämälle seurueelle antaa. ... -- .. Kaukana tulevaisuudessa on vielä se vastakkaisen kontrastin koomisuus, kun farkkuasuinen villapusero-lehtikuvaajajengin nähdään vellovan valioneuvoston käytävillä” (Blomqvist 2005: 14).

Ensimmäinen vakinaisen työsuhteen saanut lehtikuvaaja oli Harald Rosenberg, joka palkattiin vuonna 1904 Helsingin Kaiku -lehden valokuvaajaksi (Blomqvist 2005: 24). Varhaisessa vaiheessa kuvaajien taustat olivat sekalaisia, ja moni päätyi kuvaajaksi muun työn ohessa, taikka kuvasi journalistisia kuvia muiden valokuvapalveluiden rinnalla. Sotien aikana valokuvaajan työlle tuli uusi tarve, ja ammatti sekä ammattiosaaminen kehittyivät. Sisällissodasta on säilynyt melko paljon dokumentoivaa kuvamateriaalia, ja myöhemmät sodat tekivät monista rintamalla olleista kuvajournalisteja sattumalta. (Blomqvist 2005: 25-31, Komulainen 2000:7-8.) Useat valokuvaajat olivat sodassa viestintätehtävissä kameran kanssa ja moni sellainen, jolle kuvaaminen oli ennestään vierasta, oppi kuvaamaan sodan aikana ja jatkoi kuvaajan työssä sotien jälkeen (Komulainen 2000: 7-8).

Nainen kameran kanssa ja valokuvaajana ei ollut harvinaisuus, mutta naisnimiä ei suomalaisen kuvajournalismin historiankirjoituksesta pahemmin löydy. Blomqvistin mukaan lehtikuvaus säilyi miehisenä ammattina 1960-luvulle, mutta muilla kuvauksen aloilla naiset tulivat ammattilaisiksi jo aiemmin (Blomqvist 2005: 22). Sekä Blomqvistin teoksessa että Jorma Komulaisen toimittamassa Lehtikuvan aika -historiankatsauksessa naisnimiä on pari. Esiin nousevat Signe Branderin dokumentaarinen työ Helsingin kaupunkikuvan taltioijana 1900-luvun alussa sekä Patricia Seppälän vahva rooli kuvatoimisto Lehtikuvan historiassa - muutoin suomalaisen kuvajournalismin historia on miesten historiaa. (ks. esim. Blomqvist 2005, 24, 108-109, 142; Komulainen 2000, Bremer 2005: 64.) Esimerkiksi vuonna 2000 julkaistu Lehtikuvan aika esittelee yli sata suomalaista lehtikuvaajaa, joista jokainen on oletuksellisesti mies (vrt. Komulainen 2000: 355-371). Caj Bremerin (2001: 62) muistelmista löytyy kuva vuodelta 1955, jossa joukko lehtikuvaajia ikuistaa Miss Eurooppa -kandidaatteja. Kuvasta löytyy yksi oletuksellinen nainen, jonka nimi ei ole tiedossa, vaan kuvatekstissä lukee ”tuntematon naiskuvaaja”. Kuvajournalismin voi siis sanoa olleen varsin miesoletuksellista ihan 2000-luvulle saakka saakka.

Monessa kohtaa historiankerrontaa tulee ilmi, että kuvaajan työ on menneinä vuosikymmeninä ollut hyvin käsityöläislähtöistä ja kisällipohjaista (Blomqvist 2005, Komulainen 2000, Bremer 2001). Kuvajournalismin alan yliopistokoulutus alkoi vasta vuonna 2002, jolloin kuvajournalismikoulutus aloitti Tampereen yliopistossa tiedotusopin laitoksella.⁵ Kuten aiemmassa mainittiin, kuvajournalistina työskentely ei vaadi tiettyä koulutusta, ja moni onkin hakenut oppinsa muista valokuva-alan oppilaitoksista kotimaasta tai ulkomailta. Nykyisestä yliopistokoulutuksesta huolimatta kuvajournalistin työssä on historian tuomana vahva käsityöläisyyden ja duunariuden kaiku, mikä ilmenee esimerkiksi sävyssä, jolla kuvaajan työtä historiankirjoissa kuvataan. Blomqvist (2005) kirjoittaa 1900-luvun alun vuosikymmenistä, jolloin lehtikuvaaminen oli vasta nousemassa ja eriytyvässä omaksi alakseen. Tuona aikana ateljeekuvaajat tekivät sivutoimisesti lehtikuvauskeikkaa tai vaihtoehtoisesti vähätelivät lehtikuvaamista lajina. Blomqvistin mukaan ”*myöhemmin kun päätoimisten lehtikuvaajien joukko kasvoi, ateljeekuvaajat alkoivat nimitellä heitä halventavasti juoksupoika-ulkokuvaajiksi*” (emt., 39). Toisen esimerkin kuvaajan asemasta Blomqvist antaa kertoessaan, että ”*oli enemmän sääntö kuin poikkeus, että lehtikuvaaja sai odotella jossain eteisaulan nurkassa raskaine kantamuksineen sillä välin kun toimittaja teki haastattelua lämpimissä sisätiloissa*” (Emt., 77), jota Caj Bremer

⁵ <http://www.uta.fi/cmt/kuvajournalismi/index.html>

(2001) täydentää kertomalla, että 1950-luvulla lehtikuvaajan asema ei ollut kummoinen, vaan tämä kuului selkeästi alempaan kastiin suhteessa toimittajaan. Bremer muistelee, että *”Toimituksessa oli joka osastolla oma miehityksensä ja oma erikoisalueensa. Lehtikuvaaja palveli kaikkia, ja kaikki odottivat hänen olevan palvelualtis, mukava ja mieluiten myös perehtynyt kulloiseenkin aiheeseen. Jos hän lisäksi oli siististi pukeutunut ja osasi käyttäytyä, kaikki oli hyvin. Kuvan ottaminenhan ei ollut sen vaikeampaa, sen kun näpsäytti.”* (emt., 54). Bremerin mukaan kuvaajien huono maine ja asema ei ollut muodostunut täysin tyhjästä. Kuvaajat olivat usein *”vanhoja ja parkkiintuneita konkareita”*, joita kiinnosti omien etujen ajaminen enemmän kuin kuvasta puhuminen. Kuvaajien runsas alkoholinkäyttö nousee niin ikään esiin Bremerin muistelmissa. (Bremer 2005:54-57.)

Kuvajournalistin ammatti ja työ kehystyy monipuolisten ominaisuuksien ja vaatimusten ympärille. Ammattiin liittyviä kuvailuja lukiessa voi huomata, että kuvaajalta vaaditaan esimerkiksi yleissivistystä, sosiaalista älykkyyttä, kiinnostuneisuutta ympäristöään kohtaan, stressinsietokykyä ja nokkeluutta. (ks. esim. Blomqvist 2005, Bremer 2001, Komulainen 2000.)

Työ nykypäivänä

Kuvajournalismin alaan liittyviä muistelmateoksia ja alan historiaa valottavia opuksia lukiessa huomaa, että kilpailu ja taistelu kuvan asemasta sekä tekninen kehitys kulloisine haasteineen ovat olleet läsnä alalla kaiken aikaa. Kuitenkin tällä hetkellä journalismin kentän puhutaan olevan eri tavalla murroksessa kuin aiemmin - puhutaan suorastaan kriisistä. Murrosta ei niinkään aiheuta tekniikka vaan kilpailun kiristyminen ja se, kuka maksaa, ja mistä maksaa. (ks. Väliverronen, 2009: 13-31.)

Esa Väliverronen mukaan journalismi on läpi historian kohdannut erilaisia murrosvaiheita ja kriisejä, mutta 2000-luvun alusta noussut ja kiihtynyt kriisipuhe on aiempaa huomattavampaa. Journalismin tämän hetkiseen ”kriisiin” voi nähdä useita syitä, joista Väliverronen nimeää neljä keskeisintä: 1) kilpailun kiristyminen, 2) uudet mediat, 3) pr-toimistot ja muut journalismin kaltaista sisältöä tuottavat tahot ja 4) kansalaisjournalismi. Kilpailun kiristyminen ja uudet mediat, erityisesti internet, liittyvät toisiinsa. Internet on nopea ja laajalle alueelle informaatiota jakava väline, josta käyttäjät saavat haluamansa aineiston pääosin ilmaiseksi. Oleellinen tämän päivän mediamaailmaa kuvaava seikka on kaupallisuus. Journalismi on liiketoimintaa ja liiketoiminnan täytyy tehdä voittoa. Lehtitaloissa tämä näkyy tehostamisena, työntekijämäärän karsimisena ja

yksittäisen journalistin työtaakan kasvamisena. Yksi toimittaja tekee sisältöjä useisiin välineisiin saman konsernin sisällä. Kiire ja monen asian yhdenaikainen hallinta vaikuttavat journalismin sisältöön ja journalistien työoloihin. (Väliverronen, 2009: 13-24.)

Median murros vaikuttaa myös kuvajournalistin työhön. Uutiskuvauksessa nopeus on aina ollut keskeinen osa työtä, mutta tänä päivänä nopeuden ihannoitiin voi tarkoittaa sitä, että tapahtumapaikalta lähetetty lukijan kännykkäkamerakuva menee ammattikuvaajan työn edelle, eikä ainoastaan täydennä sitä. Internet lisää nopeusvaatimusta ja klikki-kilpailua konsernien välillä. Kuvajournalistilta vaaditaan yhä useammin samalta kuvauskeikalta sekä still-kuvat että videomateriaali, jotka toisinaan lähetetään suoraan keikkapaikalta. Vastaavasti kameran antaminen kirjoittavalle toimittajalle on yleistä. On siis selvää, että journalismin niin kutsuttu kriisi ja median tämänhetkinen murros vaikuttavat siihen, millainen työympäristö kuvajournalistilla tänä päivänä on. Eräs haastateltava pohtikin, ettei muista, koska viimeksi olisi nähnyt kuvajournalismin alan työpaikkailmoituksen. Suuri osa kuvaajista työskentelee siis tänä päivänä freelancereina, mikä osaltaan vaikuttaa myös tutkimukseeni ja sen lukemiseen: on muistettava, että lehtitalossa työskentelevän kuvaajan arki ja työkuultuuri ovat eri tyyppisiä kuin freelancer-kuvaajan arkityön todellisuus.

Yleisesti ottaen työelämä on muuttunut rakenteeltaan paljon viimeisten vuosikymmenten aikana. Jälkitekollisessa Suomessa työelämä ei ole enää samalla tavalla säänneltyä kuin aiemmin. Työpaikat ovat epävarmempia ja pääoman tuottovaatimukset ovat erilaiset kuin ennen. Täystyöllisyys ja varmuus työpaikasta opintojen jälkeen kuulostavat mahdottomuuksilta. (Julkunen 2008: 13-21.) Raija Julkunen onkin listannut joitain binaarioppositioita, jotka kuvaavat työelämän muutosta. Kuvailevia kuvajournalismin kontekstissa ovat mm. *objektivoitu - subjektivoitu, sosiaalisesti ankkuroitunut - uusliberaali, säännelty - sääntelemätön, ammatillinen - jälkiammatillinen, suojattu - prekaari, kollektiivinen - yksilöitynyt, kasvoton - henkilöitynyt, rutinoitunut - joustava, paikallaan pysyvä - liikkuva, eristetty - kommunikatiivinen, maskuliininen - feminisoitunut/affektiivinen/estetisoitunut, palkkatyö - palkkatyön jälkeinen.* (Emt., 19.)

Nykypäivän työelämää on kuvattu myös *työelämän feminisaation* käsitteellä, joka nähdäkseni koskettaa myös kuvajournalismia. Päivi Korvajärven mukaan feminisaatiolla tarkoitetaan työhön sisältyvän vuorovaikutuksen kasvanutta taloudellista merkitystä (2016: 136-137). Sosiaalinen kanssakäyminen ja vuorovaikutuksellisuus eivät siis ole vain ohimennen tapahtuvia, yksittäisiä kohtaamisia, vaan niillä on keskeinen rooli taloudellisen tuottavuuden kannalta. Naistyyppillisiä

ominaisuuksia vaativat työt ja työntekotavat ovat lisääntyneet. Työ vaatii esimerkiksi sosiaalisia taitoja, joustavuutta ja esteettisyyden ymmärrystä. Kulttuurisesti tämänlaiset ominaisuudet yhdistetään naiseuteen ja feminiinisyteen. Naisten lisääntyminen työpaikoilla lisää myös feminiinisinä pidettyjen ominaisuuksien, kuten palvelualltiuden, joustavuuden, neuvottelutaitojen ja viehättävyyden kysyntää ja vaatimuksia. Nykyisessä työelämässä mielikuvilla ja markkinoinnilla on yhä suurempi rooli, minkä takia kommunikaatiotaito ja taito pitää huolta omasta ulkomuodosta ovat nousseet tärkeiksi. Nekin ovat feminiinisyteen liitettyjä ominaisuuksia. Feminiinisenä pidetty kuluttaminen on tullut osaksi työelämää siten, että oma itse ruumista ja minuutta myöten nähdään työstettävänä ja muokattavana projektina työnantajan ja asiakkaiden tarpeita silmällä pitäen. Yhä vahvempana on ajatus siitä, että työmarkkinoilla pärjää, mikäli itse tekee töitä ja kehittää itseään. (Korvajärvi 2016: 148, 152-155, Gray 2003: 489-504, Julkunen 2010: 140-145.) Lisäksi feminisaatio tarkoittaa naisten määrän kasvua työelämässä ja erityisesti miesvaltaisilla aloilla, sekä naisille tyypilliseen määräaika- ja osa-aikatyön lisääntymiseen kaikilla aloilla. (Korvajärvi 2016: 136-137, Mc Dowell 2009: 3.)

Prekarisaatio, brändäys ja oma itse

Suomalainen yhteiskunta on ollut monenlaisten muutosten kohteena, monien mielestä kriisissä tai murroksessa sekin. Keskusteluissa ovat olleet mm. työelämän muutokset, työttömyys, tuloerot, maahanmuutto, äärioikeisto ja koulutuksen tulevaisuus. Omassa tutkimuksessani linkitän työelämässä ja yhteiskunnassa tapahtuvat suuret muutokset, feminisaation mukaan lukien, media-alan kontekstiin ja siihen todellisuuteen, jossa kuvajournalistit työskentelevät. Kuvajournalistien työtä kuvaavat lisääntyneet epämääräiset työsuhteet, kiristynvä kilpailu sekä vaatimukset verkostoitua ja olla näkyvä. Kiinteiden työsopimusten solmiminen on harvinaista, moni kuvaaja työskentelee yrittäjänä erilaisten irrallisten toimeksiantojen ja pätkätöiden parissa ja rahoittaa projektiluontoista työskentelyään apurahojen kautta. Brändääminen ja itsen kaupallistaminen ovat tärkeässä asemassa työnteossa erityisesti freelancereiden tai työnhakijoiden kohdalla. Kuitenkin samanaikaisesti on lehtitaloja, tai mediakonserneja, jotka työllistävät kuukausipalkallisia lehtikuvaajia, vaikkakin myös nämä kuvaajat työskentelevät kiristyneissä olosuhteissa.

Eeva Jokinen, Juhana Venäläinen ja Jussi Vähämäki (2015: 13-14) kuvailevat näitä yhteiskunnallisia muutoksia prekarisaation, ja tarkentaen *huokoistuneen yhteiskunnan*, käsitteillä. Prekarisaatiolla viitataan siihen, miten aiemmat, turvaa tuoneet elämän osa-alueet, kuten kiinteä työsuhde ja yhtenäinen työura ovat murentuneet tai muuttaneet muotoaan. He puhuvat prekaarin

tunnusta ja tunteista, millä he viittaavat aikakaudelle ominaisiin tunnesävyihin, kuten tohkeisuuteen, innostukseen ja riittämättömyyteen. Nämä tunnesävyt ovat luonteeltaan enemmän kollektiivisia kuin yksilöön palautuvia. (Jokinen ym., 2015: 14-18, ks. Jokinen 2015, Aho, Kovanen, Meriläinen & Silveri 2015, Purokuru & Paakkari 2015.) Tätä prekaarin tuntua voi aistia myös haastateltavien puheesta. Viitataan tutkimuksessani nykyiseen aikaan edellä kuvattujen tendenssien takia prekaarina aikakautena ja kuvajournalismiin prekaarina työnä Eeva Jokista, Juhana Venäläistä ja Jussi Vähämäkeä (2015: 7-29) mukailleen.

Jokisen, Venäläisen ja Vähämäen tutkimuksessa prekarisaatiolla ja huokoistuneella yhteiskunnalla viitattiin kolmenlaisiin suuntauksiin. Ensikisikin käsitteet tarkoittivat teollisen yhteiskunnan aikaisten instituutioiden murentumista. Hyvinvointivaltion turvaverkot eivät pidä, koulutus ei takaa työpaikkaa, palkkatyötä ei riitä kaikille, demokratia ja vasemmisto ovat heikentyneet. Toiseksi he viittaavat instituutioiden rajojen häilymiseen: työaika ja vapaa-aika sekoittuvat, ja työtä voi tehdä kotoa tai kaupungilta. Kolmanneksi he viittaavat uudenlaisiin mahdollisuuksiin, joita huokoistunut yhteiskunta voi tarjota, kuten kollektiiviseen työskentelyyn. (Jokinen ym., 2015: 15.) Prekarisaatiolla tarkoitetaan siis työelämän muutoksia laajempaa yhteiskunnallista ja institutionaalista muutosta (Emt., 24). Prekarisaatio on prosessi, jossa elämästä tulee epävarmaa, haurasta ja epämääräistä. Aikakaudelle ominaiset affektit on valjastettu kapitalistisen yhteiskunnan tarpeisiin (esim. Jokinen ym., 2015: 15.) ja työelämässä vuorottelevat into ja pelko epäonnistumisesta (Aho ym. 2015: 61-66). Aikakauden ihmiset kokevat usein riittämättömyyttä ja joutuvat kaiken aikaa varmistelemaan ja pelkäämään. Kaoottiselta tuntuva elämä yritetään hallita siinä onnistumatta. Olosuhteet aiheuttavat ahdistusta ja paniikkia. (Purokuru & Paakkari 2015: 154-156.) Yhteiskunta on siis monella tasolla muuttunut arvaamattomaksi ja epäluotettavaksi, ja tämän muutoksen vaikutus näkyy aikalaisissa.

Katariina Mäkinen on väitöskirjassaan (2012) käsitellyt aikakaudelle ominaista minuuden markkinointia sukupuolen ja myöhäiskapitalismin kontekstissa. Mäkisen mukaan työn ja vapaa-ajan suhde on muuttunut häilyväksi. Yhä useammin itseä muokataan työelämää varten, ja oma ruumis laitetaan kokonaisuudessaan likoon kaupanteon välineenä. Työnantajaa varten ei kaupata vain työpanosta, vaan itseä, persoonaa ja ruumista. Henkilökohtaiset ominaisuudet nähdään arvoa lisäävinä tekijöinä. Vastaavasti työelämän epäonnistumiset nähdään henkilökohtaisina kamppailuina sekä oman persoonan ja itsen riittämättömyytenä. (Mäkinen 2012: esim. 169, 201-204, 215-220.)

Myös poliittisen historian professori Pauli Kettunen tarttui samaan aiheeseen Helsingin Sanomien (HS) Vieraskynä-palstalla 17.9.2016. Hänen mukaansa globalisoitunut kapitalismi on muuttanut hyvinvointiyhteiskunnan kilpailuyhteiskunnaksi, jossa yksilön häviö ja menestys nähdään yksilölähtöisinä, ei yhteiskuntalähtöisinä. Tässä asetelmassa heikompiosaisuus ei johdu yhteiskunnan valtarakenteista, vaan se on yksilöön liitettävä ominaisuus. Kettusen mukaan *”kilpailukyvyyn vaatimukset muuntuvat henkilökohtaisiksi ominaisuuksiksi. Meiltä edellytetään suunnitelmallisuutta ja innovatiivisuutta, sitoutumista ja joustamista, joukkuepeliä ja yksilösuoritusta, lämmintä yhteisöllisyyttä ja kylmää kilpailua sekä oman toiminnan arviointia toisten näkökulmasta. Kaikki tämä on jo nuorena tuoteistettava portfolioon. Kilpailu tuottaa voittajia, häviäjiä ja niitä, jotka eivät pysty edes osallistumaan. Myös Suomessa.”* (Kettunen, HS 17.9.2016.)

Tämän päivän työelämää kuvaa se, että ihmisen on annettava itsensä peliin ja kilpailuun kokonaan sekä oltava muuttuva ja muuntautuva (Jokinen, Venäläinen, Vähämäki 2015: 18; Purokuru & Paakkari 2015: 163.). Eeva Jokinen (2015: 34) kirjoittaa Angela McRobbieta (2007: 721-722) mukailen nykykapitalismin ikonista, niin kutsutusta *huipputytöstä* (top girl), jolla viitataan taloudellisten tarkoitusperien muotoilemaan naisihanteeseen. *Huipputyttö* pitää syrjäntilanteessa huolen itsestään, rökittää muut, eikä tarvitse feminismiä, vaan on vapaa toimimaan oman mielensä mukaan. Aikakauden hengessä näkyy postfeminismi. (Jokinen 2015: 34-25, McRobbie 2007: 719-723.) Tähän liittyen Katariina Mäkinen (2012) ehdottaakin väitöskirjassaan, että sukupuolesta puhuttaessa tulisi tehdä ero kahteen analyttiseen näkökulmaan: sukupuoli sosiaalisena suhteena ja sukupuoli yksilön ominaisuutena. Mäkisen mukaan sukupuoli näkyy yhteiskunnassa yhtä useammin yksilön ominaisuutena ja resurssina, jolloin se voi olla yksilön brändiä vahvistava ja muotoileva tekijä, bisneksen väline. Tällöin sukupuoli epäoikeudenmukaisena ja hierarkkisena sortosuhteena voi voimistua, mutta pysyä näkymättömissä. Mäkisen mukaan yksilöllistymiskehityksen myötä feministisen tutkimuksen parissa onkin tarpeen suhtautua kriittisesti mm. toimijuuden ja vapaan tahdon käsitteisiin. (Mäkinen 2012: 270-275.) Tämä minunkin on pidettävä mielessäni kuvaajia, sukupuolta ja työelämää tutkiessani.

Jokisen mainitsemaa huipputyttöyttä ja sen näkymistä työelämässä mietin myös tämän tutkimuksen aineistoa tarkastellessani. Tutkimukseni tapahtuu nykypäivän työelämän kontekstissa, jossa brändäyskulttuuri, pärjäämispuhe, kilpailu ja epävarmuus ovat alati läsnä. Kuvajournalismissa ne ovat alan freelancer-luonteen takia vieläpä korostetusti työhön liittyviä elementtejä. Nykykehitys ei kuitenkaan ole yksin huono asia, vaan siitä voi seurata myös hyvää,

mikäli ihmiset löytävät uusia, yhteisöllisiä tapoja vanhojen toimintatapojen tilalle. (Jokinen 2015: 49, Jokinen ym., 2015: 15.) Myös Mäkisen tutkimuksessa nousee esiin se, että brändääminen voidaan nähdä keinona tehdä työstä itselle mielekäästä. Ihmiselle voi brändäämisen myötä tulla kokemus oman elämän hallinnasta ja vahvasta toimijuuden tunnusta, mikä toimii voimaannuttavana kokemuksena. (2012: 183-184.)

3. Teoreettinen kehys

Sukupuoli

Tämän osion alaluvuissa käyn läpi tutkimukseni kannalta keskeiset teoreettiset osa-alueet ja näkemykseni sukupuolesta sosiaalisena ja kulttuurisena konstruktiona, jolla on materiaaliset kytkökset. Tutkimukseni keskeinen ajatus on, että sukupuolta tehdään ja tuotetaan sosiaalisesti, mutta samanaikaisesti se on yksilölle materialisoitunut, ruumiillinen todellisuus. Tuon esiin heteronormin käsitteen, joka on oleellinen sukupuolesta puhuttaessa.

Sukupuolen tekeminen

Sukupuoli muodostaa yhden yhteiskuntamme keskeisimmän jaon (West & Zimmerman 2002: 4-5). Se on valtarakenne, joka asemoi ihmisiä hierarkkisesti samalla tavalla kuin esimerkiksi seksuaalisuus, luokka ja rotu (Skeggs 2014 30-33, West & Fenstermaker 2002: 55-79). Kuitenkin keskustelu, jota sukupuoleen liittyen arkisella tasolla tai esimerkiksi mediassa käydään on varsin yksipuolista, minkä takia sukupuolinäkökulman esiintuominen esimerkiksi akateemisessa tutkimuksessa on tarpeellista.

Yleinen ajatus läntisissä yhteiskunnissa on, että sukupuolia on kaksi, nainen ja mies, ja sukupuoli pohjautuu biologiaan ja on pääteltävissä anatomian pohjalta. Sukupuolten nähdään olevan keskenään erilaisia ja toinen toistaan täydentäviä, vastakkaisia. Sukupuolten ajatellaan olevan olemukseltaan ja ominaisuuksiltaan erilaisia, ja näin ollen esimerkiksi sukupuolittunut työnjako pohjaa ajatukseen olemuksellisista eroista, feminiinisydestä ja maskuliinisuudesta. (West & Zimmerman 2002: 5) Tämä yleinen näkemys essentialisoi sukupuolen sen sijaan, että se kyseenalaistaisi naisten ja miesten eriytyneitä yhteiskunnallisia ja kulttuurisia positioita.

Tässä tutkimuksessa sukupuoli nähdään Westin ja Zimmermanin (2002: 3-23) tavoin sosiaalisesti ja tilanteisesti tehtynä toimintana. Sukupuolen on tällöin mahdollista olla moninainen ja muuttuva. Tällöin sukupuolta ei nähdä yksilön sisäsyntyisenä ominaisuutena, vaan sukupuolen nähdään muotoutuvan kulttuurin ja instituutioiden tasolla, ja siitä tehdään kaiken aikaa selkoa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Sukupuoli on tärkeä piirre ihmisten välisissä sosiaalisissa suhteissa, ja se paitsi kertoo sosiaalisista järjestelmistä, myös määrittää näiden sosiaalisten järjestelmien toimintaa. (emt., 21-22.)

Sukupuolen tekemisen näkökulmasta sukupuoli on sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa tapahtuvaa sukupuolen esittämistä ja selontekoa. Koska vallitseva sukupuolijärjestys tunnistaa ja perustuu kahteen, vastakkaisena pidettyyn sukupuoleen, tulee sukupuolen teon olla tässä järjestyksessä läpimenevää ja tunnistettavaa, mikäli mieli nauttia sosiaalista hyväksyntää ja yhteisön jäsenyyttä. Sukupuolen tekeminen on eron tekemistä tyttöjen ja poikien, naisten ja miesten välille. Naisen on siis sosiaalisesti esitettävä naista ja miehen miestä, päästäkseen läpi hyväksyttynä naisena tai miehenä ja *normaalina ihmisenä*. (emt., 3-23.)

Oleellista on se, että sukupuolen tekeminen on tilanteista ja kulloisessakin kontekstissa on osattava toimia oikealla tavalla. Yksilöt tekevät sukupuolta, mutta tekeminen tapahtuu aina sosiaalisesti suhteessa muihin ihmisiin sekä instituutioihin. Sukupuolesta ollaan tilivelvollisia, ja tämä tilinteko tapahtuu sosiaalisessa kanssakäymisessä. Ajatus on siis se, että sukupuoli on se, miten se tehdään tilanteissa olevaksi. Valtaosa tilanteista ei ole lähtökohtaisesti sukupuolittuneita, eikä ole ilmeistä, miksi asiat liitetään tiettyyn sukupuoleen, mutta siitä huolimatta valtaosan kohtaamisista voi tulkita sukupuolen tekemisen näkökulmasta. (emt., 12-14.) Sukupuoli liittyy oleellisesti siihen, kuka saa tehdä ja mitä. Sukupuolella on siis keskeinen rooli työnjaossa, oli sitten kyse palkkatyö ja kotityön jakautumisesta tai eri ammattialoista. Jako perustuu ajatukseen sukupuolten essentialistisesti erilaisista luonteista. (emt., 18-19.)

Sukupuolta ei voi olla tekemättä niin kauan kuin sukupuolikategoriat nykyisellään ovat olemassa, mutta sukupuolta voi tehdä toisin (emt., 13). Näkökulma, joka pitää sukupuolta tekoina ja toistoina osoittaa, että yhteiskunnassa olevat rakenteelliset ja hierarkkiset erot eivät ole luonnollisia, vaan ne on tekemällä tehtyjä, teoilla ylläpidettyjä ja uusinnettuja. Tuula Juvonen kirjoittaakin, että kun biologian rooli sukupuolieroa selittävänä tekijänä hylätään, sukupuolitettu ja seksualisoitu ruumiillisuus osoittautuu ennen kaikkea yhteiskunnalliseksi valtasuhteeksi (Juvonen 2016: 53).

Jotkin toiminnot ovat muotoutuneet ja rutinoituneet sellaisiksi, että ne on totuttu mieltämään tietyn sukupuolen alueeksi. Konventiot tulevat kuitenkin haastetuiksi, mikäli ihminen toimiikin alueella, jolla pääsääntöisesti on nähty muun sukupuolisia ihmisiä. (West & Zimmerman 2002: 15-16.)

Kuvajournalismin alaa voi tarkastella tästä konvention rikkomisen näkökulmasta.

Lehtikuvaaminen on historiallisesti pitkään ollut miesvaltainen ala, jolla nykypäivänä toimii kaiken sukupuolisia ihmisiä. Konvention rikkomisesta voi usein seurata rooliristiriitoja, sillä sukupuolta ei pääse pakoon, vaan sukupuolittaminen tapahtuu sosiaalisissa kohtaamisissa väistämättä. Sukupuolen tekemisen näkökulmasta voikin miettiä, missä määrin naiskuvaajat nähdään naisina miesten alueella ja naisina, joiden nähdään olevan ”väärässä paikassa”.

Vallitsevaa sukupuolijärjestystä voi tarkastella *heteronormatiivisuuden* käsitteen kautta.

Heteronormatiivisuuden käsite on tutkimuksessani mukana siksi, että se täydentää tutkimuksen näkemystä sukupuolesta. Jukka Lehtosen mukaan heteronormatiivisuuden käsite sopii sekä sukupuolien että seksuaalisuuksien tutkimiseen, sillä heteronormatiivinen ajattelumalli ulottuu instituutioihin, rakenteisiin, käytäntöihin ja ihmissuhteisiin niin laajasti, että niiden välityksellä heteroseksuaalinen naiseus ja heteroseksuaalinen mieheys ovat ainoita tapoja olla hyväksyttävällä tavalla ihminen (Lehtonen 2003: 32). Heteronormatiivisissa sukupuolijärjestyksissä naisfeminiinisyys ja miesmaskuliinisyys olettavat naisilta ja miehiltä tiettyä ulkonäköä, tiettyjä kiinnostuksenkohteita, tiettyjä luonteenpiirteitä ja ominaisuuksia sekä tietynlaista seksuaalista halua. Heteronormatiivisuus siis liittää sukupuolen ja seksuaalisuuden, ja nimenomaan niiden tietyt hyväksytyt muodot laajemmin kaikkeen yhteiskunnalliseen toimintaan ja rakennetasoon. Chrys Ingrahamin (2005: 1-11) mukaan *institutionalisoitunut heteroseksuaalisuus* muodostaa sosiaalisten suhteiden ainoan hyväksytyt ja tavoiteltavan mallin ja on näin ollen oletusarvoista. Institutionalisoitunut heteroseksuaalisuus ulottuu sinne, missä on sosiaalisia suhteita, joten myös työpaikat ja työelämä ovat institutionalisoituneen heteroseksuaalisuuden vaikutusalueita. Mikäli siis tarkastelee sukupuolta työelämässä, on loogista kiinnittää huomiota myös heteronormatiivisuuteen ja institutionalisoituneeseen heteroseksuaalisuuteen.

Heteroseksuaalisuus, kuten myös muut seksuaalisuuskategorioiden, ovat siis sosiaalisesti konstruoituja ja hierarkkisia suhteessa toisiinsa. Ne perustuvat niin ikään sosiaalisesti konstruoituun käsitykseen sukupuolesta binäärioppositioina, miehinä ja naisina, jotka on määritelty olemukseltaan ja ominaisuuksiltaan erilaisiksi. Näistä asetelmista syntyy siis heteronormatiivisesti institutionalisoitunut yhteiskunta, ja näistä asetelmista ponnistaa

sukupuolittunut työnjakokin, jota varsin usein pidämme luonnollisena ja olemuksellisenä. Heteronormatiivinen yhteiskunta vaikuttaa siihen, että yhteiskuntaan kasvatetaan tyttöjä ja poikia, joille on erilaiset odotukset ja vaatimukset. Syntymästä saakka tytöt ja pojat erotellaan ja mielletään erilaisiksi. Heteronormatiivisuus kasvaa lapsiin päiväkodeissa, kodeissa ja kouluissa, sitä hengitetään kaduilla ja siihen kasvetaan mediankäyttäjinä. Heteronormatiivisuus vaikuttaa ammatinvalinnassa ja työpaikkojen työnjaossa. (Ingraham 2005: 1-11.) Omassa tutkimuksessani heteronormatiivisuus on läsnä osana sukupuolen tekemisen analyysiä, sillä sukupuolta ja seksuaalisuutta ei heteronormatiivisuudessa voi erottaa toisistaan. Heteronormatiivisuus kietoutuu tiiviisti myös ruumiilliseen sukupuoleen, sillä ihmisten tulee olla normatiivisesti tunnistettavia juuri tietynnäköisinä naisina ja miehinä. (West & Zimmerman 2002: 20-21.)

Materialistinen näkökulma ja ruumiillisuus

Tutkimuksessani ruumiillisuudella on keskeinen sija. Olemme ruumiimme kautta sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, ja ruumiin perusteella asetamme toisia ihmisiä kategorioihin (Julkunen 2010, 186). Sukupuolen tekeminen itsessään tapahtuu ruumiissa ja kohdistuu ruumiisiin. Sukupuolesta käydään neuvottelua ja tehdään selkoa ruumiillisen toiminnan kautta, ilmeillä, eleillä, pukeutumisella ja liikkumisella. Heteronormatiivisuus nojaa sukupuolijärjestykseen, joka muodostuu normatiivisesta nais- ja miessukupuolesta, jotka ovat ulkoisin, ruumiillisin merkein kategorisoitavissa (Rossi 2010: 29-38).

Materialismilla ja ruumiillisuudella on ollut feministisissä keskusteluissa hankala ja osin vältelty asema useastakin syystä. Materialismin ajatellaan olevan ristiriidassa konstruktivistisen ajattelutavan kanssa. On ajateltu, että se kieltää kulttuurin vaikutukset ja toimijuuden mahdollisuuden. Tuula Gordonin (2008) mukaan oletetaan, että materialismia soveltava ajattelijasi sosiaalisten ja kulttuuristen järjestysten nousevan materialistisesta todellisuudesta. Tästä ei kuitenkaan ole kyse, vaan konstruktivismia ja materialismia voi hyvinkin yhdistää, eivätkä ne ole toisiaan poissulkevia tapoja ajatella. (Gordon 2008: 18-19.) Osaltaan ruumiillisuuden käsittelyä lienee vältelty sukupuolentutkimuksessa siksi, että se palauttaa mieleen länsimaille ominaisen dikotomisen mieli/ruumis-jaottelun. Kulttuurintutkija Tutta Palinin (1996: 225-226) mukaan feministinen ruumiin politiikka voidaan jakaa kahteen päälinjaan, joista toinen jättää ruumiin huomiotta epäolennaisena seikkana, ja toinen taas korostaa ruumista positiivisena voimavarana. Kumpainkin näkökulma pyrkii haastamaan mieli/ruumis -dikotomian. Näitä näkökulmia ei Palinin mukaan tarvitse nähdä toisilleen vaihtoehtoisina, vaan ne voivat limittyä ja täydentää

toisiaan. Dikotomisessa ajattelussa nainen on liitetty ruumiin, luonnon, materian, käytännön ja tunteiden pariin, kun taas mies on liitetty mieleen, kulttuuriin, järkeen, tietoisuuteen ja teoriaan. Nainen on liitetty biologisen reproduktion pariin siinä missä mies on liitetty luovan produktiivisuuden yhteyteen. (Husso 2016: 74, Palin 1996.)

Viime aikoina ruumiillisuuden näkökulma on kuitenkin noussut uudella tapaa keskusteluihin, ja erityisesti affekteja on tutkittu yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta. Myös Gordonin (2008: 18) mukaan materialistinen näkökulma täytyisi ottaa mukaan feministisiin keskusteluihin. Näenkin, että sukupuolijärjestys on valtajärjestys, ja valtajärjestys näkyy ja tuntuu konkreettisina käytännön valtarakenteina ihmisten arjessa. Gordonin mukaan valta jakautuu niin mikro- kuin makrotasollekin, eikä jakautuminen tapahdu tasaisesti. Mikäli valtaa tuotetaan jatkuvasti siten, että se jakautuu epätasaisesti, valtarakenteet jähmettyvät niin ikään epätasaisiksi. Tällöin valta ei ole ainoastaan diskursiivista, vaan sillä on myös materiaaliset rakenteet, jotka ovat esimerkiksi lakeja ja pykäliä papereissa, rasteja ruuduissa tai vaikkapa nimettyjä wc:n ovia. (Gordon 2008: 20.)

Eeva Jokiselle ruumiillisuus on se kohta, jossa yksilölliset ja subjektiiviset kokemukset leikkaavat kulttuurisen, yhteiskunnallisen ja taloudellisen järjestyksen. Kaikkien ruumiitten ei ole mahdollista toimia, haluta ja tietää samalla tavoin samoissa tilanteissa. Jokinen muistuttaa, etteivät yhteiskunnalliset rakenteet, kuten sukupuolijärjestys tai muut instituutiot, ja yksilö ole toinen toistensa seurauksia, vaan sisäkkäisissä suhteissa toisiinsa. Yksilön kokemukset ja halut linkittyvät sosiaalisiin ja symbolisiin järjestyksiin. (Jokinen 1997, 7-13.)

Arto Tiihonen (1997) puhuu ruumiillisuudesta sosiaalisena suhteena ja Raija Julkunen (1997) korostaa sosiaalisissa tilanteissa ja tiloissa tapahtuvaa ruumiiseen liittyvää määrittelyvaltaa. Tiihosen mukaan käsitykset omasta ruumiista, sen kyvyistä ja heikkouksista, syntyvät pitkälti sen mukaan, millaista palautetta sosiaalisessa kanssakäymisessä omasta ruumiista saa. Toki näihin oletuksiin ei tarvitse alistua, vaan ne voivat myös synnyttää myös vastareaktion. (Tiihonen 1997: 110-111.) Julkusen mukaan erilaiset katseet, kommentit, huutelut ja huomautukset luovat ja uusintavat sukupuoleen liittyvää vallitsevaa järjestystä ja normatiivista sukupuolisuutta. Naisruumiit omaksuvat helposti maskuliinisten arvojen mukaisen ulkonäkönormiston, heteronormiin kuuluvan feminiinisen naisruumiin ihanteen, mutta kamppailevat samanaikaisesti sen puolesta, että instituutioiden normijärjestelmä löystyisi ja erilaisten ruumiiden toimijuus monipuolistuisi normiriippuvuuden sijaan. (Julkunen 1997: 47-62.)

Kuten todettu, ruumiskeskustelua on kartettu essentialistisen biologia-näkökulman takia. Kuitenkin materiasta ja ruumiista puhuminen on oleellista. Sukupuoli on myös muuta kuin kulttuurista toistoa ja tekemistä, sillä on myös materiaallinen ulottuvuus, eikä se yhteiskunnallisten ja poliittisten ulottuvuuksien takia ole vain mielentila. Ruumiin näkökulma tulee oleelliseksi esimerkiksi silloin, kun sukupuoli oikeuttaa tietynlaisen ruumiillisen kohtelun, kun ruumis käyttäytyy tietyllä tavalla, tai kun synnynnäinen, anatominen ruumis ei vastaa sukupuolikokemusta.

Sukupuolitettu ruumis työelämässä on mielenkiintoinen tutkimuskohde. Beverley Skeggsin (2014) mukaan sukupuoli, luokka ja rotu vaikuttavat suuresti siihen, miten ruumiita ja habituksia arvioidaan ja arvotetaan: erilaiset työt sopivat erilaisille ruumiille. Skeggsin mukaan sosiaalisiin ryhmiin liitetään kulttuurissa tiettyjä ominaisuuksia, ja ryhmästä riippuen nämä ominaisuudet voivat olla joko leimaavia ja olemuksellisenä pidettyjä, tai niitä voidaan esittää väliaikaisesti. Skeggs viittaa luokkanäkökulmasta mustan miehen cooliin habitukseen, jota valkoinen mies voi imitoida, kuitenkin siitä irrottautuen. Musta mies sen sijaan ei pysty imitoimaan valkoista habitusta olematta musta, eikä pääse eroon mustalle kulttuurissa annetuista ominaisuuksista. (Skeggs 2014: 27-38.) Tutkimuksessani analysoin sitä, millaisia kykyjä ja ominaisuuksia kuvaajilta vaaditaan tai heidän oletetaan omaavan, kun heitä arvioidaan heidän oletetun sukupuolen mukaan.

Aiempiin vuosikymmeniin verrattuna sukupuolet ovat lähentyneet toisiaan työelämässä sekä määrällisesti että oikeuksien näkökulmasta. Tästä on seurannut, että ruumiista ja seksuaalisuudesta on tullut jälleen keskeisiä eronteon ja hierarkian paikkoja: seksuaalinen häirintä ja ahdistelu toimivat sukupuolisen hierarkian ja sukupuolieron luojina määrällisesti tasa-arvoistuneessa työelämässä. (Julkunen 2010: 188.) Ruumiillisuuden ambivalenssi asettaa naisia päivittäin epäsuotuisiin asemiin työpaikoilla ja sosiaalisessa elämässä: ihmisruumiista on yhä enemmän tietoa, mutta toisaalta sitä käytetään normittamisen ja sukupuolittamisen tekosyynä esimerkiksi työnjaossa. (emt., 186-188.)

Ruumiillisuutta on tarpeen tutkia juuri tasa-arvon näkökulmasta, sillä ihmisiä luokitellaan tiettyihin kategorioihin ruumiittensa perusteella. Työelämän näkökulmasta ruumiillisuus nousee keskeiseen asemaan, sillä sukupuolittunut työnjako voi tarkoittaa tiettyjen ruumiitten tietynlaista toimijuutta ja tiettyjen ruumiitten ulosjäämistä. Ruumiillisuudesta ja sukupuolittumisesta puhuttaessa sukupuolten sisäiset erot ja sukupuolten moninaisuus usein unohtuu täysin, ja Eeva

Jokinen painottaakin että sukupuoliéron sijaan tulisi puhua eroista monikossa. (Jokinen 1997: 7, ks. Julkunen 2010: 46-47.)

Omassa tutkimuksessani materialismi ja ruumiillisuus ilmenevät kuvaajien ruumiillistuneiden kokemusten muodossa ja materiaalsen muodon saaneiden rakenteiden, kuten ”miehen käteen” tehtyjen kameralaitteiden kautta. Kuvaajien kokemukset ovat ruumiillistunutta tietoutta, jota kuvaajat kantavat mukanaan. Sukupuoli näkyy kuvaajien kertomuksissa usein ruumiillistuneina eroina ja tapoina, toisinaan tiedostettuina ja tunnistettuina, toisinaan tiedostamattomina.

Kuvaajan työssä ruumis on monella tapaa oleellisesti läsnä. Työ sisältää fyysistä liikkumista paikasta toiseen, ruumiin käyttöä, esillä olemista, katseille altistumista, olemista paikoissa, joissa kuvaajan ruumista ei välttämättä ole totuttu näkemään. Kuvaaja aistii, kokee ja tuntee ruumiinsa välityksellä. Työssäni minua kiinnostaa se, miten ja millaiseksi muiden kuin mieskuvaajien ruumiillinen toimijuus muotoutuu, miten sukupuolesta neuvotellaan, ja miten sitä tehdään.

Tutkielman teoreettinen näkökulma - sukupuolen tekeminen ja ruumiillisuus yhdessä

Tutkimukseni teoreettinen näkökulma on yhdistelmä konstruktivismia ja materialismia. Sukupuolen tekemisen näkökulma haastaa essentialistisen ajattelun. Vahvan antiessentialismin kohdalla on kuitenkin riski siihen, että ruumiillisuus ja materia häivytetään kokonaan, eikä huomioida sitä, että oleminen on ruumiillisia kokemuksia ja tunteita, ja ruumiin asettumista tiettyihin tiloihin, mikä tekee sekä ruumiit että tilat oleviksi (Palin 1996: 240). Tuija Pulkkinen toteaa, että vaikkei ruumis ole sukupuoliéron luonnollinen perusta, toimii se sukupuolitetun todellisuuden tuottamisen välineenä (Pulkkinen 1994: 177). Näin ollen ruumiillisuutta analysoimalla ja tulkitsemalla pääsee käsiksi ken kautta ylläpidettyihin ja siinä tuntuviin valtajärjestyksiin.

Tutta Palin kirjoittaa: ”*Vaikka teoriassa voidaan - ja on tärkeää - olla sillä kannalla, että sukupuoli selvärajaisena kategoriana on fiktio, naisia sorrettaan yhä naisina samoin kuin seksuaalisia vähemmistöjä torjutaan heteroseksuaalisen matriisin (tutkimuksessani heteronormin) horjuttajina*” (Palin 1996, 239).

Marita Husson (2016) puhe sukupuoliesta ruumiillistuneena tapaisuutena ja elettyinä suhteena yhdistää ruumiillisuutta konstruktivistiseen näkökulmaan, mikä on toimiva näkökulma myös minun tutkimuksessani. Hussonille sukupuoli elettyinä suhteena liittyy ihmisten kokemuksiin, jotka muodostuvat valtasuhteissa ja myös muokkaavat valtasuhteita. Hussonille valtasuhteet ja rakenteet ovat ihmisten tiedostaen ja tiedostamatta toistamia tekoja ja tapaisuuksia, jotka ovat ajan saatossa muotoutuneet. Husson mukaan ruumiillistuneita tapaisuuksia ja elettyjä suhteita tutkittaessa oleelliseksi nousee toimijuuden mahdollisuus, joka liittyy paitsi yksilön kokemukseen toimijuudesta, myös ympäristön sallimiin ja suosimiin asioihin sekä konkreettisiin tiloihin, kuten työpaikkaan. (Husson, 2016: 73-91.) Myös Palinin mukaan ulkopuolelta tarkastelun sijaan ruumista on mielekästä tarkastella elettyinä ja paikantuneena ruumiina (Palin 1996: 240).

Toimijuus

Tutkimuksessani olen kiinnostunut muiden kuin mieskuvaajien toimijuudesta kuvajournalismin alalla. Toimijuudella viitataan yksilön toiminnan mahdollisuuksiin, laatuun ja laajuuteen kulloisessakin kontekstissa. Ojala, Palmu ja Saarinen (2009: 14) kirjoittavat: ”*toimijuus paikannetaan monissa yhteyksissä rakenteiden, instituutioiden ja yhteisöjen, niihin kiinnittyvien järjestysten, normien, sääntöjen, odotusten ja käytäntöjen sekä tietyllä tavalla resursoitun yksilön väliseen suhteeseen.*” Toimijuus liittyy siis valtaan ja rakenteisiin ja siihen, että erilaiset ominaisuudet omaavilla ihmisillä on eri määrä toimijuutta kulloisessakin tilanteessa. Ominaisuudet, kuten sukupuoli, luokka ja rotu vaikuttavat siihen, millainen toimijuus on kulloinkin mahdollinen. (Eteläpelto ym. 2014; Skeggs 2014.)

Vaikka puhunkin yksilön mahdollisuuksista toimia, en kuitenkaan näe, että yksilö kohtaisi yhteiskunnalliset ja kulttuuriset rakenteet täysin muista yksilöistä erillään, ja että yksilön toimijuus olisi täysin hänen omasta toiminastaan riippuvaista. Näen, että yksilöä arvioidaan tämän edustamien ominaisuuksien mukaan, jollainen esimerkiksi sukupuoli tai ihonväri on. Näin ollen yksilöllä on sekä oma identiteetti ja tietoisuus että hän on samanaikaisesti myös ryhmän edustajana tietynlaisten odotusten, rajoitusten ja oletusten ikeessä. (vrt. Ojala, Palmu ja Saarinen 2009: 15; Eteläpelto ym. 2014: 205; Lempiäinen 2007.) Sukupuolittuneessa toimijuudessa yhdistyvät sekä sukupuolen tavanmukainen tekeminen ja toistaminen että yksilön henkilökohtainen toimijuuden tuntu ja tietoisuus omista teoista. (Lempiäinen 2007; ks. Ojala 2010: 42; Mäkinen, 2012: 184.) Toimijuus ei ole vain rationaalista ja diskursiivista, vaan sillä on

myös tunneulottuvuus, minkä takia käsite sopii hyvin tutkimukseeni, jossa haastatteluilla pyrin tavoittamaan käytännön toimintatapojen ohella ruumiillistuneita kokemuksia. (ks. Eteläpelto ym. 2014: 205-206.)

Toimijuuden yhdistäminen sukupuoliinäkökulmaan on luontevaa paitsi siitä syystä, että sukupuoli vaikuttaa toimijuuteen, myös siitä syystä, että toimijuuden käsite on joustava ja mukautuva ja se mahdollistaa ihmisen toiminnan analysoimisen paikantuneena ja muuttuvana, tilanteisena ja aina suhteessa johonkin (Ojala, Palmu, Saarinen 2009:15, ks. Lempiäinen 2007).

Omassa tutkimuksessani tutkin sukupuolen ja toimijuuden lomittumista työssä. Kuten Päivi Korvajärvi (2016) on todennut, työpaikkojen käytännöissä sukupuolen tavoittaminen on toisinaan hankalaa, sillä sukupuoli näkyy liukuvana ja sukupuolelle sopiva toiminta on vaihtelevaa ja muuttuvaa. Työelämästä puhuttaessa toimijuus liitetään usein rakenteelliseen valtaan, mutta myös sosiaalisiin suhteisiin, vuorovaikutukseen ja puhetapoihin sisältyviin valtarakenteisiin ja valta-asetelmiin (Eteläpelto ym. 2014).

Toimijuuden käsite mahdollistaa sukupuolen näkemisen tekoina ja toistoina sen sijaan, että sukupuoli olisi essentialistinen ominaisuus (Lempiäinen, 2007). Näenkin, että ihmisten toimijuutta ohjaillaan sukupuolelle, tai kulloinkin kyseessä olevalle erolle, sopivaksi. Näin ollen sukupuoli, kera muiden erojen, merkityksellistää ja järjestelee toimijuutta. Sukupuoli, luokka, rotu ja muut erot ovat rakenteellisia ja hierarkkisia ja näin ollen sosiaalisesti tuotettuja. Ne näkyvät diskursiivisissa järjestyksissä ja instituutioiden tasolla. Instituutioissa, kuten työpaikoilla ja koulujärjestelmässä, ihmisiltä odotetaan tietynlaista toimintaa, ja nämä odotukset ovat yhteydessä eroihin, kuten sukupuoleen ja oletettuun toimijuuteen. (Ojala, Palmu, Saarinen 2009: 15-23.)

Arkiset käytännöt työpaikoilla ja kouluissa huomaamatta kohtelevat eri oletettuja sukupuolia eri tavoin. Eri sukupuolille suunnataan erilaisia odotuksia, ja heitä kohtaan on erilaisia oletuksia ja vaatimuksia. Nämä erilaiset oletukset suuntaavat sitä, miten ihmiset kokevat itsensä, ja millaiseksi heidän toimijuutensa sekä käsityksensä omasta toimijuudestaan ja mahdollisuuksistaan muotoutuvat. Sosiaalisilla rakenteilla on siis materiaallinen ulottuvuus, joka näkyy yksilötasolla. (ks. emt.) Puhe tasa-arvoisesta yhteiskunnasta ja vapaasta valintojen teosta on hämäävää, sillä ihmisten valintoihin vaikuttavat monet normit ja oletukset. Naisia voidaan kannustaa miesvaltaiselle alalle ja miehiä naisvaltaiselle, mutta kannustaminen tapahtuu usein normatiivisia

sukupuolikäsityksiä korostamalla ja Lahelman (2009: 136-156) mukaan esimerkiksi kouluissa voi olla hyvinkin vahvat normatiiviset käsitykset sukupuolista ja essentialistisesta sukupuolierosta.

Tutkimukseni toimijuus on syvälle juurtuneissa valtarakenteissa tapahtuvaa aktiivista ja passiivista toimintaa. Se on tapoihin ja arkeen liittyviä rutiininomaisia suorituksia, normin toistoa, mutta myös valintoja ja harkintaa ja mahdollistaa tietoisien toisin tekemisen. Näen, että sukupuolten toimijuus muotoutuu neuvotteluissa ja selonteoissa, joita käydään kuvajournalismin arkisissa käytännöissä.

Oleellista tutkimuksessani on se, miten naisoletuksellisuus vaikuttaa toimijuuteen ja sen laatuun kuvajournalismissa, ja millaisia toimijuuksia tässä kontekstissa muotoutuu.

Tasa-arvo ja työelämä-näkökulma

Tasa-arvon käsitteestä

Työni käsittelee kuvajournalismin sukupuolittumista työn näkökulmasta, eli keskiössä ovat kuvajournalismi työnä ja sukupuoli. Tasa-arvon käsitteen läpikäyminen tässä yhteydessä on olennaista monestakin syystä. Tasa-arvon kannattaminen tuntuu julkisessa ja organisatorisessa keskustelussa muotoutuneen lähes itsestään selväksi hokemaksi ilman, että hokeman sisältöä sen tarkemmin avataan.

Sukupuolesta ja tasa-arvosta käydyt julkiset keskustelut ja yleinen yhteiskunnallinen ilmapiiri ovat Suomessa suhteellisen varovaisia ja perinteisiin tasa-arvokysymyksiin keskittyviä. Keskusteluihin sisältyy ajatus siitä, että Suomi on tasa-arvon mallimaa, eikä tasa-arvon suhteen tarvitse enempää toimia, vaan se on meillä jo saavutettu. (Julkunen, 2010: 74.) Kuitenkin tasa-arvon käsitteeseen tulisi suhtautua kriittisesti, kuten feministisen tutkimuksen piirissä viimeaikoina on tehty. (ks. esim. Holli 2012: 73-96.) Anne Maria Hollin mukaan tasa-arvo ei ole yksiselitteinen ja muuttumaton arvo, vaan se on käsite, joka on kaiken aikaa muutoksessa ja tulee nähdä kulloiseenkin kontekstiin paikantuneena. Hollin mukaan tasa-arvoa tulisikin pitää enemmän tutkimuskohteena kuin asiaintilojen yksiselitteisenä mittarina. Se, miten me ymmärrämme tasa-arvon, vaikuttaa myös siihen, millaisena näemme muutosmahdollisuuden. (emt., 95.) Jos puhumme jo toteutuneesta tasa-arvosta, tai toistuvasti asetamme vastakkain tasa-arvon ja

feminismin (”kannatan tasa-arvoa, mutta en ole feministi”), jää käsityksemme tasa-arvosta rajalliseksi, ja tasa-arvon toteutuminen voi olla mahdotonta. (emt., 74.) Hollin mukaan kulloinenkin aikakausi ja paikka vaikuttavat siihen, millaiset yhteiskunnalliset kysymykset nähdään oleellisina, ja mitä asioita halutaan tai koetaan oleellisiksi muuttaa. Holli kirjoittaa, että esimerkiksi työnjakoa on mahdoton muuttaa, mikäli sen nähdään pohjaavan geeneihin, luonteeseen tai jumalaan. (emt., 83.)

Tasa-arvosta puhuttaessa voidaan erottaa muodollinen tasa-arvo ja tosiasiallinen tasa-arvo. Muodollinen tasa-arvo viittaa lakien ja säädösten luomiin mahdollisuuksiin ja tosiasiallinen tasa-arvo siihen, miten tasa-arvo lopulta toteutuu yhteiskunnassa eri lähtökohdista olevien ihmisten kesken. Yhteiskuntatieteissä tasa-arvoa mitataan usein saman kohtelun, samojen palkkojen ja työtehtävien jakautumisen kautta. (Holli 2012: 77-79.)

Valtiollisella tasolla tasa-arvon edistäminen tapahtuu lainsäädännössä. Perustuslaki (1999/731 § 6), tasa-arvolaki ja yhdenvertaisuuslaki määrittävät suuret linjat tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyen. Tasa-arvolaki (1986/609) pyrkii estämään sukupuoleen perustuvaa syrjintää ja lisäämään miesten ja naisten tasa-arvoa sukupuolivähemmistöt huomioiden. Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) kieltää syrjinnän iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Historian näkökulmasta tasa-arvo on kehittynyt julkisista oikeuksista kohti yksityisen sfääriä. 1800-1900 -lukujen suuret kysymykset koskivat naisten oikeutta koulutukseen ja ammatinharjoittamiseen, kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia sekä 1900-luvun lopulle tultaessa sosiaalisia ja kulttuurisia oikeuksia. Nykyään keskeisimpiä tasa-arvoon liittyviä keskusteluja on sosiaalisiin oikeuksiin liittyvä keskustelu naisten yhtäläisistä oikeuksista työpaikoilla ja työelämässä. (Julkunen 2010: 80.) Tasa-arvokeskustelu tuntuu Suomessa yleisellä tasolla tarkoittavan naisten ja miesten välisen tasa-arvon toteutumista työelämässä, eli kysymyksiä työnjaosta ja palkoista. Työelämästä ja sukupuolesta käytävä keskustelu taas vastaavasti tyypistyy yleensä keskusteluun tasa-arvosta lyhykäisyydessään: joko naiset ja miehet ovat tasa-arvoisia (lue: ansaitsevat yhtä paljon/ovat vapaita työskentelemään haluamallaan aloilla) taikka eivät.

Julkinen tasa-arvokeskustelu⁶ oman kokemukseni ja kuulemani mukaan harvoin analysoi sitä, miksi alun alkaen yhteiskunta on eriytynyt, ja miten eriytymistä ylläpidetään tänä päivänä, tai mitä eriytyminen kokonaisuudessaan merkkää - paitsi kapeampaa lompakkoa ja köyhempiä eläkevuosia. Mielestäni julkista tasa-arvo- ja sukupuolikeskustelua olisi kuitenkin aiheellista laajentaa, analysoida sekä kritisoida, ja tasa-arvon käsite tulisi niin ikään altistaa analyysille ja kritiikille. Keskustelua tulisi myös viedä enemmän piiloisten rakenteiden sekä pinttyneiden ja luonnollistettujen tapojen ja tottumusten tarkasteluun sen sijaan, että keskitytään ainoastaan tasoittamaan palkkoja ja mittaamaan naisen euroa, vaikkakin eurot ovat hyvä mittari rakenteelliselle eriarvoisuudelle.

Erityisesti liberaalifeminismin parissa on ajateltu, että tasa-arvolla tarkoitetaan samuutta ja sen vastakohtana on erilaisuus. Tämä taas on johtanut ajatukseen, että ollakseen tasa-arvoisia, naisten on oltava kuin miehiä ja että mieheys itsessään on ollut normi ja arvokkaampi ominaisuus. Radikaalifeminismi sen sijaan on luonut eroa ja halunnut naisten pyrkivän eroon ja erilaisuuteen, pois mieheyteen liitetystä ihanteista. (Holli 2012: 83-88.) Raija Julkusen (2010: 17) mukaan naiset ja miehet on nykyisellään yhteiskunnan ja kulttuurin tasolla lakien ja normien kautta sullottu yhteen muottiin, joka pitää yllä kahden sukupuolen suhteista asetelmaa. Julkunen (emt., 70) puhuukin dekonstruktivistisesta feminismistä, joka pyrkii purkamaan jähmeitä kategorioita ja binaarioppositioita, kuten tasa-arvosta puhuttaessa muotoutuneen samuus/ero -asetelman. Dekonstruktivistisesta näkökulmasta intersektionaalisuus ja erojen moninaisuus nousevat siis mukaan tasa-arvokeskusteluun. Lisäksi hän käyttää käsitettä inklusiivinen kansalaisuus ja tarkoittaa, että sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaiset erot tulisi sisällyttää itsestään selväksi osaksi kansalaisuutta. (Julkunen, 2010: 46-56.) Hollin ja Julkusen näkemykset ovat antaneet paljon myös tälle tutkimukselle.

Puhe tasa-arvosta ja arkielämän tasa-arvopolitiikasta sekä puhe sukupuolen olemuksesta osoittavat, että sukupuoleen ja valtaan liittyviä kysymyksiä tarkasteltaessa on liikuttava samanaikaisesti usean eri diskurssin tasolla ja parissa. On huomioitava arkisten materiaalien olosuhteiden näkökulma sekä yhteiskunnan ja kulttuurin laein ja normein ylläpitämä järjestys. Yhteiskunnallisilla rakenteilla on materiaaliset ilmenemismuotonsa, mikä tuntuu yksilöiden elämässä ja ruumiissa. Epätasa-arvo ja eriarvoisuus näkyvät työoloissa, palkoissa, työnjaossa ja

⁶ Viittaa tällä mediassa ja arkipuheissa käytyyn keskusteluun erotuksena esimerkiksi kriittiseen akateemiseen tasa-arvotutkimukseen.

monessa muussa arkisessa ihmisten elämään vaikuttavassa tilanteessa. Tasa-arvotyössä on siis huomioitava paitsi konkreettiset eriarvoisuudet, myös niitä tuottavat rakenteet.

Omassa tutkimuksessani en halua puhua tasa-arvosta naisten ja miesten *välisenä*. En halua vahvistaa jakoa juuri nais- ja mieskuvaajiin ja vertailla ja vaatia sukupuolten *välistä* tasa-arvoa. Sen sijaan olen kiinnostunut sukupuolen moninaisuudesta ja asetelmasta, joka haastaa hierarkkiset binääriset ja heteronormatiiviset rakenteet. Haluan korostaa sitä, että yksilöiden välillä on monia muitakin hierarkkisia eroja kuin sukupuoli, ja yksilön asemaan vaikuttavat monet yhtäaikaiset, risteävät erot. Tästä näkökulmasta haluan edistää yhdenvertaisuutta kaikkien yksilöiden välillä huolimatta siitä, millaisiin subjektipositioihin he asemoivat itsensä tai heidät vuorovaikutuksessa asemoidaan. (ks. Holli 2012: 87-88.)

Vaikka tavoitteeni on vallitsevien hierarkkisten sukupuolijärjestysten kritiikki ja ihmisten moninaisuuden korostaminen, en halua unohtaa tasa-arvon käsitettä - onhan työelämän sukupuolittuminen kuitenkin materiaallinen ilmiö konkreettisine seurauksineen. Tutkimuksessani haluan korostaa tasa-arvoa sellaisena yhdenvertaisuutena, joka perustuu feministisiin lähtökohtiin: erilaisten yksilöiden yhdenvertaisuuteen ja erilaisilta taustoilta tulevien yksilöiden samanlaisiin tosiasiallisiin mahdollisuuksiin ja tosiasiallisen tasa-arvon edistämiseen.

Sukupuolet työelämässä

Suomalainen tasa-arvokeskustelu liittyy usein työelämän tasa-arvoa käsitteleviin aiheisiin. Työelämänäkökulman keskeisyys on ymmärrettävää, sillä työ määrää käytettävissä olevan ajan jakautumista ja yksilön sijoittumista yhteiskunnassa niin sosiaalisesti kuin ekonomisestikin. Sukupuoli on työelämässä myös varsin keskeinen tekijä, vaikkakin se usein pyritään häivyttämään neutraaliuden taakse.

Tiivistäen voi sanoa, että sukupuoli vaikuttaa ammattiin, työnkuvaan ja toimialaan. Naisten ja miesten positiot työelämässä ovat siis eriytyneet, segregoituneet. Segregaatio tarkoittaa sitä, että naiset ja miehet opiskelevat ja työskentelevät eri aloilla ja eri ammateissa sekä eri tehtävissä saman alan sisällä (*horisontaali segregatio*). Lisäksi naiset ja miehet ovat sijoittuneet työpaikan hierarkiassa eri tasoille (*vertikaali segregatio*). Eriytyminen vaikuttaa ihmisten sosioekonomisiin asemiin sekä tuloihin. (ks. esim. Julkunen 2010: 130-140; Korvajärvi, 2016; Kinnunen & Korvajärvi 1996.)

Segregaatio näkyy sekä historiassa että tämän päivän Suomessa (esim. Julkunen 2010; Korvajärvi 2016; Korvajärvi & Kinnunen 1996). Työelämän segregaation pohjana voi nähdä binäärisen sukupuolijaon naisiin ja miehiin sekä erilaiset oletukset, ominaisuudet ja arvot, jotka näihin kategorioihin liitetään. Historiallisesti naisten ja miesten välisestä suhteesta on tehty hierarkkinen ja vastakkainen, ja erojen pohjalta naiset ja miehet on määritelty ominaisuuksiltaan tiettyihin tehtäviin sopiviksi. Sama jako kattaa toki myös muut yhteiskunnan osa-alueet, sillä miltei minkä tahansa asian voi sukupuolittaa joko naisiin tai miehiin liittyväksi. (Julkunen, 2010: 131-132.)

Naiset tulivat suomalaiseen työelämään vauhdilla 1960-1980 -lukujen aikana, mutta naiset ja miehet ovat kuitenkin pysyneet omilla tahoillaan. Akateeminen maailma ja akateemiset ammatit ovat naisistuneet vahvasti, mutta uusia sukupuolittuneita aloja ja ammatteja on samanaikaisesti syntynyt. Esimerkiksi 1990-luvulta nousussa ollut IT-ala on pitkälti ollut miesvoittoinen (Vehviläinen 1996). Julkunen mukaan naisenemmistö muodostui sinne, missä miesvalta oli heikoimmillaan ja missä oli luonteva tarve naisellisina pidetyille ominaisuuksille. Julkunen toteaa ajatuksia herättävästi, että sukupuolisegregaation historiallinen muotoutuminen on helposti hahmotettavissa, mutta sen jatkumista ja pysyvyyttä yhä tänä päivänä on vaikea ymmärtää. (Julkunen 2010: 131.) Naisten koulutustason nousu ei itsessään takaa segregaation poistumista, sillä erot ja hierarkiat voivat toistua myös akateemisessa maailmassa tai korkeasti koulutetuilla aloilla (emt., 132-133).

Suomalainen työelämä on yhä 2010-luvulla varsin eriytynyttä ja niin kutsuttuja tasa-ammattaitoja, joissa kumpaakaan sukupuolta ei ole yli 60% on hyvin vähän. Tilastokeskuksen mukaan naisvaltaisimmat alat vuonna 2014 olivat terveys- ja sosiaalipalvelut, majoitus- ja ravitsemustoiminta, koulutus ja muu palvelutoiminta, kun taas miesvaltaisia aloja olivat rakentaminen, kuljetus ja varastointi, teollisuuden alat, maa-, metsä-, ja kalatalous sekä kaivostoiminta. Myös informaatio- ja viestintäala oli miesvoittoinen, sillä 68,6 % kaikista alan työllisistä oli miehiä. (Naiset ja miehet Suomessa 2016: 46.) Journalismi on sen sijaan niin sanottu tasa-ala, jossa naisten määrä on 80-luvulta lähtien kasvanut reippaasti. Kuitenkin alan sisällä on eroja esimerkiksi päällikkötehtävien jakautumisessa. (Ruoho, Torkkola 2010: 10-11.) Miehet työllistyvät naisia useammin yksityiselle sektorille, naisia työllisti enemmän julkinen sektori, erityisesti kuntien palveluksessa oli paljon naisia. Miehet toimivat naisia useammin johtotehtävissä, ylempinä toimihenkilöinä sekä yrittäjinä. Naisyrittäjät toimivat usein

henkilökohtaiseen palveluun keskittyvillä aloilla, kuten hyvinvoinnin, hoivan ja kulttuurin alalla. (Tilastokeskus 2016, 46.)

Hierarkioiden osalta naiset ovat nousseet hyvin esimies(!)asemiin, mutta harvalla miehellä on nainen esimiehenä, ja naisten määrä toimitusjohtajina ja pörssi-yhtiöitten hallituksissa on heikko. Segregaation tutkiminen onkin oleellista, sillä segregaatio jäykistää työmarkkinoita ja omalta osaltaan ylläpitää sukupuolten eriarvoisuutta yhteiskunnassa. Jotkut näkevät segregaatiossa positiivisiakin puolia, kuten yhteentörmäysten estäminen - jos naiset ja miehet työskentelevät erillään toisistaan, voidaan sen nähdä estävän sukupuolikonflikteja ja ylläpitävän sukupuolisopua. (Korvajärvi 2016 143-149; Julkunen 2010:135-137.)

Päivi Korvajärven (2016) mukaan naisten ja miesten välillä on työelämässä selkeä ero, ja tämä ero on havaittavissa palkkojen, arvostuksen ja asemien kohdalla. Ammatti- ja toimialojen kahtiajako näkyy selkeimmin tilastoissa, kun taas käytäntöjen ja kerronnan kautta eroja on hankalampi tavoittaa. Korvajärven mukaan sukupuoliero on tilanteista ja paikallista ja se on läheisesti yhteydessä töiden ruumiillistuneisiin ja seksuaalisoituneisiin sisältöihin. Myös Julkunen (2010: 130-139) mukaan sukupuolten mukaiset jaot ovat helposti hahmotettavissa, mutta niitä luovia käytäntöjä on vaikeampi havaita, ja tämän takia kiinnostavia ovatkin jakoja muodostavat ja ylläpitävät käytännöt.

Päivi Korvajärvi on tutkinut sukupuolen tekemisen tapoja naisvaltaisten palvelualojen kontekstissa ja keskittynyt arkiseen työntekoon liittyviin piirteisiin. Korvajärven mukaan sukupuoleen liittyvien arkisten, tiedostettujen ja piiloisten ajattelutapojen kautta päästään käsiksi sukupuoliin ja seksuaalisuuteen liittyviin tapoihin ja käytäntöihin, joilla tuotetaan, piilotetaan ja uusinnetaan yhteiskunnallisia rakenteita ja käytäntöjä. Korvajärven mukaan sukupuoli on työpaikoilla muuttuva, liukuva ja tilanteinen. Suomalaisessa työelämässä sukupuoli on usein häivytetty - siitä ei osata puhua, sitä ei tunnusteta tai nähdä merkityksellisenä. Samanaikaisesti ammatteihin liittyy vaatimuksia, jotka nähdään joko naisille tai miehille ominaisina. Alojen sisälle muodostuu uusia jakoja, kuten lääkärien keskuudessa on käynyt: valtaosa kirurgeista on miehiä, paitsi lastenkirurgit ovat naisenemmistöinen ryhmä. (Korvajärvi 2016: 142-160.)

Raija Julkusen kirjoittaa siitä, kuinka työvälineet, kuten kirves taikka rekka-auto, tekevät käsityöläisammattien maskuliinisuutta (Julkunen 2010: 132). Ajatusta voi soveltaa myös kuvajournalismin kontekstissa. Lehtikuvaajan ammatti on historiallisesti ollut miesvoittoinen ja

kisälli-henkinen käsityöläisammatti. Kamera työvälineenä on tekninen ja mekaaninen. Teknisten ja historiallisten piirteiden kautta voisi päätellä, että ammatti sukupuolitettaisiin miehiseksi.

Binäärisen eron sijaan kolmannen aallon feminismi ja postmodernit ajattelutavat ovat korostaneet moninaisia eroja, jotka ovat sukupuolesta riippumattomia ja saman sukupuolikategorian sisäisiä (Julkunen 2010: 46-54). Raija Julkunen tuo esiin *sosiaalisen oikeudenmukaisuuden* -käsitteen puhuessaan moninaisten erojen tunnustamisesta ja *inklusiivisen kansalaisuuden* -käsitteen tarkoittaen sukupuolten ja seksuaalisuuksien monien erojen tunnistamista ja niiden ottamista itsestään selväksi osaksi kansalaisuutta. (Julkunen, 2010: 46-56.) Nämä kahtiajakoja ja kahtiajakoihin perustuvia eroja ja hierarkioita rikkovat käsitteet ja ajattelutavat ovat mielestäni hyviä lähtökohtia myös työelämää ja sukupuolta koskevalle tutkimukselle.

Työelämän tarkastelu sukupuolen näkökulmasta ei ole uutta, vaan sen juuret ulottuvat läpi moninaisten historian vaiheiden. Nykypäivän sukupuolikeskusteluja leimaa sukupuolineutraaliutta korostava postfeministinen diskurssi. Juhana Venäläisen ja Eeva Jokisen mukaan postfeministinen ajattelu näkyy selkeästi aikakaudessamme (2015: 34). Samaan aiheeseen viittaa Katariina Mäkinen (2012: 77-188) väitöskirjassaan. Tasa-arvosta on tehty yksityisasiä ja kunkin henkilökohtainen kamppailu. Jos vallitsevien, kenties epätasa-arvoisten, olosuhteiden kanssa ei selviä, on itsessään heikko yksilö. Aikakauden keskusteluissa nousee vahvasti esiin yksilön näkökulma. Yksilöllisyyttä ja persoonallisuutta ihannoidaan ja peräänkuulutetaan. Ulkonäön merkitys on lisääntynyt ja minuutta, ruumista ja persoonaa muokataan markkinoiden tarpeisiin. Ihanneihminen on yrittäjähenkkinen, toimi yrittäjänä tai ei. (Lahikainen & Harni 2016: 22-23) Työelämässä ilmenevät ongelmat, kuten sukupuolinen häirintä, liitetään yksilöön ja persoonaan liittyviksi ongelmiksi, joiden ratkaiseminen on yksilön vastuulla - olipa häiritsijä tai häiritty. Aikakaudelle ominainen ajattelu siis antaa vastuuta, mutta myös syyllistää ja yksilöllistää yhteiskunnalliset ongelmat. (Parviainen ym. 2016.) Rosalind Gill (2011: 61-64) kirjoittaa media-alojen uudesta seksismistä, joka pohjaa ajatukseen jo toteutuneesta tasa-arvosta. Puheen alle peittyvät epätasa-arvoiset rakenteet sekä mahdollisuudet tunnistaa tai edes löytää sanoja epätasa-arvosta puhumiseen. Gillin mukaan postfeministiseen seksismiin kuuluu vahva halu kokea itsenäisyyttä, valinnan vapautta ja voimaantumista mutta myös itsen tarkkailu ja itsekuri. Myös puhe luonnollisesta sukupuolierosta on osa uutta seksismiä. Keskeistä on, että yksilöt hallitsevat sujuvasti näistä aiheista puhumisen, jolloin sijaa kritiikille ei jää. Gillin (2011: 67-68) mukaan länsimaat ovatkin suunnanneet toiseuttavan katseen islamin ja kolmansien maiden ”ongelmiin”,

mikä postkoloniaalista näkökulmasta sekä kotimaisen tasa-arvotilanteen näkökulmasta varsin mielenkiintoista.

Omassa tutkimuksessani pyrin pitämään mielessä nykyhetkelle ominaiset suuntaukset sekä sukupuolen ja työelämän yhdistelmän pitkän historian ja kattavan tutkimusperinteen.

4. Aineisto ja metodi

Kuvaajien haastattelut

Tutkimusaineistoni muodostuu valokuvaajien kanssa käydyistä puolistrukturoiduista teemahaastatteluista (ks. Liite). Puolistrukturoitu teemahaastattelu mahdollistaa vapaan kerronnan, mutta antaa suuntaviivat ja varmistaa, että kerronta kulkee tutkimuksen kannalta keskeisissä kysymyksissä. (Ruusuvaori & Tiittula 2005: 7-10) Puolistrukturoitu teemahaastattelu sopii oman tutkimukseni teemaan, sillä vapaamman kerronnan avulla kukin haastateltava pystyi keskittymään itselleen oleellisiin kysymyksiin ja sai tuoda esiin kokemuksiaan ja tuntemuksiaan. Haastattelussa pyöritään tiettyjen, tutkimuksen tekijän ennalta suunnittelemien aihepiirien ympärillä, mutta keskustelu voi edetä haastateltavan erityistietämyksen tai kiinnostuksen ohjaamaan suuntaan. Vapaa haastattelumuoto mahdollistaa myös haastateltavien itsereflektion ja syvemmän pohdiskelun. Esimerkiksi lomakekysely oikein/väärin-vastauksineen olisi pitänyt aineiston suppeampana, eikä olisi samalla tavoin mahdollistanut kokemuksellisuutta ja tarinallisuutta. (emt., 7-10.)

Haastattelin tutkimustani varten kuutta kuvajournalistia. Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa haastateltavat valitaan siten, että heidän oletetaan omaavan kokemusta tietystä näkökulmasta. Kaikkien haastateltavien kanssa käydään lävitse samat teemat ja aihepiirit, mutta kysymysmuotoilu ja -järjestys voivat vaihdella. (emt., 7-10). Olen etsinyt ja pyytänyt haastateltavaksi henkilöitä, joiden tiedän työskennelleen ja työskentelevän kuvajournalisteina ja jotka oletetusti ovat sukupuoleltaan tutkimukseni lähtökohtiin sopivia. Mitään muita ennakkovaatimuksia haastateltavia kohtaan ei ollut, vaan jokainen edellisiin vaatimuksiin sopiva oli omalla tieto- ja kokemusvarannollaan tasavertainen tietäjä ja kertoja. Löysin haastateltavat joko alan tapahtumista ja pyysin heitä haastatteluun, tai otin heihin suoraan yhteyttä sähköisesti,

sillä tiesin heidän työskentelevän kuvajournalismin alalla. Kerroin joko kasvotusten tai sähköisesti, mistä tutkimuksessani on kyse. Kerroin, että teen pro gradu -työtäni sukupuolentutkimukseen ja tutkin kuvajournalismin ammattialaa kuvaajan sukupuolen näkökulmasta. Kerroin, että minua kiinnostaa historiallisesti miesvaltaisen alan nykypäivä ja se, millaisia kokemuksia muilla kuin mieskuvaajilla on alasta, ja mitä nämä kuvaajat ajattelevat sukupuolesta tai sukupuolen merkityksistä alalla. Pyysin haastateltavaksi kahdeksaa kuvaajaa, joista kuusi suostui haastateltavaksi saman tien, yksi ei vastannut sähköpostiini lainkaan, ja yksi olisi ollut tavoitettavissa vasta liian myöhään tutkimukseni kannalta. Olin kuitenkin alun perinkin suunnitellut, että kuusi haastattelua olisi riittävä määrä, sillä tutkimukseni metodologisesta näkökulmasta oleellista ei ollut haastattelujen suuri määrä, vaan sisältö.

Haastateltavista kolme tiesin etukäteen, kolme muuta olivat minulle henkilökohtaisesti vieraita, mutta alalla toimivina niminä tuttuja. Kukaan haastateltavista ei kuitenkaan kuulunut omaan läheiseen tuttavapiiriini tai opiskelukavereihini. Kenenkään haastateltavan kanssa en ollut keskustellut aiheesta aiemmin, mutta pääosin haastattelemani kuvaajat ilmaisivat kiinnostustaan graduaiheeseeni ja pitivät haastatteluihin osallistumisesta mielenkiintoisena. Valitsin haastateltavani sillä perusteella, että ajattelin heidän edustavan hieman toisistaan poikkeavia taustoja ja työkokemusta. Haastateltavat olivat keskenään eri-ikäisiä ja edustivat niin freelancereita kuin työsuhteisia lehtikuvaajiaakin. Haastateltavat olivat työskennelleet pääsääntöisesti valokuvaajina sanomalehdille, iltapäivälehdille ja aikakauslehdille. Kaikki haastateltavat ovat suorittaneet alan korkeakouluopinnot (ylempi korkeakoulututkinto), tosin yksi haastateltava opiskeli yhä. Jo valmistuneet olivat toimineet päätoimisesti kuvajournalismin alalla valmistumisestaan lähtien.

Haastateltavien anonymiteetin kannalta olen päätenyt siihen, etten esitä haastateltavista yksityiskohtaisempaa luettelointia. Iät ovat suuntaa antavia ja sinällään oleellisia, sillä ne osoittavat haastateltavien ikään liittyvän monimuotoisuuden, mikä on oleellista kuvajournalismin historiallisia muutoksia mietittäessä. Sitaateista olen häivyttänyt murrekielisiä sanoja yleiskielisempään suuntaan siten, ettei asiasisältö ole kärsinyt. Olen jättänyt pois kaikki haastateltavien työpaikkoihin tai yksittäisiin työkeikkoihin viittaavat ilmaisut, joiden perusteella voisi päätellä kuvaajien työpaikan tai henkilöllisyyden. Seuraavissa taulukoissa olen tehnyt haastateltavista karkean erittelyn. Vasemmanpuoleisessa taulukossa on esillä haastateltavien iät nuorimmasta vanhimpaan. Oikeanpuoleisessa taulukossa on esillä haastateltavien työtaustat. ”Ensisijaisesti free” tarkoittaa, että kuvaaja on työskennellyt pääosin kaiken aikaa freelancerina, mutta on saattanut olla osa-aikaisissa työsuhteissa. ”Ensisijaisesti vakituinen” tarkoittaa, että

kuvaaja on voinut työskennellä freelancerina, mutta on ollut enimmäkseen vakituisissa työsuhteissa. ”Free + vakituinen” tarkoittaa suht. tasaisesti jakautuvaa työtaustaa. Taulukoita ei ole tarkoitus lukea toisiinsa suhteutettuina, eikä taulukoilla ole yhteyttä haastattelujen koodeihin.

20+
30+
30+
40+
40+
50+

Free + kesätyö
Ensisijaisesti free
Ensisijaisesti free
Free + vakituinen
Ensisijaisesti vakituinen
Ensisijaisesti vakituinen

Tein haastattelut kevään 2016 aikana. Osa haastatteluista tehtiin haastateltavien kodeissa tai työpaikoilla, osa julkisissa tiloissa. Haastattelut veivät aikaa tunnista kolmeen tuntiin. Informoin haastateltavia nauhoittamisesta ja anonymiteetistä. Haastatteluja varten olin laatinut suuntaa antavan teemahaastattelurungon. En kuitenkaan antanut haastateltaville kysymyksiä etukäteen, vaikkakin mm. Tuomi ja Sarajärvi (2002, 75) näin suosittelivat, sillä koin, että haastattelujen on hyvä olla mahdollisimman luonnollisia kohtaamisia ulkoa opeteltujen vastausten sijaan. Jälkeenpäin ajatellen olisi saattanut olla hyvä antaa kysymykset haastateltaville etukäteen, jolloin haastateltavat olisivat voineet etukäteen muistella uraansa kysymysten näkökulmasta. Toisaalta taas jälkeenpäin kiinnostavaksi nousi se, millaisia asioita haastateltavat muistavat, tai millaisia heidän ensireaktiot erilaisiin kysymyksiin ovat.

Haastattelut alkoivat kuvaajan oman taustan selvittämisellä ja yleisluontoisilla kysymyksillä kuvajournalismin alasta ja kuvaajan työstä. Tämän jälkeen kävin läpi työpaikkojen ja ammattialan käytäntöjä sukupuolen näkökulmasta, kuvaajan omia kokemuksia ja lopuksi kuvaajan tuntemuksia. Haastatteluja litteroidessani huomasin, että ensimmäisen haastattelun kohdalla runko oli selkeästi hakusessa minulle haastattelijana. Seuraavissa haastatteluissa haastatteluille rupesi löytymään kuin itsestään tietynlainen runko ja rutiini, sillä haastateltavilla oli sanottavaa keskenään hyvin samantyyppisistä asioista. En myöskään enää pyrkinyt noudattamaan haastattelurunkoa siinä järjestyksessä, missä se paperilla oli. Löysin myös kysymyksille muotoiluja, jotka eivät olleet liian tiukkoja tai rajoittavia haastateltavia ajatellen. Osasin myös

jatkohaastatteluissa mennä enemmän kunkin haastateltavan omilla ehdoilla sen sijaan, että olisin ollut huolissani haastattelurungosta. Viisi muuta haastattelua etenikin paljon luontevammin ja jouhevammin.

Haastattelujen litterointi toi esiin tiettyjä karheitä suuntaviivoja, joiden pohjalta pystyin aloittamaan analyysin teon. Kuten aiemmassa mainitsin, analyysin sitaatteja on muokattu yleiskieliseen suuntaan ja tunnistavuuteen liittyvät paikat, tarinat ja erisnimet on poistettu siten, etteivät ne kuitenkaan muuta kertomuksen asiasisältöä. Osan haastateltavien kertomasta olen referoinut omin sanoin tekstin sisään. Litteroinnissa olin alun perin paljon tarkempi ja kirjoitin sanasta sanaan haastateltavien puheen. Johanna Ruusuvuori (2010: 228-233) kirjoittaa siitä, että litteroinnin tarkkuus määräytyy tutkimusongelman ja metodisen lähestymistavan mukaan. Oma tutkimukseni keskittyy haastattelujen asiasisältöihin, siihen mitä on tapahtunut ja millaisista asioista haastateltavat puhuvat, jolloin pikkutarkka litteroiminen ei ole tarpeellista. Toistin puheen sanasta sanaan, mutten kiinnittänyt huomiota esimerkiksi taukoihin, äänenpainoihin tai tiettyjen murre sanojen oikeaoppiseen kirjoitusasuun (vrt. esim. mää/mä/mie/miä/minä), en myöskään välttämättä toistanut jokaista täytesanaa (esim. tota, niinku), mikäli se sisällön kannalta oli epäoleellista. Jos olisin kiinnostunut esimerkiksi minun ja haastateltavan vuorovaikutuksesta haastattelun aikana asiasisältöjen sijaan, olisin tehnyt litteroinnin toisella tavalla. Litteroinnit olivat siis hyvinkin tarkkoja, sitaatit siistitympiä.

Sukupuoli haastatteluissa ja analyysitekstissä

Haastatteluissa ja oikeastaan koko tutkimuksessa oli yksi erityinen haaste, joka liittyi sukupuolen käsitteeseen ja sen ymmärtämiseen ja merkityksiin. Ongelma muotoutui siitä, etten tiennyt, kuinka yhdistäisin näkemykseni sukupuolesta niihin tapoihin, joilla haastatteluissa sukupuolesta puhutaan. Tutkimukseni ei lähde halusta erotella nais- ja mieskuvaajia toisistaan, eikä tarkoituksena ole vahvistaa sukupuolikategorioita. En myöskään missään nimessä kokenut, että nais- ja mieskuvaajat olisivat lähtökohtaisesti olemukseltaan erilaisia. Minua kiinnosti sukupuoli ja sen tekeminen historiallisesti miesvaltaisessa ja maskuliinisessa työympäristössä. En itse halunnut puhua liialti naiskuvaaja-termiä käyttäen, mutta huomasin, että moni kuvaaja kuitenkin ymmärsi haastatteluissa se oli luontevinta. Haastateltaville oli selkeästi luontevaa puhua naisista ja miehistä, ja mikä myös viittaa siihen todellisuuteen, jossa työpaikkojen arjessa usein ollaan. Taivuinkin tutkimuksessani monessa kohtaa kirjoittamaan naiskuvaajista ja mieskuvaajista.

Tästä huolimatta kuvaajat eivät identifioineet itseään naiskuvaajiksi. Totesinkin, että koska kulttuurissa puhutaan naisista ja miehistä ja ihmiset luontevasti luokitellaan naisiksi ja miehiksi, puhun niillä termeillä, jotka haastatteluissa nousivat esiin. Myös Fenstermaker ja West (2009: 13) kirjoittivat, ettei sukupuolta voi olla tekemättä niin kauan kuin nykyiset kategoriat ovat olemassa, mutta sitä voi tehdä toisin. Vaikka kirjoitan naisista ja naiskuvaajista, ei naiseudella pyritä luomaan yleistettävää ja yhtenäistä naiseutta, vaan ennemminkin jokaista tilannetta on tulkittava kontekstisidonnaisesti. Naisista ja miehistä puhumisen perustelen myös sillä, että kulttuurissamme ihmiset jaetaan naisiin ja miehiin ja sen perusteella heiltä odotetaan ja heille sallitaan erilaisia asioita. Kategorioiden nainen ja mies nojalla ihmisiä erotellaan erilaisiin hierarkkisiin positioihin. Mikäli siis häivyttäisin nais/mies-asetelman tutkimuksessani kokonaan, en pääsisi käsiksi niihin materiaalisiin seurauksiin, jotka sukupuolittuneella kulttuurilla ja yhteiskunnalla on.

Haastateltavia etsiessäni kerroin, että haluan haastatella muita kuin miehiä, jolloin haastatteluun lupautuneet kuvaajat kuuluvat tähän porukkaan. Kerroin kuvaajille, ettei tarkoituksenani ole luoda vastakkainasetteluja, vaan kuulla kokemuksia henkilöiltä, joiden yhteinen nimittäjä on se, että heidät oletetaan muiksi kuin miehiksi.

Haastattelu feministisestä näkökulmasta - paikantunut kokemus ja ääni

Haastattelulla tutkimusmetodina on keskeinen paikka feministisessä tutkimuksessa. Naistutkimus nousi yliopistomaailmassa 1980-luvulla ja feministisen kritiikin näkökulmasta tartuttiin itse tutkimusaiheiden lisäksi myös ontologisiin, epistemologisiin ja metodologisiin kysymyksiin. Tieteen maailma on kautta historian ollut varsin miehinen ja valkoinen alue, ja feministinen tutkimus lähtikin horjuttamaan peruskysymyksiä siitä, mitä on tieto, mistä asioista meillä on tietoa, kenen tuottama tieto on tärkeää ja miten tietoa tuotetaan. Feministinen tutkimus kritisoi hierarkkista asetelmaa tutkijan ja tutkimuskohteen välillä ja objektiivisuuden periaatetta. Miehisen tieteen maailmassa objektiivisuuden periaate oli feministisen kritiikin näkökulmasta vain naamio sille, että tiedettä tekivät miehet, miesten sanelemista lähtökohdista ja intresseistä.

Naistutkimuksen nousun myötä haastatteluista tuli lähes feministisen tutkimuksen symboli.

Haastattelun nähtiin tuovan yhteen naisia, jotka tähän saakka oli tieteen kentällä ohitettu sekä tutkijoina että tutkimuskohteina. Haastattelut nähtiin feministisinä kohtaamisina, joissa hierarkkinen asetelma korvattiin vertaisuudella, solidaarisuudella ja keskustelevuudella.

Haastatteluissa päästiin myös käsiksi naisten arkeen ja kokemusmaailmaan, joka aiemmin oli ohitettu merkityksettömänä. Juuri kokemuksellisuus nousi haastattelumetodin keskiöön. Avoimen

syvähaastattelun ajateltiin antavan haastateltavalle vapauden kuljettaa keskustelua itselle merkityksellisiin suuntiin sen sijaan, että tutkija olisi aktiivisesti määrännyt ja rajannut ne aiheet, joista haastateltavalla saa olla mielipiteitä. Syvähaastatteluissa korostettiin läheisen suhteen luomista ja vertaisuutta. Haastattelijat jakoivat haastattelutilanteissa omia kokemuksiaan ja haastattelukertoja oli useita, jotta haastattelijan ja haastateltavan välille muodostuisi luottamuksellinen suhde. (Oinas 2004: 209-227.)

Nykypäivänä haastatteluihin suhtaudutaan feministisessä tutkimuksessakin vähemmän ruusuisesti ja suuremmalla kriittisyydellä. Esimerkiksi naisten keskinäinen yhteys haastatteluissa on saanut uusia näkökulmia naiseuden moninaisuudesta ja sukupuolen moninaisuudesta. Haastattelijan omaa osallistumista keskusteluun on kritisoitu vastuun näkökulmasta - haastattelijan päämääränä on ensisijaisesti hankkia tietoa ja tehdä tutkimusta. Myös haastattelutilanteitten valta-asemia on mietitty uudelleen, sillä tutkijahan lopulta määrää tutkimuksensa aiheen, etsii tietynlaiset haastateltavat ja vielä lopuksi analysoi ja kontekstoi haastattelut mielensä mukaan. (emt., 209-227)

Feministisestä näkökulmasta tehdyssä haastattelussa kirjoitetaan oma paikantuneisuus sekä tutkimusprosessin eteneminen ja siinä tapahtuvat nimeämiset ja valinnat. Tutkija kiinnittää huomiota siihen, miten hän nimeää itseään ja haastateltaviaan ja millaista kieltä hän käyttää läpi tutkimusraportin. Haastateltava ja haastattelijat eivät siis seiso samalla viivalla tiedontuottamisen suhteen, mikä on hyvä pitää mielessä ja esillä tutkimusetiikan nimessä. (emt., 209-227)

Haastattelulla on oma erityislaatuisuutensa feministisestä näkökulmasta ja potentiaalinsa juuri tietynlaiselle tutkimukselle. Haastattelut eivät anna suoraa ja selkeitä vastauksia, vaan haastattelujen analyysiin liittyy paljon tulkintaa ja kontekstualisointia. Elina Oinas kirjoittaa omista haastatteluistaan, jotka eivät menneet siten kuin hän oli ennalta toivonut - haastateltavat tuottivat puhetta nihkeämmin kuin Oinas tutkijana oli ennalta toivonut. Tämä kuitenkin ei ole Oinaan mukaan merkki epäonnistuneesta haastattelusta, vaan haastateltava kertoo paitsi omista kokemuksistaan, myös siitä, miten käsiteltävästä aiheesta on totuttu kulttuurissa ja ympäröivässä yhteiskunnassa puhumaan ja miten juuri kyseinen haastateltava asemoituu yhteiskunnallisesti. Myös paikantuneisuus nousee keskeiseen asemaan haastatteluja analysoitaessa: ihmiset tuottavat erilaista tietoa eri tilanteissa, mikä kertoo yhteiskunnallisista asemista, eroista ja hierarkioista. Tutkijalla täytyy olla oikeus suhtautua kriittisesti haastateltavan tulkintoihin ja kertomuksiin, jotta tutkija voi tehdä rikasta analyysiä ja saada esiin uutta ja mielenkiintoista tutkimustietoa. (emt., 218-221, 224-225.)

Tämä kuitenkin laittaa mietimään kokemuksellisuuden ja tulkinnan suhdetta, mitä myös itse pohdin paljon. Haluan haastattelumetodilla antaa äänen ja tilan muille kuin mieskuvaajille, mutta tämä ryhmä ei ole yhtenäinen. Voi olla, että nimeämäni ryhmään kuuluvat ihmiset eivät edes halua kuulua kyseiseen ”ryhmään”, tai koe sellaista oleelliseksi. Kuitenkin tutkimuksen näkökulmasta tällainen ryhmittely on toisinaan tarpeen, kuten tämän tutkimuksen yhteydessä. Muuten on mahdoton päästä käsiksi kulttuurisen sukupuolikategorian tuottamiin eroihin ja hierargioihin. Mietin tutkimuksessani myös sitä, miten autenttisenä saan kuvaajien kokemukset esiin, sillä tulkiten niitä omista lähtökohdistani omalla taustallani ja vieläpä teoreettista perinnettä apuna käyttäen. Jo aiemmassa esiin tuomani nimeämiseen ja luokitteluun (nainen, muu kuin mies) liittyvä pohdinta oli työssäni paljon läsnä. Mietin sitä, miten suoraviivaisesti voin tehdä luokitteluja, määrittellä ja nimetä kuvaajien kertomia kokemuksia ilmiöiksi ja yhdistää niitä laajempiin ilmiöihin. Mietin sitä, kenen ääni tässä nimeämisessä ja luokittelussa kuuluu, ja miksi juuri sen on oleellista kuulua. Kuitenkin tieteen ja tutkimuksen intressit ja konteksti perustelevat minulle sitä, miksi haastatteluja, tulkintaa ja teoreettista kehystämistä on tarpeen tehdä. Mietin tutkimuksen eettistä puolta ja omaa paikantuneisuuttani siis läpi prosessin.

Valitsin haastattelun aineistonkeruun metodiksi sen takia, että olin kiinnostunut kokemuksellisuudesta sekä haastateltavien omista tuntemuksista. Elina Oinaan (2004: 216-217) mukaan yleistettävyyttä ei ole laadullisen feministisen tutkimuksen kriteeri, vaan hänen mukaansa oleellista on elettyjen kokemusten ja kertomusten mielenkiintoisuus suhteessa aiempaan tutkimukseen. Tämä ajatus ohjaa omaakin epistemologista käsitystäni haastatteluihin ja haastattelujen tuottamaan tietoon liittyen. Tekemälläni kuudella haastattelulla en voi sanoa yleistettäviä totuuksia suomalaisista kuvajournalisteista, mutta pääsen käsiksi kokemuksiin ja kertomuksiin, jotka ovat keskenään yllättävän samankaltaisia, ja joita voi kytkeä laajempiin ilmiöihin, aiempiin tutkimuksiin ja keskusteluihin. Haastattelurunko toimi usein viitteellisenä, sillä haastateltavat halusivat keskittyä juuri tiettyihin teemoihin, eivätkä pitäneet toisia teemoja juurikaan merkittävinä.

Oinas jakaa haastattelutyylit kolmeen erilaiseen: kuuntelemaan, keskustelemaan ja kyseenalaistamaan. Omat haastatteluni ovat sekoitus kaikkea kolmea, mutta pyrin välttämään omien mielipiteitteni tai ideologiani julkituomista, sillä koin, että olisin saattanut ohjata haastateltavien puhettaan liiallisesti johonkin suuntaan, enkä olisi tavoittanut niitä näkemyksiä, joita haastateltavilla itsellään on ollut heidän työskennellessään kuvaajina. Mikäli kyse ei olisi

ollut tutkimushaastatteluista, joilla on institutionaalinen ja tiedonhankinnallinen luonne, olisi keskustelujen luonne varmasti ollut hyvinkin erilainen. (vrt. Ruusuvuori & Tiittula 2005: 19-21.)

Muiden kuin miesten haastattelemisen monipuolistaa tietoa, jota kuvajournalismista on olemassa. Tutkimukseni fokus on muiden kuin miesten kokemuksissa historiallisesti miesvaltaisella alalla ja tällöin tutkimukseen liittyy äänen antamisen aspekti. Käytännössä voin puhua siis ääneen antamisesta muille kuin mieskuvaajille. Kuitenkin myös naiseksi oletettujen sisäisten erojen esiin tuominen on oleellista. Feministisestä näkökulmasta katsottuna on tärkeää tuoda esiin kaikenlaisten ihmisten ääniä, kerrontaa ja kokemuksia (Koivunen & Liljeström 2004: 273, Jokinen 2007: 11). Myös Eeva Jokinen muistuttaa erilaisten identiteettien, äänten, kokemusten, puhetaiposten ja tiedon moninaisuuden huomioimisesta (2007: 11).

Kun kirjaston valokuvaushyllystä etsii kuvajournalismiin liittyvää elämänkerrallista kirjallisuutta, huomaa, että valtaosa opuksista on miesten miehistä kirjoittamia. Mielestäni se, että haastattelen muita kuin miehiä monipuolistaa sitä tietoutta, jota kuvajournalismista on Suomessa olemassa ja antaa äänen muille kuin mieskuvaajille. Minun on kuitenkin oltava kriittinen puhuessani äänen antamisesta, sillä olen itse toiminut välissä johdattelemassa, esittämässä toistamiseen samoja kysymyksiä ja tulkitsemassa niihin annettuja vastauksia. Missä määrin tällöin on kyse äänen antamisesta? Lisäksi minun on huomioitava, että haastatteleman kuvaajat ovat yksilöitä erilaisine kokemuksineen ja näkemyksineen.

Kerronta pohjaa kokemuksellisuuteen ja muistamiseen, ja Marianne Liljeströmin mukaan kokemus ei ole tulkinnan ontologinen perusta, vaan kokemus on tutkimuksen, ymmärryksen ja tiedontuottamisen kohde. Liljeströmin mukaan kokemus on aina jo tulkinta ja tulkinnan tarpeessa. (2004: 149.) Tästä huolimatta näen omassa tutkimuksessani, että kokemuksella on myös materiaallinen perusta ja materiaaliset, konkreettiset käytännöt, joihin kuvaajien muistot ja kokemukset liittyvät. Kuvaajat toimivat työelämässä ruumiillisina, ja sosiaalinen vuorovaikutus käydään ruumiitten välillä. Esimerkiksi seksismi tai häirintä kietoutuvat ruumiillisiksi kokemuksiksi ja saavat materiaalsen muodon, jolla on moninaisia seurauksia. Lisäksi työelämää ja kuvaajia ympäröivät erilaiset säännöt, sopimukset ja normit, joilla on materiaallinen perusta ja materiaalisia seurauksia. Haastatteleman kuvaajat toimivat siis kulttuurisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa, joka konkretisoituu materiaalisissa käytännöissä. Tältä pohjalta kerrotaan myös kuvaajien kokemukset ja muistot.

Muistamisella on yhteys historiallisiin tapahtumiin sekä poliittisiin asetelmiin. Muistot itsessään ovat politisoituneita, sukupuolittuneita ja sopiviksi muokattuja. (Liljeström 2004: 141-166.) Siksi on tärkeää, että kaikilla ihmisryhmillä on ääni ja tila muistella julkisesti. Neuvostonaisten omaelämäkertoja tutkinut Liljeström (2004: 147-149) pohtii sitä, keiden muistot ovat oikeutettuja ja näkyvillä ja keiden muistoista muotoutuu kollektiivinen muisti. Myös Tarja Savolaisen väitöskirja suomalaisista naiselokuvaohjaajista perustuu naiselokuvaohjaajien historiankirjoituksen puuttumiseen. Väitöskirjassaan Savolainen paitsi korjaa historian kirjoituksen aukkoja, myös kirjoittaa uudelleen mielestään varsin seksististä, naisia marginalisoivaa ja häivyttävää historian kirjoitusta. (Savolainen 2002: 21-23.) Liljeströmin (2004: 142-147) mukaan on olemassa kaksi lähtökohta-asetelmaa naishistorian tutkimukselle. Ensimmäinen näkee sukupuolen ontologisena ja tutkii naisten ja miesten sukupuolittuneita kokemuksia. Toinen näkökulma historiallistaa sukupuolta, jolloin sukupuoli nähdään diskursiivisten käytäntöjen aikaan saamana ja kaiken aikaa tuotettuna ja tehtynä.

En tee historiantutkimusta, mutta nykyhetken tutkiminen ei ole mahdollista ilman historian tuntemusta. Haastatteluissa on paljon muistelua ja menneisyyteen sijoittuvien tapahtumien pohtimista. Onkin oleellista muistaa, että nykypäivä on historiassa rakentunut jatkumo, eikä irrallinen ja yksittäinen osio. Haastatteluissa tapahtuva muisteleva kerronta on siis tärkeää, sillä sen kautta voidaan ymmärtää nykyisyyttä. (vrt. Savolainen 2002: 21-25.)

Osana kenttää

Teemahaastattelu on aineistonkeruumetodina sekä mielenkiintoinen ja antoisa että haasteellinen. Oman lisänsä sekä haastattelumetodiin että ylipäättään tutkimusaiheeseen tuo se, että olen itse tavalla tai toisella osa sitä kenttää, jota tutkin. Jossain mielessä voi nähdä haasteellisena sen, että tutkimuksen tekijä on sekä osa tutkimuskohdettaan että ulkopuolinen tarkkailija. Tutkimusta tehdessäni pyrin ensisijaisesti olemaan pro gradua kirjoittava yhteiskuntatieteiden opiskelija, joka näkee tutkimuskohteensa tutkimuksen näkökulmasta. Haastattelurunkoa laatiessani minun oli kiinnitettävä erityisesti huomiota siihen, että osaan muodostaa kysymyksistäni tarpeeksi neutraaleja ja laaja-alaisia, ja että saisin kuvaajat puhumaan työstään ja kokemuksistaan monipuolisesti sen sijaan, että pitäisin joitain aihealueita itsestäänselvyyksinä. Tarkkana on myös pitänyt olla sen kanssa, että erottaa oman tuntemuksen ja haastateltavan kertomuksen ja kunnioittaa haastateltavan näkemystä, vaikka se eroaisi tyystin omasta. Minun on parhaani mukaan annettava ääni haastateltaville ja mahdollistettava heidän omaehtoinen kerronta ja

kehystys. Saman aikaisesti kentän tunteminen on varmasti auttanut minua. Tiedän miten kuvajournalistin työ rakentuu, ja millaisia osa-alueita työssä on. Oma kokemuksellisuuteni auttaa minua kysymään tietyistä asioista ja olemaan herkkänä erilaisille äänensävyille.

Oma haasteensa on ollut siinä, miten kirjoitan auki analyysiä ilman, että kuulostaisin ylhäältä ja etäältä puhelevalta. Haluan muistuttaa, että itse olen osa samoja kulttuurisia ja sosiaalisia rakenteita kuin haastateltavani, ja olen omaksunut samat puhettavat ja normit, joita nyt erittelen ja analysoin.

Metodi

Teoriaohjaava sisällönanalyysi

Analyysin teen siten, että luen keräämääni haastatteluaineistoa yhdessä aiemman tutkimuksen ja aiemmin muodostetun teorian kanssa sisällönanalyttisesti. Tällöin tutkimusotettani kuvaa parhaiten määritelmä abduktiivinen, teoriaohjaava (Tuomi, Sarajärvi 2006: 97-102). Eskolan ja Suorannan (1998: 106) mukaan sisällönanalyysiä voi tehdä kahdella tapaa, joko grounded theory -tyyppisesti aineistosta suoraan tulkintoja rakentaen tai hitaan ajattelun menetelmin aineistoa teoreettisen ajattelun ja tulkintojen lähtökohtana pitäen. Oma analyysini muistuttaa enemmän jälkimmäistä vaihtoehtoa. En siis lähde liikkeelle ainoastaan keräämästäni aineistosta, vaan taustalla vaikuttavat myös tieteellinen teoria sekä kokemuksellinen materiaali, joihin olen aiemmin tutkimuksen yhteydessä perehtynyt, ja joiden pohjalta olen muodostanut käsitteellistykseni tätä tutkimusta varten. Jo olemassa oleva teoreettinen perinne ja muiden sekä minun luomat käsitteellistykset ovat ohjanneet minua sekä aiheen valinnassa, aineiston keräämisessä että aineiston lukemisessa. Teoria ei kuitenkaan ole aineistonlukua määräävä tekijä, vaan sen avulla olen löytänyt uusia oivalluksia ja yhteyksiä.

Martti Grönforsin (2011, 17-20) mukaan abduktiivinen päättely vaatii pohja-ajatuksen, josta edetään havaintojen kautta teoreettiseen lopputulokseen. Grönforsin mukaan pohja-ajatus voi olla joko hyvin intuitiivinen aavistus tai valmiiksi muotoiltu oletus. Omassa tutkimuksessani pohja-ajatus oli muodostunut aiemmasta tiedosta ja kokemuksesta, jota minulle oli muodostunut opintojeni ja työkokemukseni kautta. Olin kokenut ja havainnut kuvajournalismin alaa opiskelijan ja työntekijän näkökulmasta. Opintojen ja työn yhteydessä ohimennen kuulemani kommentit,

kerrotut kertomukset tai jaetut mielipiteet ovat muodostaneet käsitystäni tutkimusaiheen tarpeellisuudesta, luultavimmin siksi, että sukupuolentutkimuksen opinnot ovat olleet keskeinen osa yliopisto-opintojani kaiken aikaa. Näin minulle oli muodostunut ajatus, että kuvajournalismin alaa ja ammattia olisi merkityksellistä tutkia sukupuolen näkökulmasta. Täältä pohjalta koin mielekkääksi aloittaa aiheen tutkimisen ja aineiston keräämisen.

Käytännössä tutkimusprosessini eteni tässä järjestyksessä: 1. aiempaan tietoon ja mielenkiintoon perustuva havainto ja kokemus aihepiiristä, 2. alustava aiheen rajaaminen, kuten päätös siitä, millaisella aineistolla tutkimukseni aion toteuttaa, 3. aineiston hankinta - haastattelujen toteuttaminen, 4. litterointi ja aineistoon tutustuminen, 5. aineiston rajaaminen: mihin keskityn, 6. rajatun aineiston teemoittelu, 7. analyysi ja tulkinta ja kirjallisen tutkielman muotoilu. Tämän ketjun taustalla työn etenemiseen vaikutti kaiken aikaa myös teoriaan ja aiheeseen liittyvään tutkimukseen perehtyminen, joka suuntasi mielenkiintoni tai ymmärrystäni uusille ja yksityiskohtaisemmille urille. (vrt. Tuomi, Sarajärvi 2006: 94.)

Abduktiivisen päättelyn etu on, että tutkija voi lähteä tutkimuksessaan liikkeelle yhdestä pohja-ajatuksesta, mutta tarttua toiseen ajatukseen, mikäli aineistosta ilmenee jotain uutta ja kiinnostavaa tai yllättävää. Abduktiivisessa tutkimuksessa ristiriitainenkaan tutkimustulos ei pilaa tutkimusta, vaan löydökset vievät tutkimusta uusien kysymysten jäljille, sillä tutkimuksen pohjalla on ajatus, että kokemus pohjaa aina todellisuuteen. (Grönfors, 2008, 20.) Omassa tutkimuksessani abduktiivisen päättelyn edut nousevat konkreettisesti esiin. Lähtöajatukseni liittyi kuvajournalismin alaan ja sen sukupuolittuneisuuteen. Olin lukenut teoksia, työskennellyt jo jonkin verran kuvaajana sekä kuullut tarinoita muilta kuvaajilta. Oletin, että sukupuolen tutkiminen on oleellista kuvajournalismissa. Tämän ajatuksen pohjalta lähdin kokoamaan haastattelurunkoa siitä, millaista muun kuin miehen on työskennellä kuvajournalismissa tänä päivänä. Haastatteluissa esiin nousseet asiat saivat minut pohtimaan jokseenkin erilaisia teemoja kuin mitä itse olin etukäteen pohdiskellut, ja keskeisiksi nousivat mm. alan fyysisyys ja kuvaajien ristiriitaiseltakin tuntuvat kokemukset tasa-arvosta. Nämä näkökulmat johtivat tutkimuksessani tarkastelemaan sitä, miten alan sukupuolittuneet rakenteet tuntuvat eroina ruumiin ja materian tasolla.

Fenomenologis-hermeneuttinen perinne

Metodologiani pohjautuu fenomenologis-hermeneuttiseen perinteeseen, jossa tehdään tulkintoja kokemuksesta ja pyritään käsitteellistämään tutkittavana olevaa ilmiötä (Tuomi & Sarajärvi 2006: 34). Ilmiöllä tarkoitan merkityksellistettyä tutkimuskohdetta Tausta-ajatus on se, että tutkittavat ilmiöt sijaitsevat kokemusmaailmassa, mutta eivät sellaisenaan, vaan niitä on tutkittava ja tulkittava järjestelmällisesti, jotta voidaan puhua ilmiöistä ja ymmärtää näitä ilmiöitä syvemmin. Tarkoituksena on siis tuoda tulkinnalla esiin se, mikä on jäänyt tapojen ja tottumusten alle taikka muutoin reflektoidumatta. (Varto 1991: 85-92.) Keskeisin tutkittava ilmiö työssäni on sukupuolen tekeminen kuvajournalismissa.

Fenomenologinen merkitysteoria olettaa, että ihmisen toiminta on tarkoituksenmukaista ja että ihmisen suhde todellisuuteen on täynnä merkityksiä, eli se on merkityksellistä. Lisäksi fenomenologiaan liittyy ajatus siitä, että merkitykset eivät ole yksityisiä ja sisäsyntyisiä, vaan sosiaalisia ja yhteisöltä opittuja. Yksilön kokemus voi siis edustaa ja heijastaa laajempaa ilmiötä. Tiivistetysti fenomenologiassa edetään yksittäisestä ilmiöstä eri tutkimusvaiheiden kautta kohti laajempaa yleistystä ja ilmiön laajempaa merkitystä. (Tuomi & Sarajärvi 2006: 33-36.)

Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että yksilön kokemukset olisivat sellaisenaan saavutettavissa muutoin kuin tulkinnan kautta, tai että ne yksiselitteisesti olisivat yleistettävissä säännönmukaisiksi tai yleisiksi totuuksiksi. (Varto 1992: 86-90.) Hermeneutiikalla tarkoitetaan juuri tätä ilmiöiden tulkintaa ja ymmärtämistä. Hermeneutiikassa on tarkoitus löytää tulkinnalle sääntöjä, joiden pohjalta voitaisiin tehdä oikeampia tulkintoja. Laadullisessa tutkimuksessa ja haastatteluja analysoitaessa on mahdotonta kokonaisvaltaisesti ymmärtää toista ihmistä, sillä jokainen luo omat merkityksensä omassa merkitysmaailmassaan. Ympäröivän kulttuurin sekä ihmisen sosiaalisen luonteen ansiosta voin toki päästä hyvinkin lähelle toisen ihmisen kokemuksia, mutta asioiden ymmärtäminen on lopulta aina tulkinnan kautta syntyvää. (Tuomi & Sarajärvi 2006: 34-45, Varto 1992: 58-59, 64.)

Fenomenologis-hermeneuttinen perinne liittyy yleensä aineistolähtöiseen tutkimukseen (Tuomi, Sarajärvi, 2006: 98-99) ja tutkimuksen pohjalla on aina aluksi kokemus, ei teoria. Omassa tutkimuksessani kuljetan teoriaa ja aineistoa rinnakkain siten, että saan teoriasta tukea aineistoni tulkittamiseen, ja aineisto puolestaan herättää minussa kysymyksiä, joiden pohjalta haen käsiini teoreettista tukea ja ymmärrystä. Tutkielmani lähtökohtana on kuitenkin pohjimmiltaan kokemus,

sillä oma kokemukseni aiheen tärkeydestä on vienyt minut tekemään haastatteluja ja haastattelujen kautta olen löytänyt tutkimukselleni uusia suuntia, oleellisia kysymyksiä ja ennen kaikkea muiden kokemuksia. Teoria ei ole määrännyt tai määrittänyt aineiston muotoa, vaan olen käynyt teoriaa ja haastatteluja lävitse rinnakkain. Näin ollen tutkimukseni on sekä fenomenologista että teorian avulla tulkittua.

Teemoittelu

Tutkimukseni motiivi oli siis selvittää kuvajournalismin sukupuolta, joten aineiston läpikäynnin ja analyysin liikkeellepanevana tekijänä oli sukupuolen tekemiseen liittyvän puheen ja kerronnan löytäminen. Eskola ja Suoranta (2008: 125-126) puhuvat teemoittelusta yhtenä sisällönanalyysin muotona, ja siihen itsekkin ryhdyin. Teemoittelun voi aloittaa esimerkiksi etsimällä aineistosta sen keskeiset teemat tai etsimällä tutkimusongelmaa eri tavoin kuvaavia ja lähestyviä näkökulmia, joista muodostetaan omia teemoja. Aloin lähestyä aineistoani siten, että poimin haastatteluista sitä kerrontaa, jossa tehtiin selkoa sukupuolesta tavalla tai toisella ja muodostin näistä omia teemoja. Teemojen muodostaminen oli varsin jouhevaa, sillä haastattelujen välillä oli paljon yhtäläisyyksiä ja yhteneviä ilmiöitä. Vaikka haastateltavat eivät olisikaan olleet asioista aina samaa mieltä, oli oleellisempaa se, että he tuntuivat puhuvan samasta asiasta, vaikkakin eri näkökulmin. Teemat muodostuivat siis yhtenevien puhetapojen ja niiden pohjalta käsitteellistettyjen ilmiöiden perusteella.

Eskolan ja Suorannan mukaan teemoittelu toimii erityisesti silloin, kun kyseessä on jonkin käytännöllisen ongelman ratkaisu (2008: 128-129). Koen teemoittelun kuitenkin sopivan myös minun tutkimukseeni, jossa kysyn aineistoltani miten- ja millainen-kysymyksiä, joita pyöritellessä teemoittelu toimii hyvänä apuvälineenä.

Käytännössä suoritin teemoittelun siten, että luin lävitse haastatteluja, merkitsin litteroinneista ne kohdat, jotka koin analyysin kannalta erittäin oleellisiksi. Kokosin teemoja omiin erillisiin dokumentteihin, mikä auttoi yhtenevien puhetapojen hahmottamisessa. Hahmotin kokonaisuuksia, mutta toisaalta kokonaisuuksien keskinäisiä eroja ja useita eri puolia. En niinkään keskittynyt teemoittelussani erojen luomiseen haastateltavien puhetapojen välillä, vaan suhtauduin aineistooni siten, että se kuvailee yhtä olemassa olevaa ilmiötä (sukupuolta tekemisenä) eri tavoin ja tuottaa kokonaiskuvaa ilmiöstä, joka on itsessään moninainen. Aineistoni alkoikin näyttää yhdeltä kokonaisuudelta kuuden erillisen haastattelun sijaan.

Muodostin aineistostani muun muassa seuraavanlaisia teemoja: *keikat ja työnjako, stereotyyptiat ja kyllästynyt asenne, ahdistelu ja häirintä, alan erityinen luonne, freelanceriys ja brändäys, yhteisöllisyys, sukupuoli ei näkynyt opinnoissa, sukupuolineutraalius työpaikoilla, sukupuoli tuntuu ruumiissa, uratarinat ja rekrytoinnit, sukupuoli hyötynä ja haittana, sukupuolen mukainen eriytyminen.*

Teemat olivat siis omia, laajempia kokonaisuuksiaan, joita olin muodostanut siksi, että tulkitsin niiden kuvaavan tiettyä käsitteellistettyä ilmiötä (kuten *ahdistelu ja häirintä*) tai laajempaa yhteinäistä aihe-aluetta, jonka sisältöihin tulisi perehtyä paremmin (kuten *keikat ja työnjako*). Teemat itsessään eivät siis olleet symmetrisiä, vaan ne risteilivät keskenään. Jokin teema kuului useamman muun teeman sisään ja tai saattoi olla koko tutkimusta laajemmin kuvaava ilmiö. Erittelin teemat silti omikseen, sillä ne toivat tällöin esiin jotain uutta.

Moniin teemoihin keskittyminen olisi ollut mahdotonta, joten jatkoin analyttistä lähilukua. Aloin huomata teemojen laajuuksia ja keskinäisiä yhteyksiä, joiden kautta aloin löytää uudella tavalla merkityksellisiä kokonaisuuksia. Teema *sukupuoli tuntuu ruumiissa* alkoi aineiston puolesta paisua ja levitä uusille urille, joten päätin ottaa sen tarkempaan tarkasteluun. Teemojen pohjalta aloin siis käsitteellistämään ja erittelemään tutkimuskohdettani selkeämmin suhteessa tutkimuskysymykseen ja teoriaan. Aloin tulkita, että ruumiillisuudella on keskeinen merkitys kuvajournalismissa ja myös sukupuolittumisessa. Kuvaajat puhuvat sukupuolesta usein ruumiillisuuden tai fyysisyyden kautta. Aloin erittelemään ja käsitteellistämään tätä ilmiötä. Rupesin puhumaan myös neuvotteluista ja selonteoista sukupuolen tekemisen kontekstissa, sillä neuvottelemisen ja selonteot selkeästi kuvaavat sitä, miten sukupuoli muotoutuu työelämässä ja sen sosiaalisissa kohtaamisissa. Päädyin analysoimaan ja käsitteellistämään laajemmin sitä, miten työn ruumiillisuus ja ruumiin tasolle tuleva sukupuolen tekeminen ilmenevät haastatteluissa.

Samalla kun tämä sukupuolen tekemisestä kertova aineisto alkoi muodostua, laitoin merkille, että aineistossa on paljon sukupuolen merkitystä vastustavaa puhetta. Niinpä päätin keskittyä tarkemmin myös tähän teemaan, jonka käsitteellistin vastapuheeksi.

Lopulta muodostin aineistoni teemojen pohjalta eritellyn ja käsitteellistetyn kahtiajaon. Ensimmäisessä analyysiosiossa käyn lävitse sukupuolta tekojen ja ruumiillisuuden näkökulmasta.

Analyysi asettuu otsikon *Työ tuntuu kropassa* alle. Toisessa analyysiosiossa käsittelen sukupuolta häivyttävää vastapuhetta, ja osion otsikko on *Sukupuolesta huolimatta: ristiriitainen vastapuhe*.

Työ tuntuu kropassa -osiossa analysoin sukupuolta käytäntöjen ja neuvottelujen näkökulmasta. Osio jakautuu viiteen kuvaavaan alakategoriaan ja ilmiöön, jotka olen eritellyt ja käsitteellistänyt. Nämä eritellyt osat ovat *työn luonne, ahdistelu ja seksismi, työnjako, ruumiin muotoilu ja nais erityisyys*. Kunkin osion kautta tuon esiin sitä, miten ja millaista sukupuolta kuvajournalismissa tehdään, ja miten ruumiillinen ulottuvuus nousee kuvajournalismissa erityisellä tavalla esiin.

Jälkimmäinen vastapuhetta käsittelevä osio on ensimmäistä analyysiosiota huomattavasti kapeampi, ja toimii kehystystarkoituksessa. Vastapuheella tarkoitan sukupuolen merkityksiä etäännyttävää, häivyttävää ja epäilevää puhetta. Huomasin jo haastattelujen aikana, että kuvajournalistit puhuvat sukupuolesta ristiriitaisesti. He kertovat sukupuolittuneista kokemuksista, mutta kuitenkin sanovat, ettei sukupuolella ole merkitystä. Vastaavanlainen puhetapa on noussut esiin monessa työelämään keskittyneessä tutkimuksessa (Korvajärvi 1996: 91-97, Ruoho & Torkkola 2010), eikä se ole uusi. Halusin kuitenkin ottaa puhettavan esiin ja analysoida sitä, sillä se on mielenkiintoinen ja tärkeä pari ensimmäiselle analyysiosiolle. Niin ikään vastustava puhe heijastaa yleistä aikakauden ilmapiiriä ja henkeä.

Vaikka välillä tuntui siltä, että aineisto on aivan liian moninainen ja esittelee useita, keskenään päällekkäisiä puhetapoja, lohduttauduin Eskolan ja Suorannan ajatukseen siitä, ettei aineiston olekaan tarkoitus heijastaa yhtä totuutta, vaan se itsessään rakentaa sosiaalista ja kulttuurista todellisuutta. Aineistojen olemassaolo ja kuvaajien kertoma itsessään on kulttuurituote kaikessa moninaisuudessaan ja moninaisissa merkityksissään. (Eskola, Suoranta 1998: 101.)

Olen nostanut haastateltavien puhetta tiivistäviksi sitaateiksi, joita analysoin ja tulkitsen teorian avulla. Olen valinnut sitaatit sillä perusteella, että ne vahvistavat, perustelevat ja havainnollistavat tekemiäni tulkintoja ja valintoja ja esittävät kiteytetysti asiat, joista analyysissä on kyse. Eskolan ja Suorannan (1998: 125) mukaan laadullisen aineiston riskinä on, että se esitetään rykelmänä sitaatteja, joita tutkimuksen tekijä päätyy selittämään. Omassa tutkimuksessani sitaatit ovat oleellisessa roolissa. Sitaatit ovat otteita aineistosta, joka on tutkielmani pohja. Sitaattien avulla tuon esiin haastateltavien kerrontaa, heidän tapojaan puhua ja ilmaista asioita sekä tuoda esiin muiden kuin mieskuvaajien ääntä. Sitaatit samanaikaisesti näyttävät, mistä tulkintani nousee ja

ovat tulkinnan havainnollistajina. Sitaatit edustavat siis haastateltavia, mutta toisaalta ovat esillä minun tulkintani kautta. Tutkielmaan oli mahdoton mahduttaa kaikkia niitä aineisto-otteita, jotka olisin halunnut esitellä, joten valitut sitaatit ovat vain osa suurta kerronnan paljoutta.

5. Analyysi

Työ tuntuu kropassa

Ruumis ja ruumiillisuus kietoutuvat kuvajournalistin työhön monella tapaa. Kuva ei muodostu tietokoneen ääressä istuen, vaan kuva on otettava, keikoille täytyy mennä ja matkustaa ja kuvaajan täytyy olla paikan päällä näkemässä ja kokemassa. Kuvaaja on fyysisesti liikkeessä, siirtyy paikasta toiseen ruumisvälitteisesti ja käyttää ruumistaan työnteossa. Kuvaaja polvistuu, kyyristyy, koukistaa, kurottaa, loikkaa, juoksee, kenties hiipii. Kuvaaja katsoo, sommittelee, arvioi, tunnustelee ja siirtää. Kuvaaja suunnittelee ja työstää kuvia mielessään. Työtä tehdään kameran kanssa ja kameravarusteita mukana kantaen. Repussa tai laukussa on kamerarungon lisäksi linsejä, akkuja, muistikortteja, latureita, piuhoja, kovalevyjä ja tietokonekin kenties. Kainalossa saattaa kulkea jalusta tai pari ja joskus erilliset välineet valaisua varten. Pidemmällä kuvausreissuilla lisänä ovat omat henkilökohtaiset tarvikkeet omassa laukussaan. Työ on usein sosiaalista, ja kuvauskeikoilla ollaan tekemisissä muiden ihmisten kanssa. Oma ruumis asetetaan katseille alttiiksi, ja ruumiin kautta ollaan tekemisissä muiden kanssa. Omalla olemisella ja elehtimisellä rentoutetaan kuvattavaa ja muokataan sosiaalisista tilanteista kuvaamiselle otollisia. Kuvaaminen on usein hienovaraista vuorovaikutusta, sosiaalista peliä, nopeissa tilanteissa tehtäviä intuitiivisia päätöksiä ja tilanteen arvioivaa aistimista. Myös affektiivinen puoli on aktiivisesti läsnä - työ liikuttaa tunnetasolla ja työssä kohtaa erilaisia tunnesävyjä, jotka vaikuttavat kuvaajaan. Myös aikakaudelle ominaiset affektit riittämättömyydestä innostukseen on tulkittavissa kuvaajan tämänhetkisessä työelämässä. Työtä siis tehdään ruumiilla ja se tuntuu ruumiin tasolla.

Ruumiillisen näkökulman ohella työllä on materialistiset reunaehdot ja rakenteet, jotka voin nähdä ja tulkita haastateltavista. Kuvajournalismilla on maskuliininen historia, joka näkyy siitä kirjoitetuissa historiikeissa, tarinoissa, muistelmissa ja valokuvissa. Alalla vallitseva puhetapa ja yhteiskunnassa ja kulttuurissa vallitsevat sukupuolijärjestykset ulottuvat myös kuvaamisen maailmaan, sillä ne ulottuvat työpaikoille ja paikkoihin, joissa kuvaajat ovat työtehtävissä:

urheilukentillä, politiikan ja talouden kentillä, kulttuurimaailmassa ja tavallisessa arjessa. Puhetavat, normit ja kategoriat luovat niitä materiaalisia reunaehtoja, jotka muovaavat kuvaajien arkista työtä ja kuvaajien kokemuksia itsestään ja työstään.

Havaitsin aineistoa läpikäydessäni, että ruumiillisuus on kuvaajien puheissa keskeinen osa työtä. Se kietoutuu joko suoranaisesti tai piiloisemmin hyvin moniin tilanteisiin. Tulkitsin aineistosta, että sukupuolen tekeminen ja sukupuolesta käytävä neuvottelu kytkeytyvät tavalla tai toisella ruumiillisuuteen. Lähes aina on kyse materiaalisen muodon tai seurauksen saavista käytännöistä, jotka pohjaavat käsityksiin ruumiiseen pohjaavista, dikotomisista eroista. Eroja ja hierarkioita perustellaan juuri ruumiillisilla ja olemuksilla eroilla. Tästä syystä koin, että analyysini ensimmäisessä osiossa lähestyn kuvajournalismin sukupuolta juuri ruumiillisuuden näkökulmasta.

Olen jakanut ruumiillisuuteen liittyvän osion erilaisiin alalukuihin, jotka näyttäytyvät sukupuolen tekemistä määrittävinä ja ohjaavina tekijöinä. Näitä alalukuja ovat 1) kehystävä puhe, 2) häirintä, ahdistelu ja kommentointi, 3) ruumiin muotoilu, 4) työnjako ja 5) nais erityisyys. Olen jakanut ruumiillisuuden alaosioiden siksi, että sukupuolen tekemisen monitahoisuus, limittyneisyys ja ristiriitaisuus tulisivat mahdollisimmat hyvin ilmi.

Raskas ja rakas: kehykset työlle

Aluksi hahmottelen ja tulkitsen sitä, miten kuvaajat haastatteluissa kuvailivat kuvajournalistin työtä ja työkentän luonnetta. Tämä kuvaileva puhe luo ja muovaa ymmärrystä ja käsitystä kuvajournalismista ja sen käytännöistä. Lisäksi se tuo esiin haastattemieni kuvaajien omaa asemoitumista ja suhdetta kuvajournalismiin. Tämän kappaleen tarkoituksena on saada käsitystä kuvajournalismiin sinä kategoriana, kenttänä ja rakenteena, jossa sukupuolittumisella on omat mekanisminsa ja muotonsa. Millaisista sävyistä ja palasista koostuu se kuvajournalismin maailma, jossa tässä tutkimuksessa käsiteltävä sukupuolittuminen tapahtuu?

Osa kuvaajista oli kertomansa mukaan ajautunut alalle hieman vahingossa. He olivat aluksi ajatelleet suuntaavansa taidevalokuvaamisen puolelle ja pitäneet lehtikuvaamista miesten alueena. He olivat kuitenkin päätyneet esimerkiksi kesätöihin sanomalehteen ja huomanneet tämän jälkeen, että työ sopiikin itselle. Osa haastateltavista ei ollut miettinyt omaa sukupuoltaan tai sukupuolen ja kuvajournalismin suhdetta ennen, kuin he olivat työelämässä kohdanneet sukupuolittuneita rakenteita. Osa korosti sanomalehtimaailman sukupuolineutraaliutta ja yhteisöllisyyttä. Kuvaajat

itse kertovat paljon työn henkisestä ja fyysisestä raskaudesta, ja samalla he korostavat omaa pärjäämistään sekä sisältölähtöistä suhtautumistaan työntekoon - työtä tehdään sisältöjen vuoksi, ei oman kuvaajuuden vuoksi. Kuvaajien kertoman perusteella kuvajournalismin kenttä on tällä hetkellä esimerkiksi stressaava, epävarma, kiireinen ja fyysisesti raskas, mutta samalla antoisa, mielenkiintoinen, kuvaajille itselleen tärkeä sekä yhteisöllinen.

Moni haastateltava kertoo ammatillisten esikuvien tai esimerkkien puutteesta. Kuvajournalismia ei ole tytöille tai naisille juurikaan tuputettu, vaan kuten eräs haastateltava kertoo, kuvaamataidon opettaja suositteli haastateltavalle taidekuvaamista, sillä eihän haastateltava näkisi kuvata pitkien miesten takaa. Myös toinen kuvaaja kertoo, että hänen omissa mielikuvissaan lehtikuvaaja on ollut se kuvaajaliivit päällä oleva iäkkäämpi mies. Ihmisen arkisissa mielikuvissa kuvajournalisti, tai juurikin lehtikuvaaja, on siis mies, ja usein fysiologisin ja ruumiillisin perustein. Mielikuvat ja oletukset ovatkin keskeisessä roolissa ammatinvalinnassa ja siksi koulutusalatkin ovat esimerkiksi meillä Suomessa yhä hyvin segregoituneita. Mielikuvien luominen lähtee liikkeelle jo lapsuudesta ja siitä, miten pieniä lapsia puhutellaan, miten heitä kasvatetaan, ja millaisia mahdollisuuksia heille tarjotaan. (ks. esim. Alasuutari 2016, Korvajärvi 2016.)

Aluksi käyn läpi sitä, miten kuvaajat määrittelevät hyvän kuvajournalistin. Nämä kolme määritelmää luovat ja heijastavat käsitystä ammatin vaatimuksista. Määritelmässä toistuvat tekemisen meininki, sosiaalisuus, aktiivisuus ja vaatimus monipuolisuuteen sekä joustavuuteen.

”Sosiaalisuutta, että tulee kaikkien ihmisten kanssa toimeen, oma-aloitteisuutta ja että osaa nähdä valoa. Osaa katsoa valoa ja toimia sen kanssa, mutta että ehkä enemmän oikeasti tuossa työssä se ihmisten kanssa oleminen, minkä mä koen ehkä jopa vähän raskaaksi. Pitää olla kaikille todella kiva kaiken aikaa (...) Sekin on omansa, että pitää suostutella kuvattavaksi, kun jotkut eivät meinaa millään suostua. (...) Täytyy mennä ja soittaa. Mulle sanottiin, että mun täytyy olla röyhkeämpi kuvaustilanteissa, kun mä olen yksin. Yksi kuvatoimittaja sanoi, että täytyy mennä vain röyhkeämmin lähemmäksi ja olla sillä tavalla, että lähestyä ihmisiä enemmän iholle, kuvattavia.” (H1)

”Monipuolinen tietenkin, aivan älyttömästi vaikuttaa sekä toimittajaan että kuvaajaan. Se että on laaja, hyvä yleissivistys, niin se vaikuttaa myös. Ja että on perillä kuvavirtauksista, historiasta ja nykyhetkistä. Sitä kautta pystyy myös itse luomaan, ei aina siinä tilanteessa ymmärrä, mutta pystyy luomaan uutta ja eteenpäin menevää kuvaa, että mitä nyt tehdään ja on tehty. Tai sillä tavalla että se kehittää sitä koko alaa, se on hirveän tärkeää, että on se kuvallinen ja tiedollinen tietämys. Ja kyllä mun mielestä kuvaajana on vähän sama kuin journalismissa yleensäkin, että semmoinen uteliaisuus ja rohkeus, semmoinen, mikä ajaa uusiin tilanteisiin, ettei uraudu myöskään, juuri että lähtee kokeilemaan uusia juttuja ja että vanhoja jääriä toimittajiakin laitetaan naisten menokeikoille ja vaikka mihin. Että se jotenkin, ihminen pysyy valppaana. Valppaus, nopeus ja laatukin, aika yksinkertainen... olisi kivaa, että sitä valoa näkyisi niissä kuvissa ja olisi ne valokuvan ominaisuudet siellä.” (H4)

”No kyllä siinä pitää ensinnäkin osata sitä historiaakin jollain tavalla tutkia ja katsoa, että millä.. täällä on ollut sellaisia kultasia aikoja, niinku Hesarikin on ollut 80-luvulla ihan mieletön lehti. Siellä on ollut ihan mielettömät taittajat, jotka tekivät niistä sivuista ihan todella hienoja. Ja olivat siis niin kuin ennakkoluulottomia. Siellä saatiin tehdä taitto vaikka johonkin graafiseen muotoon ja sitten se teksti oli siellä ei palstoina ollenkaan, vaan se saattoi olla taidetta. Eli mitähän nyt vaadittaisiin? Se vaatii sitä, että sun pitää saada itsellesi jonkun näköinen portfolio, jossa sä osaat esittää sun omia, monia puolia. Ei ainoastaan jotain yhtä tyyliä. Valokuvauksessakin on nyt vähän sellainen yksi trendi, mitä paljon käytetään ihan siis joka puolella, lehdissä. Mutta että jotenkin pitäisi vain osoittaa se, että siis sehän on teillä nuorilla ihan siis eri asia kuin meillä, siis se tekniikka. Te osaatte nuo photoshopit vaikka kuinka päin tahansa periaatteessa. Meillähän, minun kohdalla on ollut niin pitkä litania tuossa tekniikankin saralla, mitä on joutunut opettelemaan: kyllä mä tiedän, että nuoret kuvaajat osaavat käsitellä kuvia hirveän hyvin, se ei ole mikään ongelma. Mutta että täytyisi löytää se kohde, mihin tähtää ja tutkia että mitä kaikkea siellä vaaditaan ja sitten olla vaan hirveen vahva.” (H5)

Kuvajournalistin työ vaatii siis monipuolisuutta. On oltava teknistä osaamista, sosiaalisia taitoja ja on hahmotettava ympäröivää yhteiskuntaa. On oltava nopea ja omattava näkemystä ja pyrittävä vahvasti eteenpäin. Kuvaajalta vaadittavat ominaisuudet heijastavatkin hyvin nykypäivän muuttunutta työelämää, jossa prekaarin sävyt nousevat esiin. Katariina Mäkisen väitöskirjassa nousee esiin se, kuinka työntekijän on vastattava markkinoiden moninaisiin ja muuttuviin tarpeisiin, vaikkakin samalla peräänkuulutetaan yksilöllisyyttä (Mäkinen 2012). Aikakauden ihannetyöntekijä on yrittäjähenkinen, rohkea, sisukas ja määrätietoisesti eteenpäin puskeva. Yrittäjähenkisyys kuvastaa aikakauden hyvää normi-ihmistä, ja yrittämiseen liitetty vapauskäsite viittaakin helposti pakkoon muokata itseä markkinakelpoiseksi. Työhön on asennoiduttava eri tavoin kuin klassiseen palkkatyöhön, joka rutiininomaisesti suoritetaan, ja josta saadaan korvauksena tilille kuukausipalkka. (vrt. Lahikainen & Harni 2016.) Journalismin ja median alat ylipäätään ovat aloja, joilla muuttunut työelämä näkyy selvästi, millä on vaikutuksensa sukupuolen tekemiseenkin. Media-aloilla työ on usein pätkittäistä ja verkostolähtöistä, ja individualistinen tekijälähtöisyys kuvaa hyvin alan työntekijöitä. (ks. Gill: 2014: 509-528.) Kuvaajien haastatteluissa nousi esiin, että päämäärätietoisuus ja intohimo ovat keskeisiä tekijöitä myös kuvajournalismissa pärjäämisessä.

Mielikuvissa ja puheissa kuvajournalistit tuntuvat usein olevan miehiä, *kameramiehiä*, mikä näkyi myös haastattelemieni kuvaajien alalle päätymistä edeltäneissä mielikuvissa. (vrt. Savolainen 2010: 164-167) Kuvaajien kertomuksista näkyy myös se, ettei kukaan oikein osannut opastaa tai kannustaa heitä kuvajournalismin pariin.

Kyllä mä muistan ajatelleeni, että kun se on niin teknistä, teknistä ja miehistä. Ei ollut myöskään esimerkkejä, ei ollut koskaan koulussa kukaan puhumassa, ei ollut näyttelyitä, ei ollut kirjoja, kukaan ei ollut asiasta sillä tavalla, että olisi tuonut nuorelle opiskelijalle maailmankuvaa jollain tavalla. Että ei ollut semmoista, se aina jos oli, niin sieltä oli joku iäkkäämpi mies, joka sitä työtä teki, jolla oli kuvaajaliivit päällä. (H6)

Sen mä muistan, että kun mä olin lukiossa, niin mä puhuin sille kuviksenopettajalle, että mä haluan hakea kuvajournalistiksi, niin se sanoi, että ei sun kannata, kun sä olet liian lyhyt, että hae Taikiin valokuvausta. Niin mä olin, että miten niin, niin se sanoi, että et sä näe kuvata niiden pitkien miesten takaa, mun mielestä nimenomaan miesten. Sen tunnisti ja tajusi, että se oli tosissaan, mutta se nyt oli kuviksenopettaja, niin se sanoi, että mene valokuvataidetta opiskelemaan. Mutta se oli tosi hämmäntävää, että se sanoo suoraan, että sä olet liian lyhyt tuohon ammattiin. (H1)

Mielikuvissa toistuu alan miehisuus, joka kumpuaa osin esikuvien puutteesta, osin teknisyyteen yhdistyvästä ruumiillisesta maskuliinisuudesta. Mielikuvat kuvajournalisteista kietoutuvat ammatin fyysisyyteen, kuten siihen, että kuvajournalistin tulee olla pitkä, pääsääntöisesti siis mies. Kotikasvatus ja sosiaalinen kasvuympäristö ovat kuitenkin voineet vaikuttaa positiivisella tavalla siihen, millaiseksi kuvaaja on kokenut omat mahdollisuutensa ja millä perusteella hän on tehnyt alavalintojaan.

Mä olen ehkä elänyt sillä tavalla pumpulissa, koska mä, mun mielestä nämä lähtevät sillä tavalla kotikasvatuksesta jo, että meillä oli äiti se, joka laittoi työhaalarit päälle ja korjasi lampun samaan aikaan kun isä luki olohuoneessa. Niin mä en ole ikinä kasvanut sellaisen, että naiset tykkää pinkistä, että mä olen aina ollut mun mielestä vapaa ajattelemaan että sillä ei ole mitään merkitystä että oletko mies vai nainen vai jotain siltä väliltä tai määrittelekö vai etkö. Ja mä olen ajatellut että maailma on jotenkin täysin avoin. Sitten vasta kun mä menin yliopistolle, niin mä tajusin että on olemassa varmaan lasikatto ja varmaan syystä mä en näe yhtään naisprofessoria meidän laitoksella, että pikkuhiljaa ne alkoi tulla. Sitten vasta kun menin ensimmäiseen työpaikkaan, niin tajusin, että hetkinen. Että vaikka se illuusio siellä yliopistolla oli se, että meitä on hirveästi naispuoleisia ihmisiä, niin sitten siellä työpaikalla ja alalla se työ oli todella toisen näköinen. (H2)

Lapsuudessa ja nuoruudessa muodostuneet käsitykset sukupuolista voivat kuitenkin kokea kolauksen, kun tullaan opiskelu- ja työelämään, missä sosiaaliset järjestykset ovatkin erilaisia. Sitaatista nousee esiin, että sukupuoli on tehty eri tavoin, ja se on merkinnyt eri asioita sen mukaan, onko oltu perheen kesken, opiskelukavereitten kesken vaiko työelämässä. Yksittäisen ihmisen, kuten kuvaajan oma kokemus ja tietous taas vaikuttavat siihen, miten tämä suhtautuu itseensä ja ympäristöönsä, ja miten hän kokee ja erittelee sitä. Sitaatin kuvaajalla on luultavimmin vahva toimijuuden tuntu ja hyvät valmiudet tehdä sukupuolta tietoisestikin toisin, sillä hän hahmottaa yhteiskunnan ja kulttuurin merkityksiä. Oleellista edellisessä sitaatissa on se, että haastateltava kokee, että vaikka valokuvaopiskelu on määrällisesti naisistunut, ei naisistuminen ainakaan toistaiseksi näy samanlaisena kuvajournalismin työpaikoilla ja työkäytännöissä. (vrt. Ruoho & Tokkola 2010: 196-201)

Moni haastateltava kertoo siitä, että alan käytännöt opitaan työelämässä kantapäähän kautta, eikä varsinaista ohjausta ja palautetta anneta. Pelko epäonnistumisesta saa kuvaajat venymään ja suorittamaan. (ks. Ruoho & Torkkola 2010: 97-100, Purokuru & Paakkari 2015: 153-170.)

Musta tuntuu että muutenkin on aina oltu vähän sillä tavalla, että hyppää veteen ja opettele uimaan. Että se on ollut kyllä kaikkialla. (H2)

No vaikka kun sieltä tuli Lehtikuvan tyypit ja ne tulee sinne (keikalle), ne on niin tottuneita ja räps, räps ja mä en ole koskaan ennen käynyt siellä ja niille se on ihan normihomma mennä kuvaamaan Niinistöä ja kaikki ne että siellä läpivalaistaan kameralausut ja... ne on vaan, niille se on peace of cake ja mä olen vain, että tämä on ihan uutta. (H1)

Uusille tulokkaille epävarmuuden kanssa painiskelu ja itsenäinen ongelmanratkaisu on tavallista. Eräs kuvaaja ilmaisi, että ”vittuilu” on joissain yhteyksissä ollut klassinen tapa opettaa uusia lehtikuvaajia alalle.

Mä olen kerran kuvannut ilman filmiä ja sitten huomasin sen ja sanoin kun kuvaus päättyi, että ”tiedätkö mitä, mulla on vielä yksi idea, otetaan vielä yksi kuva tuolla” ja sain sen siten paikattua. Mutta mä tiedän, mulla on useita ystäviä, jotka ovat lahjakkaita kuvaajia, niin he eivät pysty olemaan lehtikuvaajina, koska tämä stressin taso on aikamoinen. Siinä paineessa, mikä tänä päivänä, että pitää tehdä videoita, äänittää, kuvata, stilliä, liikkuvaa, just se äänityskin, että tuleeko nämä kaikki, tuleeko nämä oikealla tavalla. Siinä on niin montaki sellaista liikkuvaa valikkoa, että senkin kanssa joutuu. Että tiedän, että ei... Pitkän asiakkaan kanssa varmaan voisi saada sen yhden kerran anteeksi, mutta mulle ei ole kyllä käynyt, ettenkö mä olisi saanut mitään kuvaa keikalta, mut se on tarkoittanut, että mä olen mennyt sitten kynsin, hampain, että mä olen saanut pelastettua sen kuvan. Että en mä ole mennyt kertaakaan ettenkö olisi saanut kuvaa. Ja se on tullut siitä, miten ne opettivat sen, se oli niitä semmoisia, että ”sitten et tule sieltä takaisin niin, ettei sulla ole mitään”. Tähän on vielä tämä, että tämä vanhempi sukupolvi kokee sen, että se on heidän tapa opettaa ja oppia, että vittuilitiin ja se on semmoinen et se toistuu ja näkyy ja se on tullut uudestaan facebookissa. (...) Niin ne vastaa että ”minut on kyllä opetettu niin, että vittuilua pitää kestää ja vittuillen opetetaan lehtikuvaajia”, niin se on se, miten tälle alalle opetetaan, vittuilun kestäminen. (H6)

Työtä tehdään tosissaan kiireen, paineen ja stressin alaisuudessa. Edellisessä sitaatissa haastateltava kertoo, kuinka hän on *mennyt kynsin ja hampain*, jotta jokaiselta keikalta hankalissakin tilanteissa saataisiin vaadittava lopputulos, sillä virheisiin ei ole varaa. Kuvaaja sanookin, ettei hän ole koskaan tullut keikalta siten, etteikö olisi saanut vaadittavia kuvia. Kuvaajien puhe yksin selviytymisestä ja suoriutumisesta kertoo niistä olosuhteista ja konventioista, joilla kuvajournalismissa toimitaan. Puheesta usein paistaa läpi pelko omasta epäonnistumisesta tai osaamattomuuden paljastumisesta. Nämä tuntemukset kertovat kuvaajien toimijuuden laadusta: moni jännittää tai stressaa oman asemansa puolesta ja siitä, onko riittävän hyvä työhön. Asetelmat heijastelevat alan käytäntöjä ja kulttuurisia sisältöjä. Eräs kuvaaja pohtikin sitä, miten miehet ja naiset suhtautuvat suorittamiseen ja työntekoon eri tavoin - miehet

ottavat lunkimmin, jos epäonnistuvat, mutta naiset stressaavat työn onnistumisesta. Erilainen suhtautuminen ei kuitenkaan ole biologista, vaan vallitsevista rakenteista johtuvaa. Ruohon ja Torkkolan (2010: 187-188) mukaan naisilla on usein kovempi itsekriikki, sillä heiltä sukupuolensa takia vaaditaan enemmän, sillä he eivät luonnostaan kuulu journalismin ytimeen, joka ymmärretään maskuliiniseksi. Muutama haastateltava totesikin, että tuntuu siltä, että naisten työtä ja onnistumista arvostellaan tiukemmin kuin miesten - miesten epäonnistuminen ei ole yhtä vakavaa. Naiset ja miehet kohtaavatkin työpaikalla erilaisen maailman, sillä heidät kohdataan sukupuolittuneessa maailmassa sukupuolitettuina.

Kuvajournalismia kuvaavaa on työn kokonaisvaltaisuus. Kuvaajien haastatteluista käy ilmi, etteivät he lainkaan valita työn raskaudesta, vaan hektisyys ja se, mitä ulkopuolinen voisi pitää raskaana, on heille usein oikeastaan syy toimia ammatissa. Ainoat asiat, joista kuvaajat tuntuvat ”valittavan” nousevat tämän päivän epävarmuudesta suhteessa töiden riittämiseen sekä siihen, että yksittäisen keikan työmäärä on lisääntynyt laadun kustannuksella. Seuraava sitaatti korostaa äärimmilleen vietyjä ammatin olosuhteita, joiden kohdalla kuvaaja ei kuitenkaan sanallakaan tuo esiin väsymystä tai raskautta. Kuvaajat kertovatkin työstään faktoissa pysyen ja oma itse etäännytetään monessa haastattelussa.

(...) Yksi epämiellyttävä keikka oli tuolla sota-alueella, silloin minulla oli varmaan ensimmäistä kertaa, että minä puin sirpaleliivit päälle sen kahden tunnin ajaksi, minkä nukuin jossain eteisen lattialla, kun en jotenkin uskaltanut olla siinä sängyssä, mikä oli lähellä ikkunaa. Että se oli jotenkin niin järjetön maailma, minkä siellä kohtasi, että siihen oli aika vaikea, tai semmoista ei ollut aiemmin kohdannut, niin hirveää väkivaltaa. Mä en ehkä ole ollut niin pahassa paikassa sen jälkeen. Että mä olen ollut sellaisessa, missä sota on piilevää tai se väkivalta on piilevää, että pitää ehkä vähän varoa kidnappauksia ja itsemurhapommeja. Että se on jo jotenkin tosi erilaista, se on sellaista salakavalaa, että periaatteessa sitä et näe etkä huomaa, että sitten kun jotain tapahtuu niin tapahtuu. Mutta tuolla oli sillä tavalla, se oli täysi sotatila, että sä kuulet koko ajan kun pommit räjähtää niin se on aika sillä tavalla jotenkin hurja. (H3)

Sitaatin kautta voi ymmärtää työn konkretiaa sekä sitä, miten sukupuolen merkitykset helposti unohdetaan, tai niistä ei haluta puhua, sillä kuvaajien työssä kohtaama ”reaalimaailma” on kiinni ajankohtaisissa ja monipuolisissa tapahtumissa, jotka ymmärrettävästi nähdään merkittävämpänä kuin sukupuolen politisoiminen omassa työyhteisössä.

Kaikki kuvaajat korostavat ammatin tärkeyttä itselle sekä sitä, miten ammatti on enemmän kuin vain työ, johon aamuisin mennään. Työtä tehdään tunteella ja siksi, että se koetaan erityiseksi ja juuri itselle sopivaksi. Esimerkiksi seuraavassa sitaatissa kuvaaja kertoo, että työn fyysisyys ja vauhti käynevät jossain vaiheessa terveyden päälle, mutta se ei ole oleellista, vaan oleellista on se,

että työ on sopinut hänen luonteelleen kovin hyvin, ja se on ollut antoisaa ja mielenkiintoista. Erityisesti kuvaaja korostaa työn antoisuudessa vaihtuvia tilanteita ja liikkeellä olemista.

Mulle on hirveän hyvin sopinut tämä vuorotyö sitten kuitenkin. Totta kai se varmaan käy terveyden päällekin jossain vaiheessa jotenkin, mutta tuota en mä pystyisi toimistossa istumaan kaiken aikaa, ei. Musta on ihanaa kun pääsee pois työpaikasta, oli se sitten vaikka ihan tylsä mietinnön luovutuskeikka tai mikä tahansa. Se, että se päivä kuluu nopeammin muualla ja se että saa tehdä sitä työtä, mistä tykkää. En mä sitä nuorena ajatellut, et tämä olisi hirveän kivaa, minä vain tein töitä. Että viime vuosina olen ajatellut, että on monia asioita, mihin on päässyt, päässyt ja reissannut ympäri maailmaa. (H5)

Tämä osio toi yhteen sitä, miten kuvajournalismista puhutaan, ja millaisia sävyjä se pitää sisällään. Osio avaa sitä, millaisesta työstä on haastateltavien kohdalla kyse, minkälaisia ominaisuuksia siihen liittyy, ja miten haastateltavat siihen suhtautuvat. Esiin nousi se, että kuvajournalistin työ on mielikuvissa miehinen ja maskuliininen. Työssä pärjätäkseen on oltava monipuolinen, fyysinen ja kovanahkainen. Kuvaajien kertomasta välittyy myös kokemus siitä, että työhön opetellaan hieman kantapään kautta ja itsenäisesti. Työ kytkeytyy näiden tekijöiden kautta vahvasti ruumiillisuuteen: se pohjautuu tietynlaiseen normiruumiiseen, liikuttaa tekijäänsä fyysisesti ja henkisesti ja vaatii tietynlaisia ominaisuuksia tekijältään. Kuka vain ei voi olla normatiivinen kuvajournalisti nykyisellään, mutta kuvajournalismin ehdoista voi neuvotella ja niitä voi horjuttaa.

Erontekoja: kommentointia, häirintää ja ahdistelua

Aineistosta nousi vahvasti esiin se, että kuvaajat kokevat työssään paitsi sukupuoleen liittyvää kommentointia, toisinaan myös häirintää ja ahdistelua. Sukupuoleen liittyvällä kommentoinnilla viitataan puheeseen, joka nousee kuvaajan oletetusta naissukupuolesta ja on sävyiltään joko suoran seksististä tai muutoin sukupuoleen liittyvää.

Tutkielmassani näen kommentoinnin, häirinnän ja ahdistelun mekanismin samalla tavoin rakenteellisena kuin Sanna Aaltonen (2006: 26-33), jonka tutkimuksessa sukupuolinen häirintä määriteltiin sukupuolittuneena toimintona, jonka kautta tehdään ja uusinnetaan binäärisiä, heteronormatiivisia sukupuolijärjestyksiä. Häirintä on sukupuoleen liittyvää huomiota ja kommentointia, joka on luonteeltaan ei toivottua, asiaankuulumatonta ja yksipuoleista. (emt., 33.) Sukupuoleen liittyvää häirintää on määritelty monella tavalla, mikä samalla kertoo ilmiön haastavuudesta. Häirinnän määrittely muodostuu hankalaksi usein silloin, kun arjen tosiasiallisia tilanteita tulkitaan. Aaltonen kirjoittaa häirinnän tulkinnan monimutkaisuudesta ja siitä, kuinka sekä häiritsijät että häirinnän kohteet löytävät häirinnälle usein muita nimityksiä tai erilaisia syitä.

Häirinnän määritellyssä on kiinnitetty esimerkiksi huomiota häirinnän kohteen kokemukseen, jolloin on painotettu sitä, että häirintä on häirintää, mikäli kohde kokee toiminnan häirinnäksi. Tämä määritelmä toimii sellaisissa tilanteissa, joissa häiritsijä tai ympäristö kokee häirinnän esimerkiksi vitsailuksi. (Aaltonen, 2006: 33-47, 147-148.) Tasa-arvolaissa on erikseen pykälä, johon on sisällytetty syrjinnän kielto (1986/609 § 7).⁷ Pykälässä seksuaalinen häirintä ja häirintä sukupuolen perusteella nimetään syrjinnän muodoiksi.

Hanna Vilkan (2011: 27) mukaan sukupuolisen häirinnän lakimuotoilu aiheuttaa ongelmia sukupuolisen häirinnän tunnistamiselle ja sen tuomitsemiselle. Tasa-arvolakiin kirjattu sukupuolinen häirintä on asianomistajarikos, jolloin häirintätilanteen esiintuominen ja syytteen nostaminen ovat häirityn vastuulla. Vilkan mukaan tasa-arvolaki suojaa hyvin työpaikoilla, mutta vapaa-ajalla suoja on heikompi. Kuvaajien kohdalla tätä voikin miettiä: kuvaajat eivät juurikaan puhuneet toimituksissa tai kollegoitten parissa tapahtuneista häirintäkokemuksista, mutta olivat kokeneet paljonkin seksuaalisen häirinnän tunnusmerkit täyttävää käytöstä kuvaustilanteissa ja toimitusten ulkopuolisissa työtilanteissa. Kuvaajat ovat tuolloin toki työntehtävissä ja työajalla, mutta häirintä tapahtuu kaduilla ja kabineteissa, ei omilla työpaikoilla. Osa haastateltavista oli tosin kokenut seksismiä tai kommentointia myös toimituskontekstissa tai kollegoitten kesken.

Haastatteluissa nousi esiin se, että toimituksissa ja työpaikoilla tasa-arvotilanne on parantunut valtavasti niistä vuosista, jolloin naiskuvaajat tulivat alalle. Avoin, työpaikoilla tapahtuva seksismi liitettiin haastatteluissa toisinaan historiaan.

No työkaverit loppujen lopuksi suhtautuivat siellä siis, no joo, sellaista kaksimielistä juttua tiedätkö.(...) Ei me lähde kaupungille, ei ollut kännyköitä tai mitään silloin alkuvaiheessa, siellä odotettiin kunnes seuraava keikka tuli. Tupakansavussa ja siellä (...) Niin kyllä ne kundit yritti koko aika semmoista

⁷ 1986/609 § 7: Seksuaalista häirintää ja häirintää sukupuolen perusteella samoin kuin käskyä tai ohjetta harjoittaa sukupuoleen perustuvaa syrjintää on pidettävä tässä laissa tarkoitettuna syrjintänä.

Seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan tässä laissa sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä, jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta erityisesti luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri.

Sukupuoleen perustuvalla häirinnällä tarkoitetaan tässä laissa henkilön sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun liittyvää ei-toivottua käytöstä, joka ei ole luonteeltaan seksuaalista ja jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan tämän henkistä tai fyysistä koskemattomuutta ja jolla luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri.

kaksimielistä herjaa heittää. Niistä oli varmaan kiva katsella kun me punastuttiin siellä. Mutta siihen tiedätkö oppi. Enkä mä nyt loppujen lopuksi kokenut että se olisi mitään seksuaalista häirintää sen enempiä. Se nyt oli semmoista kundien heittämää läppää, mitä he tykkäsivät heittää. En mä ollut loppujen lopuksi huomannut että mä olisin millään tavalla edes pahastunut. Se vaan kuului siihen aikaan ja sitten jossain vaiheessa se loppui. (...)Kyllähän se aika paljon muuttui. 90-luvulla alkoi tulla esimerkiksi yleisradioon naisia, tv-kuvaajina rupesi pyörimään tuolla. Että kyllä ne sen tajusivat että kyllä naiset on tullut jäädäkseen.(H5)

Haastateltava koki kommentoinnin liittyneen menneisiin vuosikymmeniin ja silloiseen työkuulttuuriin sekä siihen, että naiset olivat vasta tulleet alalle. Haastateltavan mukaan mieskuvaajat lopulta tajusivat, että naiset ovat alalla jäädäkseen, jolloin avoin seksismi hänen mukaansa loppui.

Haastatteluista nousee esiin ajatus siitä, että yhteiskunta on tasa-arvoistunut menneisiin vuosiin verrattuna ja työpaikkakulttuurit ovat siistiytyneet. Useammasta haastattelusta käy ilmi, että meno oli hurjempaa silloin, kun haastateltava kuvaaja on työnsä aloittanut, mutta sen jälkeen se on siistiytynyt. Mielenkiintoisen tästä tekee se, että samanlaisen tarinan kertoivat kuvaajat huolimatta siitä, olivatko he aloittaneet uransa 1980-, 1990- vai 2000-luvulla. Avoin seksismi miellettiin siis historiaan, mutta samalla voi miettiä, missä määrin kuvaajien tottumus seksistiseen puhekuulttuuriin vaikuttaa asiaan.

Vaikkakin työkuulttuuri on siistiytynyt ja tasa-arvoistunut seksismin osalta, ei haastattelujen mukaan sukupuolen merkitys erontekijänä tai kuvaajaa merkitsevänä ominaisuutena ole kuitenkaan kadonnut. Kuvauskeikoilla ja toimitusten ulkopuolella sukupuolesta näyttää nousevan kommentointia enemmän, mutta kuvajournalismin sukupuolta tehdään ja hierarkioita ylläpidetään myös toimituksissa ja alan käytännöissä.

Mun täytyy sanoa, et silloin kun mä menin sanomalehteen, ihan ensimmäiseen työharjoitteluun, niin silloin mulle oli aika järkytys, että silloin mä tunsin olevani nainen ja mä tunsin olevani nuori. Mä yhtäkkiä tunsin olevani tyttö, mikä oli mun mielestä tosi outoa. Ja jotenkin se kyllä tuli sieltä, miten mulle puhuttiin ja miten muhun suhtauduttiin. Jotenkin se oli sellaista aika hurttia huumoria. Ja siis tämä eka lehti missä mä olen ollut töissä, niin meitä oli siellä kaksi nuorta naista. Tämä toinen nuori nainen, se oli mua joitakin vuosia vanhempi ja kaikki muut oli miehiä. Sanotaan, että jos siellä olisi vaikka ollut seitsemän kuvaajaa, niin kaikki oli vanhempia miehiä. Siellä mä tunsin olevani nainen. Mut se oli sellaista tiedätkö leikkimielistä kiusoittelua. Tai et se oli sellaista aika seksististä vitsastelua myös, joka oli musta aika ahdistavaa. Ja mä oon tiedätkö sellainen hölösuu, että mä saatoin vahingossa tarjoilla sellasia, että mä sanoin jotain, mistä joku runeberg keksi jonkun seksistisen lelkautuksen. Tai jotenki silleen että, että ne jutut hirveästi pyörivät sellaisen alapäähuumorin ympärillä ja musta tuntuu että siellä oli jotain sellaista kulttuuria, et ei oltu totuttu siihen (että työpaikalla on muitakin kuin miehiä). Musta ne tuntuu tällä hetkellä siltä, että ne on tosi epäasiallisia juttuja, mutta mä olen ollut silloin tosi nuori, että en mä ole osannut sanoa siihen oikeen mitään. Mä muistan että mulla on ollut silloin korvat tosi punaisena tosi paljon. Se on sillä tavalla vähän vaarallista koska tiedätkö, jos joku sanoo jotain ja nauraa päälle, niin sitä jotenkin

ajattelee että se on ok, mut sit sä mietit ettäi miks sulla on siitä jotenkin outo fiilis. Ettei lähde toistamaan sitä. Kun mun mielestä myös naiset voi olla aika pahoja seksist... tai siis että kuka tahansa pystyy siihen huumoriin, se on vaan jotenkin keksitty ja tehty. (H2)

Tämä kommentti (H2) näyttää, kuinka sukupuolittuneisuus konkretisoitui haastateltavan mentyä ensimmäiseen harjoittelupaikkaansa. Ennen harjoittelua haastateltava ei ollut aktiivisesti määritellyt itseään sukupuolensa tai ikänsä kautta, mutta se, miten hänelle miesvaltaisella työpaikalla puhuttiin ja kuinka häneen suhtauduttiin sai hänet kokemaan itsensä naiseksi, tytöksi ja nuoreksi. Sukupuolen tekemisen näkökulmasta puheen ja suhtautumisen myötä haastateltavalle on ollut tarjolla tytön, nuoren naisen positio, jollaiseen hän ei itseään ollut aikaisemmin määritellyt. Ruoho ja Torkkola (2010: esim. 81-85, 98-100) kirjoittavat journalismin historiallisesta sukupuolittumisesta ja sen maskuliinisista toimintatavoista ja yhteisöistä. Kuvaajien kohdalla voi miettiä samaa. Mikäli työtä on vuosikymmenet tehty miesporukalla, on alapäähuumori ja seksistinen vitsailu muotoutunut hyväksyttäväksi kieleksi, joka näyttäytyy ongelmana vasta kun työyhteisössä on ihmisiä, joihin vitsailu liittyy. Seksistinen huumori on keinoja, joilla uusinnetaan paitsi heteronormia, myös binääristä sukupuolijakoa. Työpaikan sukupuolittunut kulttuuri ja rakenne hyppäsivät suoranaisesti kuvaajan silmilleen. Mielenkiintoista on, kuinka haastateltava syyllistää itseään siitä, että hänen ”hölösuu persoonansa” tarjoilee paikkoja seksistisille vitseille. Haastateltava myös kertoo, että työtilanteissa täytyi olla tarkkana, ettei itse vahingossa lähde toistamaan seksistista ajattelutapaa ja todentamaan sitä käytännössä. Lisäksi haastateltava päättää kommenttinsa siihen, että myös naiset voivat olla pahoja seksistejä tai toistaa seksististä huumoria. Seksistiseen huumoriin liittyminen tai sen ohittaminen voivatkin olla muotoja säilyttää oma toimijuus yhtenä ”jatkista” (emt., 186-187).

Mä katson tätä tietenkin juuri sitä kautta, mitä mä olen vuosien varrella kuunnellut, kun kuvatoimituksen esimies on humalassa sanonut jossain juhlassa, ettei hän palkkaa kuin hiljaisia naisia, sellaisia, jotka eivät vastusta koskaan, eivätkä sano omia mielipiteitään. Että halutaan sellaista kilttiä. Naisen paikka journalismissa on olla sellainen hiljanen ja kiltti, eikä saa olla kovaääninen. Mä olen ollut kaikkea sitä muuta ja siksi, niin. No, mulla on ollut se oma polku siinä sitten. (H6)

Haastateltavan kokemuksen mukaan naiskuvajournalistille on tarjolla hiljaisen ja kiltin ihmisen paikka, eikä esimerkiksi kovaäänisyys ole haluttu ominaisuus työyhteisössä. Kuvaajan kokemuksessa heijastuu rakenteellinen seksismi, joka vaikuttaa siihen, millaisia ihmisiä palkataan ja millaisella ideologialla. Hän myös kokee, ettei itse täytä normatiivisen naiskuvajournalistin position vaatimuksia, jolloin normatiivisuudesta nousevien negatiivisten kokemusten voi nähdä vaikuttavan kuvaajan toimijuuden tuntuun ja valintojen mahdollisuuteen. Seksismillä ja

seksistisillä kokemuksilla onkin vaikutus yksilön toimijuuteen ja toimijuuden tuntuun. Seksismin tarkoituksena on rakenteellisella tasolla vahvistaa normeja ja kategorioita ja pönkittää heteronormatiivista valtarakennetta. Kulttuurinen normatiivinen naisfeminiinisyys ihannoii pääsääntöisesti hentoa, suloista ja joustavaa naiseutta ja karsastaa voimakkuutta, doiminointia ja esimerkiksi kovaäänisyyttä. Tällaiset naisihanteet ylläpitävät normatiivista, heteroseksuaalista yhteiskuntarakennetta ja ovat itsessään seksistisiä. Ne vaikuttavat myös ihmisten toimijuuden mahdollisuuksiin sekä kokemuksiin omasta toimijuudesta.

Mulla on varmasti ihan hirveän korkea myös se sietokyky, että niin paljon menee vaan korvasta ulos, että niitä ei edes ajattele. Vuosien saatossa on ollut vaikka minkälaisia, ovat kuvattavat saattaneet sanoa, julkisuudenihamiset siis, että ala puhumaan rivoja, niin hän pääsee tunnelmaan. Mutta niihinkin on sitten silleen että, sitten sitä vaan sanoo että just, mieti vaan ihan itse. Mutten mä siinäkin tilanteessa ole silleen, että onpa kusipää, vaan se sitten on ollut hänen juttunsa. Lähinnä ne juuri, jossa toimittajat ovat sanoneet, että naiset eivät voi olla lehtikuvaajia, niin ne on jäänyt syöpymättömästi mieleen. Ne on pohjautuneet niin siihen, että kuka on nainen ja kuka mies, lähinnä ne on pohjautuneet niin selkeään jaottehuun, että kuka tätä ammattia voisi tehdä heidän mielestään, että sitä mä en ole meinannut ikään kuin kestää. Että mä en taas ole sen tyyppinen nainen, että olisi kukaan tullut jotenkin lääppimään tai iholle tai muuta. Että voisin kuvitella, että jollekin toiselle on voinut olla ihan eri kokemuksia. (H6)

Kuvaajan mukaan pahimpia kommentteja ovat ne, jotka ovat tulleet kollegoilta, kuten toimittajilta. Muista kommenteista ei siis niinkään koe kolausta omaan toimijuuteensa, mutta kollegalta tulevat kommentit tulevat saman kentän sisältä ja määrittävät työtä eri tavoin.

Että esimerkiksi siinä lehdessä (...) mä olin vastaava esimies muun muassa mua vanhemmille mieshenkilöille, (...). Se oli todella vaikeaa ja haastavaa mulle silloin ja monista asioista mä mietin, et niillä täytyy myös, jos oli joku sellainen hankaava tilanne, niin mä jotenkin silloin ajattelin, että liittyköhän nämä siihen, että ei vain siihen, että mä olen saanut tämän työpaikan, että voiko se liittyä siihen kokemukseen vai voikohan se liittyä myös mun sukupuoleen. Mutta sitähan on vaikea sanoa. Aika paljon mä huomaan tiedätkö kun mä puhun, niin paljon mulla on ollut sellaisia kohtia elämässäni, kun on tullut tosi vaikeita tilanteita eteen, missä mä olen ajatellut, että no tämä varmasti liittyy tähän mun sukupuoleen. Mutta että sellaisia, että joku varsinaisesti olisi tullut haukkumaan mut sen takia, niin en mä muista. (H2)

Luovia ja media-aloja sukupuolen näkökulmasta tutkineen Rosalind Gillin (2011) mukaan työelämässä on uudenlaista seksismiä, jota ei tunnisteta ja joka piiloutuu tasa-arvo-olettaman tai sukupuolen häivyttämisen alle. Edellisessä katkelmassa kuvaaja kertoo, että hänen elämässään, työn ja opintojen kontekstissa, on ollut monia hankaavia tilanteita, joissa hän on pohtinut sukupuolensa vaikutusta tilanteen muotoutumiseen. Samalla hän sanoo, ettei hän kuitenkaan ole ollut tilanteissa, joissa joku olisi varsinaisesti haukkunut hänet juuri sukupuolensa takia. Gillin

(ks. 2011, 2014) teorian valossa näennäisen tasa-arvoinen työelämä tekeekin hallaa hierarkkisten rakenteiden tunnistamiselle ja puhe tasa-arvoisesta työelämästä tekee mahdolliseksi esimerkiksi seksismin tunnistamisen. (ks. myös Ruoho & Torkkola 2010: 99-200)

Mä olin menossa lehden toimittajan kanssa keikalle ja ajoin autoa ja se toimittaja istui siinä vieressä, (...) mua parikymmentä vuotta vanhempi ainakin, joka sanoo, että "onhan se ihan selvä, ettei naisia palkata sanomalehtiin lehtikuvaajiksi, vakitöihin", ja se ei sano sitä vitsillä, että se ei ole mitään läpänheittoa tai mitään, se pohtii sitä, että "onhan se ihan selvä, että naiset ei kestä stressiä ja ne ei jaksa kantaa niitä tavaroita ja niillä on aina niitä vaivoja, että semmoinen ei voi uutiskuvausta tehdä", niin mun mielestä olisi kauhean hyvä että tuommoiset ihmeilluusiot sanottaisiin ääneen, mutta sehän on pahinta, että ne menee sinne jonnekin selkärankaan. Ja ne, jotka päättää siitä, jotka ovat toimituksissa siinä asemassa, että ovat tilaamassa kuvaajia, niin se on niin helvetin rasittavaa vieläkin, että uutiskuvaajan paikka on se mies, se on miesten maailma. Kun katsoo telkkarista mitä tahansa tiedotustilaisuutta, pelkkiä mieskuvaajia, aina sitten toki joku nainen siellä, mutta että miehiä. Ja vaikka se on vain tiedotustilaisuus, niin sinne laitetaan miehet ja sitten kun on se human interest ja henkilöhaastattelu ja se kohdataan se henkilö, niin sen tekee nainen, sisustuskuvaukset on naisten, ruokakuvaukset, kaikki lempeät asiat on naisten ja sitten kovat aiheet on miesten. Ja se on ollut hyvin hidasta se sitä vastaan taisteleminen, eikä meillä nyt varsinaisesti mitään taistelua tuolla olekaan, mutta myös se on tehnyt naiskuvaajista hiljaisia ja se on tehnyt niistä semmoisia, että naiskuvaajat eivät tee itsestä mitään numeroa, että hyväksytään nämä kaikki tämmöiset vallitsevat tavat käyttäytyä, että pitää. Se on tehnyt mustakin, että se on alusta asti, että vaikka mä roudaan keikkasettiä ja mulla on painava kameralaukku ja jalustaa, toimittajalla on vain lehtiö tai nauhuri, niin mä olen vaan, että minä roudaan nämä tavarat, nämä ovat minun, että hampaat irveessä, ei sun tarvitse mitään kantaa. Ihan naurattaa. Se on vaan, että mun pitää tämä hoitaa, ettei vain joku pääse taas sanomaan, että ne on ne naiset. Työsuhteessa olevat naiset katsovat totta kai sen tilanteen ihan eri tavalla. (H6)

Vaikuttaa siltä, että sukupuoliittuneet oletukset ja odotukset ovat syvään juurtuneita, eikä niitä välttämättä edes tajuta. Osa juurtuneista oletuksista on jo niin juurtuneita, että ne liitetään essentialistisiksi biologisiksi eroiksi. Anne Maria Hollin mukaan kulloinenkin yhteiskunnallinen ajattelu vaikuttaa siihen, mitä edes voidaan kuvitella muutettavan. Mikäli jotkin asiat mielletään luontaisiksi, ei niitä yritetäkään muuttaa tasa-arvon kautta. (Holli, 2012: 83.) Edellisessä sitaatissa kuvaaja kertoo siitä, miten kuvajournalismissa voi olla tiettyjä yhteisesti tunnistettavia puhetapoja ja oletuksia, mutta niistä ei puhuta ääneen eikä niitä nosteta keskusteluun, vaan ne vaikuttavat taustalla mielikuvina. Kuvaaja liittää yhteen pinttyneet, sukupuoliittuneet oletukset ja sen, miten se heijastuu työnjaossa. Kuvaajan sitaatti kokonaisuudessaan on hyvin sukupuoliittumisen monimutkaisuutta ja monitahoisuutta kuvaava. Lopussa kuvaaja nostaa esiin sen, miten naiskuvaaja vallitsevissa olosuhteissa muotoutuu helposti mukautuvaksi ja kiltiksi ja päätyy todistelemaan omaa jaksamistaan, jottei vahingossa todentaisi oletuksia naiskuvaajien heikkoudesta. Kuvaaja myös mainitsee, että vallitsevia käytäntöjä vastaan taisteleminen on ollut hidasta, eikä varsinaista taistelua ole ollutkaan. Kuvaajan puhetta voi tulkita kollektiivisen toimijuuden tunnun näkökulmasta. Vaikka kuvaajilla yksittäin katsottuna tuntuu olevan vahva

toimijuus, voikin olla, että kollektiivinen toimijuus, joka taistelisi vastaan hierarkkisia rakenteita on heikko. Kukin keskittyy selviytymään omasta arjestaan, mutta kollektiivista politisoitumista ei tuntuisi tapahtuvan. (vrt. Mäkinen 2012: 182-183.)

Kuvaajat korostavat toimituksista puhuttaessa erityisesti kuvaajien keskinäisiä ystävyys-suhteita, joissa sukupuoli ei ole läsnä. Toimituksissa ja kollegoiden kesken sukupuolesta ja sen merkityksistä puhuminen onkin selkeästi hankalaa ja haastavaa. Sen sijaan työkeikoilla ja työpaikkojen ulkopuolella kuultu kommentointi ja seksismi on helpompi nimetä, tunnistaa ja tuomita.

Kyllä se niin kuin, kyllä siellä (kuvauskeikoilla) ikään kuin se sukupuoli tulee tosi paljon voimakkaammin esiin kuin toimitusympäristössä. Toimitusympäristössä tuntuu, että se on aika nolla, mutta että kyllä keikoilla joo. No se on varmaan yksi tekijä tuo tekniikkaan liittyvä juttu. Että se jotenkin mielletään niin kuin miehiseksi jutuksi ja toinen on juuri varmaan nämä painavat kamerat ja sitten on tämä, että jos olet jollain vaarallisella alueella, niin sitä. (H3)

Kuvaajista näyttäisi tulevan ”ulkomaailmassa” vapaata riistaa, ja he ovat on alttiina nimettömille ja kasvottomille huuteluille ja kommenteille. Huomiota kiinnittävät paitsi kuvattavat, myös ihmiset, joiden kanssa kuvaajat eivät ole henkilökohtaisesti tekemisissä. Kommentointia kuvaamiseen ja sukupuoleen liittyen on tullut niin ohikulkijoilta kuin kuvaajien työntekoa ja työnjälkeä nähneiltä ihmisiltäkin. Aineisto osoittaa, että kuvaajien oletettu sukupuoli ja kuvaajan ruumis ovat usein kommentoinnin kohteina ja kuvaajan kykeneväisyyttä ammattinsa harjoittamiseen on epäillä ja kyseenalaistetaan kuvaajan oletetun, sukupuolitetun ruumiin takia. Tulkitseen, että ahdistelu- ja kommentointitilanteessa ollaan tekemisissä normien ja rakenteiden kanssa. Sanna Aaltosen (2006: 31) mukaan iso osa sukupuolisesta häirinnästä kytkeytyy pohjimmiltaan tiiviisti heteronormatiivisuuteen. Sukupuoleen liittyvä häirintä on siis samanaikaisesti institutionaalisen heteronormatiivisuuden ylläpitoa ja vahvistamista. Häirinnässä neuvotellaan valtasuhteista ja siitä miten esitetään oikeanlaista ja hyväksyttyä sukupuolta ja missä tiloissa ja asemissa sukupuoleet saavat olla. (Aaltonen, 54-57, 420-422.)

Urheilukatsomon tai elinkeinoelämän huutelija, lääppijä, kommentoija tai merkittävien katseiden luoja pyrkii siis luomaan ja palauttamaan kulttuurista järjestystä kommentoidessaan ja huudellaan kuvaajalle, joka on astunut perinteiselle miesten alueelle ja sillä tavoin rikkoo tai ravisuttaa totuttuja kulttuurisia ja sosiaalisia toimintamalleja (vrt. Julkunen 1997: 47-48). Nainen nähdään työkontekstissakin valitettavan usein sukupuolensa ja seksuaalisuutensa kautta, mikä

liittyy samalla ammattitaidon ja ammattiroolin vähättelyyn ja sivuuttamiseen (Varsa 1996: 125-141). Institutionalisoitunut heteroseksuaalisuus läpäiseekin koko yhteiskunnan työpaikkoja myöten.

Aiemmassa sitaatissa haastateltava toteaa, että toimituksissa sukupuoli tuntuu aika nollalta, mutta kuvaustilanteissa toimituksen ulkopuolella sukupuoli tulee paljon voimakkaammin esille. Sukupuoli siis joko häivytetään käytännöissä ja puhetavoissa tai sitä alleviivataan niissä. Haastateltava nimeää kolme syytä sille, mistä sukupuolittuminen hänen kokemuksensa mukaan johtuu. Hän ajattelee sukupuolittuneisuuden liittyvän *tekniikkaan, painaviin kameroihin ja vaarallisilla alueilla työskentelyyn*. Kokemus ja se, miten kuvaaja sitä selittää on hyvin mielenkiintoinen ja mielestäni kuvaileva.

Tekniikkaan liittyvät asiat on perinteisesti nähty miehisinä, ja miesten koetaan luontevasti kuuluvan teknisiin ammatteihin ja tekniikan pariin. Naiset sen sijaan mielletään tyypillisemmin emotionaalisiin hoiva-ammatteihin, mistä seuraa, ettei naisten toimimista teknisillä alueilla nähdä luonnollisena tai hyväksyttävänä. Kameran kanssa julkisissa tiloissa liikkuva nainen vinouttaakin normatiivista sukupuolijärjestyksestä. Haastateltava viittaa myös painaviin kameroihin, eli fyysisyyteen. Naisten ruumis mielletään fyysisesti heikommaksi, jolloin painavien kameravarusteiden kantaminen herättää kummastusta ja nähdään poikkeavana käytöksenä naisiksi oletetuille henkilöille. Historia on täynnä esimerkkejä siitä, miten naisia on suojelemisen nimissä seksistisesti ohjastettu pysymään poissa esimerkiksi urheilun pareista, jottei vaikkapa kohtu kärsisi. Naisten ruumista pyritäänkin usein ulkoa käsin ”suojelemaan” ja kontrolloimaan milloin milläkin verukkeilla (ks. Koivunen 1996: 27-60). Viimeisenä haastateltava mainitsee vaaralliset alueet. Kuvajournalistin ammattiin on klassisesti liittynyt matkustaminen ja myös kriisi- ja katastrofialueilla työskentely. Haastateltavan puheesta voi tulkita, että muuna kuin miehenä kriisialueille meneminen herättää huomiota ja vahvistaa kokemusta sukupuolesta ja sukupuolittuneisuudesta. Tämä liittyynee moniin ilmiöihin, muun muassa siihen, että kaikkialla maailmassa naisella ei ole samanlaista vapautta liikkua julkisilla paikoilla. Kameran kanssa kulkeva nainen saakin taatusti aitoa ihmetystä osakseen. Toisaalta taas julkinen/yksityinen - binäriteetin valossa naisen asema julkisuudessa aktiivisena toimijana on aina ollut rajatumpi kuin miehen. Kriisialueilla työskentelevä kuvajournalistinainen lienee ääripääesimerkki kotiäidille. Kuvaaja määritteli kommentoinnin ja häirinnän nousevan esiin silloin, kun jokin näistä edellä nimetyistä elementeistä on läsnä. Seksismi siis näyttää liittyvän vahvasti tilanteisiin, joissa sukupuolijärjestyksiä ja rakenteita horjutetaan tai tehdään toisin, mitä kuvaajat työtä tehdessään

aktiivisesti tekevät. Kuvajournalistina työskentelevä nainen käykin aktiivisesti, vaikkakin ehkä ei aina niin tiedostetusti, neuvottelua sukupuolen uusista rajoista ja tekee toisin konventionaalista sukupuolta.

Yksi haastateltavista kertoi konkreettisen tarinan työtehtävästä, jossa hän oli kuvaamassa leipäjonoa, ja paikalla olleet ihmiset suhtautuivat häneen järjestelmällisesti aggressiivisesti, negatiivisesti ja epäluuloisesti. Hän ei pystynyt keskittymään työntekoon, vaikka keskusteli paikalla olleiden ihmisten kanssa siitä, kuka on, mistä tulee ja millä motiiveilla on valokuvaamassa. Ihmisten suhtautuminen haastateltuun kuvaajaan muuttui kuitenkin täysin, kun työparina ollut vanhempi miestoimittaja saapui paikalle ja kertoi samat asiat. Tällöin kuvaaja sai hoidettua työnsä loppuun.

Minut laitettiin kesätoivissa kuvaamaan leipäjonoa. (...) Mä olin siinä yksin ja kuvasin, niin pari miestä sieltä leipäjonon loppupäästä ihan, niin he rupesivat huutamaan, että ”mitä sinä siinä kuvaat?”. Kauhean aggressiivisesti, että ”mitä sinä tulet tänne nöyryyttämään, että haluat kuvata meitä tässä näin.” Mä kuvasin siis takaapäin, kun se jono meni tuonne päin. Niin sitten mä kerroin, että mistä mä olen ja me tehdään juttua tästä, että me halutaan tiedottaa, et mä en tule tänne pilkatakseni vaan informoidakseni muita ihmisiä että tämmöistä täällä on, että tämä on merkittävä asia, niin he eivät ymmärtäneet yhtään. Sitten mä vaan lähdin siitä pois ja sitten menin tien toiselle puolelle ja sitten yksi nainen juoksi mun perään, että ”mitä sä kuvaat, että varmaan tuommoisella kameralla saat kuvaa tuolta tien toiseltakin puoleltakin” ja sitten mä sanoin, että ei, näistä ei kyllä tunnista ketään. Ja sitten siihen tuli yksi ulkomaalainen mies, että mitä me kuvataan ja hän rupesi tivaamaan multa ja sitten se jutteli sen miestoimittajan kanssa (joka oli työparina keikalla ja saapui paikalle) ja oli että ”aa okei”. Ja sitten me mentiin takaisin sinne missä sitä ruokaa jaettiin, niin siellä oli yksi mies, joka rupesi mulle, että ”sosiaalipornoa kuvaat täällä, meitä nöyryytät, kurjuutta kuvaat”, ja sitten mä kerroin sen saman ja se meni ihan kuuroille korville, että mä en halua ilkeillä vaan nimenomaan tiedottaa tästä tilanteesta, että hei nähkää. Ja sitten se oli, että ”rikkaat tirkistelee meitä köyhiä täällä sitten kun me ollaan leipäjonossa ja sitten se miestoimittaja tuli siihen, että ”haluatko sä näyttää, mitä sulla on siellä kassissa?”. Ja sitten mä sain ottaa siitä kuvan. Niin sitten tuli ihan eri ääni kelloon. Ja en tiedä että mikä siinä mahtoi olla. Mutta sitten se muuttui ja se rupesi kertomaan, että joo, mä olen käynyt täällä silloin ja tällöin ja tolloin ja mitäs hän sai sieltä, sellaisia ja tällaisia asioita ja joo, hänestä saa ottaa kuvan, kunhan naama ei näy. Ja hän oli äsken riehunut ja ollut että mitä sä täällä teet ja kehtaatkin kuvata ja tämmöisiä juttuja. Niin kyllä mä koen, että se on sukupuolesta kiinni ja siitä, että mä olen nuori nainen. Mutta voinko mä ajatella, että miksi ei naisiin liitettäisi sellaisia piirteitä, että haluisi olla huolehtivaisempi ja lempeämpi eikä silleen että mä tulisin ivatakseni siihen kuvaamaan. Mutta siinä huomasi sen, että kun tuli se miestoimittaja paikalle, niin ihan eri, en voinut kuvitellakaan, et sais sinä ottaa sen kuvan, kun äsken se oli silleen, että ei. (H1)

Kuvaajan esimerkissä ikä ja sukupuoli tuntuvat kietoutuvan tiiviisti yhteen. Toimittajan oletettu miessukupuoli ja korkeampi ikä saivat paikalla olleet ihmiset suhtautumaan häneen luottavaisesti ammattilaisena, kun taas nuori naisvalokuvaaja näyttäytyi heille tirkistelijänä ja sosiaalipornon hakijana, kuvaajan kanssa ei suostuttu keskustelemaan, eikä häntä kuunneltu.

Myös luokan aspekti tuli esiin kuvaajien haastatteluissa. Kuvaajat kertoivat esimerkiksi oman puhetapansa vaikutuksesta siihen, miten heidät otetaan vastaan työyhteisössä: kaupunkilaisen nuoren naisen puhetapa sai karsastusta osakseen maakunnan miesvaltaisessa työyhteisössä. Kuvaajat kertoivat myös kokemuksistaan, että esimerkiksi tiedotustilaisuuksissa kuvaajan edustama media voi vaikuttaa tämän sosiaaliseen asemaan: iltapäivälehdet koettiin ”alempana” kuin esimerkiksi Helsingin Sanomat tai Yle. Heiskalan ja Husson mukaan sukupuolta tulisikin tarkastella kulloisessakin kontekstissa ja suhteessa muihin yhteiskunnallisiin eroihin (Heiskala & Husso 2016: 202-205). Myös häirinnän perusta voi olla moniperustainen, eli sekä oletettuun sukupuoleen, luokkaan että ikään liittyvä.

Urheilukentät nousivat talouden ja politiikan ohella paikoiksi, joissa kuvaajat todennäköisimmin saivat kommenttia sukupuolestaan.

No kyllä, joo, kyllä siitä (fyysisyydestä) tulee tosi paljon (kommentteja), varsinkin urheilukeikoilla. (...)
(H3)

Joo siis täytyy kyllä sanoa, että urheilupeleissä olen kuullut sellaista. Yhdessä pesäpallopelissä mä olen kuullut sellaisen, että ”pyllistäpä tyttö tännepäin, niin saat paremman kuvan”, josta mulle tuli niin paha mieli, että mä lähdin sieltä. Mä jotenkin päätin, mä olen tosi ylpeä siitä, mä en tiedä miten mä olen uskaltanut, että mä päätin että nämä kuvat olivat tässä. Mä olin ollut siellä vasta vähän aikaa ja mä menin takaisin toimitukseen ja sanoin, että mä en voinut olla siellä, koska tuossa tilanteessa olisi hyvin voinut olla sillä tavalla, että mulla ei olisi ollut vielä ne kuvat kasassa. Mutta tuossa tilanteessa mä olin silleen, että niitten täytyy olla. Että ei ole mitään vitun, tiedätkö, se oli niin ahdistavaa, että mun piti lähteä siitä. Ja sitten toisen kerran mua on kourittu lätkäpelissä, silleen että mua on tartuttu takamukseen, kun mä olin töissä. Ja se oli siis katsoja, joka tarttui mun takamukseen ja sanoi että ”hyvä perse” ja mulla oli siis toppavaatteet päällä. Ja se oli siis tosi inhottavaa ja siinäkin tilanteessa mulle tuli sellainen olo, että mun tekisi mieli itkeä. Ja mä en muista enää, mä olin menossa sinne keikalle ja mä muistan että se tuntui tosi pahalta ja mä menin sitten kauemmas siitä ja menin tekemään sen keikan. Ne on jääneet mieleen. Että ehkä tämä että mä olen nainen ja mä olen saanut sen tuta urheiluskenessä, mä unohdin ne, sieltä katsojien puolelta. (H2)

Edellisessä otteessa haastateltava kertoo, kuinka hänelle oli pesäpallo-ottelussa huudettu seksistisesti. Huuto liittyi sekä hänen sukupuoleensa, ruumiillisuuteensa, seksuaalisuuteensa että ammattiinsa että paikkaan, jossa hän on. Kommentista näkyy yhteys juurikin ammatin ja sukupuolen välillä. Huutelijan kommentista ei paista arvostus ammattilaista kohtaan vaan hän näyttää väheksyvän tietyn sukupuoliseksi luokittelemaansa ihmistä kuvaajan työssä. Kuvaajan ammatillista toimijuutta pyritään rajoittamaan rankasti. Haastateltava kertoo lopettaneensa

kuvaamisen siihen ja lähteneensä huudon jälkeen toimitukseen. Yhtäältä ahdistelija oli vienyt kuvaajan fyysisen tilan, mutta toisaalta kuvaaja kokee voimaantuneensa omasta päätöksestään lähteä kesken työkeikan ja luottaa siihen, että hänen siihen mennessä ottamansa kuvat ovat hyviä. Kuvaaja ikään kuin uhmasi katsomon huutelijaa, joka neuvoi ammattilaista ”paremman kuvan saamisessa”. Jääkiekkopeli-tapauksessa haastateltavaa kourinut katsoja oli tehnyt haastateltavalle inhottavan olon, ja haastateltava kertoo siirtyneensä toiseen paikkaan, eli kourija häiritsi kuvaajan ammatillista tilaa. Kummastakin esimerkistä näkyy mielestäni myös se, miten ahdistelijat ennen kaikkea häiritsevät kuvaajan ammatillisuutta ja vähättelevät sitä, he eivät näe naista ammatillisena ja kuvajournalistina, tai ainakaan he eivät hyväksy sitä.

Joo, en mä niihin kiinnitä huomiota yhtään tai silleen, en mä jotenkin, ei ne mua silleen. Tai siis joo, pahinta on oikeasti eduskunnassa tai sitten jotkut talouselämän tyypit, jotka pistää sut alas siitä. Niin semmoisessa kohdassa, mutta jos nyt jossain kuvaa jotain urheilua ja yleisö jotain mölyää, niin en mä jaksa kiinnittää. (...) eduskunnassa on tullut jotain Ilkka Kanerva -kommentteja ja talouselämä, en tiedä onko se vain naisiin kohdistuvaa vai onko se että ne ylipäätään suhtautuvat vähän alentavasti valokuvaa kohtaan. En mä nyt ole vähään aikaan sitä kokenut, mutta kyllä mä muistan silloin kun kuvasin paljon taloutta, niin silloin olin tosi paljon sen kanssa, jotenkin niinku vitutti se välillä. (H3)

Kuvaajan mukaan talouselämän ja politiikan alueelta tuleva *alas painaminen* tuntuu rankalta, kun taas urheilukentiltä tulevaa kommentointia kuvaajat eivät tunnu arvostavan. Hanna Vilkkä (2011, 25) kirjoittaakin, että häiritsijän asema vaikuttaa siihen, miten häirintä koetaan ja ylemmässä asemassa olevan harjoittama häirintä koetaan pahemmaksi kuin samassa asemassa olevan. Luultavimmin siis se, että häirinnän tai kommentoinnin lähde edustaa arvovaltaa tai arvostettua tahoa, kuten elinkeinoelämää tai poliittisen päätöksenteon kenttiä on arempi ja rankempi aihe kuin se, että kommentointi tulee urheilukatsomon tyypiltä. Työpaikan tasa-arvoiselta kollegalta saatu kommentti niin ikään saattaa mennä ohi arkipuheena tai huumorina, sillä työkaverin kanssa aseman kuuluu olla tasavertainen.

Häiritsijän luokka-asemalla on siis vaikutus häirinnän kokemukseen ja siihen, miten kuvaaja häirinnän ottaa. Edellisen sitaatin kuvaaja arvelikin, että häirintä kohdistuu kuvaajan ammattiin ylipäänsä, eikä niinkään sukupuoleen. Ajatus siitä, että häirintä johtuu ammattikunnasta on voi myös olla yksi keino oman toimijuuden säilyttämiseen. Kuvaaja voi ajatella, että häiriköijä ei arvosta journalistin ammattia, mikä toki voikin olla yksi tekijä. Jos ajattelee, että häirintä johtuu naiseksi oletetun kykyjen arvioimisesta, kuvaajan objektisoimisesta ja naisen paikan kyseenalaistamisesta, on todennäköisempää, että oma toimijuus kärsii tai joutuu kyseenalaistetuksi.

Ne haluavat osoittaa että tietävät jotain, sanan pikseli tai jotain. Sitten mä olen myös ajatellut, että kun ei niitten kuvattavien kanssa tarvitse aina kaikkien kanssa tulla toimeen, mä hyväksyn lähtökohtaisesti sen, että tässä on tällainen asshole tai maailman rasittavin tyyppi. On miehiä, jotka on sanoneet, että voi kun mä toivoin, että yks tyttö meidän toimistolta olisi kuvannut tämän kuvan, ja mä olen kysynyt, että miksi, että eihän hän ole edes kuvaaja, niin sitten se on sanonut, että niin, mutta kun se on niin kaunis ja sillä on aina niin kivat jutut. (H6)

Edellisen kommentin voi tulkita niin, että kuvattava henkilö pyrkii tekemään naistoimijasta objektin ja viemään tämän toimijuuden. Se, että kuvattava olisi halunnut *tytön toimistolta* suorittamaan kuvausta kertoo siitä, ettei hän arvosta naista valokuvaajana tai ammattilaisena, vaan että hänelle työtä tekevä nainen tulee olevaksi vain ulkonäön ja viihdearvon kautta, ja kuvausta suorittanut kuvaaja ei hänen maailmassaan lunasta tätäkään paikkaa.

Aineistossa näkyy vahvana se, että naiskuvaajien ruumiillista jaksamista ihmetellään paljonkin. Ihmiset kommentoivat naisten heikkoutta ja pientä kokoa ja ihmettelevät, kuinka kuvaajat selviytyvät ja pärjäävät työvälaineittensä kanssa. Kuvajournalismin mieheyttä yritetään siis ylläpitää sillä essentialisoivalla ajatuksella, että naisen olisi mahdotonta työskennellä ammatissa ruumiinsa heiveröisyyden takia. On kuitenkin ristiriitaista, että naisruumiin nähdään kuitenkin sopivan hoivan pariin, sillä sekä vauva ja lastenrattaat että hoivakodin vanhus painavat useimmiten enemmän kuin kameravarusteet.

Siis jenkeissä on ollut hauskaa, kun siellä on ollut, mulla ei ole välttämättä ollut edes sitä putkea, niin aina tulee joku sanomaan, että voi kun sulla on iso kamera. Että sitä vieläkin sanotaan. Sitten mä olen aina sanonut, että ei kun tämä on mun pikkukamera. Kun mulla on sitten urheilurunko, missä on moottoriperä ja tuossa toisessa ei edes ole moottoriperää. Se on ollut kanssa sellainen vähän huvittava juttu, kun ihmiset aina sanoo, että voi kun sulla on iso kamera. (H5)

Tosi paljon (tulee kommentteja jaksamisesta). Tämä on tosi fyysinen ammatti ja pitää olla tosi hyvä kunto. (...) Joo siis jatkuvasti (kysellään jaksamisesta). Sellaista, kun näkee kun niska vääränä kantaa niitä niin sitten tulee se että ”voi voi, onpas sulla siinä raskas taakka” ja sitten vaan sanoo että ”nämä on ammatinvalintakysymyksiä” ja sitten jos joku haluaa vaikka kantaa mun repun, niin sieltä tulee se että ”ei herranjumala, mitä kiviä sä siellä kannat”. Mä en tiedä, että onko se suhteessa mun kokoon vai siihen kannettavaan tavaramäärään. Mutta sellaista kuulee jatkuvasti. (H2)

Joo, ehdottomasti (tulee kommenttia sukupuolesta ja fyysisyydestä/ruumiillisuudesta). Niitähän on koko ajan, mut on myös toisin päin, että nauretaan, et iso mies sipsuttaa lehtiönsä kanssa ja minä raahaan kamoja, on tällomaisia, että voidaan nauraa tätä asiaa, ihan kuvatoimituksessakin voi nauraa, että ei jumalauta, että tällomaisia tietynlaisia, joko kokoon tai sukupuoleen liittyviä asioita. Ja lähinnä ei nyt edes niin sukupuoli vaan voi olla joku muukin. Tällomainen hikinen ällöttävä mies. Mutta niin, onhan sitä sillä tavalla, on tämäkin hullua, että mä raahaan selkä vääränä ja hikoilen kamojen kanssa ja sitten se mies siinä vaan. Jotkut on sellaisia, että ovat todella ärsyttäviä, että haluavat hirveäsi auttaa ja kantaa ja

jeesata, ihan sen takia että mä en mukamas itse. Siis miestoimittajat. Että mä olen mukamas niin heiveröinen ja semmoinen. Kyllä ärsyttää että. Voi ihan kohteliaisuuttaan napata vaikka jalustan kouraan, mutta sitten tehdään sellainen numero, että aletaan mukamas sen takia sitten, että mä en mukamas itse jaksa niitä raahata, niin se on todella ärsyttävää. (H4)

Edellisen haastateltavan kommentista nousee esiin se, että joskus kuvaajaan ylipäättään suhtaudutaan alentavasti ja opastaen, oli kyseessä nainen tai mies. Sukupuolta tehdään kuvajournalismissa suuntaan ja toiseen, eikä modernissa työyhteisössä ole hyväksyttävää olla ”hikinen ällöttävä mies”. Sitaatista voi tulkita, että sukupuolta joko korostetaan, kantamalla naiskuvaajan kameralaukkua teatraalisesti tai sitten sen esiin nousemista pelätään, eikä kollegaa uskalleta auttaa tavarapaljouden kanssa. Sukupuolen tekeminen onkin tilanteista ja hienovaraista. Tietyissä tilanteissa sallitut asiat eivät ole sallittuja toisissa. Oman sosiaalisen paikan lunastaminen voi toisinaan näyttää hyvinkin ristiriitaiselta ulospäin tai kulttuurista vasten peilattuna. Kuitenkaan kyse ei ole mielivaltaisuudesta ja siitä, että ”eihän koskaan voi tietää, mitä naisen päässä liikkuu”, vaan siitä, tekeekö asioista sukupuolittuneesti numeron, vai pyrkiikö niitä arvioimaan toisin. Päivi Korvajärven mukaan sukupuoliin liittyvä kamppailu tulee työelämässä suuntautumaan siihen, ketkä ja missä tilanteissa voivat käyttää hyödyksi erilaisia maskuliinisuuksia ja feminiinisyyskä, ja milloin kyseisiä ominaisuuksia arvostetaan ja ne nähdään arvokkaina työn kannalta (Korvajärvi 2016: 159).

Haastateltavat suhtautuvat jaksamista koskeviin kommentteihin yleensä huvittuneina tai tympääntyneinä. Kommentteihin vastataan yleensä lyhyesti ja välinpitämättömästi, eikä niiden anneta vaikuttaa omaan työntekoon. Haastateltavat selkeästi tietävät oman kykeneväisyytensä ja ovat turhautuneita ainaiseen kommentointiin. Pelkona on, että mikäli antaa työvälineitä tai laukkuja jonkun kannettavaksi, tulee vahingossa vahvistaneeksi kuvaa siitä, että kuvajournalismi on liian rankka ala naiselle. Haastatteluissa nousikin esiin puhe siitä, että työntekoon liittyy todistelu omasta pärjäämisestä ja pelko siitä, että oletukset naisten heikkoudesta saisivat todellisuuspintaa. Kuvaajat kertovatkin, että on pärjättävä, ja omaa kykeneväisyyttä on usein todisteltava sekä itselleen että ulkopuolisille.

Mulla on lähinnä se, et kun mä olen niin lyhyt, että mä en saa kuljetettua kaikkea, että jos mulla on käsissä jotain, niin ne raahaa maata. Se ehkä on siinä ruumiillisuudessa vielä se lisä. Että ei se heiveröisyys, kyllä mä olen ylpeä siitä, että pitää jaksaa kaikki ja näyttää ettei paina missään ja ettei ole hiki. (...) Totta kai pitää (todistella). Tai ylipäättään, että pärjää. Onhan valokuvauksessakin, monet ovat sanoneet, vaikka Elina Brotherus tai kuka tahansa, että ylpeydellä kantavat ne raskaat tavarat vuoren huipulle ja käyvät kuvaamassa. Ikään kuin se on sitä arsenaalia. (Minä: Ai kuvaajat ylipäättään vai naiset todistelee?) Kuvaajat ylipäättään, mutta naisille se on tuon painon takia varmaan ylipäättään koettelemus. Ja sitten kun

kaikki kamat on suunniteltu ergonomisesti miehille, ne on vähän niin kuin liian isoja. Että ei ole ammatillisia naiskamerareppuja ja ne kaikki laitteet on aina pikkuisen isot pieniin käsiin. Että ei ole mitään ladyfittejä, jotka olisivat yhtä tehokkaita. Toki onneksi on menossa pois semmoinen muoti, että pitää olla mahdollisimman isot kamat. Tai että kun nyt on tulleet nämä uudet pienet sonyt ja muut. Että se ei ole se juttu, että ei tarvitse näyttää sillä. Ja sehän on myös ihan kivaa, migreenistä kärsivätkin ovat onnessaan, kun saa mennä kevyillä, kun ne eivät rasita täältä niskasta niin paljoa. (H4)

Omat tavarat kannetaan ylpeydellä, ja oma toimijuus koetaan laajaksi. Oma itse koetaan kykeneväksi, vaikka olisikin fyysisesti pienikokoinen. Haasteellisessa kontekstissa kuvaajille tuntuu kasvaneen valtava sisukkuus. Huomion arvoista on myös se, että (nais)sukupuoli ei ole kuvajournalismissa ainoastaan asia, josta käydään neuvotteluja, ja josta tehdään selkoa arjen käytännöissä, vaan se on monessa kohtaa perustavanlaatuista toiseutta, kuten edellisestä sitaatista näkyy. Kameravarusteet on suunniteltu miesruumiille, eli isompiin käsiin ja leveämmille selille. Nainen edustaa siis monessa kohtaa toiseutta ja joutuu kirmämään kiinni eroa miesnormiin. (ks. Ruoho & Torkkola 2010: 129-138.)

Kuvaajien kokemuksia ja kertomaa analysoitaessa lainsäädännön esiintuominen on oleellista, sillä kokemukset ovat osittain sellaisia, että ne lain puolesta osuvat seksuaalisen ja sukupuolisen häirinnän alueelle. Seksuaalinen ja sukupuoleen kohdistuva häirintä ja ahdistelu on paitsi vastoin lakia, myös oleellinen sukupuolieroon perustuvia valtarakenteita ja hierarkioita ylläpitävä mekanismi (Aaltonen, 2006: 26-33). Kuten aiemmin olen jo Ritva Julkusta (2010) siteerannut, häirintä ja ahdistelu ovat nykypäivän yrityksiä pitää yllä traditionaalista heteronormatiivista valtajärjestystä. Aiemmin suomalainen yhteiskunta oli selkeämmin sukupuolittunut: yksityinen ja julkinen sfääri jakautuivat nykyistä vahvemmin sukupuolen mukaan ja ammattialat olivat vahvasti sukupuolittuneita. Nykypäivänä erot ovat tasaantuneet, mutta normatiivista sukupuolijärjestystä pyritään pitämään yllä muunlaisin sanoin ja teoin.

Häirinnän määrittelyn ongelmallisuus nousi esiin myös minun aineistostani. Ilmiötä ei tunnisteta, haluta tunnistaa, tai sitä ei pidetä merkityksellisenä. Häirintää tai ahdistelua ei usein nimetä häirinnäksi tai ahdisteluksi, vaan ennemminkin kommentoinniksi tai ilmiötä lähestytään yksittäisten ihmisten näkökulmasta. Haastatteluissani kuvaajat itse nimesivät kokemansa häirinnän tai kommentoinnin usein vitsailuksi tai toiminnaksi, jota ei tarvitse ottaa niin tosissaan. Haastatteluissa korostui se, että haastateltavat ovat tottuneet työnsä parissa sukupuoleen liittyvään kommentointiin ja kommentoinnin toistuvuuden vuoksi eivät enää jaksaa välittää siitä. Häirintään ja ahdisteluun liittyy myös kokemuksellisuus ja kokemuksellisuuteen tulkinta. Sanna Aaltosen

tutkimuksessa tytöt välttelivät häirinnän tulkitsemista häirinnäksi, sillä eivät halunneet tulla leimatuiksi herkiksi tai lapsellisiksi. Toisaalta taas ”ei jaksa välittää” -asenne voi olla pyrkimystä emotionaaliseen neutraaliuteen ja täten selviytymiskeino tai jopa sosiaalista kompetenssia. (Aaltonen 2009: 147-154.)

Häirinnän, seksismin ja ahdistelun näkökulmasta aineistossani yhdistyy kolme keskeistä asiaa: *sitä oli ennen enemmän, se tapahtuu keikoilla ja ulkomaailmassa, eikä niinkään työpaikoilla ja siitä ei jakseta välittää, siihen on totuttu, eikä se ole vakavaa.*

Analysoimani kommentointi, häirintä ja ahdistelu näyttävät sukupuolen tekemisenä ja sukupuolittuneen kuvaajuuden konstruomisena. Näissä tilanteissa neuvotellaan toimijuudesta ja sen mahdollisuuksista. Näen sukupuoleen liittyvän kommentoinnin, häirinnän ja ahdistelun konstruoivan tietynlaisia sukupuolittuneita rakenteita sekä luovan ja uusintavan reunaehdoja oikeanlaiselle kuvajournalistille sekä oikeanlaiselle naiseudelle sillä oletuksella, että muut kuin mieskuvaajat nähdään usein juuri naisina. Häirintä on mekanismi, jolla pyritään palauttamaan normatiivinen järjestys, joka on jollain tapaa kokenut särön. Nainen kuvaajana, nainen ammattilaisena ulkomaailmassa ja nainen aktiivisena toimijana ovat sellaisia yhdistelmiä, jotka nähdään vinoumina ja poikkeamina kulttuurisesti totunnaisissa järjestyksissä. Erityisesti nainen ammattilaisena teknisen laitteen kanssa on yhdistelmä, jota ei helposti niellä ja hierarkkinen asetelma pyritään palauttamaan seksistisen kommentoinnin keinoin. Häirintä liittyy usein ulkonäköön ja ulkoisiin ominaisuuksiin, tai se tulee suoraan iholle. Kuvaajuuteen liittyykin dilemma näkymisen ja näkymättömyyden suhteen. Kuvaajat ovat ruumiittensa kautta esillä kuvatessaan, mutta he ovat ammattilaisia, jotka tekevät työtään ja ovat toimijoina, eivät objekteina. Kommentointi liittyy naisen objektisoimiseen ja siihen, että nainen saa usein näkyä vain objektina, muutoin hänen on pysyttävä yksityisen puolella. Haastatteleman kuvaajat ovat tottuneet kommentointiin ja heille se on muotoutunut asiaksi, josta he eivät jaksa välittää. Kuvaajat tuntuvatkin päätyvän kuvajournalismin ulkopuolella maailmaan, joka ei pelaa samoilla säännöillä kuin journalismi ja kuvajournalismi.

Sukupuolittunut työnjako

Ajattelin aluksi jättää työnjakoa käsittelevän osion pois, sillä koko tutkimuksen olisi voinut tehdä yksin tästä näkökulmasta. Tulin kuitenkin toisiin ajatuksiin ja päätin kuitenkin käsitellä työnjakoa. Sukupuolen ohella työnjakoon toki vaikuttaa moni muukin asia, kuten ikä, luokka tai rotu, mutta

tutkimuksessani keskiössä on sukupuoli (ks. Julkunen 2010: 135). Tarkastelen sitä, miten kuvaajat kokevat työnjaon ja miten se kytkeytyy sukupuoleen, ja millaisia sukupuolia ja sukupuolijärjestyksiä työnjako uusintaa ja vahvistaa.

Esimerkiksi Tampereen yliopiston kuvajournalismin opiskelijatilanteen voi olettaa määrällisesti varsin naisvaltaiseksi (ks. <http://katse.uta.fi/toimitus>, luettu 20.3.2017), mutta tutkimuksen kannalta kiinnostavaa on se, miten opiskelijat sijoittuvat työelämään ja millaisiin positioihin. Määrällisesti kuvaajakannan voisi siis ajatella naisistuvan, mutta on myös mahdollista, että naiset sijoittuvat muualle kuin varsinaisen kuvaavan kuvajournalistin työtehtävien pariin, esimerkiksi journalismin sijaan lähemmäksi kaupallisen kuvaamisen aloja, taidevalokuvausta tai vaihtoehtoisesti työskentelevät ”rinnakkaisissa” tehtävissä kuten kuvatoimittajina, ad:ina, graafikkoina, taittajina tai toimittajina. Tutkimukseni ei kuitenkaan keskity siihen, miten opiskelijat sijoittuvat työelämään, mutta ammatillinen sijoittuminen olisi oivallinen jatkotutkimuksen aihe. (ks. Savolainen 2010) Nyt keskityn siihen, miten kuvaajat itse kokevat työnjaon ja millaista kuvajournalismin sukupuolta nämä kokemukset heijastavat.

Meitä oli niin hemmetin vähän siis naisia lehtikuvaajina, ja muutamia sitten oli jotka jäi pois jo aika aikaisessa vaiheessa. (...) Ja jokunen mun opiskelukaveri päätyi aikakauslehtiin, yksi on siis ollut tietääkseni nytkin vielä töissä. Mutta hirveän monet ovat tulleet ja häipyneet ties minne. Heistä ei ole minkään näköistä hajua enää. (...) (H5)

Mä luulen että se johtuu ainakin mun kohdalla siitä että, no silloin kun olen aloitellut niin ne naiskuvaajat alkoi tulla alalle, mutta se että ne eivät ole jaksaneet monetkaan niin ne ovat lipuneet pois sitten. (...) No se voi olla ne perhejututkin tai mikä lienee sitten, on vaikea sanoa. Kyllä mä muistan moniakkin naisia, jotka ovat vaan yhtäkkiä häipyneet jonnekin. (H5)

Pitkään lehtikuvaajana työskennellyt valokuvaaja pohtii edellisissä sitaateissa sitä, että lehtikuvaamisen parissa on hänen työvuosinaan ollut kovin vähän naisia ja valtaosa niistä, jotka alalla ovat olleet, ovat kadonneet muihin hommiin. Kuvaajan puheesta voi tulkita hieman kaihosankin sävyn ainokaisuudesta. Ainokaisuus oli yleistä juuri journalismin alalla, ja ainokaiset olivat sekä marginaalissa miehisessä maailmassa että toisaalta etuoikeutetusti keskiössä naiseutensa takia (Ruoho, Torkkola 2009: 32). Päivi Korvajärven mukaan 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä segregatio on näkynyt selkeästi: vain viidenneksellä työntekijöistä oli sekä naisia että miehiä työkavereina, eli valtaosa työssäkävivistä teki työtä hyvin nais- tai miesvaltaisessa yhteisössä (Korvajärvi 2010: 185).

Mä olen jotenkin ajatellut, että ne miehet voi kyllä vielä olla kisahallin korin alla 63-vuotiaina ja ne on ihan tyylikkäänä sielläkin, mutta vieläkö minä siellä korin alla olen kuusikymppisenä niin tuota se oli vähän mulle itsellekin sellainen pieni kysymysmerkki. Toisaalta mä kyllä ajattelin, että kyllä mä tässä työssä olen sinne eläkeikään asti. Luulin ja kuvittelin, että asiat menee ihan normaalisti hyvin, mutta tuota, nyt mulla on muita juttuja, ihan hauskojakin juttuja tullut tähän tilalle. Ja sitten niinku jälkeinpäin kuitenkin olen ajatellut, että mä olen hemmetisti tykännyt tästä ammatista. (H5)

Edellisessä sitaatissa kuvaaja pohtii sitä, miten ikä ei vaikuta mieskuvaajan kohdalla samalla tavalla kuin naiskuvaajan kohdalla. Haastateltava pohtii, että eläkeikää lähestyvä mieskuvaaja näyttää ulospäin tyylikkäältä kisahallin korin alla, mutta itsestään hän ei olekaan niin varma. Ikääntyvä mieskuvaaja on siis yhtä kelpo kuvajournalisti kuin nuorempikin, mutta naiskuvajournalistille ikä ei olekaan yhtä hyväksyttävä asia, mikä tuo esiin intersektionaaliset erot. Haastateltava on ajatellut pysyvänsä kuvajournalistin tehtävissä eläkeikään saakka ja korostaa sitä, että ammatti on ollut hänelle sekä tärkeä että mieluisa ja ilmaisusta kuuluukin kaiho uran muuttumisen ja tietynlaisen päättymisen takia. Voisi siis tulkita, ettei naiskuvaajalle itselleen ikä ole este ammatin harjoittamiseen, vaan ikä muodostuu esteeksi kuvajournalismin sisäisissä valtarakenteissa, ikä ei sovi yhteen naiskuvaajuuden kanssa ja alan käytännöt tekevät iäkkäämmän naiskuvaajan toimijuuden kapeaksi.

Miehet pystyvät mokaamaan ja silti niiltä ei lopu työt. Tiedän sen freekuvaajana, että kuinka armotonta se on, että jos mä en täytä ad:n toiveita, jotka vaan on ihan mahdottomat, että kuvaustilanteessa hänen suunnitelmiaan ei voi toteuttaa. Mutta ne on niin armottomia, että jos mä sanon, että mä sain tämän tehtyä, että tämä sopii, mutta ei sovi sun formaattiin, niin sitten ei vuoteen soiteta. Ja näin käy jatkuvasti. Mutta että se paine on iso lähtökohtaisesti jo freelancerilla, mutta osaksi... en sitten tiedä onko se semmoinen että tytöt ovat tunnollisempia, että ne on sisäsyntyisiä, että ne osaa vain ottaa chillimmin ja rennommin ne miehet, että kyllä tässä pärjätään silti, en mä tiedä, se voi olla osaksi sellaistaikin. Mutta kyllä mulla on jatkuva paine freelancerinakin, että mulla on töitä, se on monen asian summa. Mutta toisaalta kun mä olen... en mä voi sanoa sitä, meinasin sanoa että ikääntyvä naiskuvaaja. Jumaliste Caj Bremer on mua puolet vanhempi, mä en ole mikään ikääntyvä, mä olen juuri sopivassa iässä. Niin niitä on yksi tai kaksi naiskuvaajaa, joka on mua vanhempia, joka tekee lehtikuvaajana töitä freelancerina, niin hyvin harvassa. Mulla ei ole sellaisia esimerkkejä niistä naisista, jotka ovat tällä alalla pärjänneet. Kaikki muut kuvaajat, niin ne ovat ruvenneet tekemään, on mainoskuvaajia naisia ja ne on sitten ihan kovan luokan, ne tekee kovaa brändiä. (H6)

Myös edellisessä sitaatissa tulee esiin sukupuolen ja iän yhteisvaikutus. Kuvaaja sanoo, ettei alalla ole esimerkkejä naisista, jotka olisivat toimineet lehtikuvaajina eläkeikään saakka. Kuvaaja tuo esiin juuri sen, että freelancer-maailma on naiskuvaajille erityisen haastava ja hänkin puhuu juuri keski-ikää lähestyvien naisten uupumisesta alalla. Lisäksi kuvaaja pohtii sitä, että naiskuvaajiin suhtaudutaan armottomammin kuin mieskuvaajiin. Mieskuvaajan virheitä katsotaan hänen kokemuksensa mukaan inhimillisemmin kuin naiskuvaajan virheitä. Kuvaaja nostaa esiin miesten

ja naisten väliset sisäsyntyiset erot suoritusstyleissa: naiset tekevät työnsä tunnollisesti ja miehet rennommalla otteella. Itse koen, että nämä sisäsyntyisinä pidetyt erot ovat juurikin seurausta vallitsevista sukupuolijärjestyksistä. Erot voivat tuntua sisäisiltä eroilta, mutta ne ovat eroja, joihin on kasvettu ja opittu ja joita uusinnetaan tilanteessa, jossa muut toimintatavat ovat usein mahdottomia tai ainakin normin vastaisia.

Joo, se on sanottava, että se on sulle jo toinen tutkimus, mutta se olisikin että olisit haastatellut kuvatoimittajia, että mihin se pohjaa se niiden valintaprosessi. Harva tulisi myöntämään, ennen kuin he rupeaisivat miettimään, että sillä olisi merkitystä onko se mies vai nainen. He sanoisivat, että se pohjaa siihen, miten luotettava joku on ja miten nopea joku on ja miten se pärjää tilanteissa, joihin se vaan heitetään, että miten nopeasti se pystyy vaan näkemään sen kaiken ja miten nopeasti se sieltä tilanteesta saa lähetettyä ne kuvat, tai jotain tällaisia. Mutta mä olen ihan varma, että jos sitä ruvettaisiin raaputtamaan, niin ne ei edes välttämättä tajuaisi, kuinka paljon siellä on, että miksi valitaan ja miksi valitaan tietyn ikäiset. Siihen täytyy olla joku syy, että miksi viiskyt-plus naiset tältä alalta häviää. Siihen täytyy olla joku syy, mä tiedän, että ne on hyviä kuvaajia edelleen. Yks syy voi olla se, että ne itse, onko se sitten se, että niiltä loppuu into taistella. Sun pitää koko ajan itse taistella, että sä pidät omaa ammattitaitoa yllä, että koko ajan teet ja pysyt sillä tavalla hereillä. Mutta sitten just se, että harvathan tilaajat lopulta freelancereistakaan tietää minkälaisia ne on niissä. Se on vähän mystinenkin se juttu siinä mielessä, mä uskoisin, että se on niin monen osasen summa. (H6)

Sukupuolen ja iän problematiikkaa voi pohtia vakiintuneen segregaaation käsitteen kautta. Tällöin on kyse tilanteesta, jossa naiset ja miehet työskentelevät toisistaan erillisillä aloilla siten, että aloille voi muodostua oma, erillinen ammatti-identiteettinsä. Tämä entisestään ylläpitää sellaisia käsityksiä, että naiset ja miehet sopivat tietyille aloille. (Korvajärvi 2016: 143.) Mikäli kuvajournalistin ammatissa on kautta aikojen toiminut (ikäntyviä) miehiä, on normin rikkominen hankalaa, joskaan ei mahdotonta. Ennen kaikkea se on tarpeen. Nuori nainen harjoittelijana tai kesätyöntekijänä menee helpommin läpi osana porukkaa, häneen suhtaudutaan luultavasti kuin lomailijaan: ystävällisesti, kohteliaasti ja kiinnostuneena, mutta lopulta hänen odotetaan palaavan kotiinsa. Vierailijan oletetaan niin ikään omaksuvan yhteisön pelisäännöt. (Julkunen 2010: 132-133.) Normin rikkoja onkin väistämättä katseiden ja arvioinnin kohteena, sillä sukupuolieron piilottaminen sukupuolieroon perustuvassa yhteiskunnassa on mahdotonta. Kuvajournalismissa (ikäntyvän) naiskuvaajan asema tuntuu haasteelliselta verrattuna esimerkiksi valokuvataiteen tai kaupallisen kuvauksen maailmaan, jonne naiskuvaajien kerrotaan siirtyneen. Alan kilpailun ja taistelun nähdään koskettavan naiskuvaajia raadollisemmin kuin mieskuvaajia. Pitääkö ikäntyvän naiskuvaajan osata itsenäisesti palata ”oikealle puolelle” taiteen ja kaupallisen kuvan pariin?

Kuten sitaatista käy ilmi, on oletettavaa, ettei sukupuolta mietitä tai problematisoida työnjakoa tehtäessä, sillä sukupuoliero ja sukupuolen kulttuuriset jäsenyykset ovat niin sisäänrakennettuina

ajattelussa. Alan sisäisissä käytännöissä työntekijävalinnat selitetään käytännöllisillä ja teknisillä ominaisuuksilla. Työpaikkojen sisäisiä käytäntöjä ja ajattelutapoja voi kutsua sukupuolisokeiksi, eikä sukupuolesta osata puhua, ja sitä ei osata problematisoida. (ks. Korvajärvi 2016, Julkunen 2010, Gill 2014.)

Kuvajournalismin sisäiseen työnjakoon liittyen kuvaajat usein sanovat, ettei sukupuolella ole väliä työnjaossa, ja että he käyvät samoilla keikoilla kuin mieskuvaajatkin. Kaikki silti puhuvat siitä, ettei naisia juurikaan näy tiedotustilaisuuksissa, talouselämässä, politiikassa eikä urheilussa. Haastattelujen perusteella naiset kuvaavat enemmän henkilökuvia ja muita pehmeitä, feminiinisenä pidettyjä aiheita. Journalismin sisällöt onkin klassisesti jaettu pehmeisiin (esim. perhe, sosiaalipolitiikka, life style, henkilökuvat) aiheisiin, jotka liitetään naistapaisuuteen ja koviin (esim. uutiset, talous, politiikka, urheilu) aiheisiin, jotka liitetään miestapaisuuteen. Kovat aiheet ovat journalismin arvostettua ydintä. Lisäksi on puhuttu maskuliinisesta ja feminiinisestä journalismista, eli erilaisista tavoista lähestyä aiheita - joko suoraan ja faktoina tai ymmärtävästi ja läheisesti selittäen. (Ruoho & Torkkola 2010: 43-47, 129-138.) Usein kuvaajat itse sanovat olevan tyytyväisiä siihen, mitä tekevät, mutta jaot näyttävät silti olevan vahvoja.

Haastateltavat tunnistavat helposti kuvajournalismin ja journalismin sisäisiä stereotypioita, mutta niiden ei nähdä vaikuttavan itse työhön. Käytännön työelämä nähdään rationaalisena ja tasa-arvoisena. Usein tasa-arvoa tutkittaessa työntekijät tunnistavatkin sukupuolten välisiä eriarvoisuuksia ja mahdollisesti tietävät tapauksista toisten kohdalla tai toisilla työpaikoilla, mutta oman uran tai työpaikan kohdalla näitä eriarvoisuuksia ei tunnisteta. (Korvajärvi 2016: 155-156.) Seuraavassa haastateltava eritteli pyynnöstäni erilaisia sukupuoleen liittyviä stereotypioita tai oletuksia, joita hän alaan liittyen tietää. Jo pelkästään se, että kuvaaja tietää tällaisten melko klassisten stereotypoiden olemassaolon kielii siitä tekstuaalisesta (ks. Vehviläinen 1996: 144-146) ja materiaalisesta historiallis-kulttuurisesta ympäristöstä, jossa nykypäivän kuvajournalismi tapahtuu. Kuvaajan luettelemat ominaisuudet kielivät sen ajattelutavan puolesta, että naisilla on kuvajournalismissa kaikki mahdollisuudet olla yhdenvertaisia miesten kanssa, mikäli he ”*vain menisivät ja tekisivät enemmän*”.

No minun mielestä juuri sellaisia, niistä olen kuullut puhuttavan, että jotenkin kundit olisivat teknisiä ja joo, sitä ei usein sanota niin että mimmit ei olisi niin teknisiä mutta sitä sanotaan että kundit olisivat tosi teknisiä. Sitten tavallaanhan sä sanot siinä myös jotain, jos sä jätät sen sanomatta. Ja samoin just tämä mitä on itse kyllä toistanut, että miksi kundit ovat niin hyviä puhumaan rahasta. Tai miksi mieskuvaajat ovat niin itsevarmoja samalla kokemuksella, että miksi mimmit ovat niin epävarmoja. Nämä ovat varmaan

niitä niinku suurimpia. Tai että juuri miksi mimmit ei vaan mene ja tee enemmän, niin kuin tämän tyyppisiä. (H2)

Puhe miehistä teknisinä ja tekniikan pariin luontaisesti sopivina on mielenkiintoinen, joskaan ei uusi ilmiö. Tekniikka, teknologia⁸ ja koneet ylipäänsä on mielletty miehiseksi asioiksi siinä missä naisten kohdalla korostetaan sosiaalista ja empaattista puolta ja niihin linkkaavia aloja. Miesten yhteys teknologiaan näkyy paitsi ammattialojen segregoitumisessa myös muualla kulttuurissa, kuten mainonnassa, populaarikulttuurissa ja kasvatuksessa. Kaikesta miesten teknologiapainotteisuudesta huolimatta myös naiset käyttävät työssään paljon teknologioita, niin hoiva-aloilla kuin viestinnässäkin. Oleellista onkin miettiä sitä, mikä tekee teknologiasta miehistä ja miten teknologiaa sukupuolitetaan miesten ja naisten teknologioiksi. (Rojola 2010: 197-205.) Kuvajournalismin kontekstissa voi miettiä sitä, millaisessa kulttuurisessa ympäristössä kuvaajat ovat alunalkujaan kasvaneet sekä miten sukupuolta aktiivisesti rakennetaan suhteessa yhteiskunnallisiin alueisiin, kuten vaikkapa teknologiaan. Puheella miesten teknisyydestä ei olekaan mitään varsinaista todellisuus pohjaa, vaan puhe on kulttuurissa sosiaalisesti tuotettu ero, jolla on materiaaliset seuraukset (ks. emt., 201-202). Myös seuraavassa sitaatissa nousee esiin se, kuinka teknisyyt, valokuvaus ja sukupuoli kietoutuvat yhteen.

Mutta silloinkin, mä muistan sen erottelun aika hyvin, että miehet ovat teknisiä ja naiset myös aika usein menevät semmoiseen, ne hyväksyvät sen, että ”eihän me mitään ymmärretä”, että aika usein sitä kuulee, että naiskuvaajat etenkin sanovat, että ”kun mä en voi sietää mitään tekniikkaa” ja tekniikaksi mielletään kaikki, koko se kuvankäsittelyn maailma ja valaisun maailma ja kamera ja... Sehän pitäisi kuitenkin jotenkin erotellakin. Muistan sellaisen sanonnan, jotkut tilaajat silloin aikoinaan sanoivat, että jos tilasi miehen kuvaaman jutun, jossa piti olla niin että oli suojatie, niin mies kuvasi sen suojatien ja sitten kun tilasi naiskuvaajan kuvaamaan sen saman suojatien, niin nainen odotti, että siitä menee joku ihminen yli. Tämähän on ihan ääripäeesimerkki, sehän on sellainen vitsi. (H6)

Kuvaajan kertomasta voi tulkita, kuinka tytöt ja naiset sosiaalistetaan teknisyyden ulkopuolelle ja suhde tekniikkaan ja teknologiaan muodostuu etäiseksi ja negatiiviseksi. Hokemat naisten ”epäteknisyydestä” uusintavat kulttuurista ymmärrystä naisista ja samalla vahvistavat ymmärrystä miehistä teknisinä. Myös ammattikunnan vitsit kertovat siitä kulttuurisesta ympäristöstä, jossa eletään. Kuvaajan kertoma suojatie-vitsi vahvistaa naisten ihmisläheisyyttä suhteessa miesten suoraviivaisuuteen, teknisyyteen ja nopeuteen - asioihin, jotka kuvajournalismissa ja erityisesti uutiskuvassa ovat ihanteellisia.

⁸ Feministisessä tutkimuksessa suositaan löyhää teknologian määrittelyä, joka sallii sen monipuolisemman analyysin. Määrittelen teknologian tieteellisen tiedon sovelluksiksi, käytännöiksi ja tekemisen tavoiksi. Teknologian liittyy myös koneisiin ja tietoon siitä, miten niitä käytetään. (ks. Rojola, 2010: 198-199)

Eräs kuvaaja puhuu videoitten teosta ja siitä, kuinka hänen mukaansa naiskuvaajat ovat sisäistäneet alemmuusasetteen ja käsityksen, etteivät he ole tarpeeksi hyviä, mikä näyttäytyy epävarmuutena omista taidoista ja työjärjestä. Sisäistetty alemmuusasetelma vahvistaa ja luontentisestään sukupuolittuneita rakenteita ja vie kuvaajien toimijuuden tuntua sekä rajoittaa toimijuutta, kun naiskuvaajien puheensa omasta osaamattomuudesta tulkitaan kirjaimellisesti. Videon tekeminen osana kuvajournalistin ja lehtikuvaajan työnsarkaa on kovin uusi ilmiö. Kuitenkin myös uudet alat ja ilmiöt sukupuolittuvat nopeasti ja uudenlaiset tehtävät saavat joko feminiinisiä tai maskuliinisia leimoja riippumatta siitä, kuka työtä varsinaisesti tekee. (Heiskanen, Korvajärvi & Rantalaiho 2008: 132-133, ks. West & Zimmerman 2002: 13.) Videon voi nähdä tällaisena uutena alana, joka tekniikan ja jo olemassa olevan historian puolesta liittyy vahvasti miehiin. (ks. Savolainen 2002.) Kuvaaja pohtii sitä, naisten ja miesten eroja siinä, miten oma (video-)osaaminen koetaan.

Tuon videon suhteen on sellainen, että miehet ikään kuin tietäisivät sen paremmin, että siellä oli tosi monta miesvideokuvaajaa, yksi nainen, vaikka kuvatoimittajia on sitten kyllä puolet ja puolet. Niin siis kaksi naista meni sellaiseen videokoulutukseen vielä erikseen, jollekin ulkopuoliselle kurssille. Miehet niin kuin vain kuvasivat niitä videoita ja olivat jotenkin itsevarmempia sen suhteen, että "me nyt vain tehdään tätä videota". Kun taas ne kaksi naista, vanhempi ja nuorempi, niin ne oli silleen, vaikka ne teki tosi hyviä videoita, yhtä hyviä kuin ne miehet, niin ne oli silti silleen, varsinkin se nuorempi, niin mä en ymmärrä miksi se oli silleen, ettei hän osaisi muka, vaikka hän teki tosi hienon videon. (H1)

Kuvaajan mukaan miehet menevät ja tekevät ja naiset epäröivät omia taitojaan, vaikkakin työn jälki on hyvää. Kuvaaja myös mainitsee, että varsinaisista videokuvaajista valtaosa hänen työpaikallaan on miehiä, mutta kuvatoimituksessa oli myös naisia. Tämä alan sisäinen segregatio onkin mielenkiintoinen: ketkä lähtevät kentälle tekemään, ketkä jäävät ns. toimistotyöhön.

Seuraavan dialogin aikana kuvaaja käy läpi sitä, miten hän kokee työtehtävien sukupuolittumisen. Hänen pohdintansa on hyvin samankaltaista kuin muillakin haastateltavilla. Usein työ nähdään aluksi hyvin yhdenvertaisena, mutta pohdinnan ja kysymysten uudelleen asettelun jälkeen kuvaajat usein löysivät monenlaisia eroja, joita he eivät varsinaisesti osanneet selittää.

Minä: Miten niinku, sä aiemmin sanoit siitä, et sä et koe, et ois mitään eroa sen suhteen, et keitä laitetaan minkäkinlaisille keikoille. Ja sitten niinku jos miettii, hyvin paljon olen kuullut tällaisista puhetta, että sanotaan että ne on usein mieskuvaajat, jotka kuvaa urheilua. Että niinku tommoinen ajatus, tuntuuko se susta ihan täysin vieraalta?

H3: No tietyllä tavalla siis, mä olen jotenkin, voi olla että mä olisin ajatellut noin, mutta siis käytännössä meillä menee täällä niinku ihan, kaikki kuvaa kaikkea.

Mut siis eihän siis ei, mäkin olin, mua pyydettiin isompiin urheilukilpailuihin, niin ehkä silloinkin olin silleen että hei siistiä, siihen ei tehdä mitään eroa sen suhteen että onko mies vai nainen tai. (...)

Minä: Minkälainen keikka se oli, jos miettii nyt vaikka sukupuolen näkökulmasta?

H3: No onhan niissä, kyllähän siinä vielä niinku että kun ajattelee juuri urheilun kuvausta tai ajattelee jonkun politiikan kuvausta tai sitten välillä jotkut tällaiset konfliktikuvaukset, niin onhan siellä enemmän miehiä kuin naisia. Että niinku on hetkiä että tuntuu että saat välillä niitä katseita, että semmoisia niinku, että... mutta sekään ei ole semmoista arvottavaa ikään kuin, että se on, musta tuntuu että kyllähän se myös välillä on niinku myös helpompaa olla niissä tilanteissa nainen. Että kaikki ihmiset auttavat ja jotenkin jos on jotain että en mä sitä kyllä näe silleen, että ei siis kyllä kertaakaan ole tullut mitään jotenkin halventavaa, että se on ainoastaan tullut ehkä just joltain kuvattavilta, mutta ei tämän kentän sisällä.

Minä: Mistä sä sitten luulet et ne jotenkin tulee ne puheet, et esimerkiksi puhutaan siitä et mieskuvaajat kuvaa urheilua, niin mistä ne sitten tulee? Koska tällaisia kuulee paljon.

H3: Niin, kyllä.

Minä: Niin mistä, mikä ne laittaa liikkeelle tai mikä ne sitten pitää liikkeessä jos kuitenkin se todellisuus on täysin eri tai se käytäntö siellä työpaikalla on täysin eri?

H3: No en mä tiedä, sitten kun toisaalta. No sitten kun taas toisaalta kun menee niihin paikkoihin niin kyllähän siellä nyt pääsääntöisesti on pelkästään mieskuvaajia. Että kyllä niitä sitten kuitenkin on ehkä enemmän, jotka ovat suuntautuneet siihen esimerkiksi urheilukuvaukseen niin ne on enemmän miehiä jotka siihen on suuntaunut, mutta että sitten...

Minä: Mutta et lähtekö se sitten kuvaajista ittestään, esimerkiksi semmosista, jotka ei kuvaa urheilua tai ei halua kuvata urheilua, tai niinku jos miettii ylipäätään jotain muuta ennakkoluuloja tai..

H3: Niin no musta tuntuu että se on kauheasti sillä tavalla persoonasta kiinni. Että kun mä en ole itse ehkä henkilökohtaisesti ikinä tehnyt silleen sitä eroa niinku miehen ja naisen roolien välillä tai et mä, en mä ikinä ole kokenut itseäni sillä tavalla naiskuvaajana tai jotenkin, enkä jotenkin muutenkaan näe maailmaa sillä tavalla. Että ehkä se myös oma asenne vaikuttaa siihen. Että siitä ei ole ikinä tehnyt. Mutta sitten kun taas mietin meidän näitä muita naiskuvaajia, niin ei nekään ole, ei kukaan niistä ole naiskuvaaja. Mutta, en mä tiedä, mikä se sitten on. Ehkä se on se tietyllä tavalla mun mielestä se on se sanomalehtimaailma jotenkin vaan semmoinen, varsinkin juuri kuvaajien kesken mutta kyllähän se sitten toisaalta myös toimittajien. En mä tiedä onko se ihan sama juttu toimittajien, mutta että kuvaajien kesken. Kun me ollaan jotenkin niin silleen pieni jengi aina toimituksen sisällä. Me ollaan totuttu et me aina juostaan joka paikassa ja me ollaan aina jotenkin sellaisen reaalityodellisuuden kanssa tekemisissä. Että ehkä siinä senkin takia sitä ei niinku, ei kauheasti tee semmoista että pistäisi asioita johonkin bokseihin. Kun me nähdään maailmaa koko ajan niin paljon ja me ymmärretään että kukaan ei sovi mihinkään boksiin. (H3)

Kuvaaja tunnistaa sen, että tietyillä kovien aiheiden keikoilla kuvaajaenemmistö on usein miehinen. Hän tulee siihen lopputulokseen, että esimerkiksi urheilun kentällä on loppujen lopuksi pääsääntöisesti mieskuvaajia, mutta hän ei näe sitä oleellisena asiana. Kuvaaja ei tee eroa nais- ja mieskuvaajan välille, eikä pidä sukupuolen merkitystä oleellisena. Hän ei määrittele itseään kuvaajana sukupuolensa kautta. Kuvaajan mukaan työpaikan muutkaan naiskuvaajat eivät ole nimenomaan *naiskuvaajia*. Hän nostaakin lopulta esiin *sanomalehtimaailman* luonteen ja päätyy ajatukseen, että nimenomaan *sanomalehtimaailma* on sellainen, ettei sukupuoli nouse juurikaan esiin tai muodostu merkitykselliseksi. Kuvaaja korostaa sanomalehtimaailman luonnetta moninaisuutta edistävänä ja lokeroita vastustavana. Myös Ruoho ja Torkkola (2010: 113) tuovat esiin sen, että sukupuoli katoaa, sillä journalismi-instituutio on luonteeltaan puolueeton, neutraali ja objektiivinen.

Ruohon ja Torkkolan (2009) mukaan sanomalehtimaailma on hengeltään miehisiin arvoihin nojaava, vaikkakin se on viime vuosina feminisoitunut. Journalistiselle kulttuurille on Ruohon ja Torkkolan mukaan ominaista organisoitua miesten maailmana ja miesten verkostoina, joiden säännöt eivät päde naisiin. Klassisesti journalismin maailmaan ovat kuuluneet objektiivisuus, faktat, puolueettomuus ja talouden ja politiikan uutisointi. Vastakohtana miehelle journalismin ytimelle on nähty naistapaisena pidetty journalismi, kuten naistenlehtijournalismi, joka ei ole ollut yhtä arvostettua. Naistenlehtijournalismissa keskiöön nousevat ihmiset, tarinat, tunteet ja tunnelmat. (Ruoho, Torkkola 2009: 17-21, 32; Ruoho & Torkkola 2010: 43-44, 129-145.) Klassisen sanomalehtimaailman voi siis tulkita hylkivän kaikkea sellaista ylimääräistä, mikä vie huomion faktoista.

Ruoho ja Torkkola muistuttavat siitä, että organisaatiotaso sekoittuu yksilötasoon ja yksilöiden omiin päätöksiin ja valintoihin. Yksilön valinnat eivät heidän mukaansa kuitenkaan ole aina niin vapaita kuin miltä ne yksilöstä tuntuvat. (Ruoho, Torkkola 2009: 17-21.) Seuraava sitaatti tukee ajatusta siitä, että sukupuolen tekeminen ja erojen ja hierarkioiden osoittaminen on usein luonteeltaan hiljaista ja vaivihkaista.

No tuota, välillä on todella paljon sillä tavalla, että jos ollaan jollain uutiskeikalla, joka liittyy juuri johonkin politiikkaan tai tämmöiseen, nimenomaan uutisiin, niin siellä ovat juuri ne mieskuvaajat sillä tavalla todella, ne vanhemmat ovat siinä keskenään ja ehkä eivät suhtaudu samalla vakavuudella, jos olet siinä itse. Mutta välillä on sitten taas tätä positiivista naureskelua, että hei mä voin kuvata sun yli, kun nainen on lyhempi ja varsinkin kun mä olen niin lyhyt. (H4)

Konkreettinen sukupuolittunut työnjako ei ole estänyt kuvaajaa menemästä keikalle, mutta sen sijaan kuvaaja *kokee* konkreettisesti sukupuolen tekemisen, joka ilmenee suhtautumisena tai vitsailuna. Toisinaan kuvaaja kertoo kuulevansa positiivista naureskelua näillä keikoilla sukupuolensa ja kokonsa takia. Toisinaan sukupuolieroja merkityksellistetään juuri miesten keskinäisen yhteyden kautta siten, että haastateltavalle on tullut kokemus siitä, ettei häneen suhtauduta samalla vakavuudella kuin mieskuvaajat toinen toisiinsa suhtautuvat. Sukupuolta ja eroja uusinnetaan ja tehdään näkyviksi siis aivan arkisissa tilanteissa: hyväntahtoisten vitsien ja kaveriporukoissa pysymisen kautta. Tämmöinen uusintaminen kuitenkin väistämättä vaikuttaa toimijuuteen tavalla tai toisella. Lyhyen kuvaajan toimijuus voi säilyä ja saada positiivista kannustusta, kun pidempi henkilö kuvaa ylitse sen sijaan, että asettuisi eteen, mutta porukoissa pysyminen ja ei-vakava suhtautuminen sen sijaan luultavimmin luovat epämukavaa oloa sekä toiseuden ja vierauden tunnetta.

Työnjaon suhteen vakituisessa työsuhteessa olevilla on erilainen asema kuin freelancereilla. Freelancerit työllistetään usein keikkakohtaisesti, kun taas vakituiset työntekijät työllistetään työvuorojen mukaan, vaikkakin myös työvuorojen sisällä keikkoja on mahdollista jakaa kuvaajakohtaisesti tilanteesta riippuen.

Mä sanon yhden jutun mikä tuli vielä mieleen. Mä ajattelen sen sillä tavalla, että se menee persoona edellä kyllä, että mä uskon sen sillä tavalla, että jos sä olet, oman kokemuksen perusteella, sanomalehdessä, että ei siellä kyllä niin, että kyllä jotkut keikat, jos ne on sun omia ideoita, niin sä voit saada ne läpi ja päästä tekemään ne, mutta muuten niin kyllä se menee musta todella silleen kaikki samalta linjalta -meiningillä. Mutta ehkä mä ajattelin sen silleen, että kyllä mä näen vaikka freenä ketkä kuvaa tietyn tyyppistä kuvaa, tai mä näin siellä aikakauslehtien kuvatoimituksissa, että jotkut teki tietyntyypistä kuvaa. Mutta mä en kokenut että se liittyi mitenkään siihen sukupuoleen. Että kundi saattoi olla helvetin hyvä ruokakuvaaja. Suomen kovin ruokakuvaaja on mieskuvaaja, tietyllä tavalla tällä hetkellä. Että tätä tehdään niin persoona edellä tätä työtä niin se vie ehkä niitä mielenkiintoja johonkin suuntaan. (H2)

Edellinen kuvaaja kokee, että sanomalehdessä työt jaetaan tasapuolisesti työvuorojen mukaan. Sen sijaan freelancereiden kohdalla työnjako liittyy hänen mukaansa enemmän kunkin kuvaajan kuvaustyyliin, -taitoon ja erikoistumiseen. Kuvaaja sanoo myös, että työnjako freelancereiden kohdalla ei liity mitenkään sukupuoleen ja antaa esimerkin, että esimerkiksi Suomen paras ruokakuvaaja on mies. Sukupuolirajat eivät olekaan yhtä haastavien näin päin kuin toisinpäin. Mies voi olla alansa huippu myös feminiinisenä pidetyllä alueella, kuten ruokakuvauksessa, tanssitaiteilijana tai terapeuttina.

Tiettyihin aiheisiin erikoistuminen ja oma mielenkiinto näyttäisivät kuvaajien puheissa olevan keskeisimmät työnjakoon vaikuttavat tekijät. Kuvaajat eivät siis tuo esiin henkilökohtaisia ominaisuuksia tai niiden vaikutusta työnjaossa, vaan juurikin sen, että tiettyyn aiheeseen erikoistunut kuvaaja tekee kyseisen alueen töitä, sillä erikoistujalla on usein erityisosaamista ja rutiinia.

H1: Mutta kyllä mä huomasin, että ne kiinnittivät siihen huomiota, esim. kuvapäällikkö sanoi suoraan, että hän laittaa urheilukuvat tietyille tyypille, joka on tehnyt sitä paljon, friikulle, että se handlaa sen, mä kuvasin urheilua ehkä kaksi kertaa. (H1)

Minä: Koetko sä et jos sä olisit halunnut kuvata esimerkiksi urheilua, niin oisko se ollu mahdollista, tai koetko, että kaikkia kuvaajia ois kohdeltu samalta viivalta. Tai että muutkin, jotka ei oo kuvannu niin paljon urheilua, et ois ollu mahdollisuudet, et ois päässy opettelee?

H1: No mä en ehkä ajatellut sitä niin, mä sain aika paljon henkilökuvakeikkoja, mikä sopii mulle. Mä en ole kauhean kiinnostunut urheilukuvauksesta. Että esim. yksi kuvaaja kuvaa aika usein studiokuvat, mä olin studiossa ehkä kerran, mutta ei se mua yhtään haitannut. Mä tykkäsin siitä, mitä mä tein, että mennään jonkun ihmisen luokse vaikka tekemään henkilökuvaa. En mä tiedä, tosi epäselkeetä, mutta mä olin tosi tyytyväinen että mä sain tehdä sitä, mistä mä tykkäsin. Mutta olisi voinut ajatella, että hakee sitä varmuutta siihen, mutta en mä edes ajatellut silleen. (H1)

Kuten edellisessä esimerkissä kuvaaja kertoo, hän oli tyytyväinen siihen, mitä teki, sillä koki sen sopivan itselle. Kuvaaja siis koki saavansa toteuttaa itseään, eikä hän kokenut, että hänen toimijuuttaan olisi rajoitettu. Oma mieltymys ja tyytyväisyys siihen mitä tekee näyttää olevan tärkeämpi asia kuin se, jaetaanko työt tasan. Sen sijaan siitä ei puhuttu, ketkä erikoistuvat ja mihin ja miten erikoistuminen tapahtuu. Oleellista onkin miettiä sitä, mistä erot erikoistumisissa tulevat. Segregaatio ei nimittäin ole pelkästään alojen ja ammattien tasolla vaan ammattikuntien sisällä erikoistumisissa ja työtehtävissä. (ks. Korvajärvi 2016: 146-149.)

Joo kyllä mä väittäisin, että sanotaan että tuolla viihdepuolella kun ajattelee ja menee viihdepuolelle, niin siellä on kyllä näitä tyttöjä, jotka tekevät eri lehdille ja on naisia. Ja yleensähan, siellä on katsos juorutoimittajatkin naisia, niin niidenkin on mukavampaa joskus vain tyttöjen kesken tehdä sitä hommaa. Mutta sitten jos miettii tuota politiikan saraa tai urheilua, niin kyllä niitä on aika vähän jotka siellä jatkuvasti pyörisivät. (...) Ehkä se on sekin, että naisilla täytyisi olla aika paljon näyttöä, että ne voisivat erikoistua esimerkiksi urheiluun. (H5)

Minä: Mikä siihen sitten vaikuttaa, opinnot vai mikä?

Saattaa olla että sitä kautta. Kyllähän niinku nyt tietää ihan selvästi, että kun katsoo jotain yleisradion noita urheilutoimittajiakin, onhan siellä niitä naisia. Niin monella niillä on itsellä urheilutausta. (...) Kyllä mä voisin ihan hyvin kuvitella, että joku naiskuvaaja voisi olla esimerkiksi urheilusta todella innostunut itsekin. Mutta että jos sä olet semmoisessa työpaikassa, missä se urheilu on vähemmistö. Tai

sitten pitäisi ajatella freelanceria pelkästään, joka keskittyy urheiluun, niin kyllä, kyllä siinä aikamoinen kynnys on saada näyttöä itselleen, että se voisi näyttää lehdilleen sitä osaamistaan ja niin tuota... (H5)

Edellisessä sitaatissakin kuvaaja korostaa näytön roolia, jotta voi erikoistua johonkin alueeseen tai kuvata jotain aihetta samalla tavalla kuin esimerkiksi mieskuvaajat kuvaavat. En kuitenkaan näe, että kovinkaan monelta urheilua kuvaavalta mieheltä vaaditaan urheilutaustaa ennen kentän laidalle päästämistä. Vaikka urheilutausta löytyisikin, tulkitsen, että jakoihin vaikuttavat oletukset naisten ja miesten osaamisesta, kyvyistä kehittyä sekä mielenkiinnon kohteista. Urheilukuvausta yleisesti pidetään varsin teknisenä, nopeana ja vaativana kuvauksen alalajina, mikä puhuu sen puolesta, ettei naiskuvaajaa mielletä alueelle yhtä luonnollisesti. Niin ikään naisten harvoin oletetaan olevan kiinnostuneita urheilusta, etenkin joukkuelajeista, joita sanomalehdet tiiviisti seuraavat. Ruohon ja Torkkolan mukaan urheilu onkin alue, joka pätevöittää tekijänsä journalismin kentälle, toisin kuin esimerkiksi muoti, ruoka tai lastensivut. Urheilujournalismista voi ponnistaa kohti journalismin keskeistä ydintä, sillä urheilun maailmassa vaaditaan samoja taitoja kuin journalismissa yleisestikin, eli nopeutta, tarkkuutta ja aikatauluissa pysymistä. (Ruoho & Torkkola 2010: 141.)

Niin mun mielestä olisi kauhean hyvä että tuommoiset ihmeelluusiot sanottaisiin ääneen, mutta sehän on pahinta, että ne menee sinne jonnekin selkärankaan. Ja ne, jotka päättää siitä, jotka ovat toimituksissa siinä asemassa, että ovat tilaamassa kuvaajia, niin se on niin helvetin rasittavaa vieläkin, että uutiskuvaajan paikka on se mies, se on miesten maailma. Kun katsoo telkkarista mitä tahansa tiedotustilaisuutta, pelkkiä mieskuvaajia, aina sitten toki joku nainen siellä, mutta että miehiä. Ja vaikka se on vain tiedotustilaisuus, niin sinne laitetaan miehet ja sitten kun on se human interest ja henkilöhaastattelu ja se kohdataan se henkilö, niin sen tekee nainen, sisustuskuvaukset on naisten, ruokakuvaukset, kaikki lempeät asiat on naisten ja sitten kovat aiheet on miesten. Ja se on ollut hyvin hidasta se sitä vastaan taistelemisen, eikä meillä nyt varsinaisesti mitään taistelua tuolla olekaan, mutta myös se on tehnyt naiskuvaajista hiljaisia ja se on tehnyt niistä semmoisia, että naiskuvaajat eivät tee itsestä mitään numeroa, että hyväksytään nämä kaikki tämmöiset vallitsevat tavat käyttäytyä, että pitää. Se on tehnyt mustakin, että se on alusta asti, että vaikka mä roudaan keikkasettiä ja mulla on painava kameralaukku ja jalustaa, toimittajalla on vain lehtiö tai nauhuri, niin mä olen vaan, että minä roudaan nämä tavarat, nämä ovat minun, että hampaat irveessä, ei sun tarvitse mitään kantaa. Ihan naurattaa. Se on vaan, että mun pitää tämä hoitaa, ettei vain joku pääse taas sanomaan, että ne on ne naiset. Työsuhteessa olevat naiset katsovat totta kai sen tilanteen ihan eri tavalla. Nehän on listoilla, ne menee työvuorojen mukaisesti ja tekee kaikkea (...) Miksi se edelleen menee niin. Että kun on se uutinen, uutiskuvauksen tapainen tai se niin sanottu kova, mielletään vielä, että nyt tehdään kovaa aihetta, niin miksi tämänkin kokoisessa maassa tilataan mieluummin se mies sitä tekemään. Mutta kun tämä ala on jotenkin niin sekaisin, tämä on niin hurjan sekaisin. Siis sitä kautta sekaisin, että millä ehdoilla työtä voi tehdä ja millä sopimuksilla ja muuta, mutta kaikki tällaiset on vähän vaikeita. (H6)

Sitaatista on tulkittavassa tietynlainen yksinäisyys ja sinnittely, ehkä myös riittämättömyyden tunne. (ks. Purokuru & Paakkari 2016.) Ruoho ja Torkkola ovat kirjoittaneet journalismin alan

perintöprinssisyndroomasta, eli siitä, miten journalismin alalla kiukkuiset ja kykenevät nuoret miehet huomataan, nostetaan ja autetaan eteenpäin, mutta kukaan ei ole kiinnostunut kiukkuisesta nuoresta naisesta. Niin ikään Ruohon ja Torkkolan tutkimuksessa nousi esiin se, että naistyöntekijät kokivat työn usein yksinäiseksi. (Ruoho, Torkkola 2009: 39-40.)

No aina voi esittää omia perusteita, että voi kertoa mihin on perehtynyt ja mitä haluaisi. Ja voi hyödyntää sitä työnantajaa siinä, että pääsee sellaiselle keikalle mihin haluaa, että pääsee siihen omaan kokemusalueeseen, että on käynyt jossain. Jos ajattelee vaikka linnanjuhlat versus eduskuntavaalit, kyllä linnanjuhliin laitetaan paljon mieluummin naiskuvaajia kuin mieskuvaajia, tai no okei, kyllä pitkä mies laitetaan sinne linnanjuhliin, ihan käytännön syyt, kun se on niin ahdas paikka. Tavallaan kyllähän se on ihan perusteltua, oli se sitten pitkä nainen tai pitkä mies. Ja sitten kaikista edustavin ja varmin, siellä ihan hyvä. Mut kaikki jatkot ja ulkona näin, niin ihan hyvin mimmit voi olla siellä keikoilla. Mutta sitten taas, jos on eduskuntavaalit, niin siellä kaikki hommat meni ensin miehille ja sitten vasta naisille. Että kun oli vaalivalvojaiset, että tietenkin joka puolueessa piti olla joku, et siellä valjastettiin sitten melkein kaikki freelanceritkin. (H4)

Edellisessä kommentissa kuvaaja analysoi sukupuolittunutta työnjakoa ja toteaa, että omia toivomuksiaan voi esittää esimerkiksi oman osaamisen ja kiinnostuksen perusteella, mutta joissain jutuissa sukupuolittuneelle työnjaolle on ihan käytännön syyt. Käytännön syyksi hän nimeää esimerkiksi mieskuvaajan, tai mahdollisesti pitkän naiskuvaajan, pituuden ja ulkoisen edustavuuden sekä *varmuuden*. Kuvaajan puheesta välittyy siis ajatus, että pitkä mieskuvaaja on paitsi edustava, myös varma.

No ei nyt välttämättä, kyllä mä olen painejakin hoitanut. Että sekin vasta on aika tämmöistä äijähommaa ja aika hyvin hoidinkin. Tietysti mua sitten itseäni kiinnostivat nämä musiikki- ja kulttuuritapahtumat. Ja niitä nyt oli kiva tehdä, kun niissä oli sitä tietynlaista taiteellisuutta tavallaan. Että urheilussa ei nyt niin paljoa tavallaan. (H5)

Kuvaaja itse mieltää painit äijähommaksi, mutta kertoo hoitaneensa niitäkin, vaikka onkin ollut kiinnostunut kuvaamisesta ja keikoista, joissa on taiteellisempi sävy. Usein oma kiinnostus onkin se tekijä, joka nostetaan esiin silloin kun puhutaan työstä, oli se feminiiniseksi määriteltyä tai ei.

Sukupuolittuminen näyttäisi monessa kohdassa korreloivan aiheen yleisen tärkeyden kanssa. Seuraavassa sitaatissa puhutaan eduskuntavaaleista, joiden vaalivalvojaisiin oli aluksi buukattu kaikki mieskuvaajat, kuka mihinkin puolueeseen ja lopuksi oli soitettu myös naiskuvaajat töihin. Kuvaajan kertoman mukaan mieskuvaajat soitettiin ”tärkeisiin puolueisiin” - Kokoomukseen, Perusuomalaisiin ja Keskustaan ja naiset sitten vähemmän tärkeisiin SDP:lle, Vihreisiin ja Piraattipuolueeseen. Paitsi tärkeyden mukaan segregoituminen, mielenkiintoista on myös se, miten kuvaaja pohtii pukeutumistaan ja sitä, miten *miehiseen* tilanteeseen on sopivaa pukeutua.

Että tuota, monesti on itsellä sellainen olo, että pitäisikö tässä olla enemmän vähän niin kuin, riippuen tilanteesta jos on vähänkin sellainen miehisempi tilanne, että voiko sinne sipsutella sillä tavalla fiininä. Naurettiin naistyökaverin kanssa kun oltiin menossa eduskuntavaalivalvojaisiin. Niin naurettiin kun se kaveri meni sdp:lle ja minä vihreisiin ja piraattipuolueeseen ja kaikki jätkät oli tietenkin tärkeämissä. (Minä: Niinkö?) Joo, miehet olivat persuissa, kokoomuksessa ja keskustassa. Minulle ei edes aluksi soitettu ja työkaverikin laitettiin siihen vähän sillä tavalla, että en edes tiedä saiko sekään suoraan sitä keikkaa, että tuli vähän sellainen olo, että jaha, totta kai tämä laitetaan, että miehet ensin tärkeisiin. (H4)

Pitkän uran tehnyt kuvaaja kertoo, ettei hän käynyt yhtä paljon ulkomaan keikoilla kuin miespuoleiset kollegat, mutta kuitenkin matkoja ehti kertyä noin kuutisenkymmentä. Kuvaaja tuo esiin taloudellisen näkökulman sanoessaan, että ulkomaankeikat ovat taloudellisesti kannattavia päivärahojen takia. Kuvaajan mukaan osa keikoista jaetaan sattumalta sen mukaan, kuka kuvaaja sattuu oikeaan aikaan kävelemään pomon pöydän ohi, mutta toisaalta kuvaajat myös keskittyivät tiettyihin aiheisiin, minkä takia heitä pestataan kyseisille keikoille.

Mä juuri laskin, että mä olen, en ole välttämättä reissannut läheskään niin paljon kuin kundit, mutta kyllähän mä sitten siinä vaiheessa huomasin, kun rupesin käymään niillä keikoilla, että ne ovat tuottavia myös taloudellisesti. Sä saat päivärahoja, ja jos sä olet fiksu etkä kauheasti tuhlaa niitä, niin se on plussaa ja yleensä sitten vielä noilla matkakeikoilla tehtiin paljon ylitöitä, mutta että niitä ylitöitä tehtiin silloin vielä 90-luvulla ihan talon omin voimin. Silloin ei käytetty edes freelancereita. Että sä voit joutua jäämään ylitöihin ihan hyvin. Niin joo, niistä matkamäärästä mä laskin, että mä olen semmoiset kuutisenkymmentä ulkomaanmatkaa tehnyt. Ja osa niistä jaettiin ihan sattumalta vaan sillä tavalla, että joku kuvaaja sattui kävelemään uutispöydän ohi juuri sillä hetkellä kun joku keikka tuli tarjolle, mutta kyllä siinä oli paljon sitäkin, et joku keskittyi johonkin. Siitä oli etua hirveästi. (H5)

Seuraavassa kuvaaja nostaa esiin oleellisen rakenteellisen näkökulman. Asioiden oppiminen on hankalaa, jollei kuvaajille anneta mahdollisuutta opetella.

Niin se johtuu myös siitä että tiettyihin asioihin on vaan niin alistuttu, on hyväksytty se, että uutiskuvaajaksikaan, eihän siihen noin vain synnytä, vaan sitä pitää päästä tekemään ja jos meillä ei anneta töitäkään kuin vain mieskuvaajille, niin eihän niissä pääse kehittymäänkään. Ja sitten se kuvaaja, joka on koko ikänsä tehnyt niitä henkilökuvauksia, niin eihän se pysty tekemään sitä nopeampaa noin vain. (...) Että eihän kukaan hiihtäjäkään ole maailmanmestari ilman että se on päässyt harjoittelemaan ja tekemään. Että tämä uutiskuvaus ja tämä ylipäättään tapahtumien ytimessä oleminen ja niiden tiivistäminen yhteen kuvaan. Niin ei se synny ilman että sitä pääsee tekemään, se kokemus siihen. (H6)

Ruohon ja Torkkolan (2009: 45-49) tutkimuksessa esiteltiin kolme erilaista keinoa, joilla naisjournalistit toimivat työssään: 1) naisaiheiden parissa toimiminen, 2) yhtenä jätkistä oleminen ja 3) hegemonisen journalismikäsityksen muuttaminen miehisestä moninaiseksi. Tätä jakoa voi soveltaa kuvajournalismin käytäntöjä pohtiessa. Osa kuvaajista selkeästi kokee naistyypillisen

ihmisläheisyyden *juuri itselle* mielekkääksi ja omaksi valinnaksi, eikä haluakaan muihin tehtäviin. Osa kokee, että journalismin ala on tasapuolinen ja kaikki toiminta on mahdollista, eikä uralla eteneminen tai ammatissa toimiminen ole kytköksissä sukupuoleen. Toisaalta taas haastatteluista nousee esiin vaatimus siitä, että kuvajournalismin maailman on muututtava ja vallitsevia rakenteita on kritisoidava ja pöyhittävä uuteen uskoon.

Korvajärvi niin ikään väittää, että segregaatian dynamiikka on muuttumassa ja sellaiset erontekijät kuten koulutustausta, ikä ja etnisyys sukupuolistuvat ja yksilöllistyvät. Segregaatio muuttuu siis paikallisemmaksi ja tilanteisemmaksi ja kyse on enemmän kulloisestakin yksilöstä kuin nais- ja miesaloista. Korvajärvi olettaa, että tulevaisuudessa oleellisempaa on se, kenen feminiinisyys ja maskuliinisuus on milloinkin kiitettävää ja tavoiteltavaa. (Korvajärvi 2016: 159.) Tämä on mielestäni erityisesti kuvajournalismin alan työnjakoa kuvaavaa. Kuvaajat kokevat, ettei keikkojen tekemisessä sukupuolella ole mitään väliä, mutta sukupuolesta voi tosin olla etua. Kuvaajat kuitenkin usein tulkitsevat tullessa syystä tai toisesta kohdelluksi jossain määrin eri tavalla kuin mieskuvaajat. Syytä he hakevat usein traditiosta, kiireestä tai henkilökohtaisista tekijöistä niin työnantajan kuin itse kuvaajan suhteen.

Kuvajournalismissa segregatiota voi havaita monella tasolla, vaikkakin samanaikaisesti sukupuoli on poissaoleva ja häivytetty. Kuvajournalismin segregatio on seurausta useista tekijöistä, mutta väitän, että tietyt kuvajournalismin liittyvät piirteet ovat sellaisia, että ne selittävät segregoitumista juuri kuvajournalismin alalla. Tällaisina erityispiirteinä voi pitää yhteiskunnallisuutta, teknisyyttä, fyysisyyttä, liikkeellä olemista ja ammatin luovaa vivahdetta. Kuvajournalismin ominaispiirteet vaikuttavat siihen, kenet mielletään sopivaksi työhön. Segregaatio muotoutuu tiedostamattomista oletuksista, jotka liittyvät siihen, millaisia kiinnostuksenkohteita ja ominaisuuksia naisilla ja miehillä oletetaan olevan ja miten nämä luontaisena pidetyt taipumukset istuvat yhteen ammatteihin ja työtehtäviin liitettyihin vaatimuksiin. Kaikki haastattelemani kuvaajat tunnistivat ja ovat havainneet eriytymistä nimenomaan kentällä, kuvauskeikoilla. Osa kuvaajista koki, että ketään ei avoimesti syrjitä tai luokitella juuri sukupuolensa edustajaksi ihan jo siksin, että työ on kiireistä ja asiakeskeistä, eikä moiseen ole aikaa. Toiset taas kokivat, että sukupuoli vaikuttaa joko tietoisesti tai tiedostamatta siihen, kenet millekin keikalle laitetaan. Voinee siis summata yhteen, että työnjako kuvajournalismissa on tapaistunut rutiininomaiseksi, mutta se on joustava ja sitä on mahdollista tilanteisesti pyrkiä muuttamaan.

Segregaatiosta huolimatta kuvajournalismi näyttäytyykin paikkana, jossa sukupuolta on mahdollisuus tehdä toisin ja kuvaajien on mahdollista hakeutua erilaisille keikoille, mutta luultavimmin kuvaajan työpaikka ja sosiaalinen asema vaikuttavat siihen, missä määrin omaa toimijuutta on mahdollista käyttää ja millaiseksi työnjako muotoutuu. Päivi Korvajärven ajatus segregaation muuttumisesta tilanteisemmaksi, paikallisemmaksi ja yksilöllisemmäksi sopiikin mielestäni kuvajournalismin kenttään hyvin, sillä kuvajournalismissa työtä tehdään usein prekaaristi siten, että kuvaajien työkenttä muotoutuu keskenään hyvin erilaiseksi. (ks. Korvajärvi 2016: 159.) Osan työ muodostuu erilaisista freelancerkeikoista useille työnantajille, osalla on vakituiset asiakkaat, osa valitsee itse aiheensa ja myy valmiita töitä ja osa on sosiaalisesti selkeämmästä vakityössä, jossa esimies ja työtoverit ovat tuttuja ja läheisiä.

Mielenkiintoinen aihe tutkittavaksi on kuvajournalismia ja valokuvausta opiskelevien sijoittuminen valokuvan kentälle. Kuvajournalismin opiskelijatilastot ovat jo useita vuosia olleet kovin naisvoittoisia, mutta ainakaan vielä tämä muutos ei näy valtamedioissa eikä uutiskuvassa. Millaisiin tehtäviin ja millaisin perustein opiskelijat päätyvät, on mielestäni selvittämisen arvoinen kysymys.

Ruumiin muotoilu

Tässä osiossa analysoin sukupuolta ruumiiseen kohdistuvien tekojen näkökulmasta. Sukupuolen tekeminen liittyy normeihin ja ihanteisiin, joiden kautta tullaan sosiaalisesti tunnistettaviksi tiettyinä sukupuolina, naisina ja miehinä. Tekot ymmärretään tässä tutkimuksessa monella tapaa, kuten edellisessä kappaleessa työnjaon näkökulmasta. Tässä osiossa ymmärrän teot kirjaimellisillina ruumiiseen kohdistuvina tekoina, kuten tietynlaisena pukeutumisena, laittautumisena ja liikkumisena. Sukupuolta tehdessä tehdään ennen kaikkea eroa, ja tämä ero näyttäytyy helposti luonnollisena, sillä se saa ruumiillisen, ja sitä kautta luonnolliselta vaikuttavan muodon. Diana Dullin ja Candace Westin (2002: 138) mukaan ruumista ei ainoastaan koristella, vaan sitä rekonstruoidaan kulloistenkin kulttuuristen konseptien mukaiseksi. (ks. Dull & West 2002: 119-139; Fenstermaker & West 2002: 217-220.) Tässä käsiteltävä sukupuolen tekeminen tapahtuu ammatillisessa ja institutionaalisessa kontekstissa - kuvajournalismin normien puitteissa.

Sukupuoli ei luultavasti ole yksittäisen ihmisen mielessä keskeisin huomioitava asia arkielämässä. Sukupuolikategoriat kuitenkin antavat meille ne näkymisen vaihtoehdot, joissa teemme itseämme julki. Sukupuoli ei voi olla näkymätön tai neutraali, mutta sitä voidaan tehdä ja performoida

vastoin binäärisiä luokituksia. Normatiivista asetelmaa voi siis haastaa. (ks. West & Zimmerman 2002: 3-23.)

Haastatteluissa keskusteltiin paljon ruumiiseen ja sen näkymiseen liittyvistä teoista, kuten pukeutumisesta, laittautumisesta ja sopivista tavoista olla nainen työyhteisössä. Kuvaajien puheesta voi tulkita, että kuvajournalismissa pukeutumiseen liittyy omat norminsa ja konventionsa, jotka ovat sosiaalisesti opittuja, eivätkä niinkään kirjallisia normeja, kuten joissain muissa ammateissa lisäksi on. Naiskuvaajat ovat normistossa monimutkaisessa asemassa, missä heidän täytyy neuvotella siitä, mitä on kuvajournalismin kontekstiin sopiva naiseus.

Mutta ei semmoisia mitään naisellisia elementtejä tai eleitä tai asioita tai puhetapoja tai mitään, että kaikki on pitänyt, että se häviää jotenkin siitä se naiseus, että se pitää olla yksi näistä jätkeistä jotenkin enemmän, että se ei ole vain ne vaatteet niin kuin sen käytännöllisyyden takia, vaan myöskin se semmoinen, ettei ensinnäkään ole mikään huomiota herättävä, joka toki voi olla siinä työssäkin hyväksi. Mutta kaikki sellainen persoonallisuus, mä olin hyvin persoonallinen pukeutuja nuorempana, niin kyllä ne sen työn myötä sitten jäi, kun teki sellaista työtä. (H6)

Edellisessä sitaatissa kuvaaja kertoo siitä, miten työ vaikuttaa hänen pukeutumiseensa, laittautumiseensa ja kokemukseensa itsestään persoonana. Kuvajournalismin sosiaalisten ja kulttuuristen normien vaikutus ruumiiseen on siis selkeä. Kuvaaja kokee, että normit eivät vaikuta ainoastaan käytännöllisyyskysymyksen muodossa vaatteisiin ja pukeutumiseen, vaan sosiaaliseen olemiseen myös laajemmin: naisellisena pidetyt elementit, naiselliset eleet ja naiselliset puhetavat on täytynyt karsia pois - ei ainoastaan käytännön takia, vaan myös siksi, ettei olisi negatiivisella tapaa huomiota herättävä. Tämän jälkeen hän täydentää, että toki massaan mukautuminen voi olla työteossa hyödyksikin. Tulkitsen, että naisellisuutta ja naisellisena pidettyjä elementtejä piilotellaan, joko negatiivisen huomion takia, taikka sitten siksi, että se toisi työpaikalle liian sukupuolittuneita elementtejä ja sukupuolen tuntua. Sukupuolen, erityisesti feminiinisen sukupuolisuuden, näkyminen näyttäisi haittaavan työntekoa ja olevan este tehokkuudelle. Ruohon ja Torkkolan mukaan naistapaisuus ja feminiinisyys yleisesti ovat edustaneet journalismissa toiseutta suhteessa miestapaisuuteen. Naistapaisuus on voitu nähdä puutteena ja heikkoutena ja tätä kautta uhkana koko ammatin arvostukselle. (2010: 137-138.) Tulkitsen kuvaajan sitaatissa esiin nousseen feminiinisuuden häivyttämisen liittyvän kuvajournalismin miestapaisuuteen ja miehiseen historiaan. Ammatin historia muotoilee sen sosiaalisia normeja ja käytäntöjä sanattoamasti tänäkin päivänä.

No kyllä mä niin kuin, en mä enää niin paljoa ole miettinyt. Mutta ei sitä mielellään laita mitään värikästä päälle, jos tietää että menee johonkin mestaan, jossa on paljon tiedotusvälineitä ja hässäkkää, niin mielellään pukeutuu mustaan, jossa häviää massaan. Että kyllä siihen kyllä kiinnitti sillä tavalla huomiota, on tottunut siihen, että ei kauheasti omalla, jotenkin tuo itseä esiin, esimerkiksi joskus olisi kivaa käyttää korkokenkiä, mitä nyt ikinä ei voi duunissa käyttää, että kyllä siihen sillä tavalla kiinnittää huomiota, että jos olisi korkokengät niin kiinnittäisi jotenkin huomiota, myös ne olisivat hyvin epäkäytännölliset. Kyllä sitä sillä tavalla, että pitää aina olla jotenkin mukavat vaatteet, että sä jotenkin hävyt siihen massaan. Että kyllä sitä sillä tavalla ajattelee. (H3)

Haastateltava kertoo, ettei enää niin paljoa mieti ja että hän on tottunut siihen, että pitää pukeutua mukavasti ja siten, että hukkuu massaan. Pukeutumismäärät onkin sisäistetty tavoiksi olla.

Kuvaaja nostaa myös esiin korkokenkien käytön ja sen, että joskus olisi mukava pukeutua korkokenkiin, mutta jättää ne pois, sillä ne ovat epäkäytännölliset. Seuraavassa sitaatissa nousee esiin näkemys siitä, että ammatin konventiot muotoiltiin, opittiin ja sisäistettiin samalla, kun naiset tulivat alalle ja konventiot vaikuttavat yhä tänäkin päivänä. Pukeutuminen on siis osa sukupuolen ja kuvaajuuden neuvotteluja samoin kuin sekin, miten naiskuvaaja puhuu ja mistä puhuu.

Kuvaajan on performoitava ammattilaista ja välteltävä tilanteita, joissa hän voisi vaikuttaa tietämättömältä. Myös naisten ajaminen hiljaiseksi ei ole uusi ilmiö, mutta sitäkin vakavampi.

Naisen on osattava kaikki ja heti, virheisiin ei ole varaa, eikä varsinkaan meteliin ja kritiikkiin.

(vrt. Ruoho & Torkkola 2010: 98-99.)

Ne ensin vain tuli ne asiat, oppi sellaisen tavan, että älä tee itsestäsi mitään numeroa, ole vain sellainen hiljaisempi ja ole sellainen tarkkailija vain ja mistään epäkohdista ei metelöidä ja pukeudu huomiota herättämättömästi ja älä kerro kun et tiedä. Että piti oppia esittämään vaan aina kaikkea ja tämä tarkoittaa kaikkia niitäkin, mä muistan kuinka paljon dissattiin, että meillä ei ole samanlaista yhteiskunnallista tietämystä, että minäkään en ollut sikäläinen kun mä sinne menin, niin enhän mä tuntenut kaikkia kaupunginvaltuutettuja heti ja tiennyt kaikkea sitä semmoista, tietenkään. Se tulee ajan myötä ja tekemisen myötä että tietää kaiken ja tuntee kaiken yhteiskunnasta ja kaupungista, mutta aina piti esittää, että joo joo. Koska ne helposti myös testattiin, että sinä nyt et ainakaan tiedä, sellaista työttölyä oli tosi paljon. (H6)

Työssä pukeudutaan selkeästi työtä ja sitä varten, että oltaisiin uskottavia ja ammattimaisia muiden silmissä. Uskottavuus ja oikeanlainen kuvajournalisti puolestaan muodostuvat alan arkisissa käytännöissä neuvotellen sopivan ja epäsopivan rajoista. Kuvaajat usein korostavat, että pukeutuminen on heidän oma valintansa, ja että valinnat tehdään työ edellä.

No siis mä koen, että mä pukeuduin hillitymmin sitten töihin, että se oli se mun oma sensuuri alun alkaen, että mä en käyttänyt nukkaisia villatakkeja, mitä käytän edelleen, tai värikkäitä, että, no en mä enää käytä värikkäitä hameitakaan, mutta mä käytin joskus kukkamekkoja, niin en käytä enää. (H1)

Kuvaajat korostavat työn fyysisyyttä ja sitä, miten se vaikuttaa pukeutumiseen ja siihen, että naisellisemmat vaatteet on täytynyt jättää pois. Onkin huomion arvoista, että naiselliset vaatteet yleisesti ottaen ovat epäkäytännöllisiä ja sopimattomia ruumiilliseen, fyysiseen työhön, kun taas normatiivinen miehisenä pidetty pukeutuminen on käytännölliseen ja fyysiseen työhön sopivaa.

Antropologi Taina Kinnunen kirjoittaa siitä, miten ihmisruumista muokataan, koristellaan ja verhotaan syntymästä saakka kaikissa kulttuureissa, ja miten keskeisessä asemassa ruumiin sukupuolittaminen ja seksualisoiminen ovat kulttuurisissa riiteissä ja rituaaleissa. Kinnusen mukaan yksilöt (naiset) lisäävät tai vähentävät seksuaalista vetovoimaansa kulttivoimalla ruumistaan, ja tämä tapahtuu suhteessa kulttuurissa jaettuihin merkityksiin. (Kinnunen 2010: 226-227.) Naiskuvaajien voisi siis ajatella piilottavan kulttuurisia merkkejä naissukupuoltesta, minkä voi Kinnuseen peilaten nähdä vähentävän heidän heteroseksuaalista vetovoimaansa. Se, että töissä pukeudutaan asiallisesti ja androgyynimmin konnotoi vahvemmin ammatimaisuuden ja työn maskuliinisen luonteen kanssa kuin niiden ominaisuuksien kanssa, joita naiseen muuten kulttuurissa liitetään.

No esim. kun menin sinne maakuntalehteen niin mä mietin että pitääkö mun ottaa joku tiedätkö perhoskalastajan liivi ja tiedätkö vyölaukku, mitä näkyy, old school gear, mua huvitti jotenkin silloin, musta tuntui että monella mieskuvaajalla oli sellainen uniformu, vaikei ollut. (...) No siis juuri sellainen, parillakin tyyppillä oli, että taskuja löytyy paljon ja joku vyölaukku saattaa olla siinä. Mutta mä huomasin silloin kun maakuntalehdessä olen ollut, kun tekee uutistyötä, että mä mietin paljon sitä että miten mä pukeudun, että täytyy olla rento, mutta kunnioittava, että täytyy olla sellaisissa vaatteissa, että voi mennä ihan mille tahansa keikalle. Että sitten jos sanoo että mä en mieti tätä yhtään, niin okei fine, mutta tavallaan että miten olla sillä tavalla rennosti siisti. Tai tiedätkö että mut voi lähettää ihan minne vain. Mä huomasin siinä pienen muutoksen kun mä menin sinne aikakauslehtiin, niin siellä mun mielestä pukeuduttiin vähän enemmän silleen, mä huomasin että uutiskuvaajien vaatetuksessa ja aikakauslehtikuvaajien vaatetuksessa oli pientä eroa. Että naiset saattoivat pukeutua naisellisemmin siellä aikakauslehdissä, että saattoi olla mekkoja päällä esimerkiksi. Että mä en ollut ikinä nähnyt että kellään kuvaajalla olisi ollut mekkoa, että mä mietin että miksiöhän on niin. (H2)

Kuvaajan kertomassa käy ilmi, että sanomalehden ja aikakauslehden kuvaajien ulkoinen koodisto on erilainen. Aikakauslehtimaailma, jota yleisesti ottaen on pidetty feminiinimpänä sallii myös kuvajournalisteilta erilaista pukeutumista, kuten mekkoja, kun taas sanomalehdessä mekkoja ei näkynyt. (vrt. Ruoho & Torkkola 2010: 43-47.) Kuvaajan kuvailema old school gear kertookin siitä, millaisena lehtikuvaaja nähdään mielikuvissa tai miten kuvaajat kenties toisinaan pukeutuvat. Mikäli androgyyniä mustaan pukeutumista perustellaan siisteydellä ja massaan

uppoamisella, ei sama vaatimus näytä ylettyvän niihin, jotka vetävät perhokalastajaliivin ylleen old school -hengessä.

Naisruumista arvioidaan usein ulkoisen esteettisyyden perusteella, miesruumista sen suorituskyvyn mukaan. (ks., Julkunen 2010: 192-192.) Kuvajournalismista puhuttaessa ruumiillinen suorituskkyky tuntuisikin korostuvan, mikä osaltaan lienee syynä siihen, miksi naisen kykeneväisyyttä kuvajournalismiin kyseenalaistetaan. Hannele Harjusen (2010: 242) mukaan ruumiin perusteella tehdyt perusteettomat oletukset ovat vaarallisia, sillä niiden on tapana muotoutua totuuksiksi. Naiskuvaajien ruumiista päätelty oletettu heikkous ja haavoittuvuus näyttäisikin muotoutuneen yleiseksi totuudeksi, jolla on käytännön seurauksia kuvajournalismissa.

Seuraavassa pidemmässä dialogissa kuvaaja pohtii näkymisen, näkymättömyyden ja huomioimisen teemoja. Hän kertoo kokemuksistaan, jossa usein hänet naiskuvaajana jätetään kätelemättä ja hän kokee olevansa näkymätön joukossa miehiä. Lisäksi hän tuo esiin sen, miten hän tulkitsee mieskuvaajien ulkoisen habituksen tottuneeksi, kun samalla kokee itsensä ”keltanokaksi”. Mielenkiintoista on se, miten tapa ja tottumus luovat ruumiillista olemusta. Tottumus tuo varmuutta ja varmuus tuo uskottavuutta. Miehisessä maailmassa ja miesten luomilla säännöillä pelatessa on luontevaa, että miehet kantavat itsensä varmoin ja tottunein ottein ja näin ollen uusintavat oletusta osaamisesta ja kykeneväisyydestä.

H1: No vaikka kun sieltä tuli Lehtikuvan tyypit. Ne tulee sinne ja ne on niin tottuneita ja räps, räps ja mä en ole koskaan ennen käynyt siellä ja niille se on ihan normihommaa mennä kuvaamaan Niinistöä. Ja kaikki ne että siellä läpivalaistetaan kameralaukut ja.. Ne on vain, niille se on peace of cake ja mä olen vain, tämä on ihan uutta. Ja no sitten siellä yhdellä ulkomaankeikalla, se että mä olen nainen, niin se kyllä näkyi ja tuntukin. Se oli niin kuin. (H1)

Minä: Millä tavalla siellä ulkomailla?

H1: Mä näin kaksi naista siellä presidentin linnassa. (...) Siis ylipäätään, siellä oli yksi nainen joka saattoi meidät kansallispuvussa kahvihuoneeseen ja sitten siellä oli videokuvaaja ja stillikuvaaja talon puolesta, niin ne oli miehiä, Sitten siellä oli yksi nainen, vanhempi nainen. Niin tämä oli mun mielestä mielenkiintoista, niin nämä molemmat naiset, joita mä tapasin, niin toinen oli pikkusen vanhempi, niin se oli äärimmäisen laiha ja sitten tämä toinen, joka saattoi meidät kansallispuvussa kahvihuoneeseen, niin se oli sellainen äärimmäisen atleettinen. Niin no, sitten mä en enää nähnyt niitä, että sitten kun se kuvaus alkoi, niin se laiha vanhempi nainen lähti pois ja mä olin sitten ainoa nainen siinä tilassa. Ja mä mietin sitä että kun me lähettiin kävelemään sieltä pois, niin siellä oli se joku mediavastaava ja kaksi muuta toimittajaa ja mun toimittaja ja minä, kaikki miehiä, kaikki puvut päällä. Ja sitten minä, iso kamerareppu vain menee, sitten mulla on se jakkutakki ja mä tunsin itseni vain jotenkin niin hämmentäväksi, mä mietin vain sitä, että mä ja mun isot tissit ja mä tässä hameessa näitten pukumiesten keskellä, se tuntui niin oudolta. Varsinkin kun mä en sopinut siihen laihaan tai atleettiseen, eteeriseen, hiljaiseen naiskuvaan. Esim. silloin kun se presidentti tuli siihen, niin mä pudotin kirjoja lattialle vahingossa. Koska siis kukaan niistä miehistä ei nähnyt mua, paitsi se yksi. (H1)

Minä: Tarkotatko siis että ei nähnyt symbolisessa mielessä?

H1: Joo siis ja sillä tavalla niin kuin ei kiinnittänyt muhun mitään huomiota ja oli niin kuin mua ei jotenkin, ja sitten ne puhui musta kun ne ihmetteli, kun mä viritin kameraa siihen, kun ne puhui omaa kieltänsä ja mä en ymmärtänyt yhtään ja sitten joku kysyi multa englanniksi että mitä mä tässä teen kun mä virittelin kameraa. Sellainen turvamieskin joka vain seiso siellä, se ei nähnyt mua ollenkaan, niin sitten ne pyysi sen mediatyypin, joka oli tosi sosiaalinen ja sellainen jenkki-tyyppinen ja tosi puhelias ja avoin, mitä ne muut eivät olleet ollenkaan, niin se pyydettiin siihen ja sitten se tuli kysymään multa, että mikä se on se lähetin. Se oli siis se mikin lähetin, mikä oli siinä kameran päällä, kun se ei ollut mikrofoni eikä salama, eikä mikään, niin mun piti kertoa ja näyttää mikä se on. Ja kaikki muut käteltiin, paitsi mua ei kätelty. (H1)

(...) Mä muistan että se tuntui hassulta, kun oli kaikki kamerakamat, hirveä repullinen ja kauhean kuuma ja mä kiinnitin jotenkin huomiota tisseihin, kun oli se valkoinen paita ja sitten tämmöinen, ei laiha ja räikeätukkainen nuori nainen, joka ei sovi siihen kuvaan, niihin pukumiehiin ja niihin tosi tavallisen näköisiin tyyppeihin. Tuntui kyllä oudolta olla siinä. Mutta samalla mä olin iloinen, että mä sain rikkoo sitä kuvaa, että mä sain olla siellä miesten joukossa. Aikaisemmin ylipäätään oli yritetty, että ei kuvaajaa mukaan ja sitten yritettiin vähän silleen, että miksi mun pitää kuvata. Jotain ne yrittivät, että tietyllä tavalla ei saanut kuvata. Että kauheasti ne yrittivät, että minkä takia mun pitää kuvata, mutta sitten se toimittaja puolusti mua, että hei, tämä on tullut tänne Suomesta, että te ette voi kieltää häntä nyt kuvaamasta. (H1)

Kuvaaja kertoo politiikan ulkomaankeikasta, jolla hän on ollut kuvaajana. Kuvaaja nostaa esiin sen, että hänen lisäksi samassa tapahtumassa oli vain kaksi muuta naista, joista toinen oli saattanut seurueen kansallispuvussa kahvihuoneeseen. Kuvaajalle oli jäänyt mieleen kokemus muista naisista pieninä, laihoina ja atleettisina. Hän koki itsensä koomiseksi suhteessa muuhun seurueeseen - sivurooleihin jääneisiin, hoikkiin naisiin ja puvuissa olleeseen mieslaumaan, joka ei ollut kiinnittänyt häneen mitään huomiota. Laihuusnormista poikkeminen ja itsensä suureksi kokeminen tuntuu Ulla Kososen mukaan naisilla herkästi ja usein häpeän kautta (ks. Kosonen 1997: 24). Tässä kuvaaja koki itsensä poikkeamaksi ja toiseksi suhteessa normatiivisiin kehoihin ja habituksiin. Hän koki jääneensä täysin näkymättömäksi, sillä hän ei täyttänyt normia, joka olisi selkeästi ollut mies kameran kanssa. Siitä huolimatta, että kuvaaja koki olevansa näkymätön ja ulkopuolinen, voin tulkita, että hän oli iloinen siitä, että sai olla paikan päällä ja juuri kuvaajana. Hän rikkoi sekä kuvaajanormia että normatiivista ja sosiaalisesti hyväksyttävää naisen normia, mikä monissa läntisissä kulttuureissa tarkoittaa pienikokoista, hoikkaa ja kiinteää ruumista tekemässä naistapaisia toimia (Harjunen 2010: 214). Kuvaajan puheesta voi tulkita niin sanotun *vikuroinnin* ja queerin asenteen (ks., Vänskä 2006: 55). Kuvaaja tuntuu tietoisesti ihmettelevän kapeaa normia ja sen absurdiutta. Tulkitsen, että kuvaaja kääntää kulttuurisesti ahtaan tilan toimia omaksi voitokseen, sillä hän tiedostaa oman arvonsa ja osaamisensa ja osaa kritisoida normia. Kuvaaja mainitsee *tissit* kahteen otteeseen, mikä kiinnittää huomion. Rinnat ovatkin muodostuneet yliseksualisoiduksi naisruumiin osaksi ja merkitsijäksi (Julkunen 2010: 187). Kuvaajan kertoma viestii siitä, miten poikkeus toimijanainen on yhä tällaisissa tärkeissä, virallisissa ja julkisen

piirissä (mutta kuitenkin suljetuissa kabineteissa!) tapahtuvissa tilaisuuksissa. Sukupuoli tiivistyy tehtyihin eroihin, kuten kulttuurisesti latautuneisiin, yliseksualisoituihin naisen rintoihin. Tällaisen normia rikkovan ja anteeksipyytelemättömän olemisen kautta on mahdollista tehdä sukupuolta toisin ja muuttaa kuvajournalistinormiakin.

Seuraavassa sitaatissa kuvaaja puolestaan kertoo, miten häneen töissä kohdistunut seksistinen huomio sai hänet muuttamaan pukeutumistaan ja miettimään sen sopivuutta.

Joo siis siitä on ehkä itse asiassa jäänyt myös se pelko, että kun on tullut perseitä (seksististä, ruumiiseen liittyvää kommentointia) siellä yhdessä pesäpallopelissä niin mulla oli silloin sellainen tunika päällä, joka oli polviin asti ja mä muistan että mulla oli mustat leggingsit. Ja siitä ei siis voi mitenkään, ja mä en pyllistellyt ja siitä ei olisi mitenkään nähnyt mun hameen alle ja mun mielestä se oli ihan korrekti työasu, mutta se oli sen verran inhottava tapaus, että mä olen jotenkin vaan jotenkin laittanut ne housut jalkaan sen jälkeen, että on tavallaan tullut, että musta tuntuu että se vaikutti muhun aika pitkäksi aikaa itse asiassa. Että mä en halunnut joutua siihen, että joku pääsisi sanomaan mulle, että pyllistäpä tyttö tännepäin. Ja mä ajattelen että se liittyi siihen mun vaatteeseen jotenkin, että mä aloin ehkä suojella itseäni enemmän. Mutta mä olen miettinyt tuota tosi paljon, että miten olla naisellinen. Kuitenkaan tavallaan mä en halua tarjota ihmisille jotain sellaista kiusaamisen välinettä. Ja mä olen alkanut pukeutumaan mustaan ja harmaaseen tietysti. Nyt mulla on tummansinistä päällä, mutta siis kaikki on mustaa. (H2)

Kuvaajan kokemuksesta käy ilmi, että hänen ruumiillisuuteensa ja takamukseensa liittynyt kommentointi sai hänet miettimään omaa pukeutumistaan ja olemustaan. Kuvaaja pohtii, ettei hänen asunsa, tunika ja mustat leggingsit, voineet antaa aihetta huutelun, eikä hän muista pyllistelleensä siten, että takamus olisi paljastunut sen enempiä. Kuvaaja siis pohtii omaa osallisuuttaan ja hakee syytä itsestään. Kuvaaja myös kertoo, että on kyseisen tapahtuman jälkeen suosiolla pukeutunut töissä housuihin ja on ruvennut suojelemaan itseään tämän jälkeen enemmän pukeutumalla varman päälle ja siten, ettei tarjoilisi kiusaamisen välinettä ihmisille. Seksistisesti huudellut mies siis sai aikaan sen, että objektisoimalla kuvaajan ruumiin hän sai paitsi aikaiseksi kuvaajalle inhottavan olon, hän myös määrittä sitä, kuka saa kommentoida ketäkin, ja kuka saa määrittää kenenkin julkista tilaa ja toimijuutta. (ks. Varsa 126.) Kuinka paljon se, että kuvaajat haluavat upota massaan ja olla huomaamattomia liittyy siihen, että kuvaajat haluavat välttyä seksismiltä, objektisoinnilta ja ruumiiseen kohdistuvalta epämuikavalta huomiolta sekä arvioinnilta? Uskon, että hurtti huumori, objektisointi ja normatiiviseen naiseuteen liittyvät oletukset ja käytännöt osaltaan vaikuttavat siihen, miksi moni pyrkii uppoamaan maassaan huomaamattomana ja ei-naisellisena.

Niin, mutta mä olen oikeasti aina miettinyt, siitä lähtien kun olen tullut alalle, että ei liikaa herätä huomiota. Toisaalta en mä itse ikinä ollut pinkissä minihameessa muutenkaan, että ehkä mä sitten olisin

siinä. Mutta silleen että ehkä semmoista niin kuin, mä väitän, että ne kokemukset mitä mulla on ollut tuosta kourimisesta ja muuta, niin se on varmasti vaikuttanut muhun sillä tavalla, että mä olen saattanut mieltää enemmän käytännönläheisyyttä siinä pukeutumisessa. (...) Kyllä mä olen ajatellut, mä ajattelen aika monesta asiasta sitä yhteyttä. Ja mä olen aika tietoinen myös siitä, että ehkä mä en ole ikinä pukeutunut kovin silleen perinteisen naisellisesti, mekkoihin ja muuta että mä olen aina ollut aika sillä tavalla poikatyttö. Mutta mä olen aika paljon miettinyt, että mä en liikaa toisi mun naisellisuutta, kun mä koen, että mä olen saanut siitä niin paljon hurttaa huumoria, niin sitä on oppinut sitten peittelemään. Mikä on aika surullista kun mä sanon tämän ääneen, mutta kyllä mä olen aina ollut aika tietoinen siitä. (H2)

Sukupuolen tekemiseen liittyvät asiat usein häivytetään normaaliuteen. Kuvaaja kertoo seuraavassa, kuinka toisen naisen kanssa voi keskustella meikkaamiseen tai vaatteisiin liittyvistä asioista, mutta miesten kanssa vastaava ei tule kuuloonkaan: meikkaaminen mieskollegan nähden on mahdottomuus. Kuvaaja puhuu *naisellisista ja miehekkäistä olosuhdeasioista*. Olosuhde onkin kuvaava termi, sukupuolen tekeminen on tilanteista ja vuorovaikutuksessa tapahtuvaa selontekoa. Naisten kesken tiedetään, että laittaudutaan ja puhutaan laittautumisesta normaaleina toimina, mutta miehisessä maailmassa naisen kuuluu olla hyvän ja edustavan näköinen kuin luonnostaan. Sukupuolieroa ja sukupuolten eriäviä maailmoja pidetään toistolla yllä.

Ei silleen, että monesti itse alkaa puhumaan, jos on joku nainen, ja itse on vaikka äkkiä lähtenyt keikalle, niin heti että ”paljon ehdin laittamaan ripsiväriä” ja paljon joitain tämmöisiä vaateasioita, aivan hullun paljon helpommin. Miesten kanssa ei semmoisia puhuta ollenkaan, että niistä ollaan ihan hiljaa, enkä todellakaan laita miesten nähden ripsiväriä, jos on tullut kiire keikalle. Että tällä tavalla semmoiset asiat huomattavasti helpommin tulee puheeksi, semmoiset naiselliset ja miehekkäät olosuhdeasiat. Ja sillä tavalla että varsinkin jos se on joku fiinimpi tilaisuus, niin juuri tämä että pitää olla tämmöinen sekasikiö, että haluaa vähän laittautua, mutta sitten kuitenkin pitää olla reiskana, niin sitten naisen kanssa puhuu asiasta eri tavalla kuin miehen. Varsinkin kun miehillä on tämä pukeutuminen ja keikkavaateasia semmoinen, mikä tulee naisten kanssa helpommin esille kuin miesten. (H4)

Haastateltava nosti esiin sen, että työnteon yhteydessä tulee usein ristiriitatilanteita, sillä samanaikaisesti täytyy olla työn vaatimusten vuoksi *reiskana*, eli käytännöllisemmin pukeutuneena, sekä mahdollisesti fiinimmin pukeutuneena. Kuvajournalismissa ollaan siis ensisijaisesti *reiskoja*, millä viitataan paitsi työn luonteeseen: käytännönläheisyyteen ja nopeuteen, mutta mielestäni myös sen miestapaisiin käytäntöihin ja historiaan.

Naispuoleisen työkaverin kanssa soitellaan ja naisten kanssa aina pohditaan, jos on linnan juhlat, mitä sä puet päälle. Eihän miesten tarvitse edes mieltää tuollaisia. Totta kai sä mietit, pitääkö ostaa uusi mekko, mahdunko tähän samaan, sukkahousuja ja kampauksia. Se on ärsyttävää kun naisille on tuommoiset roolit, että pitäisi olla huoliteltu ja sitten kuitenkin pitäisi olla reiska ja miehelle se on paljon yksinkertaisempaa. Mutta naisella se muuttuu heti monimutkaisemmaksi, tavallaan kun se tarjonta on niin erilainen, että sitten pitää olla käytännöllistä, mutta hyvännäköistä tai arvolle sopivaa. Että kyllä mäkin olin aika normaalisti linnan jatkoilla, mutta mä ostin sellaiset tyylikkäämmät korut, että tulisi sellainen juhlava, että muuten menin ihan matalissa kengissä ja kaikki tällä tavalla. Että tavallaan pystyy tekemään sitä työtä. (H4)

Kuvaajan edellisestä sitaatista näkyy, kuinka kuvajournalismin ensisijainen vaatimus on käytännöllisyys, johon tilanteen mukaan yhdistyy tarve olla hyvännäköinen tai arvokas. Naisten kohdalla tämä aiheuttaa ongelmia, sillä kulttuurisesti naisruumis on ensisijaisesti ulkonäköruumis, ja miesruumis on suorittajaruumis (Julkunen 2010: 192). Mikäli kuvajournalismi, ja työelämä ylipäättään, on alun perin määritelty yhteydessä mieheyteen ja näin ollen miestapaiseksi, on ymmärrettävää, että naiseus edustaa perustavanlaatuisia poikkeusta.

Seuraavassa sitaatissa kuvaaja kertoo, että massiiviset kameravarusteet lisäävät tunnetta siitä, että ulkopuoliset suhtautuvat kuvaajaan ammattilaisena. Varusteet performoivat siis ammattia ja se, että nainen kantaa uskottavia kameravarusteita voi lisätä itsevarmuutta ja kokemusta siitä, että on vakavasti otettava. Työvälineiden on nähty luovan tietyissä käsityöläisammateissa ammatin maskuliinisuutta (ks., Julkunen 2010: 132.), ja kamera, koosta ja mallista riippuen toki, varmasti toimii kuvajournalismissa samanlaisena maskuliinisuuden ja sitä kautta ammattimaisuuden tekemisen välineinä. Kuvaaja kertoo myös olevansa ylpeä siitä, että on heiveröinen, mutta jaksaa kantaa kuvausvarusteensa. Tällöinen puhe kieliä sukupuolen toisin tekemisestä ja normatiivisen naiseuden vastustamisesta. Vastustaminen näyttäisi myös lisäävän kuvaajien toimijuutta.

Niinpä, siinähan se on, että kyllä se tuo itsevarmuutta jos on niin kuin, ei tarvitse olla laittautunut hirveästi, mutta se juuri että on itselle se kiva olemus, niin tuota, koko ajan pitää miettiä käytännön, vaatteet pitää miettiä täysin käytännön, että juuri että pystyy hoitamaan sen homman. Että juuri nämä löysät hihat ja. Ei voi olla mitään semmoisia, mihin tarttuisi ja ei voi ostaa kaupasta mitään semmoisia villakangastakkeja, että se reppu hiertäisi sen heti pilalle. Tai tavallaan kaikki täytyy ajatella sen takia, kun ei ole olemassa erikseen työvaatteita. Mutta se kanssa liittyy siihen käytäntöön, joskus aina huvittaa, että vähän niin kuin kyllä tämä voi näyttääkin vähän tyhmältä jos itse on tämän kokoinen ja sitten äheltää kamojen kanssa ja toivoo, että olisi niinku mahdollisimman isot kamat sitten niin näyttäisi mahdollisimman prola, jos siinä on semmoinen ukkorivi, että jos sinne tulee joku ukko, jolla on kameraliivi, vittu, tai joku saatanan vyöarsenaali, jossa on kaikki, ei vittu. Onhan se, vähän riippuu siitä miten paljon itse kiinnittää huomiota. Mulla on lähinnä että kun mä olen lyhyt, että mä en saa kuljetettua kaikkea, jos mulla on käsissä jotain, niin ne raahaa maata. Se ehkä on siinä ruumiillisuudessa vielä se lisä. Että ei se heiveröisyys, kyllä mä olen ylpeä että pitää jaksaa kaikki ja näyttää ettei paina missään ja ei ole hiki. (H4)

Halu laittautua naisellisesti voi kuvajournalismissa muodostua myös ongelmaksi, mikä näkyy seuraavassa sitaatissa. Haastateltava kertoo iän myötä kiinnostuneensa enemmän meikkaamisesta ja pukeutumisesta ja kokee *naisellisuuskohtaukset* toisinaan ongelmaksi kuvajournalismin kontekstissa. Naisellisena pidetty laittautuminen pistää silmään työkontekstissa, sillä muut ovat pukeutuneet *duuniin* kun taas laittautuja näyttää *diskoon menijältä*. Naisellinen pukeutuminen näyttäisi siis syövän ammatillisuutta.

Mutta sitten me naurettiin, kun me nähtiin sitä ennen, tupakalla oltiin, että vittu me ollaan kuin diskoon menossa, että hävettää, kun kävellään yhtä aikaa toimitukseen ja hihitellään, että jos on vähän juhlava. Että mä en tiedä miksi se niin. Että mulla on mennyt vähän ohi, mä olen yleensä ollut hupparipukeutuja, mutta nyt tulee iän myötä tällaisia kauheita naisellisuuskohtauksia, et se on ruvennut kiinnostamaan enemmän, että se tuottaa myös niitä ongelmia. Että ei voi olla vain hupparissa. Että on muutenkin alkanut kiinnostumaan meikkauksesta, mitä ei ollut ennen ollenkaan. Että siihen tulee sellainen, että itsekin kokee sen vähän ärsyttävänä välillä, että tosiaan pomppaa, että se ulkoinen olemuskin on sitä, et vittu diskoihin menossa, muut on menossa vain duuniin. (H4)

Useampi kuvaaja puhui paitsi noloista tilanteista, myös häpeästä. Häpeä ja nolous liittyvät tilanteisiin, joissa poiketaan normista tai rikotaan odotuksia ja oletuksia. Ulla Kososen mukaan häpeä on vahva tunne, ja naisilla se liittyy usein omaan ruumiiseen. Kososen mukaan häpeä pitää naisia nöyrinä, alistettuina ja hiljaisina. (1997: 32, 38.) Moni kuvaaja puhuikin myös hiljaisista ja nöyristä naiskuvaajista, joten tulkitsem, että historiallisesti miesvaltaisessa yhteisössä nainen kokee ylläpidetyn sukupuolieron takia häpeää kenties enemmän kuin vaikkapa naisvaltaisella hoitoalalla. Seuraavassa sitaatissa kuvaaja kertoo noloista, pukeutumiseen liittyvistä kokemuksistaan.

No kyllä meillä alkuajoista annettiin kyllä nämä ohjeistukset että presidentin linnaan ei mennä farkut jalassa ja sitten mulla tuli tällaisia muutamia noloja tilanteita. Muistan vanhan pomon aikana me käytiin aika paljon kaiken maailman suurlähetystöjen pippaloissa ja ne oli siis tällaisia kun siellä oltiin ihan täysin tuntemattomia ihmisiä ja siellä muut niinku drinkkeilee ja syö jotain pikku niin sun pitää vaan siellä luovia joukossa. Mä olin kerran tulossa iltavuoroon ja mä olin kysynyt ja soittanut et onko mitään kummempaa illalla ja kun ne sanoivat et ei ole mitään, niin mä olin sitten laittanut vähän värikkäämpää päälle, mulla oli jotkut violetit saappaat ja sitten oli joku puolihame ja siinä oli väriä enemmän ja mä jouduin sitten niissä varusteissa menemään sinne niihin pippaloihin. Ja pomolta tuli kyllä sitten sanomista siitä asiasta, mutta sen mä onnistuin sitten sanomaan että kun mä olin kyllä kysynyt, että miten on. Eli sitten se alkoi olla, et se toinen naiskuvaaja ja minä, se oli sitä mustaa päällä sitten varmuuden vuoksi aika paljon. Kun mä muistan yhdenkin, Finlandia-talossa oli joku apurahojen jakotilaisuus ja mulla oli kirjava villapaita päällä ja kaikki muut on juhlapuvuissa siellä, ei nyt ihan pitkissä juhlapuvuissa mutta kuitenkin. Että se oli vähän noloa ja sitten tietysti vähän ruvettiin töissä pitämään varavaatteitakin, mutta et siis viime aikoina kun kuvatoimittajakin oppi sen, että ne varoittaa etukäteen, nyt pikkumustat päälle ja niin pois päin. Mutta että kyllä mä toivoisin sen, että kuvaajat ymmärtäisivät sen tilaisuuden hengen, että pukeutuisivat kunnolla. Ei nyt tarvitse olla hirveän hieno, mutta että se kun sä joudut menemään sinne kaiken yleisön eteen, ettet sä olisi ihan kauhean huomiota herättävä. (...) Se jotenkin helpottaa sua itseäsiikin, sä olet huomaamattomampikin silloin, kun sä olet suhtkoht hyvin pukeutunut. (H5)

Edellinen kommentti tukee aiempia. Se tuo myös esiin mahdollisuuden luokkanäkökulman luentaan. Kyse ei ole ainoastaan käytännöllisyydestä vaan myös uppoamisesta kulloiseenkin luokkakontekstiin. On tiedettävä, koska kyseessä on jakkupukutilaisuus, ja koska hupparitilaisuus. Kuvajournalismia voi myös lukea kenttänä, jossa sukupuolta voidaan tehdä toisin. Kuvaajan ammatti voi olla siitä armelias, että se mahdollistaa normin rikkomisen ja moninaisemman sukupuolen tekemisen niille, jotka eivät koe kaikkein konventionaalisinta naiseuden toistamista

omakseen. Kuvajournalismissa on mahdollista tehdä naiseutta ilman korkokenkiä, jakkupukuja, meikkiä tai koruja. Kuvaajan työ toisaalta siis myös lisää ja laajentaa mahdollisuuksia olla nainen ja asettaa naiset arvioitaviksi myös muiden kuin ulkoisten ominaisuuksien perusteella.

Kuvaajuudessa on kuvaajien kertoman mukaan kyse siitä, mitä naiset tekevät, eikä siitä, miltä he näyttävät.

Ei, mä olen ihan oma luonne, että mä en jaksa meikata enkä, no koruja käytän kyllä ja niin pois päin. Kyllä mä yhden keikan muistan, kesällä, silloinkaan ei oltu mitenkään varotettu, piti mennä sinne satamaan tuota, joku laiva oli, laskettiin vesille tai jotain muuta. Kun oli kesä niin silloin mä käytin hameita aika mielelläni, mulla oli sellainen hame, johon tuuli tarttui aika hyvin, helposti siihen. Ja sitten piti kiivetä jotain hemmetin tikapuita ylös, niin silloin mä olin aika vaivautunut, että nyt ei ollutkaan ihan taaskaan tämä pukeutuminen ihan osunut kohdalle. (H5)

Ei oikeastaan, että kyllä musta tuntuu että kuvaaja ja toimittaja vapaasti saavat olla minkä näköisissä vaatteissa missä tahansa. Että ainoastaan se on aina se kun eduskunnassa valtiopäivät alkaa niin sen yhden päivän pitää olla se musta joku puku päällä. Mutta kyllä mulle yhden kerran on jäänyt työpaikasta mieleen, että mulla oli korkokengät jalassa, siis saappaat missä oli korkoa, niin jengi ihmetteli sitä, että mistäs sä olet tulossa tai mihinkä sä olet menossa, mutta se oli ehkä vain sen takia kun en mä yleensä pitänyt siellä. (...) En mä tiedä, ei sillä tavalla, se on vain tosi epäkäytännöllistä, eikä jaksa kantaa kameroita silleen. Että kyllä tämä on niin fyysisistä työtä että pakko mieltä senkin takia että mitä pistää päällensä. (H3)

Yhteenvedona voi todeta, että kuvajournalistin ja lehtikuvaajan työssä tietynlainen ulkoinen feminiininen naiseus voi olla rasite. Rasitteeksi se muodostuu feminiiniseen naiseuteen liitettyjen oletusten ja odotusten takia. Feminiininen nainen on ensisijaisesti objekti, heikko ja tunteellinen. Feminiiniseen naiseuteen kiteytyy heteroseksuaalinen naiseus. Toki jokainen naiseksi luokiteltava, olipa kuinka paljon tai vähän feminiininen, joutunee eri tavalla ulkoisesti arvioitavaksi ja objektisoidaan. Naiseuteen liitettävät ominaisuudet ovat ristiriidassa keskeisimpien kuvajournalismin liitettyjen ominaisuuksien, nopeuden, rohkeuden, teknisyyden ja käytännöllisyyden kanssa. Osa naisellisina pidetyistä ominaisuuksista, kuten sosiaalisuus ja empaattisuus, sen sijaan tukevat kuvajournalistista työtä. Kuvajournalismissa näyttäisikin vallitsevan hiljainen, mutta vahva sosiaalinen käsitys sopivasta uniformusta, joka syntyy maskuliinisten normien vaikutuksesta.

Kuvajournalismissa on oma ammattikulttuurinsa ja omat sosiaaliset konventionsa, norminsa. Normit huomaa usein vasta sitten, kun niitä rikkoo. Kuvaajien kertomasta voi tulkita, että kuvajournalismin normit määrittävät heidän ulkomuotoaan ja että kaikenlainen feminiininen ja naisellinen on täytynyt kuoria minimiin. Naisellisena pidetyt elementit pukeutumisessa,

olemisessa ja elehtimisessä on pitänyt häivyttää, tai ainakin niiden näkymistä säädellään ja mietitään tiedostaen tai alitajuisesti. Valtaosa on ruvennut pukeutumaan tummiin vaatteisiin, jottei kiinnittäisi huomiota. Moni kertoo luopuneensa mekoista, kuoseista tai meikeistä tai ainakin kiinnittävänsä huomiota niihin. Toisaalta taas naiskuvaajalta odotetaan sopivaa naisellisuutta, ettei nainen vahingossa sekoittuisi mieheen. Kuvajournalismin käytännöt siis karsastavat feminiinisyyttä ja erityisesti dominoivaa ja näkyvää feminiinisyyttä. Haastatteluissa nousikin esiin kokemus siitä, että kuvajournalismin naisihanne on hiljainen ja kiltti, ei dominoiva ja kovaääninen. Toki kuvaajien kokemukset erosivat toisistaan ja täydensivät toisiaan, mutta kaikki haastattelut toivat esiin saman kokemuksen siitä, että feminiinisuuden näkymistä mietitään ja työhön ei käytännön syistä sovi feminiinisenä pidetyt elementit, vaan työn suosii kulttuurista mieheyttä.

Haastatteluissa keskustelimme myös brändäämisestä, minkä yhteydessä nousi esiin myös keskustelu ulkonäöstä. Moni kuvaaja koki painetta brändäämisen suhteen, sillä työelämässä olisi näytävä, jotta omaa työtä saisi myytyä paremmin. Kuvaajat kokevat, että esimerkiksi apurahojen hakeminen olisi sujuvampaa, jos olisi nimeä, mitä hankkiakseen on usein oltava itse esillä. Oman itsen esiin tuominen nähtiin vaivaannuttavana, luonnottomana ja epämukavana. Kuvaajat eivät pääsääntöisesti halunneet tuoda esiin itseään, vaan työtään. Oman itsen esille tuomista pidettiin osaltaan epäeettisenä, eivätkä kuvaajat halunneet tuoda itseään esiin kuviensa kustannuksella. Moni kuvaaja halusi pysytellä taka-alalla ja tuoda keskiöön kuvien sisällön ja kuvissa olevat ihmiset ja aiheet, eikä omaa itseä valokuvaajana. Toisaalta osa kuvaajista koki, ettei brändääminen ole negatiivista, vaan se sallii persoonallisuudella leikittelyn ja omien vahvuuksien esiin tuomisen. Tällä tavalla työkin muuttuu mielekkääksi ja ”oman näköiseksi”. Nämä kuvaajat kokivat, että oman brändin kanssa ei tarvitse miellyttää muita, vaan voi olla nimenomaan oma itsensä ja sitä kautta ainutlaatuinen ja kiinnostava. Oma ulkonäkö nähtiin siis joko välineenä ja voimavarana tai henkilökohtaisena asiana, joka ei liity kuvajournalismiin.

Naiserityisyys

Sukupuolen poissaolon, sukupuolineutraaliuden ja vahvemmin tulkinnanvaraisten, sukupuolittuneiden kokemusten ohella haastatteluaineistosta löytyi näkökulma, jonka olen nimennyt nais erityisyydeksi. Naiserityisyys on tässä hyvin konkreettista, käytännönläheistä ja yksiselitteistä puhetta sukupuolesta, pääosin juuri naissukupuolesta ja sen merkityksistä. Esimerkiksi raskauteen, perheen perustamiseen, työn ja perheen yhdistämiseen ja naisyhteisöllisyyteen liittyvät teemat olivat tällaisia. Läpi aineistoin toistui nimittäin se, että

kuvaajat eivät kokeneet, että heidän sukupuoli olisi kuvajournalismissa merkityksellinen tekijä taikka este. Nais erityisyys viittaa niihin tilanteisiin, joissa kuvaajien kokemuksen mukaan sukupuoli on näkyvä tai merkityksellinen, ja niihin tilanteisiin, joissa kuvaajat tiedostaen ovat sukupuolensa takia toimineet tietyllä tavalla. Nais erityisyydessä on kyse niistä tilanteista, joissa ”sukupuoli nyt ainakin näkyy”, kun taas aiemmissa kappaleissa pääpaino on ollut tapaistuneitten kulttuuristen ja sosiaalisten käytäntöjen analyysissä ja tulkinnassa. Tässä osiossa sukupuoli näyttäytyy materiaalisesti pakottavana, ja sen kanssa on sumplittava oma tila ja toimijuus.

Kuvaajat toivat useassa haastattelussa esiin perheeseen ja lasten hankintaan liittyvät teemat, joita en itse osannut edes kysyä. Eräs kuvaaja sanoikin, että ainoa kohta, jossa sukupuoli hänen mielestään tulee konkreettisena erona ja haittana esiin on lasten hankinta ja perheen perustaminen. Tämä laittoikin minut pohtimaan aineistoani eri tavalla. Kuvaajilla itsellään on pääsääntöisesti vahva toimijuuden tuntu. Kuvaajat ovat tottuneet selviytymään ja luovimaan hankalissakin tilanteissa ja löytämään keinot selviytyä. Raskaus ja lasten hankinta ovat kuitenkin asioita, joiden vaikutuksiin kuvaajat eivät voi vaikuttaa, ainakaan täysin. Raskaana oleminen vaikuttaa väistämättä ruumiiseen jollain tapaa, ja perhe väistämättä vaatii aikaa ja osallistumista, mikä vaikuttaa työelämään. Erityisesti freelancer-kuvaajat kokevatkin työn ja perheen yhteensovittamisen hankalana ja kysymyksiä herättävänä aiheena, sekä asiana, joka jakaa nais- ja mieskuvaajia eri asemiin.

Ja kyllä mä sillä tavalla sitä mietin, että nyt kun mä olen free ja mä olen nainen, niin jos mä haluan lapsia joku päivä, niin se on naiskuvaajalle tosi paljon vittumaisempi juttu kuin miehelle, koska mies ei, se voi olla sen lapsen kanssa himassa, mutta ihan siis fysiologisestikin. Kun tämä nyt kuulostaa raa'alta tämä puhe, mutta mä tajusin tämän vasta kun mä juttelin yhden naiskuvaajan kanssa tässä keväällä, joka selitti että se saa toisen lapsen ja että se sen ensimmäisen lapsen kanssa oli viiden viikon jälkeen töissä, että se roudasi sitä lasta mukanaan siellä keikoilla, toki se vaikuttaa, että millaista keikkaa sä teet. Ja se oli kiltti, siis tosi sellainen helppo vauva. Mutta freenä se ei olekaan ihan ongelmatonta, että siinä se naiseus ehkä tulee ensimmäistä kertaa. Ehkä se liittyy myös siihen, että mä olen alkanut myös miettimään jotain lasten hankintaa ensimmäistä kertaa vakavasti. Mutta nyt mä tajuan, että on olemassa joku sellainen asia, mitä mä en voi tietyllä tavalla, että jos mä haluan sen, niin tämä on mulle tosi paljon vaikeampi juttu. Ja se liittyy fysiologiaan, koska mähän voisin kuvata vaikka kuinka pitkälle, mutta mähän en ylipäätään voi tietää, jos mä ylipäätään tulen raskaaksi, että voinko mä ylipäätään tulla raskaaksi, että miten se mun raskaus etenee, pystynkö mä toimimaan keikoilla, haluanko mä mennä raskaana keikoille, että mitä se aiheuttaa niihin tilanteisiin, että mä olen raskaana keikoilla. Ja se että kauanko mä voin olla poissa, että mä olen kuullut tosi paljon tarinoita että se on tosi vaikeaa päästä niihin duuneihin takaisin käsiksi. (H2)

Kuvaaja tuo esiin sen, että raskauteen ja juuri freelanceriyteen liittyy paljon kysymysmerkkejä ja ratkaistavia asioita. Kaiken kaikkiaan kuvaajan kertomasta saa sen käsityksen, että aihe on aidosti

monimutkainen ja stressaava. Kuvaajan kertomasta paistaa huoli siitä, että miten hän pystyy tekemään töitä raskaana ollessa, ja miten hän pystyy palaamaan takaisin keikoille raskauden jälkeen, onko töitä ja minkä verran? Epävarmuus keikkojen löytymisestä äitiyslomien jälkeen kalvaa freelancereita, mutta urakatkos koskettaa myös työsuhteisia. Naisten palkkatyöurat katkeavat yhä radikaalimmin kuin miesten, sillä naiset käyttävät valtaosan perhevapaista, vaikkakin isyysvapaan käyttö on lisääntynyt. Se, että äidit ovat ensisijaisia lastenhoitajia on sekä syy että seuraus naisten heikommalle asemalle työelämässä ja miesten heikommalle asemalle vanhempina. (Lammi-Taskula & Salmi 2016: 163-164.) Kuvaaja kokee toimiutensa muuten samanlaiseksi kuin muillakin kuvaajilla, mutta synnyttäminen tuo esiin sukupuolieron, joka hänelle on merkitsevä. Synnyttämiseen liittyvät myös poliittiset kysymykset siitä, milloin ja millaisessa työsuhteessa tai työtilanteessa on kannattavaa jäädä äitiyslomalle, miten yhdistää työ ja perhe. Myös huoli oman työuran katkeamisesta nousee kommentissa esiin. Riikka Kivimäen mukaan perhetilanne säätelee naisryhtäjien suhdetta työhön enemmän kuin miesryhtäjien (1996: 113).

Että mulle tämä on ihan elämäntapa ja tyyli olla, että voi päivät tehdä, tai että mä varmaan kuolisin jos mun pitäisi mennä johonkin tavalliseen työpaikkaan. Että munhan oli järkyttävän vaikea mennä kesätyöntekijäksikin aluksi, vaikka se meni ihan. Tämä sopii tietynlaiselle ihmiselle. Mutta sitten jos vaikka nainen haluaa perhettä ja lapsia, niin sittenhän tämä homma vaikeutuu ihan todella paljon. Ja sehän tässä naiskysymyksessä on, että fyysiset asiat, mitä sitten jos on vaikka raskaana, ollaan just höpisty. Että tuolla maha pystyssä, voitko sä tehdä sitä työtä, se on tosi vaikea. Sehän siinä freelanceriydessä on se paska puoli. Että jos olisi talossa töissä niin voisi ihan virallisesti jäädä pois. Mutta tuolla tavalla, että sitten voi olla aika stressaavaa. (H4)

Kuvaaja nostaa esiin freelancer-työn elämäntapana ja tyylinä olla. Sitaatti kertoo työn tärkeydestä. Sen sijaan lasten hankinta näyttäytyy freelancer-kuvaajuuden kulmakivenä. Naiseuteen liittyvistä kulmakivistä naiskuvaajat ovatkin keskenään ”höpisseet”. Voi myös olla, että historiallisesti miesvaltaisella alalla ei ihan tiedetä, miten raskauteen tulisi suhtautua, kuten seuraavasta kommentista käy ilmi. Kommentti kuvailee muutamien vuosien takaista aikaa, mutta myös historiallisten olosuhteiden kuvailu on oleellista, sillä se muovaa käsitystä kuvajournalismista ja täydentää ymmärrystä kuvaajasta, jota olen haastatellut.

Mutta ei meitä sillä tavalla yhtään säälitetty. Mä tein raskaana ollessanikin töitä ihan viimeiseen asti. Mä säästin mun kesälomat sinne loppuun, koska mun tytär syntyi loppuvuodesta. Isolla vatsalla vain joka paikkaan. Ei siellä sanottu yhtään että ”kun sulla on tuo raskaus tuossa niin ei me pistetä sua jollekin keikalle”. Esimerkiksi pantiin ihan tuommoiselle iltakeikalle, tämmöiselle klubille. Tämmöinen bändikeikka illalla, tupakansavua hirveästi ja sitten mun piti sen vatsani kanssa mahtua sinne eturiviin, että mä pystyin kuvaamaan sen bändin, niin ei siellä kyllä yhtään ajateltu. (H5)

Seuraavassa sitaatissa kuvaaja toteaa sen, että raskaaksi tulevalla täytyy olla hyvä tukiverkko, jotta lapsen synnyttyä itse pääsee keikoille. Kuvaajien suhtautuminen työhön ja sen merkitys heille tulee tämän kaltaisista kommentteista hyvin ilmi. Vaihtoehto ei ole se, että kuvaaja kenties jäisi kotiin tai vaihtaisi alaa, vaan kuvaajat pohtivat sitä, miten he selviytyvät ja miten perhepuolen asiat hoitaa, jotta itse pääsee keikoille.

Kyllä varmaan joo, mutta että kyllä tuonne yhteen aikakauslehteen, mikäs se yksi tyttö, joka tekee sinne freenä, niin sillähän on lapsia ja kyllähän se on siellä freenä tehnyt ihan käsittääkseni koko ajan hommia. Mutta sitten kun se lapsi on syntynyt, niin pitäisi kyllä olla hyvä tukiverkosto, että pystyy sitten sen lapsen hoitamaan, hoitamaan siten, että pääsee itse keikoille. Että mullahan oli se tilanne sitten, että mä olin sen ajan sitten kotona. Että tulin töihin ja kysyin, että voinko tehdä päivävuoroa, koska siinä vaiheessa mulle ei oltu tarjottu ympärivuorokautista hoitopaikkaa, tai siellä ei vissiin ollutkaan kuin yksi, tai joku ongelma siellä oli. Ne tarjosivat mulle vain päivähoitopaikkaa. Ja noh, siinä vaiheessa toimitusjohtaja, hän vain sanoi tylästi, että ”ei onnistu”. (H5)

Kaikki kuvaajat toivat jollain tapaa esiin naisyhteisöllisyyden ja sukupuolierot kuvajournalismissa. Naisyhteisöllisyydellä viitataan naisten keskinäiseen solidaarisuuteen, avunantoon, jakamiseen ja sympatiaan. Tällaista tuntui olevan sosiaalisessa mediassa sekä lähipiirissä. Moni kuvaaja kertoi, että heillä on tiettyjä naispuoleisia kuvaajakavereita, joiden kanssa he voivat miettiä kuvajournalismin nais erityisiä kohtia, sellaisia, mistä ei mieskuvaajien kanssa voi keskustella tai mitä yleisessä keskustelussa ei ehkä ymmärrettäisi. Tällaisia olivat mm. pukeutumiseen, koettuun seksismiin tai vaikkapa raskauteen liittyvät asiat. Haastatteluissa nousi esiin pelko siitä, että epätietoisuus tai kysyminen leimataan yhteisössä osaamattomuudeksi, tai että naiskuvaajan esittämät kysymykset vaikkapa tekniikasta vahvistavat käsitystä siitä, että nainen ei sovi tai kykene kuvajournalistiksi. Naisyhteisyyden voikin nähdä ripauksena perinteisempää feminististä yhteistoimijuutta (ks., Koivunen 1996: 77-105.), vaikkakaan nykyisen aikakauden ihannenainen on vahva ja pärjää yksin, ilman feminismiä (Gill: 2014: 517, 524-524, Mäkinen 2012: 185-188).

Seuraavassa sitaatissa kuvaaja kertoo, kuinka naisyhteisöllisyys ilmeni esimerkiksi opiskeluaikana toisten *mimmien* tsemppaamisena. Kuvaaja kertoo, että naiset olivat usein epävarmempia ja alistuvia, kun taas miesopiskelijat olivat itsevarmempia.

Niin sen mä huomasin opiskeluaikoina ja tästä mä puhuin joittenkin naispuoleisten opiskelijoitten kanssa, että me tavallaan kadehdittiin sitä, että kunpa olisi - musta tuntui siltä, että monilla miespuoleisilla kuvaajilla oli kauhean vahva itsetunto sen tekemisen kanssa, siinä missä monet mimmit ja itse allekirjottaneena niin tuli vähän sillä tavalla, ”sori anteeksi, mä olen harjoittelija, kiitos jos saan tehdä”. Ja mä en tavallaan, tai että mistä tuo sitten tulee. Se on musta tosi jännää. Vai sitten onko vain ollut niin

että ne ovat olleet vain tosi jotenkin paremmalla itsetunnolla varustettuja jo tosi nuorina, ne kundit. Että onko se niitten persoonallisuudessa. Mutta tällöisiä keskusteluja mä muistan. Että ehkä se oli enemmän semmoista että me jouduttiin kannustamaan toisiamme mimmeinä, vaikka siinä oli se ylivalta, että siinä oli selvästi semmoista että me tsempattiin hirveästi. (H2)

Toinen kuvaaja kertoo sosiaalisessa mediassa olevasta ryhmästä, johon otetaan vain naiskuvaajia, ja jossa ryhmäläiset voivat jakaa kokemuksia ja keskustella asioista nimenomaan toisten naiskuvaajien kanssa. Kuvaajan kommentista käy ilmi, että some-ryhmä toimii nimenomaan vastineena maskuliinisella ammattikulttuurille ja some-ryhmässä kuvajournalismia muokataan omannäköiseksi, eikä some-ryhmäläisten tarvitse olla esillä sukupuolena, vaan itseinään.

Ei aina päivittäin, ei aina joka viikkokaan, mutta sinne tulee rauhalliseen tahtiin niitä (viestejä). (...) tai joku on saattanut heittää jostain muistosta, että miten on käynyt kun on uran alussa lähtenyt väärillä kengillä, ennen kuin oppi että lehtikuvaajan työssä ei näitä vaatteita voi olla. Tai juuri tällöisiä että mä olen kuvauspäivänä kerrankin laittanut mekon päälle ja sitten onkin tilanne muuttunut ja on joutunut lähtemään jonnekin suolle. Sitten on aina autossa pitänyt olla kauheasti vaatteita, mieskuvaajat jotenkin niillä on aina se sama. Ja sitten kun sinne on tullut muilta kommentteja ja tulee sellainen hirveä määrä, että mulla ja mulla ja mullakin on kerran käynyt niin ja näin ja noin niin sitten huomaa että se on semmoista yhteistä kieltä, mitä naiskuvaajilla on, se on semmoista että sitä keskustelua ei voisi käydä sen mieskuvaajan kanssa, että mitä kaikkea pitää kuvaajana huomioida, kun sä olet nainen. Miten sä voit kuvaajana mennä ja kyykistyä, minkälaiset vaatteet sulla pitää olla että sä voit kyykistyä tuolla ties minkälaiseen asentoon, minkälaiset kengät ja muut. Siellä on se aste feminismiä. Me ei voitais koskaan puhua siitä tuolla työssä, silleen iik, ei ikinä, ei missään nimessä. Mutta sitten se on kauhean vapauttavaa kun on voinut siellä purkaa niitä kaikkia hassuja kokemuksia, mitä ne vaatteet ovat tuoneet, minkälaisia koomisia tilanteita ja sukkahousut on jollain revennyt jossain ja pitänyt vain mennä johonkin tilaisuuteen ja sukkahousut on ihan revenneenä ja siellä silleen. (...) Kun mä olen lähtökohtaisesti ihan alusta asti sen kokenut, että apua ei voi oikein pyytää. Mä olen ihan liian itsekseni pärjäävä, juuri siitä syystä se facebook-ryhmä on kiva. Että se on jotenkin sisäistetty että sun pitää itse löytää se ratkaisu, sä et voi myöntää, että sä et tiedä tätä ja tätä asiaa. (H6)

Kuvajournalismin sukupuolta tehdään some-ryhmässä siis toisin. Naisyhteisöllisyys näyttäisi siis paitsi lisäävän kuvaajien toimijuuttua, myös tarjoavan kuvajournalismin sukupuolen toisintekemisen paikkoja. Voikin olla, että koska kuvajournalismin ammattikäytännöt pohjautuvat pitkään maskuliiniseen historiaan, on naisyhteisöllisyys yksi turvallinen muoto, minkä kautta konventioita voidaan muuttaa. Myös seuraavassa sitaatissa nousee esiin naisyhteisöllisyys, mihin freelanceriys on tuonut sen ikävän lisän, että kollegan kanssa on myös kilpailija.

Kyllä mä puhun naiskuvaajien kanssa kaikesta noista ihan avoimesti. Tämä on kauheaa nykyään kun kollegojen kanssa joutuu olemaan kilpailija, se on tavallaan hirveän ikävää, joutuu samoista hommista taistelemaan. Mutta sitten taas ei niistä voi erkaantuakaan, että kyllä kollegat sitten myös antaa, että sitten niitten kanssa voi taas jakaa sitä asiaa ihan yhtä lailla. Niin sitten myös jaetaan todellakin kaikki asiat, että

ihan laidasta laitaan. Mutta myös tiettyjen kuvaajien kanssa mä olen tottunut, että sitten paasataan tietyt asiat ja jonkun kanssa toiset asiat. Että onhan se sama kuin kavereiden kesken tai työkavereiden kesken. Yhden mieskuvaajan kanssa puhutaan paljon tekniikkaa ja monia vähän tämmöisiä laajempia taiteellisia juttuja. Yhden naisen kanssa sitten paasataan vähän semmoisesta joka päiväisestä, no vähän vaikka mistä, mutta se on semmoisista joka päiväisistä asioista, ja sitten myös sitä naisasiaa, siitä me jaksetaan kanssa jauhaa (Minä: Minkä tyyppistä?) No just tämä, että vaikka mies-freelancereille on soitettu tietynlaiset keikat ja naisille ei ja naiset laitetaan tämän tyyppisille, pehmeille keikoille ja miehet kovemmille. Juuri tätä osastoa. Ja sitten siinä videossa on myös se, juuri se sama juttu (miehet taitaa sen tekniikan paremmin), että niistä me jauhetaan. (H4)

Edellisessä kuvaaja tuo esiin sen, että myös se voi olla sukupuolittunutta, mitä kenenkin kollegan kanssa jaetaan. Mieskuvaajien kesken miehisessä työyhteisössä ei siis ole totuttu puhumaan perheasioista, tai ainakaan perheasioista ei puhuta naiskuvaajien kanssa samoin kuin kenties miesten keskinäisissä yhteisöissä. Seuraavassa sitaatissa miesvaltaisessa työyhteisössä uransa tehnyt kuvaaja kertoo samasta asiasta.

Ei niistä, ei niistä (henkilökohtaisista asioista ei niinkään puhuttu töissä). Kyllähän sitä juteltiin ja tiedettiin, kenellä lapsia on. Ja mä olen aina ollut kiinnostunut muiden kuvaajien perhe-elämästä siinä mielessä. Että ei se mikään tabu ole ollut, mutta. Totta kai miehillä on ollut helpompaa se. Niillä on sitten kuitenkin ollut vaimo, tai sitten niillä on ollut vaimo, joka on ollut normaalipäivätyössä. Sekin helpottaa jo että sulla on toinen puoliso, joka tekee normaalityötä. Meillä oli se pahin mahdollinen. Ja mulla ei ollut sukulaisia enää siinä vaiheessa ketään. Mun miehellä oli äiti, joka oli jo hyvin vanha. Että se on jälkepäin ollut ihme, että on hoidettu ne asiat. Ja sitten mulla oli vielä iltasin aikaa ruveta ompelemaan, sitä mä olen ihmetellyt. (H5)

Kuvaaja esille työn ja perheen yhteensovittamisen ja sen, miten mieskuvaajille yhteensovittaminen on helpompaa, kun luultavimmin kumppani on normaalissa päivätyössä, taikka kotona, eikä lehtikuvaajana, kuten hän. Lisäksi sitaatista voi tulkita kuvaajan hieman ylpeänkin päivittelyn siitä, miten on itse saanut hoidettua kaiken työhön ja perheeseen liittyvän ja lisäksi vielä iltapäiväisin harrastanut vaatteiden ompelemista. Naisen onkin usein hoidettava paitsi päivätyöt, myös palkaton kotityö. Iris Ruoho ja Sinikka Torkkola tuovatkin esiin naisten ja miesten eroja verkostoitumisessa. Perinteisen, miestapaisen journalismikulttuurin on nähty organisoituvan miesten maailmana ja miesten keskinäisinä verkostoina. Erityisesti aiempina vuosina perheellisen naisen aika on töiden jälkeen mennyt kodin piirissä, ja toisaalta naisten tapa verkostoitua toisten naisten kanssa on nähty ongelmallisena ja urakehitystä hidastavana. (Ruoho & Torkkola 2010: 105-106.)

Erojen kanssa selviytymisellä viitataan niihin tilanteisiin, joissa kuvaajat kertoivat sukupuolen, tässä yhteydessä usein naissukupuolen, tuomista hyödyistä ja haitoista. Tulkitsen, että näissä tilanteissa on kyse siitä, että kuvaajat pyrkivät löytämään tavan ja tilan toimia sukupuolitettuna

sukupuolittuneessa maailmassa. Tyypillistä oli, että haastateltava kuvaaja sanoi, että mikäli häntä sukupuolen takia kohdellaan tietyllä tavalla, hän toki ottaa siitä hyödyn irti. Kuvaajat kokivat, että naiseudesta on itse ammatista useammin hyötyä kuin mieheydestä. Naiset pääsevät heidän mukaansa harmittomammin ja helpommin erilaisiin paikkoihin, ihmiset eivät ihmettele kadulla tai puistossa kuvaavaa naista, kun taas moni ihmettelee julkisella paikalla tiirailevaa miestä. Kuvaajat myös kokivat, että naiseuden takia heidän on helpompi käydä keikalla esimerkiksi synnytyslaitoksella, päiväkodissa tai lasten urheiluharrastuksissa, kuin mitä miesten on. Osa nosti esiin myös sen, että naiskuvaajille löpötellään ja kerrotaan helpommin asioita, ja naiset pääsevät kuulemaan sellaista, mitä mieskuvaajalle ei ehkä kerrottaisi - naiskuvaaja nähdään vaarattomampana ja harmittomampana. Naiskuvaaja on henkilö, jolle on helppo avautua. Naiskuvaaja voi olla paikan päällä, kun kuvattava vaihtaa vaatteitaan. Sukupuoli voikin näyttäytyä etuna esimerkiksi silloin, kun toimii yrittäjänä jo sukupuolittuneella alueella (Kivimäki 1996: 115). Tässä lienee kyse siitä, että toisinaan on helpompi toimia konventioiden mukaan kuin lähteä muuttamaan niitä. Kaikki kokivat rasittavana sen, että jaksamisesta tai kamerarepun painosta kysellään kaiken aikaa, mutta mikäli joku tarjoutui kantamaan painavaa reppua, niin osa kuvaajista koki tämän tervetulleena: kantakoon, jos kerran haluaa.

Että jos se (sukupuoli) on jokin juttu jonkin tyypin mielestä, niin sitten tavallaan käyttää sitä hyväksi. Että mä olen ajatellut että sen takia että mä olen ollut tähän mennessä, nyt en enää niin nuori, mutta nuori ja nainen, niin sitten jotenkin, jos, niin mä voin esimerkiksi mennä jonnekin, niinku että mä voin mennä, jossain tilanteessa se voi tavallaan ehkä helpottaa mua. Mä en välttämättä tajua sitä siinä tilanteessa, mä voin ajatella jälkeenpäin, että no nyt mä sain olla tuolla tuon naisen luona ja se vaikka vaihtoi vaatteet siinä välissä ja ei sillä että mä olisin kuvannut sitä kun se vaihtoi vaatteet, mutta sen oli varmaan aika paljon helpompi olla kun se että jos mä olisin ollut vaikka mieskuvaaja, että rakentaako se sitten meidän välille jotain luottamusta vaikka enemmän. (H2)

Haastateltava kokee, että se, että hän on ollut nuori ja nainen on helpottanut häntä joissain tilanteissa. Hän ei itse koe, että hänen sukupuolensa auttaisi häntä asioissa, vaan hän ennemminkin kokee, että sukupuolijärjestysten takia nuori nainen voi päästä paikkoihin ja tilanteisiin, joihin mies ei kenties pääsisi. Kuvaaja siis voi työssään kääntää sukupuolittuneen maailman hyödyksi ja luovia omaa toimijuuttaan ylläpitäen ja lisäten sukupuolittuneissa rakenteissa.

Seuraavassa sitaatissa kuvaaja kertoo samasta asiasta, tosin muslimimaiden kontekstissa. Hän kokee, että hänen on paljon helpompi toimia kuvaajana muslimimaissa kuin mieskuvaajan, ja hän näkee, että juuri tässä kontekstissa hänen sukupuolensa nousee merkittäväksi, ja siitä on todellista etua ja hyötyä. Jälleen kerran kuvaaja korostaa, että naiseus on etu ja mieheys haitta.

Mutta se pitää ehkä sanoa tuohon edelliseen kysymykseen, että mä olen hirveän kiinnostunut noista muslimimaista ja mä tykkään kauheasti käydä niissä keikoilla ja sen mitä mä olen huomannut, että siellä on kuitenkin voimakkaampaa se sukupuolittuminen, mutta että mun on tosi paljon helpompi tehdä siellä töitä kun mä olen nainen, että mä vain siinä kohtaa, siitä on tosi paljon etua, että mä voin kuvata siellä naisia, mä voin kuvata siellä miehiä ja mieskuvaajien on tosi paljon vaikeampi tehdä monia juttuja. Ja jotenkin niinku on, jotenkin ei ole itse sillä tavalla uhka tai mikään, että kyllä niissä siinä kohtaa sillä on tosi paljon merkitystä että mikä sukupuoli on (H3)

Kolmas kuvaaja niin ikään näkee, että hänen sukupuolestaan on ollut monessa työtehtävästä vuosien varrella hyötyä ja hän on suoriutunut tehtävistä joista mieskuvaajat eivät olisi suoriutuneet, mutta siltikään hänen naiseus ei ollut etu enää siinä vaiheessa, kun työpaikalla tehtiin irtisanomisja ja hänet ainoana naisena irtisanottiin.

Siinä ei vaikuttanut enää se, että mä olisin ollut ainoa nainen, koska naisena kuitenkin näiden vuosien aikana mulla on ollut myös sellaisia tilaisuuksia, mihin mieskuvaajat eivät voi mennä. Tai ne ei saa tehtyä sitä hommaa. (H5)

Mutta että tuollaisessa tilanteessa kyllä mä olen aika tietoinen siitä, että jos joku sanoo, että mä haluan auttaa kantamaan, niin mä naisena ajattelen et mä otan sen hyödyn irti siitä, että no kannan ihmeessä. Mutta että jos joku sokaistuu siitä että mä olen nainen ja päästää mut sitten vaikka johonkin tilanteeseen vaikka uutiskeikalla että mä pääsenkin yhtäkkiä kuvaamaan jotain tilannetta, että on sillä tavalla, niin ottaa siitä sitten sen hyödyn irti, mutta kyllä mä olen miettinyt et se liittyy siihen et mä olen nainen. (H2)

Nainen nähdään usein fyysisesti heikompana, minkä takia myös naiskuvaajien laukkuja usein tarjoudutaan kantamaan. Herrasmiesmäisyys kuuluu kulttuuristen sukupuolijärjestysten arkiseen ylläpitoon ja vahvistaa eroa sukupuolten välillä. Naiskuvaaja saatetaan myös päästää uutiskeikalla aitiopaikalle sukupuolensa takia, mikä juontaa juurensa ajatuksesta, ettei naiskuvaaja sinne omin avuin mukamas pääsisi. Kuvaaja selkeästi hahmottaa tilanteet, mutta käyttää sitä tietoisesti hyväksi. Kuvaaja kertoo hyötyvänsä sukupuolestaan, sillä häntä pidetään vaarattomampana kuin miestä, kun hän kuvaa julkisella paikalla tai jos hän kuvaa esimerkiksi lapsia.

No on se siis sillä tavalla, että on miesten tosi paljon vaikeampi mennä kadulle kuvaamaan ikään kuin sellaista katukuvausta, niin kuin että esimerkiksi nyt mä teen yhtä semmoista omaa projektia julkisella paikalla, niin kyllä musta tuntuu, että siitä on ihan sikapaljon apua että mä olen nainen. Että sitten jos mä olisin mies niin kyllä ihmiset suhtautuisivat eri tavalla ja varsinkin jos kuvaisin jotain lapsia, nykyäänhän se on tosi vaikeaa, tai että kiinnitetään siihen huomiota, jos sä olisit keski-ikäinen mies. Että on siitä tietyllä tavalla etua että on nainen, että on tosi paljon helpompi olla mitä erilaisemmissa tilanteissa. (H3)

Sukupuoli nousee kuvaajien puheissa selkeänä erona esiin vain silloin, kun on aivan pakko. Tällöin sukupuoli liittyi joko synnyttämiseen, tai kulttuurisen sukupuolieron pakottaviin seurauksiin. Naiskuvaajiin saatettiin sukupuolen takia suhtautua eri tavalla, sukupuoli joko konkreettisesti rajoitti tai salli heille asioita. Kuvaajat löysivät keinot ottaa erot haltuun ja käänsivät ne omaksi hyödykseen tai ainakin pyrkivät siihen, etteivät he antaisi sukupuolen vaikuttaa omaan työntekoon negatiivisesti. Kuitenkin esimerkiksi perheen perustaminen ja äitiysloman aiheuttava työuran katkos olivat asioita, mitkä hämmensivät kuvaajia tosissaan. Lisäksi naiskuvaajuus nousi esiin naisten keskinäisenä yhteisöllisyytenä, jonka kautta omaa ja naiskuvaajien toimijuutta laajennettiin ja kuvajournalismin sukupuolta tehtiin vapaammin uuteen uskoon.

Sukupuolesta huolimatta: ristiriitainen vastapuhe

Aiemmassa kävin lävitse sitä, miten kuvajournalismin käytäntöjen kontekstissa tehdään sukupuolta, ja miten tekeminen kytkeytyy normatiivisiin, kulttuurisiin käsityksiin sukupuolesta. Tässä osiossa käyn lävitse sitä, miten eroista huolimatta kuvajournalismin kontekstissa sukupuoli näyttäytyy usein merkityksettömänä ja poissaolevana. Olen kiinnostunut siitä, miten sukupuolittuneista kokemuksista kertoneet kuvaajat puhuvat samanaikaisesti sukupuolen merkityksettömyydestä, ja mihin puhe liittyy.

Kuten niin monessa aiemmassa (esim. Ruoho & Torkkola 2010; Korvajärvi 2016; Korvajärvi 1996) sukupuolia ja työelämää käsittelevässä tutkimuksessa, myös tässä nousi esiin sukupuolen käsittelyyn liittyvä ongelmallisuus ja ristiriitaisuus. Suomalaisessa keskustelussa on yleistä korostaa ”jo toteutunutta tasa-arvoa”, ja erityisesti työelämän kontekstissa sukupuoli häivytetään. Sukupuoleen liittyvät kysymykset nähdään yleensä lainsäädännön tai henkilökohtaisten ominaisuuksien kautta. Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen perustuva lainsäädäntö siis tekee tarpeettomaksi sukupuolen problematisoinnin. Henkilökohtaisilla ominaisuuksilla, persoonalla ja valinnoilla puolestaan selitetään sitä, miksi naiset eivät ole johtotehtävissä, tai miksi miehet osaavat tekniikkaa paremmin. Arkisesta keskustelusta puuttuu se näkökulma, jota yhteiskunta- ja kulttuuritieteet ovat jo kauan tuoneet esiin: sukupuoli sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuvana ilmiönä, joka ylläpitää hierarkioita sekä eroja ja kytkeytyy keskeisesti vallanjakoon.

Tutkimuksessani olen halunnut nostaa esiin puhetapoja, joilla vastustetaan tai etäännytetään puhe sosiaalisesta ja kulttuurisesta sukupuolesta. Käytän nimitystä vastustava puhe ja näen, että tämä puhe on yhteydessä siihen, miksi sukupuoleen liittyviä eroja ja hierarkioita on hankala ja vaikea havaita tai muuttaa. Korostan, että tämä puhe itsessään on kulttuurista ja sosiaalista - opittua. Me kaikki yhteisön jäseninä olemme siinä mukana ja sen ympäröimiä. En siis analysoi tai moralisoi haastattemiani kuvaajia, vaan nostan esiin yhteiskunnassamme ja kulttuurissamme laajasti vallitsevia puhetapoja haastattelujen avulla. Varon antamasta mielikuvaa, että sukupuoleen liittyvä hierarkkisuus ja eriarvoisuus uusiutuisivat esimerkiksi haastattemieni kuvaajien takia - päinvastoin. Haastattemiani kuvaajat ovat niitä, jotka ovat tehneet, ja tekevät kaiken aikaa, sukupuolta toisin, kun ovat hakeutuneet historiallisesti miesvaltaiselle alalle. He neuvottelevat päivittäin toimijuudestaan erilaisten rakenteiden, normien ja odotusten lomassa. Näen, että näitä puhetapoja kriittisesti tarkkailemalla me kaikki voimme miettiä sitä, miten ja millaisia valtarakenteita arjessa uusinnamme. Voimme pyrkiä tiedostamaan niitä ja tekemään niitä toisin, vaikkakaan helppoa se ei ole.

Kuten mainittu, monissa aikaisemmissa tutkimuksissa on analysoitu samaa ilmiötä ja sitä, miten työntekijät ovat kertoneet sukupuolittavista ja eroa tekevistä käytännöistä, mutta samanaikaisesti he puhuvat sen puolesta, ettei sukupuoli näy työpaikalla, tai ettei sillä ole merkitystä. (ks. esim. Korvajärvi, 1996, 1998). Erityisesti journalismin maailmassa ja luovilla aloilla tämä ristiriita ja sukupuolineutraalipuhe ovat nousseet esiin. (ks. Ruoho & Torkkola 2010, Kurvinen 2013, Gill 2014). Sukupuolta häivyttävä, ja toisaalta esimerkiksi *oikeanlaista* naiseutta korostava puhe liitetään monessa tutkimuksessa aikakaudelle ominaiseen individualismiin ja postfeministisiin sävyihin (ks. esim. Gill 2011, Kelan 2009, Mäkinen 2012, Jokinen 2015). Sukupuoli voi olla näkyvässä yksilön markkina-arvoa lisäävänä tekijänä, mutta ei esimerkiksi rakenteellisiin hierarkioihin tai eriarvoisuuteen liittyvien keskustelujen muodossa. (Mäkinen 2012, Jokinen 2015)

Aineistosta nousi erityisesti esiin kaksi suuntausta: sukupuoleen liittyviä eriarvoistavia käytäntöjä on, mutta niistä ei jakseta välittää, ja niiden ei nähdä vaikuttavan omaan työntekoon tai omassa työyhteisössä. Toisaalta taas eriarvoistavat käytännöt nähtiin, ja ne koskivat myös omaa työntekoa, mutta niiden suhteen koettiin voimattomuutta ja kykenemättömyyttä: käytänteiden muuttaminen nähtiin mahdottomana, tai ainakin hyvin vaikeana. Sukupuolen merkityksiä ei joko oltu ajateltu, tai jos niitä oli ajateltu, oltiin ajatusten kanssa melko yksin. Kuvaajat kertoivat sukupuolittuneista käytännöistä, kuten siitä, että urheilukenttien laidoilla näkee pääasiassa mieskuvaajia, mutta jatkoivat, ettei sukupuoli ole heidän mielestään merkittävä tekijä.

Iiris Ruoho ja Sinikka Torkkola pitävät journalismin maailmaa osaltaan syynä siihen, miksi journalismissa sukupuoli on häivytetty tai hankalasti saavutettavissa. Journalismi itsessään edustaa puolueettomuutta, neutraaliutta ja objektiivisuutta, ja samasta syystä myös sukupuolta on hankala käsitellä. Henkilökohtaisuus häivytetään ja fokus pidetään asiasisällöissä. Lisäksi naisille identifioituminen ensisijaisesti ammattilaiseksi on hyödyllistä, sillä naiseus ja siihen liitetyt ominaisuudet voivat näyttäytyä heikkoutena tietyillä aloilla. (Ruoho, Torkkola 2010: 113-114.) Myös kuvaajat perustelivat sukupuolen merkityksettömyyttä *sanomalehtimaailmalla* ja sillä, että he näkevät työssään niin paljon erilaisuutta, että tietävät, ettei ketään voi luokitella sukupuolensa takia tietynlaiseksi. Sukupuolen häivyttämistä perustellaan siis toisaalta ihmisten moninaisuudella, eli oikeastaan sukupuolen moninaisuudella, mutta samanaikaisesti jää huomiotta se, että monet käytännöt ovat binäärisesti sukupuolittuneita, ja journalismin yleisluonne on maskuliininen ja miestapainen (emt., 126).

Niin no musta tuntuu, että se on kauheasti sillä tavalla persoonasta kiinni. Että kun mä en ole itse ehkä henkilökohtaisesti ikinä tehnyt sitä eroa sillä tavalla miehen ja naisen jotenkin roolien välillä tai että mä, en mä ikinä ole kokenut itseäni sillä tavalla naiskuvaajana tai jotenkin, enkä muutenkaan näe maailmaa sillä tavalla. Että ehkä myös oma asenne vaikuttaa siihen. Että siitä ei ole ikinä tehnyt. Mutta sitten kun taas mietin meidän näitä muita naiskuvaajia, niin eivät hekään ole, ei kukaan heistä ole naiskuvaaja. Mutta, en mä tiedä, mikä se sitten on. Ehkä se on se tietyllä tavalla mun mielestä se on se sanomalehtimaailma jotenkin vain sellainen, varsinkin juuri kuvaajien kesken, mutta kyllähän se sitten toisaalta myös toimittajien. En mä tiedä onko se ihan sama juttu toimittajien, mutta että kuvaajien kesken. Kun me ollaan jotenkin niin pieni jengi aina toimituksen sisällä. Me ollaan totuttu siihen, että me aina juostaan joka paikassa ja me ollaan aina jotenkin sellaisen reaalityodellisuuden kanssa tekemisissä. Että ehkä siinä senkin takia sitä että, ei kauheasti tehdä semmoista, että pistäisi asioita joihinkin bokseihin. Kun me nähdään maailmaa koko ajan niin paljon ja me ymmärretään ettei kukaan sovi mihinkään boksiin. (H3)

Sukupuoleen liittyviin eriarvoisuuksiin tai käytäntöihin puuttuminen nähdään helposti seuraavan sitaatin tavoin *älämölönä*, joka viittaa turhanpäiväiseen valittamiseen ja purnaamiseen, kenties aggressiiviseen hiusten halkomiseen. Sukupuoleen liittyvät ongelmat halutaankin pitää toimitusten ulkopuolella, ja keskeisemmäksi nousevat journalismin aiheet ja työnteon suorittamiseen liittyvät ongelmat, kuten reistaileva kamera.

Minä: Puhuitteko te silloin työpaikalla tasa-arvosta tai sukupuolesta vaikka työkavereitten kanssa?

H: Ei hirveämmin. Me vain oltiin ja ajauduttiin ja oltiin siinä tilanteessa missä oltiin, että ei siinä sen enempää älämölöä pidetty. Se oli se työ, mitä vain tehtiin. (H5)

Työstä puhuttaessa kuvaajat tuovat esiin omat valintansa, yhdenvertaiset mahdollisuudet ja persoonan merkityksen. Korvajärven mukaan on yleistä, etteivät ihmiset tunnista oman työpaikkansa sukupuolirakenteita tai että sukupuolen sijaan erot johtuvat persoonasta (Korvajärvi 2016: 155-157). Seuraavassa sitaatissa haastateltava pitää *helppona kelana* sitä, että ajattelee sukupuolen vaikuttavan ikäviin tilanteisiin. Sen sijaan hän toteaa, että sukupuoli on hänelle useammin etu kuin haitta. Nykyään onkin yleistä painottaa sukupuolen merkitystä nimenomaan voimavarana ja hyötynä (Mäkinen 2012: 249-250).

Ku mä jotenkin aina ajattelen että se liittyy muhun persoonana. Että mun on vaikea sanoa siitä juuri niin kuin mä sanoin, että jos on ollut sellaisia negatiivisia tilanteita, niin mä olen saattanut ajatella, että tuo heittää mua kun mä olen nuori ja nainen, että se on sellainen helppo kela. Mutta sellaista, että se tavallaan olisi suoraan ollut, niin kuin sanottu ehkä se enemmän juuri... niin en ole sanonut näin, mutta se on helpompaa, ehkä se menee enemmän sen kautta, mun on noiden negatiivisten puolelta vaikea sanoa, mutta mä olen ajatellut sen silleen, että ehkä naiskuvaajana myös pääsee joihinkin sellaisiin tilanteisiin, minne mieskuvaaja ei välttämättä pääsisi. (H2)

Media-aloja ja sukupuolta tutkineen Rosalind Gillin (2011) mukaan nykypäivän työelämässä jyllää uudenlainen seksismi, jota täytyisi oppia tunnistamaan. Pohjoismaissa vallalla oleva ajattelutapa jo saavutetusta tasa-arvosta on omiaan vahvistamaan uudenlaista seksismia. Ihmisten kokemukset esimerkiksi syrjinnästä nähdään pääsääntöisesti ihmisten persooniin liittyvinä yksittäistapauksina sen sijaan, että kyse olisi rakenteellisista tekijöistä. Seksistisen tai muutoin syrjivän tai erittelevän käytöksen takana ajatellaan olevan ihminen, joka vain sattuu olemaan outo tyyppi tai pöljästi käyttäytyvä. Sukupuolittavat ja seksistiset tilanteet kuitataan yksilön tietämättömyydellä, typeryydellä, osaamattomuudella tai muulla henkilökohtaisella syyllä. Myös omaa itseä pidetään usein joko syypäänä epämukaviin tilanteisiin, tai epämukavat tilanteet ohitetaan, sillä niissä oleva henkilö (nainen) ei halua tulla nähdyksi hankalana, asiattomana tai heikkona. (Kelan 2009: 202-204.)

Minä: mitä ajattelet niissä tilanteissa, joissa on tällaisia piikittelyä tai briljeeraamista?

H: No en tiedätkö mitään, mä ajattelen sen sillä tavalla että, no se on väärin sanottu. En mä ole ikinä saanut kuulla sellaista mitään skeidaa, niin kuin tästä vaikka teknisestä puolesta. Enemmän mä ajattelen sen sillä tavalla, että tuota varmaan kiinnostaa ja nyt se aloittaa keskustelun. Ja kyllä mä aina alan keskustelemaan sitten ihmisten kanssa, että mä jotenkin ajattelen, että sitten, sittenhän siinä keskustellaan. Että jos se on sen tapa aloittaa, niin fine. Mutta tuota, niin. Se on, tiedätkö se on vaikeaa sillä tavalla, mutta on vaikea sanoa, että miksi jotkut suhtautuu minuun niin kuin suhtautuu, että mikä se on se syy siellä takana. (H2)

Edellisessä sitaatissa kuvaaja välttelee sitä, että hän nostaisi esiin epäasiallisen käytöksen tai sukupuolittavan suhtautumistavan. Hän sanoo, ettei hän lopulta voi tietää, miksi joku suhtautuu häneen niin kuin suhtautuu. Kuvaaja siis pohtii takana olevia pohjimmaisista syistä. Hän myös miettii ihmisten omia persoonallisia tapoja. Se, että kuvattava viittaa kuvaamisen aluksi kuvaajan sukupuoleen, näyttäytyy enemmän persoonallisena tapana kuin rakenteena. Kuvaaja varoo syyllistämästä ketään ja on mieluiten journalistisen tasapuolinen joka suuntaan. Kuvaaja pyrkii ymmärtämään ihmisiä sen sijaan että hän problematisoisi asian.

Että esimerkiksi siinä lehdessä (...) mä olin vastaava esimies muun muassa mua vanhemmille mieshenkilöille, jotka olivat hakeneet samaa paikkaa kuin minä, mutteivät olleet saaneet. Se oli todella vaikeaa ja haastavaa mulle silloin ja monista asioista mä mietin, että niillä täytyy myös, jos oli joku sellainen hankaava tilanne, niin mä jotenkin silloin ajattelin, että liittyköhän nämä siihen, että ei vain siihen, että mä olen saanut tämän työpaikan, että voiko se liittyä siihen kokemukseen vai voikohan se liittyä myös mun sukupuoleen. Mutta sitähan on vaikea sanoa. Aika paljon mä huomaan tiedätkö kun mä puhun, niin paljon mulla on ollut sellaisia kohtia elämässäni, kun on tullut tosi vaikeita tilanteita eteen, missä mä olen ajatellut, että no tämä varmasti liittyy tähän mun sukupuoleen. Mutta että sellaisia, että joku varsinaisesti olisi tullut haukkumaan mut sen takia, niin en mä muista. (H2)

Niin ja sitten jokainen on oma persoonansa että miten jokainen ottaa jokaisen tilanteen tai miten kokee semmoisen sosiaalisen tilanteen. Mutta ei siellä mun mielestä ole ikinä mitään ilkeilyä tai, että se on ennemminkin hauskaa, että kukaan ei ota liian tosissaan. Mä olin jossain kuvaamassa jenkeissä jotain tilaisuutta niin sitten mulla oli salama jotenkin sillä tavalla kattoon päin ja sitten joku hermostui siitä että sun salama pilaa, tai että sä olet tiellä kun sun salama on ylöspäin ja sitten joku raivosi siitä ja mä olin sillä tavalla et blääh, meillä ei ole ikinä Suomessa tuollaista, että me ei hermostuta toisillemme ikinä. (H3)

Tulkinnan monimutkaisuus nousee esiin sekä edellisessä että seuraavassa sitaatissa. Kuvaajien mukaan on yksilöstä kiinni, miten hän tilanteen tulkitsee. Jotkut ovat herkempiä tulkitsemaan tilanteita negatiivisesti, osa taas tulkitsee tilanteet hauskanpitona, eikä ota niitä liian tosissaan. Osa sukupuoleen liittyvistä asioista voi kuvaajien pohdinnan mukaan olla omaa kuvitelmaa.

Myös työnjaon suhteen nousee usein esiin ajatus siitä, että kuvajournalismissa kaikkien on mahdollista tehdä kaikkea, mikäli itse haluaa. Sukupuoleen liittyviä esteitä pidettiin enemmän *omina mielikuvina* kuin todellisina esteinä. *Omat mielikuvat* viittaa siihen, että asiat ja kokemukset ovat usein tulkinnanvaraisia. Esimerkiksi seksististä kommentointia on hankala käsitellä, sillä se tulkitaan esimerkiksi huumorina (Aaltonen 2006: 147-154).

Koska kaikessa muussa (paitsi raskaana olemisessa) ne ovat ehkä olleet jotain mun sellaisia mielikuvia, mutta oikeasti mä en ole kyllä kokenut, että mä en olisi voinut tehdä joitain, mitä joku mieskuvaajakin tekee. Tai tiedätkö sillä tavalla, että mä en olisi päässyt johonkin, että se liittyisi mun sukupuoleen. Että musta mikään ei ole ollut este. (H2)

Työnjaossa korostetaan työpaikasta riippuen joko persoonallisuutta tai yhdenvertaisuutta. Vakituksissa työpaikoissa esimerkiksi lehtitaloissa kuvaajien mukaan kaikki tekevät keskenään samaa työtä, ja kun taas freelancerit palkataan persoonan ja erikoistumisen mukaan. Työmarkkinoilla persoonan ja siitä luodun brändin roolit ovatkin kasvaneet. Sukupuoli voi olla tässä yhtälössä osa brändiä, ja tätä kautta yksi arvoa lisäävä tekijä, vaikkakaan kuvaajat eivät aktiivisesti sukupuolen merkitystä korostaisi. (Mäkinen 2012: 270-273.)

Mä sanon yhden jutun, mikä tuli vielä mieleen. Mä ajattelen sen sillä tavalla, että se menee persoona edellä kyllä, että mä uskon sen sillä tavalla, et jos sä olet oman kokemukseni perusteella sanomalehdessä, että ei siellä kyllä niin, että kyllä jotkut keikat, jos ne on sun omia ideoitasi, niin sä voit saada ne läpi ja päästä tekemään ne, mutta muuten niin kyllä se menee mun mielestä todella sillä tavalla kaikki samalta linjalta -meiningillä. Mutta ehkä mä ajattelisin sen tuolla tavalla, että kyllä mä näen vaikka freenä ketkä kuvaavat tietyn tyyppistä kuvaa, tai mä näin siellä aikakauslehdissä, että joku teki tietyn tyyppistä kuvaa. Mutta mä en kokenut että se liittyi mitenkään siihen sukupuoleen. Että kundi saattoi olla helvetin hyvä ruokakuvaaja. Suomen kovin ruokakuvaaja on mieskuvaaja, tietyllä tavalla tällä hetkellä. Että tätä tehdään niin persoona edellä tätä työtä niin se vie ehkä niitä mielenkiintoja johonkin suuntaan. (H2)

No mä en ehkä ajatellut sitä niin, mä sain aika paljon henkilökuvakeikkoja, mikä sopii mulle, Mä en ole kauhean kiinnostunut urheilukuvauksesta. Että esimerkiksi yksi kuvaaja kuvaa aika usein studiokuvat, mä olin studiossa ehkä kerran, mutta ei se mua yhtään haitannut. Mä tykkäsin siitä, mitä mä tein, että mennään jonkun ihmisen luokse vaikka tekemään henkilökuvaa. En mä tiedä, tosi epäselkeää, mutta mä olin tosi tyytyväinen, että mä sain tehdä sitä, mistä mä tykkäsin. Mutta olisi voinut ajatella, että hakisi sitä varmuutta siihen, mutta en mä edes ajatellut sillä tavalla. (H1)

Moni haastateltava kuvasi paljon henkilökuvaa ja koki, että on hyvä siinä, mitä tekee. Sukupuolittunut työnjako voi olla yksilölle miellyttävä, mikäli se sattuu sopimaan yksin omien mielenkiinnonkohteitten kanssa. Naistapaisena pidetyllä alueella toimiminen voikin olla naiskuvaajalle keino ylläpitää ja kasvattaa omaa toimijuuttaan (ks. Ruoho & Torkkola 2009: 45-49). Ongelmaksi tämä muodostuu silloin, jos naistapaisena pidetty on vähemmän arvostettua sosiaalisesti ja taloudellisesti, ja jako perustuu essentialistiseen ajatukseen sukupuolierosta.

Haastatteluista nousee esiin myös se, että kuvaajat ovat tottuneet siihen, että kuvajournalismin parissa on aina saanut kuulla kommentointia sukupuolesta, joten he eivät enää jaksakaan kiinnittää siihen huomiota. Kommentointi liitetään osaksi työn lieveilmiöitä.

Mulla on varmastikin ihan hirveän korkea myös sietokyky, että niin paljon menee vain korvasta ulos, että niitä ei edes ajattele. Vuosien saatossa niin onhan sitä vaikka minkälaisia ollut, ovat kuvattavat saattaneet sanoa, julkisuuden ihmiset siis, että ala puhumaan rivoja, niin he pääsevät tunnelmaan. Mutta nekin ovat

sitten sillä tavalla että, sitä sitten vain sanoo että joo joo, mieli vain ihan itse. Mutta en mä niin kuin siinäkin tilanteessa ole sillä tavalla, että onpa kusipää, vaan se sitten on ollut hänen juttunsa. Lähinnä ne juuri, joissa toimittajat ovat sanoneet, että naiset eivät voi olla lehtikuvaajia, niin ne ovat jääneet syöpymättömästi mieleen. Ne ovat pohjanneet niin siihen, että kuka on nainen ja kuka mies, lähinnä ne ovat pohjanneet niin selkeään jaotteluun, että kuka tätä ammattia voisi tehdä heidän mielestään, että sitä mä en ole meinannut ikään kuin kestää. Että mä en taas ole sen tyyppinen nainen, että olisi tullut kukaan jotenkin lääppimään tai iholle tai muuta. Että voisin kuvitella, että jollekin toiselle on voinut olla ihan eri kokemuksia. (H6)

Kuvaaja kertoo, että journalismin sisältä tulleet kommentit siitä, että naiset eivät voi työskennellä lehtikuvaajana ovat pahimpia. Kuvaaja korostaa myös omaa korkeaa sietokykyään ja sitä, että *toisentyypiset naiset* kokevat luultavasti lisäksi lääppimistä. Kuvaajan täytyy siis kovettaa itsensä ja olla huomioimatta kommentteja, jotta hän saa säilytettyä oman toimijuutensa ja pystyy tekemään työtään. Tulkiten myös seuraavan sitaatin samaan ilmiöön liittyväksi.

No en mä tiedä, mä varmaan vain naurahdan, se on varmaan vain mun tapa. En mä jaksakaan semmoisesta asiasta hermostua tai muutakaan, kai siihen on niin tottunut, että siihen ei sitten niin kiinnitä huomiota. Mutta sekin tulee monesti sitten vain niiltä kuvattavilta tai yleisöltä, eikä niinkään tämän kentän sisältä. Nyt kun tarkemmin ajattelee, niin eivät muut kuvaajat ole ikinä sanoneet, että miten sinä jaksat kantaa. Niin ja harvoin nyt toimittajatkään. (H3)

Kuvaajat kertovat olevansa niin tottuneita sukupuolittavaan suhtautumiseen, että se on jo luonnollinen asiantila ja sen kanssa on opittu elämään ja selviytymään. Kuvaajan voi nähdä etäännyttävän ja erottelevan sukupuolittamisen sellaiselle alueelle, jossa sillä ei ole väliä - ulkomaailmaan. Kuvaajan kommentista nousee hyvin esiin me/ne -asetelma. Kuvajournalistit muodostavat me-porukan, johon ulkopuoliset eivät kuulu. Ulkopuoliset ovat tietämättömiä ja toimivat asiattomasti, mutta se ei loukkaa kuvaajaa, vaan hän säilyttää toimijuutensa kuulumalla siihen ryhmään, jonka mielipiteillä tässä asiayhteydessä on merkitystä. Seuraavassa sitaatissa kuvaaja löytää ne tilanteet ja olosuhteet, joissa sukupuolittaminen syntyy. Tämän voi tulkita oman toimijuuden haltuun ottamisena. Tekniikka, painavat kameralaukut ja nainen vaarallisella alueella ovat klassisia sukupuolieroa kuvaavia paikkoja. Kuvaaja näkee sukupuolittamiselle siis selkeän syyn ja selkeän porukan. Tämän analyysin myötä hän säilyttää oman toimijuutensa, sillä hän saa merkityksellistettyä loukkaavan käyttäytymisen. Kuvaaja myös kaiken aikaa uusintaa ja neuvottelee aktiivisesti siitä, kuka ja millainen on kuvajournalisti. Saman aikaisesti hän tekee itsestään selkoa aktiivisena ammattilaisena.

Kyllä siellä ikään kuin se sukupuoli tulee tosi paljon voimakkaammin esille kuin toimitusympäristössä. Toimitusympäristössä tuntuu että se on aika nolla, mutta että kyllä keikoilla joo, no se on varmaan yksi on tuo tekniikkaan liittyvä juttu. Että se jotenkin mielletään niin kuin, että niin kuin miehiseksi jutuksi ja toinen

on juuri varmaan nämä painavat kamerat ja sitten on tämä jos sä olet jollain vaarallisella alueella, niin sitä. (H3)

Journalismin alalla työn ehtoihin näyttää kuuluvan paksunahkaisuus ja se, että vähästä ei valiteta. Työtä tehdään työn itsensä vuoksi ja työkuulttuuri tuntuu olevan sellainen, että työn lopputulos on määrittävin tekijä. Tässä yhteydessä sukupuoli ja muut ”epäoleelliset” seikat heikkenevät takalalle, ja niiden sanallistaminen muuttuu mahdottomammaksi. Paksunahkaisuus ja pitkäpinnaisuus välittyvät selkeästi myös tekemistäni haastatteluista. Kuvaajat eivät selvästi ole tottuneita valittamaan olosuhteista tai työhön liittyvistä negatiivisista tapahtumista, vaan haastatteluissa korostuu kuvaajien oma toimijuus, joka voi ilmetä eri tavoilla. Työssä koetut vastoinkäymiset eivät siis tunnu kaventavan kuvaajien toimijuutta, vaan päinvastoin, he usein tuntuvat olevan erilaisen polkevan ja alistavan toiminnan yläpuolella. Näin on erityisesti silloin, kun tämä alistaminen ja ahdistelu tulee kuvattavien tai ohikulkijoiden suunnalta. Sen sijaan toimituksen sisäisiä sukupuolittavia tilanteita ja käytäntöjä on vaikeampi sietää. Työyhteisössä koettu seksismi tai ahdistavalta tuntunut sukupuolittaminen todennäköisemmin heikentävät toimijuutta ja vaikuttavat kuvaajien itsetuntoon.

Seuraavassa sitaatissa kuvaaja kokee, että naisten puuttuminen alalta on osa historiallista jäännettä, eikä hän halua uskoa, että naisten sukupuoli enää vaikuttaisi tämän päivän työntekijävalintoihin. Freelanceriyden lisääntyminen monimutkaistaakin tilannetta, sillä työnjako ja työllistyminen muuttavat muotoaan monin tavoin, jolloin myös sukupuolen merkitys muuttuu.

Että onko ollut, että kun niitä esikuvia ei ole ollut niin naiset eivät ole hakeutuneet, vai että eikö niitä ylipäättään oikeasti ole otettu. Mä en osaa sanoa siitä, mutta että se on ylipäättään sitä jäännettä, että naisia ei ole hakeutunut alalle niin paljoa. Että mä en haluisi ajatella että naisia ei palkata sen takia nyt, että he ovat naisia, vaan että tänä päivänä yksinkertaisesti vakituisia työpaikkoja ei ole, jolloin kaikki on freelancereita. Mutta musta on kyllä yhtä paljon freelancereina miehiä ja naisia, että se liittyy tähän alan absurdiuteen tällä hetkellä. (H2)

Sukupuolen häivyttäminen ja yhdenvertaisuuden korostaminen liittyvät moniin ilmiöihin. Yksilön vapauksien ja mahdollisuuksien korostaminen ovat keskeisenä nykypäivän liberalistisessa ajattelussa ja sopivat erityisen hyvin prekaarin palveluyhteiskunnan tyyliin. Voisi sanoa, että nämä ovat teemoja, joihin aikakautemme henki tiivistyy. Liberalismin mukaisesti turha sääntely on haitaksi, ja liberalistinen ajattelu korostaakin yksilöiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia menestyä. Mahdollisuuksien tasa-arvon käsite kulkee käsikädessä liberaalin ajattelutavan kanssa. (vrt. Lahikainen & Harni 2016.)

Kuvajournalistin työllä on yhteys nykyiseen palveluyhteiskuntaan. Oma työpanosta myydään ja muotoillaan asiakkaan tarpeitten mukaiseksi - tarjotaan kuvapalveluita. Freelancereitten ohella myös vakituisissa työpaikoissa olevien on tehtävä yllä omia projekteja, joiden kautta uudistutaan, osallistutaan ja lunastetaan paikka sosiaalisessa yhteisössä. Arvostuksen saaminen työelämässä vaatii näet itsen ilmaisua, kuten Katariina Mäkinen on väitöskirjassaan kirjoittanut individualismin yhteydessä (Mäkinen 2012: 199). Se, miten kuvaajat, erityisesti freelancer-työtä tekevät, omasta työllistymisestään puhuvat, kuulostaa hyvin pitkälti palvelutyöltä. Oma itse nähdään yhä useammin brändinä ja tuotteena, jota muotoillaan kulloisenkin ostajan tarpeiden mukaan. Ajan hengellä ja brändäämisellä on yhteys siihen, miksi sukupuoli jää helposti taka-alalle. Brändäämisen ikävänä näkevä korostaa työn jäljen ja ammattitaidon merkitystä ja brändäämiseen positiivisesti suhtautuva taas iloitsee voidessaan tehdä työtä persoonallaan omannäköisesti. Molemmat ajattelutavat ohittavat yhteiskunnalliset ja kulttuuriset rakenteet. Myös journalismin luonne ja kuvajournalismin maskuliinisia ominaisuuksia suosivat käytännöt ovat vaikuttavat sukupuolen häivyttämiseen. Työssä tulee pysyä objektiivisena ja tehokkaana, eikä keskittyä epäolennaisuuksiin.

Haastatteluista välittyy se, että kuvaajilla on vahva toimijuuden tuntu, eli he kokevat olevansa kykeneviä omin avuin ja omin neuvoin selviytymään, sillä niin he ovat aina tehneet. Työssä kohdatut rasitteet ja hidasteet eivät ole heille uutta, vaan he ovat tottuneet tarpomaan eteenpäin hankalissakin olosuhteissa ja tietävät pystyvänsä tekemään niin jatkossakin. Pakko selviytyä on tehnyt kuvaajista vahvoja.

6. Yhteenveto ja päätelmät

Kuvajournalismi ei ole muusta yhteiskunnasta irrallinen saareke, vaan se on yhteiskunnallinen instituutio, jolla on omat erityispiirteensä. On aiheellista pohtia kuvajournalismin sisäisiä valtajärjestyksiä, sillä ne heijastavat heijastavat myös laajempia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia valtajärjestyksiä, mutta kertovat myös esimerkiksi journalismi-instituutiosta. Kuvajournalismin parissa voidaan miettiä sitä, miten juuri kuvajournalismin konteksti ylläpitää, uusintaa tai muokkaa yksilöä määrittäviä eroja ja hierarkioita, ja miten ja millaisiksi kuvajournalismin kontekstissa yksilöiden toimijuudet muotoutuvat. Toisin sanoen on kyse siitä, miten kuvajournalismi vaikuttaa kulttuuriin järjestyksiin, ja miten yksilöä määrittävät erot, kuten

sukupuoli, vaikuttavat ihmisen toimijuuteen kuvajournalistina. Viattomilta vaikuttavat sukupuolittuneet tavat voivat olla yksilöille kuormittavia, ja ne ylläpitävät laajempaa yhteiskunnallista eriarvoisuutta esimerkiksi suhteessa siihen, miten sukupuoli ja niiden tekemää työtä Suomessa arvostetaan (ks. Husso 2016: 90-91).

Sukupuolen tekeminen tapahtuu ja ilmenee kulloisessakin kontekstissa eri tavoin, se on tilanteista. Sukupuolittumisen kulloistenkin mekanismien hahmottaminen on oleellista, jotta sukupuolen tekemisen seurauksia voidaan ymmärtää, ja jotta sukupuolta voidaan tehdä toisin.

Sukupuolittuneessa maailmassa sukupuolta ei pääse pakoon, mutta sukupuoleen liittyviä sosiaalisia järjestyksiä voidaan tehdä toisin, uusintaa ja muokata erilaiseksi. Tällöin tulee ottaa huomioon, että sukupuolta tehdään paitsi institutionaalisella ja kulttuurisella tasolla, myös sosiaalisissa suhteissa. (West & Zimmerman 2002: 3-24.) Erityisesti nykypäivänä on hyödyllistä tehdä ero sukupuoleen sosiaalisena suhteena ja sukupuoleen yksilön ominaisuutena (Mäkinen 2012).

Tutkimukseni osoittaa, että kuvajournalismissa sukupuolen tekeminen kytkeytyy kuvajournalistisen työn ominaispiirteisiin, eli ammatin miesvaltaiseen historiaan, työn tekniseen luonteeseen ja siihen, että työtä tehdään julkisilla areenoilla, sekä paikoissa, jotka ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä ja arvostettuja. Toisaalta taas työn miesvaltainen historia, ja siitä juontuvat miestapaiset käytännöt, sekä journalismin alan ominaispiirteet objektiivisuutta ja neutraaliutta korostavana instituutiona vaikuttavat siihen, että sukupuoli jää kuvajournalismissa helposti taka-alalle, eikä sitä nähdä rakenteellisesta näkökulmasta. Kuvajournalismissa sukupuolittuminen saa siis hyvin samankaltaisia piirteitä kuin aiemmissakin työelämän sukupuolta käsitelleissä tutkimuksissa (esim. Ruoho & Torkkola 2009, 2010; Korvajärvi 1996).

Sukupuolittuminen on pohjimmiltaan yhteydessä dikotomiseen jakoon, joka määrittelee paitsi naiseutta ja mieheyttä, myös monia muita asioita naiseuden ja mieheyden kanssa linkaten (ks. Ruoho & Torkkola 2010: 129). Kuvajournalismissa toimijoilta vaaditaan tiettyjä ominaisuuksia, jotka ovat muotoutuneet normeiksi sen maskuliinisessa historiassa, ja nämä ominaisuudet linkkaavat vahvasti kulttuurisen mieheyden ja miestapaisuuden kanssa. Naistapaisuus sen sijaan edustaa toiseutta ja on kuvajournalismin olemusta tarkasteltaessa usein poissaoleva.

Kuvajournalismin sukupuolittumisessa dikotomioiden rooli korostuu. Dikotominen nais- ja miestapaisuus eivät ole essentialistisia ja sisäsyntyisiä ominaisuuksia, vaan ne yhdistyvät normatiiviseen, kulttuuriseen ymmärrykseen sukupuolesta. Kuvajournalismin miestapaisuus ei

tarkoita sitä, että miehet olisivat kuvajournalismin paremmin soveltuvia, vaan sitä, että kuvajournalismi muotoutuu sellaisten piirteiden ja ominaisuuksien ympärille ja arvostaa sellaisia piirteitä, joita kulttuurissa on pidetty essentialistisesti miehisinä, joihin poikalapsia kasvatetaan, ja joiden ajatellaan olevan miehille luontevia ja ominaisia. (emt., 114-117, 126-134). Naisten ja miesten oletetaan olevan essentialistisesti erilaisia, millä selitetään naisten ja miesten erilaiset toimintatavat, kiinnostuksenkohteet ja osaamisalueet (emt., 112-113). Kuvajournalismin voi tulkita suosivan maskuliinisia ominaisuuksia, itsenäisyyttä, nopeutta, voimaa, pelottomuutta ja käytännölläisyyttä. Toisaalta nykypäivän kuvajournalistilta vaaditaan sellaisia ominaisuuksia, joita työelämän feminisaatioon liittyy: sosiaalisia taitoja ja taitoa huolehtia omasta ulkomuodosta ja brändistä. Kyse on siis kulttuurisista normeista, joita sosiaalisesti ylläpidetään. Sosiaalisessa kanssakäymisessä tehdään selkoa paitsi sukupuolesta, myös kuvajournalismista.

Tutkimuksessani huomasin, että kuvajournalismin liittyvä sukupuoliero tulee esiin tilanteissa, jotka saavat ruumiillisen muodon, tai jotka on mahdollista liittää ruumiiseen. Sukupuoleen liittyviä hierarkioita perustellaan siis oletuksella biologiaan pohjaavasta erosta, ja sukupuolten paikat ja erot pyritään konstruoimaan ruumiillisiksi ja siten *luonnollisuuden* kautta pakottaviksi. Analyysissäni osoitin viisi eri kontekstia tai käytäntöä, joissa sukupuoliero, sukupuolen tekeminen ja sukupuolesta neuvottelemisen nousivat pintaan. Nämä ovat 1) kuvajournalismin työn luonne, 2) sukupuoleen liittyvä kommentointi, seksismi ja ahdistelu, 3) työnjako, 4) ruumiin muotoilu ja 5) nais erityisyys.

Ensimmäisessä osiossa osoitan, että kuvajournalismin ammatin historia ja työn luonne ovat sellaisia, että ne määrittyvät maskuliinisuuden ja samanaikaisesti sukupuolineutraaliuden kautta. Kuvaajat kertovat alalle hakeutuessaan kokeneensa ammatillisten esikuvien puutetta, tai he kertoivat mieltäneensä kuvajournalismin miehiseksi alaksi. Kuvaajien puheesta ilmeni myös se, että vaikka kuvajournalismia ja valokuvaamista olisi opiskellut, on työ kentällä kovin eri näköistä, ja työhön siirtymistä kuvaa sanonta ”hyppää veteen ja opettele uimaan”. Kuvaajat kuvailivat kuvajournalistista työtä vaativaksi, mutta hyvin mieleiseksi. Kuvajournalistina työskentelevän täytyy olla monipuolinen, joustava, intohimoinen ja kestää epävarmuutta ja yllätyksellisyyttä. Työ vaatii siis paitsi ruumiilta, myös mieleltä.

Toisessa osiossa käsittelemme sukupuoleen liittyvä kommentointia, jota kuvaajat kohtaavat lähes päivittäin. Kommentointi voi olla luonteeltaan hyväntahtoista tai sekstistä, tai molempia yhtäaikaan. Kuvaajat kertoivat myös kokemastaan ahdistelusta. Seksismi ja ahdistelu ovat klassisia

mekanismeja, joilla pyritään palauttamaan normatiivinen valtajärjestys. Kuvaajat kertoivat kohtaavansa kommentointia ja seksismiä eniten toimitusten ulkopuolella kuvauskeikkojen yhteydessä. Erityisesti urheilukentät, talouselämä ja politiikka ovat sellaisia konteksteja, joissa kuvaajat kokevat vähättelyä, häirintää tai seksistisiä kommentteja. Häirinnän ohella kuvaajat saavat kuulla paljon leikkimielisiä vitsejä ja keskustelunaloituksia kuvattavilta ja ohikulkijoilta erityisesti tekniikkaan liittyen. Kuvaajien mukaan toimituskulttuuri on nykypäivänä seksismin osalta hyvin siistiä, mutta silti kuvaajat kertovat kuulleensa sukupuoleen liittyviä ihmettelyjä tai mielipiteitä myös journalismin tai kuvajournalismin kentän sisällä.

Kolmannessa työnjako-osiossa aineisto näyttäytyy sukupuolen osalta ristiriitaisena. Kuvaajat pääosin painottavat nykyajalle ominaisesti persoonan merkitystä ja sitä, että kuka vain voi tehdä mitä vain, jos halua löytyy. Toimituksissa työskentelevät kokevat, että työt jaetaan tasapuolisesti kaikkien kesken, vaikkakin henkilökohtainen erikoistuminen voi vaikuttaa keikkojen jakoon. Sen sijaan freelancer-kuvaajat kokevat, että freetyön jakautumisen logiikkaa on hankala tavoittaa, ja että klassiset uutisaiheet, urheilu, talous ja politiikka ovat useammin mieskuvaajien kuin naiskuvaajien työnsarkaa. Naiskuvaajia sen sijaan soitetaan useammin pehmeisiin aiheisiin, henkilökuvauksiin ja viihde- ja lifestyle-kuvauksiin. Erityisesti urheilukuvaus nähtiin hyvin sukupuolittuneena alueena kaikkien haastateltavien kesken. Myös muiden uutistilanteitten osalta todettiin, että todellisuus on se, että tietyillä kovien aiheitten kuvauskeikoilla on pääasiassa mieskuvaajia, vaikka toimituksissa työnjako tuntuukin yhdenvertaiselta. Työnjaon näkökulmasta vakituksessa työsuhteessa olevilla kuvaajilla tuntui olevan vahva toimijuuden tuntu ja vaikutusmahdollisuus omiin töihin, kun taas freelancerit todennäköisemmin kohtasivat työnjaon sukupuolittumista ja siitä seurannutta turhautumista. Freelancereiden kohdalla brändääminen ja verkostoituminen näyttäytyivät omaa toimijuutta laajentavina ja vahvistavina tekijöinä. Yhteenvedona tulkitsin, että se sukupuolittunut työnjako, minkä haastatteluista tavoitin, pohjasi normatiiviseen oletukseen naisten ja miesten välisestä essentialistisesta erosta. Miesten ajatellaan suoriutuvan luontevammin ja paremmin nopeista työtehtävistä, jotka tapahtuvat merkittävillä yhteiskunnallisilla areenoilla, ja joilla on klassisesti totuttu näkemään miehiä ja miesverkostoja. Naisruumis puolestaan edusti muita ominaisuuksia, kuten tunteellisuutta, sosiaalista vuorovaikutusta, paneutumista ja kaunista jälkeä.

Neljännessä osiossa analysoin ruumiiseen kohdistuvia tekoja ja muotoiluja. Työntekijäruumis muodostuu kuvajournalistin ammatissa tärkeäksi tekijäksi. Työ on fyysisesti raskasta, päivät voivat olla pitkiä, kannettavaa voi olla paljon, on matkustelua ja liikkeellä olemista. Ammatti on

ruumiillinen myös tunteiden näkökulmasta: työssä näkee asioita, jotka koskettavat, ja piirtyvät mieliin. Ammatti on siis lähtökohtaisesti raskas tekijöilleen. Naiskuvaajien osalta ruumiillisuudesta erityisen tekee työn kaksoisstandardi: naiskuvaajan on oltava paitsi nainen, myös kuvajournalisti. Kuvajournalistin työ on määrittynyt pitkälti maskuliinisina pidettyjen ominaisuuksien varaan, ja työ onkin näin ollen *luonnollisemman näköistä* niille, jotka ovat kulttuurissa kasvaneet miehiksi. Feminiininen pukeutuminen on kuvaajien kertoman mukaan sosiaalinen mahdottomuus, eikä feminiinisille elementeille ole liiemmin tilaa. Näen, että feminiinisyys liitetään kulttuurissa helposti naisten asemaan objekteina sekä sellaisiin ominaisuuksiin, jotka eivät kuulu kuvajournalismiin ja sotivat vastaan ammatin vaatimuksia, kuten nopeutta ja käytännöllisyyttä. Korkokengät, värikkäät vaatteet, kukkaprintit ja hemeenhelmat onkin jätetty kuvajournalismin ulkopuolelle. Pukeutumisessa on kuitenkin nähtävissä journalismin lajien mukaista sukupuolittumista, sillä kuvaajien mukaan naistenlehtimaailmassa ja viihteen iltakeikoilla feminiininen pukeutuminen on sallitumpaa. Ulkoisen olemuksen normit eroavat siis pehmeiden ja kovien lajien osalta. Kuvaajien kertomasta nousee esiin, että naiskuvaajat painiskelevat toisinaan sen kanssa, ovatko he tarpeeksi hyviä ja tarpeeksi uskottavia. Tulkitsen, että pyrkimys ”koodin mukaiseen” androgyyniin tai maskuliiniseen pukeutumiseen liittyy siis osaksi siihen, että kuvaajat haluavat vältellä naisobjektin roolia ja seksististä kommentointia sekä pitää piilossa sellaiset feminiiniset merkit, jotka herättävät kuvajournalismiin sopimattomia konnotaatioita. Kuvaajat kertoivat hankaluudesta yhdistää sopiva ja asiallinen naisellisuus työn vaatimaan *reiskamaisuuteen*. Ulkoinen olemus ja sen näkymisen ehdot ovatkin naiskuvaajien oma, keskustelua ja pohdintaa herättävä asia.

Viimeisessä ruumiiseen liittyvässä analyysiosiossa käsittelemä nais erityisyyttä. Kuvaajat kokivat, että on tiettyjä paikkoja, joissa sukupuoli ja naiseus nousivat selkeinä ja pakottavina eroina esiin. Muut sukupuoliin liittyvät teemat ja asiat olivat kuvaajien mukaan usein tulkinnanvaraisia tai hankalasti tavoitettavissa *omassa mielessä*. Konkreettisin sukupuoliin liittyvinä ja rajoittavina asioina kuvaajat nostivat esiin raskauden ja perheen perustamisen ja niiden tuoman katkoksen työntekoon. Lisäksi kuvaajat toivat esiin työn ja perheen yhdistämiseen liittyvät teemat. Kuvaajat puhuivat myös naiseuteen liittyvistä hyödyistä, kuten siitä, että naiskuvaaja pääsee tiettyihin paikkoihin helpommin kuin mieskuvaaja. Esimerkiksi julkisilla paikoilla tai muslimimaissa naiskuvaajan on helpompi lähestyä toisia naisia ja lapsia kuin mieskuvaajan. Lisäksi naiskuvaaja saattaa sukupuolensa takia saada joitain etuja, kuten päästä ”herrasmiesten ansiosta” paremmalle kuvauspaikalle tai saada apua kameravarusteiden kantamiseen. Näitä ”etuja” kuvaajat pitivät hauskoina, mutta totesivat ottavansa sukupuolittamisesta hyödyn irti. Haastatteluista nousi esiin,

että naiskuvaajat voivat kokea ulkopuolisuutta tai toiseutta miesvaltaisessa ja miestapaisessa työyhteisössä. Myös jotkin nimenomaan naiskuvaajia koskevat aiheet olivat sellaisia, ettei niistä kehdannut tai voinut työyhteisössä puhua. Tällöin asioista oli helpointa puhua toisten samoin kokevien naiskuvaajien kanssa, minkä tulkitsin naisyhteisöllisyydeksi.

Tämän lisäksi aineistosta nousi esiin se, että kuvaajille oli haastatteluissa ominaista häivyttää sukupuoli, ja pitää sen merkitystä kuvajournalismissa vähäisenä. Tämä osaltaan kertoo siitä, miten kuvajournalismin sukupuolta tehdään, ja miten siitä neuvotellaan (tai kirjaimellisesti ollaan neuvottelematta). Tulkitsin, että sukupuolen häivyttäminen liittyy osittain tämän päivän yhteiskuntaan, jossa yksilön merkitys on korostunut (Lahikainen & Harni 2016). Rakenteellisista eriarvoisuuksista puhuminen ei ole luontevaa, vaan sukupuolikin näyttäytyy enemmän yksilön ominaisuutena ja tekijyyttä kuvaavana tekijänä kuin sosiaalisena suhteena, jolla on rakenteelliset, hierarkkiset ulottuvuudet (Mäkinen 2012: 272-275, ks. Kelan 2009). Osittain sukupuolineturaalius taas liittyy journalismin instituutioon, *sanomalehtimaailmaan*, ja sen ominaispiirteisiin, mitkä vaikuttavat myös kuvajournalismissa. Journalismiin liittyy objektiivisuus, neutraalius ja faktapohjaisuus. Tässä yhteydessä esimerkiksi sukupuolen politisoiminen ei tunnu luontevalta, sillä sukupuoli nähdään usein henkilökohtaisena asiana ja Suomessa ylipäättään henkilökohtaista ei perinteisesti ole hevin politisoitu, ja feminismiin on suhtauduttu arasti. (Julkunen 1997: 63) Sukupuolen häivyttäminen voi liittyä siis myös siihen, että sukupuoleen ja feminismiin liittyvistä kysymyksistä puhuminen nähdään yleisesti valittamisena, eikä yhteiskunnallisena keskusteluna. Suomessa vallitsee julkisessa keskustelussa vahva käsitys siitä, että tasa-arvo on jo saavutettu, minkä takia asiasta keskustelu voi usein tuntua hiusten halkomiselta. Kaikesta huolimatta haastattelemiini kuvaajat löysivät lopulta paljon sukupuoleen liittyvää kerrottavaa, mutta huomasin, ettei sukupuolesta ja tekijyydestä puhuminen tosiaan ole luonteva osa kuvajournalismia.

Miestapaisen kuvajournalismikulttuurin ja työn maskuliinisen historian takia muiden kuin mieskuvaajien täytyy toisinaan selvittää haastavissa olosuhteissa. Selviytyisen kokemukset ovat muodostaneet kuvaajille vahvan toimijuuden tunnun. Kuvaajat ovat löytäneet omia toimijuuden alueita ja keinoja ylläpitää omaa toimijuutta hidasteista ja rajoitteista huolimatta. Lisäksi se, että kuvajournalismin pariin on tullut myös muita kuin mieskuvaajia, ja että nämä muut ovat osoittaneet seliytyvänsä kuvajournalistin työstä, on muuttanut jähmettyneitä ja miesnormiin muotoutuneita valtarakenteita. (vrt. Gordon 2008: 19-20). Naiskuvaajat ovat kirjaimellisesti raivanneet tilan itselleen toimituksista. Kuvaajien sukupuolikirjon laajeneminen on todistanut,

etteivät tietyt ominaisuudet ole essentialistisesti yhteydessä sukupuoleen, vaan sukupuoliero on kulttuurissa luotu ero, jolla on materialistiset vaikutukset. Tätä todistelu tosin jatkuu päivittäisenä yhä.

Moni kuvaaja korosti toimijuuden yhteydessä persoonaan liittyviä kysymyksiä. Niin ikään moni kuvaaja korosti oman taustan vaikutusta siihen, miten he ovat kuvaournalismin pariin päätyneet, tai miten he työn kuvajournalismissa ovat kokevat. Useampi kuvaaja toi esiin oman perhetaustan, jossa sukupuoli on ymmärretty moninaisempana: kuvaajat kertovat omien vanhempiensa rikkoneen totunnaisia sukupuolirooleja, äiti on voinut viihtyä remonttihommissa ja isä kirjan kanssa sohvalla. Kuvaajista useampi korosti, etteivät he itse ole nuorena nähneet sukupuolta esteenä millekään. Tämä tuokin esiin kulttuurin ja sosiaalisen ympäristön vaikutuksen. Se, miten sukupuolen ymmärtää, ja millaisia sukupuoleen liittyviä malleja on ympäristössään nähnyt vaikuttanee siis myös siihen, millaiseksi näkee omat mahdollisuutensa toimia. Sillä on siis merkitystä, miten ja millaisiin sukupuoliin lapset kasvatetaan ja miten sukupuolta käsitellään esimerkiksi kuvajournalismiopinnoissa. Läheinen ja positiivinen työyhteisö näyttävät vaikuttavan toimijuutta lisäävästi. Erityisesti freelancerit korostivat työyhteisön tuen tärkeyttä, sillä freelancerinä sen puuttumisen usein huomaa. Freelancerit toivat esiin juuri naisyhteisöllisyyden ja toisten naiskuvaajien tuen tärkeyden, minkä tulkitsin osaltaan lisäävän toimijuutta ja toimijuuden tuntua.

Haastatteluista nousee väistämättä esiin prekaariutta ja huokoistunutta yhteiskuntaa (vrt. Jokinen, Venäläinen & Vähämäki 2015: 13-14) heijasteleva ajan henki, ja sen vaikutukset kuvajournalistin työhön. Aikakausi tekee haastavaksi sukupuolen ja muiden rakenteellisten erojen, kuten luokan, iän ja rodun analyysin, sillä rakenteellisten erojen näkökulma ei sovi nykypäivän individualistiseen eetokseen (vrt. Lahikainen & Harni 2016). Nykyaikakausi tekee kuvajournalistin työstä irrallisempaa ja epävarmempaa. Irrallisuus ja epävarmuus ilmenevät lisääntyneenä kilpailuna, vakituisten työpaikkojen puuttumisena, pätkä-, silppu- ja osa-aikatyön lisääntymisenä sekä työn ja vapaa-ajan eron häilymisinä. Koulutus tai aiempi työkokemus eivät takaa enää työpaikkaa, vaan järjestelmä on muuttunut arvaamattomaksi ja ennustamattomaksi. (Jokinen ym., 2015: 10-17.) Kaikki kuvaajat nostivat näitä ominaisuuksia esiin, kun kysyin heiltä, miten he kuvailisivat kuvajournalismin alan nykytilaa.

Samanaikaisesti työ on tullu yksilöllisemmäksi ja henkilökohtaisemmaksi, mikä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että onnistuminen ja epäonnistuminen ovat yksilöllistyneet. Aikakauden

ajattelutavan mukaan kaikilla on yhtäläiset mahdollisuudet pärjätä ja selviytyä, mikä tarkoittaa myös sitä, että persoonan merkitys on entistä suurempi, niin onnistumisessa kuin epäonnistumisessakin. (Lahikainen & Harni 2016, Mäkinen 2015.) Brändääminen, minän markkinointi ja verkostoituminen muodostuvat tärkeiksi osiksi työntekoa myös kuvajournalismissa. Sukupuoli hierarkkisenä sosiaalisena suhteena katoaa taka-alalle, kun merkitykselliseksi nousee sukupuoli yksilön ominaisuutena, jota voidaan käyttää osana oman brändin muotoilua. Sukupuolesta voi siis tulla tuottavuutta lisäävä tekijä. (Mäkinen, 2012: 249-253, 272-273.) Nykyisen aikakauden ihanneihmistä kuvaavat yrittäjä ja vahva nainen, ihmistyypit, jotka selviytyvät itsenäisesti ongelmatilanteista ja hankalissakin olosuhteissa, ovat joustavia, muokkaavat itseään kysynnän mukaan ja eivät lannistu. (ks. Lahikainen & Harni 2016 & Mäkinen 2015: 177-188.) Henkilökohtaisuus voi lisätä työn mielekkyyttä sekä koettua toimijuuden tuntua. Kuvaajia haastatellessa tulkitsin, että kuvaajan tulee olla vahva nainen, joka selviytyy valittamatta. Vahva nainen ei kuitenkaan saa olla liian feminiininen, eikä vahva siinä mielessä, että hän horjuttaisi kuvajournalismin konventioita ääneen. Kuvajournalismin vahvoja naisia kuvaa se, että he ovat sinnikkäästi sietäneet ja selviytyneet hankalistakin olosuhteista, ja he muuttavat kuvajournalismin syvälle iskostuneita konventioita pikkuhiljaa sitkeällä läsnäolollaan ja työnteollaan. Kuvajournalismin vahva nainen ei voi olla liian näkyvä uhka normatiivisille järjestyksille, ei liian äänekäs, eikä liikaa eri mieltä.

Kuvaajien haastatteluista nousevat esiin myös prekaarille aikakaudelle ominaiset tuntemukset, affektit. Kuvaajien puheesta voi aistia riittämättömyyden, levottomuuden ja epävarmuuden tunnesävyjä (Purokuru & Paakkari 2015: 153-170). Richard Sennettin mukaan nykyistä joustokapitalismia kuvailee se, että se on henkilökohtaisesti välinpitämätöntä, mikä liittyy yksilöiden kokemukseen merkityksettömyydestä. Ihmisellä on tarve kokea itsensä merkitykselliseksi ja tarpeelliseksi, mutta nykyisenlaisessa kapitalismissa yksilö kohtaa pääosin välinpitämättömyyttä, sillä ihmisiä kohdellaan kertakäyttöesineiden kaltaisesti. (Sennett 2002: 158-159) Tulkitsen haastatteluissa ilmenevän riittämättömyyden yhdistyvän myös pelkoon epäonnistumisesta ja huonommuudesta. Tulkitsen, että nämä tuntemukset liittyvät nykyaikakauteen, mutta ne saavat sukupuolittuneita erityispiirteitä. Nyky-yhteiskunnassa ei riitäkään, että on normin mukainen, vaan on oltava enemmän kuin normi - kaiken aikaa tehokkaampi, luovempi ja erinomaisempi. Tämä vaikuttaa erityisesti freelancereihin, jotka työskentelevät ilman selkeää työnantajaa ja työyhteisöä. (Purokuru & Paakkari: 2015: 153-168.) Brändääminen on osaltaan yritystä hallita epämääräisyyttä ja lisätä uskoa siihen, että uniikki persoona takaa paikan epämääräisissä olosuhteissa (Mäkinen 2015: 194-204). Sukupuolen

näkökulmasta näen, että kiristyvän kilpailun takia kuvaajien on pyrittävä olemaan mahdollisimman hyviä kuvajournalisteja ja täytettävä ammatin maskuliiniset normit: nopeus, tehokkuus ja varmuus. Toisaalta taas muun sukupuoliset kuvaajat voivat hakeutua muiden kuvaamisen lajityyppien pariin, jossa he kokevat sukupuolen näyttäytyvän hyötynä tai etuna. Oman lisänsä kuvioon tuo työelämän feminisaation näkökulma. Mielenkiintoinen kysymys, johon tässä ei voida vastata on, vaikuttaako työelämän feminisaatio kuvajournalismissa naisten ja miesten positoiden eriytymiseen entisestään, ja koskevatko brändäys- ja verkostoitumisvaatimus samalla tavalla miehiä kuin muita sukupuolia. (vrt. Korvajärvi 2016: 152-153.)

Haaste sukupuoleen ja rakenteellisiin eroihin liittyen tuntuisi olevan se, että journalismin maailma itsessään karsastaa rakennetasoon liittyviä henkilökohtaisuuksia ja niiden politisointia. Tasa-arvo nähdään usein samuutena, eli vastakohtana erilaisuudelle. Sukupuolisoikeus ja automatisoitu samuusajattelu helposti peittävät olleen kulttuuriset erot. Samuusajattelu aiheuttaa helposti sen, että ihmisiä kohdellaan samoin, jolloin erot, kuten palkkaero ja segregatio selitetään esimerkiksi luontaisilla eroilla kilpailunhalussa ja hallitsemisessa, mikä on tuttu selitysmalli sille, miksi pörssiyhtiöiden hallituksissa istuu pääosin miehiä. Puhe sukupuolten moninaisuudesta on vähentänyt naisten ja miesten välisen samuus/eroavuus -keskustelun määrää ja kohdentanut huomion sukupuolten sisäisiin eroihin: eroihin naisten kesken ja miesten kesken. (Holli 2012: 87-88.) Kuvajournalismin kontekstissa tuntuisi samanaikaisesti olevan kolmenlaisia puhetapoja: 1) tasa-arvo vallitsee ja sukupuolella ei ole merkitystä, mutta 2) sukupuolten välillä on luontaisia olemuksellisia eroja ja toisaalta taas 3) kaikki on ihmisestä itsestään kiinni, ja ihmiset itse voivat määrittää sitä, millaisia he ovat. Nämä kaikki kolme diskurssia peittävät hyvin tehokkaasti sen, että sukupuolesta tarvitsisi puhua, sitä tarvitsisi problematisoida, tai että ylipäätään sukupuolijärjestykset ikinä voisivatkaan muuttua. (vrt. emt., 2012: 85-88.)

Tutkielmani alkupuolella kirjoitin, että kuvajournalismissa on erityisen tärkeää tuoda esiin moninaisia ääniä ja myös muiden kuin miesten kokemuksia. Mielestäni haastattelumetodi toimii tähän tarkoitukseen hyvin ja oli myös tässä tutkielmassa antoisa. Kuvajournalismin sukupuolta ei ole tällä tavalla analysoitu, ja mielestäni haastattelumetodi toi hyvin esiin sukupuoleen ja rakenteisiin liittyviä arkisia, materialistisia seruuksia. Toisaalta kokemuksellisuus ja sen analyysi toivat esiin myös moninaisuutta ja eroja. Tulkitsin, että kuvaajien toimijuus on moninaista, joustavaa ja sopeutuvaista, ja että sukupuoleen liittyvät kysymykset eivät ole yksiselitteisiä ja mustavalkoisia. Monet esiin nousseet aiheet ja kokemukset ovat sellaisia, ettei niitä voi tai ole luontevaa nostaa esiin työpaikalla, vaan niistä on helpompi kertoa anonymisti kysyttäessä. Moni

arkinen itsestäänselvyys nousee teemahaastattelun kautta uudelleen tulkittavaksi ja päätyy kyseenalaistetuksi. Tutkimuksen edetessä olen joutunut kohtaamaan myös monia itselleni arkistuneita tapoja ajatella, jotka olen havainnut vasta haastateltavien puhetta analysoidessani. Olen huomannut, että kas, minäkin olen perustellut asioita itselleni noin. Haastattelumetodi yhdistettynä teoria-ohjaavaan lähilukuun on mahdollistanut uuden löytämisen ja polulta eksymisen, niin hyvässä kuin pahassa. Metodin avulla haastatteluaineisto näyttäytyy rikkaana ja loputtomana, mutta samalla haasteeksi nousee tiivistäminen, rajaaminen ja syventyminen. Jokin toinen analyysimetodi olisi rajannut analyysiäni tiiviimäksi ja yksittäisen aiheen kohdalta syvemmäksi. Teoriaohjaava lähiluku sen sijaan kannusti eksymäänkin. Esimerkiksi prekarisaationäkökulma tuli analyysiini sattumalta ja siten, että kiinnostuin tietyistä aineiston osasta, hakeuduin kirjallisuuden pariin ja tulkitsin ja erittelin asiaa uudelleen. Tutkimusta olisi mielenkiintoista jatkaa siten, että tekisi huomattavasti suuremman määrän haastatteluja. Nyt on mahdotonta vetää pikkutarkkoja, yhtenäisiä johtopäätöksiä, sillä kunkin yksittäisen kuvaajan tausta korostuu paljon. Toisaalta taas tällä metodilla korostuivat ääni ja kokemuksellisuus, mitkä kuvajournalismin ja sen miehisen historian näkökulmasta ovat tärkeitä.

Marita Husson mukaan sukupuolten välisiin suhteisiin suhtaudutaankin usein tasa-arvoisemmin, kuin mitä totutut käytännöt ovat. Husson mukaan erityisesti ruumiillistuneet tapaisuudet auttavat ymmärtämään sitä, miksi käytännöt muuttuvat hitaasti. (Husso 2016: 90.) Helposti käy niin, että käytännön työnjako perustellaan kiireellä ja varmoilla valinnoilla, sillä kuka vastaa puhelimeen, tai kenellä on taskussa eduskunnan vuosikortti. Totutut rutiininomaiset tavat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa jäävät helposti kyseenalaistamatta, eivätkä ole pahantahtoisia. Rutiinit voivat tuoda turvallisuuden tunnetta ja varmuutta. On helpompaa ja turvallisempaa pukeutua niin kuin muutkin ja turvallisempaa jättää huomauttamatta sukupuolittavasta kommentista. Mielestäni sukupuolen tekeminen tapojen, rutiinien ja normien näkökulmasta nousi tässä tutkimuksessa hyvin esiin.

Hierarkioiden purkaminen vaatii kuitenkin myös käytännön muutoksia, eikä ainoastaan ajatustason muutoksia. Haasteellisuudesta huolimatta kuvajournalismia tehdään päivittäin toisin, ja se on instituutiona muuttunut viimeisten vuosikymmenten aikana huomattavasti moninaisemmaksi ja avoimemmaksi erilaisille tekijöille. Tekijöiden moninaistuessa myös hierarkkisiin valtarakenteisiin on kiinnitettävä huomiota, etteivät alan sisäiset hierarkkiset jaot vain uusiutuisi ja vahvistuisi. Se, että kuvaajat tekevät sukupuolta toisin, ja uusintavat sitä moninaisemmaksi vaatii voi olla kuvaajille hyvinkin raskasta, mikäli rakenteellisia eroja ei haluta

huomioida laajemmin. On mietittävä, miten erilaisia kuvajournalismin osa-alueita ja julkaisualustoja arvostetaan, ja miten työ jakautuu aiheiden suhteen ja työsuhteiden osalta. Kuvaajat haluavat ennen kaikkea ottaa hyviä valokuvia ja kertoa maailmasta kuvien muodossa, ja toki myös tehdä työtä, jolla pysyä hengissä ja kattaa elinkustannukset. Onkin oleellista, että kuvien ottajat ovat moninaisia, mutta yhdenvertaisia henkilökohtaisine eroineen, sillä paitsi tekijät, myös instituutioiden arvomaailma vaikuttavat sisältöihin.

Lähteet

Kirjallisuus:

Aaltonen, Sanna (2006) *Tytöt, pojat ja sukupuolinen häirintä*. Helsinki: Gaudeamus.

Aho, Annukka; Kovanen, Sunna; Meriläinen, Heidi & Silveri, Sini (2015) Innostus. Teoksessa: Jokinen, Eeva & Venäläinen, Juha (toim.) *Prekarisaatio ja affekti*. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimuskeskus, 53-70.

Alasuutari, Maarit (2016) Tytön ja pojan varhaiskasvatus. Teoksessa: Husso, Marita & Korvajärvi, Päivi (toim.) *Sukupuolikysymys*. Helsinki: Gaudeamus, 122-141.

Blomqvist, Jorma (2005) *Kuvaus, kehitys ja hämmästys. Lehtikuva historian peilinä*. Helsinki: Otava.

Bremer, Caj (2001) *Mämmikoiran muistelmat*. Helsinki: Musta Taide.

Dull, Diana & West, Candace (2002) Accounting for cosmetic surgery: the accomplishment of gender. Teoksessa *Doing gender, doing difference. Inequality, power and institutional change*. New York, London: Routledge, 119-140.

Eteläpelto, Anneli; Vähäsantanen, Katja; Hökkä, Päivi; Paloniemi, Susanna (2014) Miten käsitteellistää ammatillista toimijuutta työssä? *Aikuiskasvatus* 34:3, 202-2014.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Gill, Rosalind (2011) Sexism reloaded, or, it's time to get angry again! *Feminist media issues*: 11:1, 61-71.

Gill, Rosalind (2014) Unspeakable inequalities. Postfeminism, entrepreneurial subjectivity and the rebudiation of sexism among cultural workers. *Social politics* 21:4, 509-528.

- Gordon, Tuula (2008) Feministinen materialismi. Teoksessa: Tolonen, Tarja (toim.) *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 18-33.
- Gray, Ann (2003) Enterprising femininity. New modes of work and subjectivity. *European journal of Cultural studies* 6:4, 489-506.
- Harjunen, Hannele (2010) Sukupuolittuneen ruumiin muodot ja merkitykset. Teoksessa: Saresma, Tuija; Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.): *Käsikirja suupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 241-242.
- Heiskala, Risto & Husso Marita (2016) Suomalaisen sukupuoliradikalismien kolme aaltoa ja erojen politiikka. Teoksessa: Heiskala, Risto & Husso, Marita (toim.) *Sukupuolikysymys*. Helsinki: Gaudeamus, 187-208.
- Heikanen, Tuula; Korvajärvi Päivi & Rantalaiho Liisa (2008) Sukupuoli ja työ. Pysyvyyttä ja liikahduksia. Teoksessa: Heiskanen, Tuula; Leinonen, Minna, Järvensivu, Anu; Aho, Simo (toim.) *Kohti uutta työelämää*. Tampere: Tampere University Press, 109-134.
- Holli, Anne Maria (2012) Kriittisiä näkökulmia tasa-arvon tutkimukseen. Teoksessa: Kantola, Johanna & Nousiainen, Kevät & Saari, Milja (toim.) *Tasa-arvo toisin nähtynä*. Helsinki: Gaudeamus, 73-96.
- Husso, Marita (2016) Sukupuoli ruumiillisena tapaisuutena ja elettyinä suhteina. Teoksessa: Heiskala, Risto & Husso, Marita (toim.) *Sukupuolikysymys*. Helsinki: Gaudeamus, 73-91.
- Ingraham, Chrys (2005) Introduction: thinking straight. Teoksessa: Ingraham, Chrys (toim.) *Thinking Straight: the Power, the Promise and the Paradox of Heterosexuality*. London & New York: Routledge, 1-14.
- Jokinen, Eeva (1997) Vihjeet. Teoksessa: Jokinen, Eeva (toim.) *Ruumiin siteet. Tekstejä eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta*. Tampere: Vastapaino, 7-20.
- Jokinen, Eeva (2015) Tohkeisuus. Teoksessa: Jokinen, Eeva & Venäläinen, Juha (toim.) *Prekariisaatio ja affekti*. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimuskeskus, 31-52.

Jokinen, Eeva; Venäläinen, Juha & Vähämäki, Jussi (2015) Johdatus prekaarien affektien tutkimukseen. Teoksessa: Jokinen, Eeva & Venäläinen, Juha (toim.) *Prekarisaatio ja affekti*. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimuskeskus, 7-30.

Julkunen, Raija (1997) Nairuumiin oikeudet. Teoksessa: Jokinen, Eeva (toim.) *Ruumiin siteet. Tekstejä eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta*. Tampere: Vastapaino, 43-63.

Julkunen, Raija (2008) *Uuden työn paradoksit. Keskusteluja 2000-luvun työprosess(e)ista*. Tampere: Vastapaino.

Julkunen, Raija (2010) *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Tampere: Vastapaino.

Kelan, Elizabeth K. (2009) Gender fatigue - The ideological dilemma of gender neutrality and discrimination in organizations. *Canadian journal of administrative sciences*. 26:3, 197-210.

Kinnunen, Merja & Korvajärvi, Päivi (1996) Johdanto: Naiset ja miehet työelämässä. Teoksessa: Kinnunen, Merja & Korvajärvi, Päivi (toim.) *Työelämän sukupuolistavat käytännöt*. Tampere: Vastapaino, 9-22.

Kinnunen, Taina (2010) Sukupuolen ja seksuaalisuuden ruumiillinen muoto-oppi. Teoksessa: Saresma, Tuija; Rossi, Leena-Maija ja Juvonen, Tuula (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 226-242.

Kivimäki, Riikka (1996) Yrittäjät, perhe ja sukupuoli. Teoksessa: Kinnunen, Merja & Korvajärvi, Päivi (toim.) *Työelämän sukupuolistavat käytännöt*. Tampere: Vastapaino, 109-120.

Koivunen, Anu (2004) Sorto. Teoksessa: Koivunen, Anu & Liljeström Marianne (toim.) *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino, 36-75.

Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (toim.) (2004) Paikantuminen. Teoksessa: Koivunen, Anu & Liljeström Marianne *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino, 271-292.

- Komulainen, Jorma (toim.) (2000) *Lehtikuvan aika*. Suomen lehtikuvaajat ry. Patricia Seppälän säätiö.
- Korvajärvi, Päivi (1996) Sukupuoli työpaikalla. Teoksessa: Kinnunen, Merja & Korvajärvi, Päivi (toim.) *Työelämän sukupuolistavat käytännöt*. Tampere: Vastapaino, 89-108.
- Korvajärvi, Päivi (1998) Reproducing gendered hierarchies in everyday work: Contradictions in an employment office. *Gender, work and organization* 5:1, 19-30.
- Korvajärvi, Päivi (2010) Sukupuolistunut ja sukupuolistava työ. Teoksessa: Saresma, Tuija; Rossi, Leena-Maija ja Juvonen, Tuula (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 183-196.
- Korvajärvi, Päivi (2016) Sukupuoliero työssä: numerot ja käytännöt. Teoksessa: Heiskala, Risto & Husso, Marita (toim.) *Sukupuolikyisyys*. Helsinki: Gaudeamus, 142-160
- Kosonen, Ulla (1997) Nähdynsi tulemisen kaipuu ja häpeä. Teoksessa: Jokinen, Eeva (toim.) *Ruumiin siteet. Tekstejä eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta*. Tampere: Vastapaino, 21-42.
- Kurvinen, Heidi (2013) *Mä en ole mies enkä nainen, mä oon toimittaja*. Oulu: Oulun Yliopisto.
- Lahelma, Elina (2009) Tytöt, pojat ja kysymys koulumenestyksestä. Teoksessa Ojala, Hanna ym. (toim.) *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa*. Tampere: Vastapaino, 136-156.
- Lahikainen, Lauri & Harni, Esko (2016) Yrittäjämäinen ruumis palvelutaloudessa. Teoksessa: Parviainen, Jaana; Kinnunen, Taina & Kortelainen, Ilmari (toim.) *Ruumis ja työelämä*. Vastapaino, Tampere, 2-33. <https://www.ellibslibrary.com/book/9789517686020> , haettu 11.5.2017.
- Lehtonen, Jukka (2003) *Seksuaalisuus ja sukupuoli koulussa. Näkökulmana heteronormatiivisuus ja ei-heteroseksuaalisten nuorten kertomukset*. Helsinki: Yliopistopaino. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/23431/seksuaal.pdf?sequence=2> , haettu 11.5.2017.

Lempiäinen, Kirsti (2007) Sukupuolinen toimija: Kysymys olemuksesta, roolista ja tavasta. *Sociologia* 44:2, 109-120.

Liljeström, Marianne (2004) Kokemukset ja kontekstit historiankirjoituksessa. Teoksessa Liljeström, Marianne (toim.) *Feministinen Tietäminen*. Tampere: Vastapaino, 141-166.

Mäenpää, Jenni & Seppänen Janne (2009) Lehtikuvan digitaalinen murros. Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 50-67.

McDowell, Linda (2009) *Working bodies. Interactive service employment and workplace identities*. Oxford: Wiley-Blackwell.

McRobbie, Angela (2007) Top Girls? *Cultural Studies* 21: 4-5, 718-737.

Mäkinen, Katariina (2012) *Becoming valuable selves. Self promotion, gender and individualism in late capitalism*. Tampere: Tampere University Press.

Oinas, Elina (2004) Haastattelu: kokemuksia, kohtaamisia, kerrontaa. Teoksessa: Liljeström, Marianne (toim.) *Feministinen tietäminen. Keskusteluja metodologiasta*. Tampere: Vastapaino, 209-227.

Ojala, Hanna (2010) *Opiskelemassa tavallaan, vanhat naiset ikäihmisten yliopistossa*. Tampere: Tampere University Press.

Ojala, Hanna; Palmu, Tarja & Saarinen, Jaana (2009) Paikallaan pysyvää ja liikkeessä olevaa. Teoksessa Ojala, Hanna ym. (toim.) *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa*. Tampere: Vastapaino, 13-38.

Palin, Tutta (1996) Ruumis. Teoksessa: Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (toim.) *Avainsanat, 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Vastapaino: Tampere, 225-244.

Pulkkinen, Tuija (1998) *Postmoderni politiikan filosofia*. Helsinki: Gaudeamus Kirja.

Purokuru, Pontus & Paakkari, Antti (2015) Riittämättömyys. Teoksessa: Jokinen, Eeva & Venäläinen, Juha (toim.) *Prekarisaatio ja affekti*. Nykykulttuurin tutkimuskeskus: Jyväskylä, 153-170.

Rojola, Sanna (2010) Teknologia ja sukupuoli. Teoksessa: Saresma, Tuija; Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Vastapaino, Tampere, 197-205.

Rossi, Leena-Maija (2010) Sukupuoli ja seksuaalisuus, erosta eroihin. Teoksessa: Saresma, Tuija; Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Vastapaino, Tampere, 21-38.

Ruoho, Iris & Torkkola, Sinikka (2009) *Tilauksessa naispäätoimittaja. Nais- ja miespäälliköiden näkemykset ja kokemukset sukupuolen vaikutuksesta uraan*. Tampereen yliopisto: Journalismin tutkimusyksikkö. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/65633/978-951-44-7609-9.pdf?sequence=1> , haettu 10.5.2017.

Ruoho, Iris & Torkkola, Sinikka toim. (2010) *Journalismin sukupuoli*. Tampere: Vastapaino.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005) Johdanto. Teoksessa: Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* Tampere: Vastapaino, 8-18. <https://www-ellibslibrary-com.helios.uta.fi/book/951-768-290-9>, haettu 10.5.2017.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005) Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa: Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* Tampere: Vastapaino, 19-46. <https://www-ellibslibrary-com.helios.uta.fi/book/951-768-290-9>, haettu 10.5.2017.

Ruusuvuori, Johanna (2010) Litteroijan muistilista. Teoksessa: Ruusuvuori, Johanna; Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti toim. *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 356-362. <https://www-ellibslibrary-com.helios.uta.fi/book/978-951-768-309-8>, haettu 10.5.2017.

Saves, Seppo (1986) *Kuvajournalismi sellaisena kuin olen sen kokenut*. Espoo: Amer Yhtymä Oy.

Salo, Merja (2000) *Imageware. Kuvajournalismi mediafuusiossa*. Taideteollisen korkeakoulun julkaisu. Jyväskylä: Gummerus.

Savolainen, Tarja (2002) *Jäämereltä Cannesiin. Naiset elokuvaohjaajina Suomessa ennen vuotta 1962*. Helsingin yliopisto: Viestinnän laitos.

Savolainen, Tarja (2019) Journalistien koulutus ja sukupuoli. Teoksessa: Ruoho, Iris & Torkkola, Sinikka. *Journalismin sukupuoli*. Vastapaino: Tampere, 146-174.

Sennett, Richard (2002) *Työn uusi järjestys*. Suom. Kivinen, Eine & Kivinen, David. Tampere, Vastapaino. Alkuperäinen: New York, London: W.W Norton Company.

Seppänen, Janne & Mäenpää, Jenni (2009) Lehtikuvan digitaalinen murros. Teoksessa: Väliverronen, Esa toim. *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 50-67.

Skeggs, Beverley (2014) *Elävä luokka*. Suom. Lauri a & Mikko Jakonen. Tampere: Vastapaino. Aluperäinen 2004, New York, Routledge.

Tiihonen, Arto (1997) Lihaan kirjoitettua ja ruumiissa kohdattua. Teoksessa: Jokinen, Eeva (toim.) *Ruumiin siteet. Tekstejä eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta*. Tampere: Vastapaino, 105-118.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Varsa, Hannele (1996) Sukupuolisen häirinnän ja ahdistelun prosessi. Teoksessa: Kinnunen, Merja & Korvajärvi, Päivi (toim.) *Työelämän sukupuolistavat käytännöt*. Tampere: Vastapaino, 125-141.

Varto, Juha (1992) *Laadullisen tutkimuksen metodologia*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Vilkka, Hanna (2011) *Seksuaalinen häirintä*. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Vehviläinen, Marja (1996) ”Maailmoista ilman naisia” tietotekniikan sukupuolieroihin. Teoksessa: Kinnunen, Merja & Korvajärvi, Päivi (toim.) *Työelämän sukupuolistavat käytännöt*. Tampere: Vastapaino, 143-170.

Väliverronen, Esa (2009) Journalismi kriisissä? Teoksessa: Väliverronen, Esa (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 13-31.

Vänskä, Annamari (2006) *Vikuroivia vilkaisuja. Ruumis, sukupuoli, seksuaalisuus ja visuaalisen kulttuurin tutkimus*. Taidehistorian seura ry. Jyväskylä: Gummerus.

West, Candace & Fenstermaker, Sarah (2002) Doing difference. Teoksessa: Fensterman, Sarah & West, Candace *Doing gender, doing difference. Inequality, power and institutional change*. New York, London: Routledge, 55-80.

West, Candace & Fenstermaker, Sarah (2002) Central problematics: An agenda for feminist sociology. Teoksessa: Fensterman, Sarah & West, Candace *Doing gender, doing difference. Inequality, power and institutional change*. New York, London: Routledge, 217-220.

West, Candace & Zimmerman, Don H. (2002) Doing gender. Teoksessa: Fensterman, Sarah & West, Candace *Doing gender, doing difference. Inequality, power and institutional change*. New York, London: Routledge, 3-24.

Muut lähteet:

Anttila, Pirkko (1996) *Tutkimisen taito ja tiedonhankinta*, saatavissa: <https://metodix.fi/2014/05/17/anttila-pirkko-tutkimisen-taito-ja-tiedon-hankinta/> , haettu 24.1.2017.

Grönfors, Martti & Vilkkä, Hanna (toim.) (2008) *Laadullisen tutkimuksen kenttätöyömenetelmät*. Hämeenlinna: Sofia, saatavissa http://vilkkä.fi/books/Laadullisen_tutkimuksen.pdf , haettu 24.1.2017.

Julkisen sanan neuvosto, *Journalistin ohjeet*, saatavissa: http://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/ , haettu 3.4.2017.

Kettunen, Pauli: *Tyytymättömyydestä tuli yksilön ongelma. On helpompi syyttää muukalaisia kuin muuttaa yhteiskunnan rakenteita*. Helsingin Sanomat, saatavissa: <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/a1474002078880> , haettu: 20.9.2016.

Tampereen yliopiston kuvajournalismin oppiaineen internetsivut, saatavissa: <http://www.uta.fi/cmt/kuvajournalismi/index.html> , haettu 12.3.2017.

Tampereen yliopiston opiskelijoiden ”työhuone”, saatavissa: <http://katse.uta.fi/toimitus> , haettu 12.3.2017.

Tilastokeskus: *Naiset ja miehet Suomessa 2016*, saatavissa http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yyti_namisu_201600_2016_16132_net_p4.pdf#_ga=1.45920548.1014799911.1489583326 , haettu 16.3.2017.

Lait:

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 8.8.1986/609 saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609> , haettu 10.5.2017.

Perustuslaki 11.6.1999/731, saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perustuslaki> , haettu 10.5.2017.

Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325, saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325> , haettu 10.5.2017.

Keskustelutilaisuudet:

Keskustelutilaisuus 5.4.2016 ”Rajankäyntiä” 5.6-klubi, Kansallisteatterin Lava-klubi, Helsinki.
Keskustelutilaisuus 25.2.2017 ”Dokumentaarinen valokuva nyt ja tulevaisuudessa” Galleria Hippolyte, Helsinki.

Liite

Haastattelurunko

1. TAUSTA:

- 1.1. Miten päätynyt kuvaamisen pariin, mistä kiinnostus?
- 1.2. Opinnot?
- 1.3. Työhistoria ja tämän hetkinen työ?
- 1.4. Kuvajournalismin tila nykypäivänä? Haasteet ja anti?

2. TYÖPAIKKA (JA OPINNOT) JA SUKUPUOLI:

- 2.1. Miten sukupuoli näkyi opinnoissa Miten sukupuolesta keskusteltiin? Millaisia kyseiset tilanteet olivat, mitä ajattelit?
- 2.2. Miten ja millaisissa tilanteissa sukupuoli nousee esiin kuvajournalismin alalla?
 - Millaista puhetta sukupuolesta käydään?
 - Milloin on puhuttu naisista ja miehistä?
 - Millaisia ovat sukupuoleen liittyvät myytit?
 - Tiedätkö, onko työpaikalla tasa-arvosuunnitelmaa tai muuta järjestelyä?
- 2.3. Työnjako? Miten työnjako tapahtuu? Kuka kuvaa mitäkin? Haluaisitko että asiat olisivat toisin?
- 2.4. Millaisia asenteita kuvaamiseen ja sukupuoleen liittyy? Odotukset, oletukset, ennakkoluulot tms.?
- 2.5. Kerrotko keikoista ja niille menemisestä? Miten oma rooli ja tekeminen muotoutuvat?
- 2.6. Millaisiin sukupuoleen ja kamerankäyttöön/ammattiin liittyviin tilanteisiin olet törmännyt esim. kuvaustilanteessa tai vapaa-ajalla?
- 2.7. Työpaikan sosiaaliset kuviot? Yhteisöllisyys? Onko alalla / työpaikalla tiettyjä sosiaalisia ryhmittymiä ja porukoita? Millaisia nämä porukat ovat ja miten niihin kuulutaan / ei kuuluta?

3. HENKILÖKOHTAISUUS:

- 3.1. Milloin ja millaisissa tilanteissa olet itse miettinyt sukupuolta?**
- 3.2. Miten koet sukupuolen ja sukupuolisuuden vaikuttavan työntekoon? Entä muut ominaisuudet? Seksuaalinen suuntautuminen, ikä, luokka, etnisyys? Positiivinen/negatiivinen, rajoittaminen, tilan antaminen, mahdollisuuksien luominen?**
- 3.3. Millainen rooli on ruumiillisuudella työssä? Mietitkö ulkonäköäsi, pukeutumistasi, olemustasi, ruumiillista kestävyyttä työssä?**
- 3.4. Oletko kohdannut seksismiä tai muuta sukupuoleen / seksuaalisuuteen liittyvää häirintää / kommentointia työssä?**
- 3.5. Millaisia suuria tunteita työhön liittyy ja milloin niitä on ilmennyt? Esim:
A) Pelkoa B) Häpeää C) Vihaa D) Iloa E) Ylpeyttä ja voimaa ?
→ Mitä näistä tunteista on seurannut? Minne ne ovat ohjanneet sinua?**
- 3.6. Millaisena näet tulevaisuutesi alalla? Mistä unelmoit?**